VILNIAUS UNIVERSITETAS

ŠIAULIŲ AKADEMIJA

VADYBOS MAGISTRO STUDIJŲ PROGRAMA

EDITA KAZLAUSKIENĖ, LINA BARTNYKIENĖ

Magistro studijų baigiamasis darbas

NEFORMALAUS ŠVIETIMO PROCESO ORGANIZAVIMAS: PASLAUGŲ PRIEINAMUMO TOBULINIMAS

Darbo vadovė doc. dr. Solveiga Skunčikienė

Šiauliai, 2025

Studijuojančiojo, teikiančio baigiamąjį darbą, GARANTIJA

WARRANTY of Final Thesis

Vardas, pavardė *Name, Surname*	**Edita Kazlauskienė, Lina Bartnykienė**
Padalinys *Faculty*	**Šiaulių akademija** ***Šiauliai Academy***
Studijų programa *Study Programme*	**Studijų programos pavadinimas lietuvių kalba** ***Studijų programos pavadinimas anglų kalba***
Darbo pavadinimas *Thesis topic*	**Darbo pavadinimas lietuvių kalba** ***Darbo pavadinimas anglų kalba***
Darbo tipas *Thesis type*	**Baigiamasis darbas** ***Final Thesis***

Garantuoju, kad mano baigiamasis darbas yra parengtas sąžiningai ir savarankiškai, kitų asmenų indėlio į parengtą darbą nėra. Jokių neteisėtų mokėjimų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Šiame darbe tiesiogiai ar netiesiogiai panaudotos kitų šaltinių citatos yra pažymėtos literatūros nuorodose.

I guarantee that my thesis is prepared in good faith and independently, there is no contribution to this work from other individuals. I have not made any illegal payments related to this work.

Quotes from other sources directly or indirectly used in this thesis, are indicated in literature references.

Mes, Edita Kazlauskienė, Lina Bartnykienė, pateikdamos šį darbą, patvirtiname(*pažymėti*)

We, Edita Kazlauskienė, Lina Bartnykienė, by submitting this paper confirm (check)

Embargo laikotarpis
Embargo Period

Prašau nustatyti šiam baigiamajam darbui toliau nurodytos trukmės embargo laikotarpį:
I am requesting an embargo of this thesis for the period indicated below:

	_____ mėnesių / *months* (embargo laikotarpis negali viršyti 60 mėn. / *an embargo period shall not exceed 60 months*).
X	Embargo laikotarpis nereikalingas / *no embargo requested.*

Embargo laikotarpio nustatymo priežastis / *Reason for embargo period*:

Kazlauskienė E., Bartnykienė L. (2025) Neformalaus švietimo proceso organizavimas: paslaugų prieinamumo tobulinimas. Magistro darbas. Vilniaus universiteto, Šiaulių akademijos, Regionų plėtros institutas, Šiauliai

SANTRAUKA

Neformalus švietimas yra svarbi švietimo sistemos dalis, skatinanti mokinių bei suaugusiųjų asmeninį, socialinį ir profesinį tobulėjimą bei siejamas su mokymosi visą gyvenimą samprata.
Hipotezės: neformalaus švietimo organizacijų įsitraukimas į veiklų planavimą ir įgyvendinimą prisideda prie geresnio neformalaus švietimo organizavimo. Neformalaus švietimo paslaugų prieinamumas yra didesnis mieste nei rajone. **Darbo tikslas:** teorinėmis įžvalgomis atskleisti neformalaus švietimo proceso organizavimą bei empirinių tyrimų rezultatų pagrindu nustatyti neformalaus švietimo paslaugų prieinamumo tobulinimo galimybes skirtingiems klientų tipams.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti neformalaus švietimo teorinius aspektus.
2. Atskleisti neformalaus švietimo proceso organizavimą, pagrindinius veiksnius, kurie lemia paslaugų prieinamumą.
3. Identifikuoti neformalaus švietimo paslaugų klientų tipus.
4. Atlikti kokybinį ir kiekybinį tyrimus apie neformalaus švietimo paslaugų prieinamumą.
5. Pasiūlyti neformalaus švietimo paslaugų prieinamumo tobulinimo galimybes.

Empirinis tyrimas buvo atliktas naudojant kokybinio bei kiekybinio tyrimo metodus. Pusiau struktūrizuotas interviu pasirinktas kaip pagrindinis kokybinio tyrimo metodas, siekiant išgauti gilias ekspertų įžvalgas ir nuomones apie esamą neformalaus švietimo situaciją. Kiekybinis tyrimas pasirinktas kaip papildantis metodas, leidžiantis objektyviau įvertinti respondentų – pedagogų, mokinių, TAU studentų – požiūrius į neformalaus švietimo organizavimo paslaugų prieinamumą ir kokybę. Tyrimo ir duomenų rinkimo eigoje iš viso apklausti 422 Panevėžio miesto ir rajono respondentai, kurie pateikė įžvalgų apie egzistuojančias problemas bei pasiūlė sprendimus paslaugų prieinamumo didinimo ir organizavimo tobulinimui skirtingiems klientų tipams.

Anketinė apklausa pasirinkta kaip kiekybinio tyrimo metodas, siekiant gauti statistinius duomenis apie neformalaus švietimo paslaugų organizavimą ir prieinamumą. Buvo identifikuoti 4 klientų tipai: mieste ir rajone gyvenantys mokiniai ir Trečiojo amžiaus universiteto (TAU) studentai. Apklausos respondentais tapo pedagogai, mokiniai ir TAU studentai.

Tyrimo rezultatai parodė kelias pagrindines neformalaus švietimo problemines sritis: finansavimo trūkumą, infrastruktūros ribotumą, pedagogų ir administracijos žmogiškųjų išteklių iššūkius bei nepakankamą veiklų prieinamumą skirtingiems klientų tipams. Atskleista, kad šių grupių poreikiai yra skirtingi – pedagogai pabrėžė mokymo metodų kokybę ir organizavimo efektyvumą, mokiniai vertino veiklų įvairovę, o TAU studentai akcentavo socialinę integraciją ir galimybes aktyviai dalyvauti visuomeniniame gyvenime. Rezultatai atskleidė, kad neformalaus švietimo organizavimo efektyvumas priklauso nuo aiškios strategijos, išteklių paskirstymo bei organizacijų bendradarbiavimo. Kokybinė analizė parodė, kad svarbiausi organizavimo veiksniai yra infrastruktūros plėtra, lankstūs ugdymo metodai ir programų pritaikomumas skirtingoms tikslinėms klientų grupėms.

Darbo struktūra: viršelis, santrauka lietuvių kalba, santrauka anglų kalba, lentelių sąrašas, paveikslų sąrašas, terminų žodynas, turinys, įvadas, teorinė dalis. Magistrinį darbą sudaro trys skyriai. Pirmame skyriuje analizuojama neformalaus švietimo teoriniai aspektai: neformalaus švietimo samprata, reikšmė, suaugusiųjų bei mokinių neformalus švietimas, proceso organizavimo reikšmė, rinkos segmentavimas, klientų tipai bei apžvelgiamas paslaugų prieinamumo tobulinimas. Antrame skyriuje aprašoma neformalaus švietimo organizavimo ir paslaugų prieinamumo kokybinio ir kiekybinio tyrimų rezultatai: tyrimo dizainas, tyrimo metodai, tyrimo organizavimas ir etika. Trečiame skyriuje pateikiami tyrimų skirtingų klientų tipų kokybinio tyrimo bei paslaugų prieinamumo gerinimo rezultatų apibendrinimas t. y. tiriamoji dalis. Pabaigoje pateikiamos išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, priedai.

Raktiniai žodžiai: neformalus švietimas, procesas, organizavimas, paslaugų prieinamumas, klientų tipai.

Kazlauskienė E., Bartnykienė L. (2025) Organization of the non-formal education process: improving the accessibility of services. Master's thesis. Vilnius University, Šiauliai Academy, Institute of Regional Development, Šiauliai

SUMMARY

Non-formal education is an important part of the education system, promoting the personal, social and professional development of students and adults and is associated with the concept of lifelong learning.
Hypotheses: The involvement of non-formal education organizations in the planning and implementation of activities contributes to better organization of non-formal education.
The availability of non-formal education services is higher in the city than in the district.

The aim of the work: to reveal the organization of the informal education process through theoretical insights and, based on empirical research results, to identify opportunities for improving the accessibility of informal education services for different types of clients.

Job objectives:

1. To analyze the theoretical aspects of non-formal education.
2. To reveal the organization of the non-formal education process, the main factors that determine the availability of services.
3. Identify the types of clients of non-formal education services.
4. Conduct qualitative and quantitative research on the availability of non-formal education services.
5. To propose options for improving the accessibility of non-formal education services.

The empirical study was conducted using qualitative and quantitative research methods. Semi-structured interviews were chosen as the main qualitative research method in order to obtain deep insights and opinions of experts about the current situation of non-formal education. Quantitative research was chosen as a complementary method, allowing a more objective assessment of the attitudes of respondents – educators, pupils, TAU students – towards the accessibility and quality of non-formal education services. During the research and data collection, a total of 2 respondents from Panevėžys city and district were interviewed, who provided insights into existing problems and suggested solutions to increase the availability of services and improve the organization for different types of customers.

A questionnaire survey was chosen as a quantitative research method in order to obtain statistical data on the organization and accessibility of non-formal education services. Four types of customers were identified: students living in the city and the district, and students of the University of the Third Age (TAU). The survey respondents were educators, students, and TAU students .

The results of the study showed several main problem areas of non-formal education: lack of funding, limited infrastructure, challenges of human resources of educators and administration and insufficient accessibility of activities for different types of clients. It was revealed that the needs of these groups are different - educators emphasized the quality of teaching methods and organizational efficiency, students valued the diversity of activities, and TAU students emphasized social integration and opportunities to actively participate in public life. The results revealed that the effectiveness of organizing non-formal education depends on a clear strategy, resource allocation and cooperation between organizations. Qualitative analysis showed that the most important organizational factors are infrastructure development, flexible educational methods and program adaptability to different target client groups. Demographic analysis revealed that the needs of these clients are different - students valued the diversity of activities, and TAU students emphasized social integration and opportunities to actively participate in public life

Structure of the work: cover, summary in Lithuanian, summary in English, list of tables, list of figures, glossary, table of contents, introduction, theoretical part. The master's thesis consists of three chapters. The first chapter analyzes the theoretical aspects of non-formal education: the concept and meaning of non-formal education, non-formal education of adults and students, the significance of process organization, market segmentation, types of clients, and reviews the improvement of service accessibility. The second chapter describes the results of qualitative and quantitative research on the organization of non-formal education and service accessibility: research design, research methods, research organization and ethics. The third chapter presents a summary of the results of qualitative research on different types of clients and improving service accessibility, i.e. the exploratory (empirical) part. At the end, conclusions, recommendations, references, and appendices are presented.

Keywords : non-formal education, process, organization, availability of services, types of clients.

SANTRUMPŲ ŽODYNĖLIS

AIKOS – atvira informavimo konsultavimo orientavimo sistema
BUM – bendrasis ugdymas mokinių
FŠPU – formalųjį švietimą papildantis ugdymas
NŠ – neformalusis švietimas
NSŠ – neformalusis suaugusiųjų švietimas
NVŠ – neformalusis vaikų švietimas
PVU – pasirenkamasis vaikų ugdymas
SUP - specialiųjų poreikių mokiniai
ŠMM – Švietimo ir mokslo ministerija
ŠVIS – švietimo valdymo informacinė sistema
TAU – trečiojo amžiaus universitetai

TURINYS

LENTELĖS 8
PAVEIKSLAI 9
ĮVADAS 11
1. NEFORMALAUS ŠVIETIMO TEORINIAI ASPEKTAI 14
1.1. Neformalaus švietimo samprata ir reikšmė 14
1.1.1. Neformalus švietimas: dokumentai, esama situacija ir pagrindinės problemos 18
1.1.2. Suaugusiųjų neformalus švietimas 20
1.1.3 Mokinių neformalus švietimas 22
1.2. Neformalaus švietimo proceso organizavimas 25
1.2.1. Proceso organizavimas, veiksniai, valdymo funkcijos 27
1.2.2. Organizavimo reikšmė paslaugų prieinamumui 33
1.3. Neformalaus švietimo paslaugų prieinamumas 34
1.3.1. Rinkos segmentavimo svarba paslaugų prieinamumui didinti 35
1.3.2. Klientų tipų analizės svarba paslaugų prieinamumui didinti 39
1.3.3. Neformalaus švietimo paslaugų prieinamumo tobulinimo galimybės 43
2. NEFORMALAUS ŠVIETIMO ORGANIZAVIMO IR PASLAUGŲ PRIEINAMUMO TYRIMO METODOLOGIJA 48
2.1. Tyrimo dizainas 48
2.2. Tyrimo strategija ir metodai 51
2.3. Tyrimo organizavimas ir etika 53
3. NEFORMALAUS ŠVIETIMO ORGANIZAVIMO IR PASLAUGŲ PRIEINAMUMO TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS 56
3.1. Neformalaus švietimo organizavimo iššūkių ir klientų poreikių kokybinio tyrimo rezultatai 59
3.2. Skirtingų klientų tipų identifikavimo galimybių paslaugų kokybinio tyrimo rezultatai 63
3.3. Paslaugų prieinamumo didinimo strategijos skirtingiems klientų tipams kokybinio tyrimo rezultatai 66
3.4. Paslaugų prieinamumo gerinimo strategijos skirtingiems klientų tipams kiekybinio tyrimo rezultatų analizė 68
3.4.1. Pedagogų kiekybinis tyrimas 69
3.4.2. TAU studentų kiekybinis tyrimas 76
3.4.3. Mokinių kiekybinis tyrimas 84
LITERATŪRA 97
PRIEDAI 103
1 priedas 103
2 priedas 104
3 priedas 107
4 priedas 110
5 priedas 113
6 priedas 115
7 priedas 117
8 priedas 118

9 priedas 119

LENTELĖS

1 lentelė Neformalaus švietimo pagrindiniai dokumentai 19
2 lentelė Neformalaus švietimo mokinių ir tau studentų esminiai skirtumai 24
3 lentelė Veiksnių sąsaja su valdymo funkcijomis 28
4 lentelė Proceso sąvokos 29
5 lentelė Organizavimo sąvokos 30
6 lentelė Švietimo valdymo bei neformalaus švietimo funkcijų sąsajos 32
7 lentelė Klientų tipų klasifikacija 40
8 lentelė Neformalaus švietimo klientų tipai ir jų apibūdinimas 41
9 lentelė Klientų tipų klasifikacija neformaliajame ugdyme 42
10 lentelė Neformalaus švietimo užsiėmimų lankymas 56
11 lentelė Neformalaus švietimo užsiėmimų lankymas 56
12 lentelė Tyrimo dalyvių charakteristika 59
13 lentelė Infrastruktūros ir finansavimo iššūkiai 60
14 lentelė Neformalaus švietimo programų turinio, prieinamumo ir socialinės įtraukties iššūkiai 60
15 lentelė Pedagogų kvalifikacijos ir motyvacijos iššūkiai 61
16 lentelė Rinkos segmentavimo kriterijai ir galimybės 63
17 lentelė Segmentavimo reikšmė paslaugų kokybei 64
18 lentelė Skirtingų klientų tipų poreikiai ir jų lūkesčių atitikimas paslaugų kokybei 65
19 lentelė Paslaugų prieinamumo gerinimo strategijos 66
20 lentelė Paslaugų prieinamumo iššūkiai ir sprendimo strategijos 67
21 lentelė Paslaugų prieinamumo sėkmės veiksniai 68
22 lentelė Neformalaus švietimo klientų segmentavimas 69

PAVEIKSLAI

1 pav. Mokymosi rūšys 15
2 pav. Neformalaus švietimo ugdymo formos 18
3 pav. Pagrindinės tau kryptys 22
4 pav. Organizavimo struktūra 26
5 pav. Organizacijos valdymo funkcijos 31
6 pav. Pagrindiniai tyrimo atlikimo etapai 54
7 pav. Neformalaus švietimo veiklose dalyvavusių mokinių dalis 57
8 pav. Bendrojo ugdymo mokyklų mokinių dalyvavimas nvš veikloje 57
9 pav. Tau studentų lankomumas panevėžio mieste ir rajone 58
10 pav. Pedagogų lytis 70
11 pav. Pedagogų amžius 70
12 pav. Pedagogų dėstomų dalykų programų krypčių pasiskirstymas 71
13 pav. Informacijos apie neformalaus švietimo užsiėmimus šaltiniai 71
14 pav. Priežastys, ribojančios paslaugų prieinamumą 72
15 pav. Neformalaus švietimo nauda mokiniams ir tau studentams 73
16 pav. Priemonių pakankamumas neformalaus švietimo užsiėmimų metu 73
17 pav. Neformalaus švietimo organizavimo vertinimas pedagogų požiūriu 74
18 pav. Mokinių/tau studentų įsitraukimo galimybių didinimas 75
19 pav. Tau studentų lytis 76
20 pav. Tau studentų amžius 76
21 pav. Tau studentų išsilavinimo pasiskirstymas 77
22 pav. Respondentų dalyvavimo užsiėmimuose pasiskirstymas 77
23 pav. Tau užsiėmimų vietos patogumo vertinimas 78
24 pav. Respondentų atvykimo į užsiėmimus būdai 78
25 pav. Veiksniai, paskatinę dalyvius lankyti užsiėmimus 79
26 pav. Informacijos apie užsiėmimus gavimo šaltiniai 79
27 pav. Nauda, gaunama iš lankomų užsiėmimų 80
28 pav. Priemonių pakankamumas neformaliųjų užsiėmimų metu 80
29 pav. Užsiėmimų finansavimo pobūdis 81
30 pav. Užsiėmimų laiko patogumas dalyviams 81
31 pav. Užsiėmimų organizavimo vertinimas 82
32 pav. Veiksniai, ribojantys užsiėmimų prieinamumą 82
33 pav. Užsiėmimų organizavimas 83

34 pav. Mokinių paskirstymas pagal lytį 85
35 pav. Neformalaus švietimo užsiėmimų, kuriuos šiuo metu lanko mokiniai, pasiskirstymas..... 85
36 pav. Neformalaus švietimo užsiėmimų lankymo dažnumas 86
37 pav. Užsiėmimų patogumas 86
38 pav. Mokinių atvykimo į užsiėmimus būdai 87
39 pav. Veiksniai, paskatinę mokinius lankyti užsiėmimus 87
40 pav. Informacijos šaltiniai apie užsiėmimus 88
41 pav. Nauda, gaunama iš lankomų užsiėmimų 88
42 pav. Priemonių pakankamumas užsiėmimų metu 88
43 pav. Neformalaus švietimo užsiėmimų apmokėjimo pobūdis 89
44 pav. Užsiėmimų laiko patogumo vertinimas 89
45 pav. Užsiėmimų organizavimo vertinimas 90
46 pav. Užsiėmimų organizavimas 90
47 pav. Siūlymai, kaip organizuoti užsiėmimus, kad jie būtų įdomūs 91
48 pav. Veiksniai, ribojantys užsiėmimų prieinamumą 91
49 pav. Veiksniai, ribojantys užsiėmimų prieinamumą 92

ĮVADAS

Temos aktualumas ir naujumas. Moderniajame pasaulyje nuolat kintant švietimo sistemų vartotojų poreikiams, neformalusis švietimas vis stipriau įsitvirtina ir papildo tradicinį ugdymą. Auganti neformalaus švietimo dalis rinkoje susijusi su jo gebėjimu prisidėti prie visapusiško asmenybių ugdymo. Dėl šiuolaikinio tempo ir technologinių pažangos tendencijų auga ne tik disciplininių žinių poreikis, bet ir stebimas siekis stiprinti nykstančias socialines bei emocines kompetencijas – kūrybinio mąstymo ir gebėjimų ugdymas, asmenybės augimas, iniciatyvumo, socialinių įgūdžių plėtojimas, gebėjimas konstruktyviai spręsti gyvenimiškas ir kompleksines problemas. Mokiniai ir kitos neformaliame švietime dalyvaujančios ugdytinių grupės įgyja ne tik bazinių žinių, bet kartu ir augina galimybes, tobulėja neformalioje aplinkoje per dalyvavimą kūrybinėse dirbtuvėse, žaidybinėse veiklose, kurios skatina saviraišką, lavina emocinį intelektą, tarpusavio bendradarbiavimo įgūdžius ir gebėjimą pažinti save, identifikuoti savo asmenybės stiprintinas sritis. Analogiškomis švietimo galimybėmis naudojasi ir vyresnio amžiaus žmonės, Trečiojo amžiaus universiteto studentai, kuriems neformalus švietimas tampa saviugdos ir socialinės įtraukties įrankiais, padedančiais tobulinti asmenines kompetencijas, įgūdžius, gilinti žinias ir aktyviau įsitraukti į bendruomenines, visuomenines veiklas.

Remiantis atliktų tarptautinių tyrimų analizėmis bei mokslininkų įžvalgomis, pabrėžiama neformalaus švietimo svarba tiek vaikų, tiek suaugusiųjų asmeniniam ir profesiniam tobulėjimui (Heggart, 2024, Nokelainen ir kt., 2017, Lietuvos švietimo strategija, 2021–2030). Nors neformalusis švietimas svarbus ir reikšmingas, jo prieinamumas skirtingiems klientų tipams vis dar išlieka netolygus. Tyrėjai moksliniuose darbuose atskleidžia, jog siekiant užtikrinti paslaugų kokybę ir pasiekiamumą, būtina identifikuoti skirtingų klientų tipus, jų ypatybes, poreikius, segmentuojant juos pagal geografinius, demografinius, psichografinius ir elgsenos kriterijus (Kotler ir kt., 2012, Sakalauskė, Leonavičiūtė, 2022. Kurata, 2019). Lietuvoje neformalaus švietimo paslaugų organizavimas ir klientų tipų identifikavimas išlieka gana ribotai analizuojama ir nagrinėjama tema. Nepakankamas dėmesys klientų tipų identifikavimui ir jų poreikių analizei dažnai trukdo neformalaus švietimo įstaigoms efektyviai organizuoti, pritaikyti ir teikti paslaugas, atitinkančias skirtingų visuomenės grupių lūkesčius (Heggart, 2024). Išties nėra atlikta daug išsamių mokslinių tyrimų Lietuvoje, susijusių su neformalaus švietimo paslaugų organizavimu ir šios rinkos segmentavimu, nors tai ypač svarbu dėl geografinių, ekonominių ir socialinių skirtumų, nes kai kurios grupės patiria didesnius neformalaus švietimo prieinamumo apribojimus. Pasirinktos Panevėžio miesto ir rajono savivaldybės, kuriose veiklą vykdo daugybė neformalaus švietimo paslaugų teikėjų, tad jos yra tinkamos analizuoti neformalaus švietimo organizavimo ir rinkos segmentavimo galimybes (Panevėžio regiono plėtros taryba, 2024).

Šiuo tyrimu siekiama identifikuoti ir užpildyti esamas spragas, kurios nėra išsamiai aptartos mokslinėje literatūroje ir nėra taikomos viešosios politikos formuotojų ir sprendimų priėmėjų, keliant tikslus pateikti statistiniais duomenimis ir mokslinėmis įžvalgomis pagrįstų rekomendacijų apie neformalaus švietimo paslaugų prieinamumo bei kokybės gerinimą skirtingiems klientų tipams. Pagrįstai tikimasi, jog vykdomų tyrimų rezultatai bus vertingi empiriniu požiūriu, nes reikšmingai prisidės prie neformalaus švietimo Panevėžio miesto ir rajono neformalaus švietimo sektoriaus paslaugų prieinamumo ir kokybės gerinimo, nes pateikiami aktualūs patarimai, padedantys neformalaus švietimo organizatoriams geriau pritaikyti paslaugas pagal klientų poreikius (Harris, J., Wihak, C.2016)

Tyrimo problema formuluojama šiais probleminiais klausimais:

1. Kokie iššūkiai kyla skirtingiems klientų tipams dalyvaujant neformaliame švietime?
2. Kaip efektyviai organizuoti neformalaus švietimo procesą, kad būtų atliepti skirtingų klientų poreikiai?
3. Kaip tobulinti neformalaus švietimo paslaugų prieinamumą skirtingiems klientų tipams?

Šie probleminiai klausimai padeda atskleisti, kaip neformalaus švietimo paslaugos atliepia įvairių tikslinių grupių poreikius, kokie veiksniai riboja jų prieinamumą ir kaip skirtingi klientų tipai gali prisidėti prie efektyvesnio paslaugų organizavimo. Jie taip pat leidžia analizuoti, kaip pedagogai gali prisidėti prie švietimo proceso organizavimo tobulinimo, o vyresnio amžiaus dalyviai ir moksleiviai prie paslaugų kokybės gerinimo įvertinant savo patirtis.

Darbo hipotezės:

1. Neformalaus švietimo organizacijų įsitraukimas į veiklų planavimą ir įgyvendinimą prisideda prie geresnio neformalaus švietimo organizavimo.
2. Neformalaus švietimo prieinamumas yra didesnis mieste nei rajone.

Darbo objektas: neformalaus švietimo proceso organizavimas siekiant padidinti paslaugų prieinamumo galimybes.

Darbo tikslas: teorinėmis įžvalgomis atskleisti neformalaus švietimo proceso organizavimą bei empirinių tyrimų rezultatų pagrindu nustatyti neformalaus švietimo paslaugų prieinamumo tobulinimo galimybes skirtingiems klientų tipams.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti neformalaus švietimo sampratą teoriniu aspektu.
2. Atskleisti neformalaus švietimo proceso organizavimą, pagrindinius veiksnius, kurie lemia paslaugų prieinamumą.
3. Identifikuoti neformalaus švietimo paslaugų klientų tipus.
4. Atlikti kokybinį ir kiekybinį tyrimus apie neformalaus švietimo paslaugų prieinamumą.
5. Pasiūlyti neformalaus švietimo paslaugų prieinamumo tobulinimo galimybes skirtingiems klientų tipams.

Duomenų rinkimo ir analizės metodai. Baigiamojo darbo empiriniame tyrime naudojami mišrūs metodai, apimantys tiek kokybinį, tiek kiekybinį tyrimus, siekiant išsamiai išanalizuoti neformalaus švietimo organizavimo procesus ir paslaugų prieinamumo didinimo galimybes Panevėžio mieste ir rajone. Tyrime dalyvauja trys tikslinės grupės: mokiniai, pedagogai ir Trečiojo amžiaus universiteto studentai. Kokybinio tyrimo metu atliekami pusiau struktūruoti žvalgybinis interviu su vadovais, Trečiojo amžiaus universiteto organizatoriais ir savivaldybės darbuotojais, turinčiais patirties neformalaus švietimo srityje. Šio metodo tikslas – atskleisti neformalaus švietimo paslaugų prieinamumo tobulinimo galimybes skirtingiems klientų tipams bei identifikuoti statistiškai reikšmingas įžvalgas apie esamą neformalaus švietimo paslaugų organizavimo situaciją. Surinkti kokybiniai duomenys analizuojami taikant teminę turinio analizę, kuri leidžia struktūruotai išskirti

pagrindines temines kategorijas, susijusias su organizavimo funkcijomis, klientų poreikių analize ir paslaugų prieinamumo tobulinimu. Kiekybinio tyrimo metu atliekama anketinė apklausa, orientuota į skirtingas tikslines grupes. Klausimynai sukurti siekiant atskleisti pedagogų, mokinių ir vyresnio amžiaus žmonių nuomones apie neformalaus švietimo paslaugų kokybę, prieinamumą ir jų poreikių atitiktį. Kiekvienos grupės klausimynai sudaryti pagal jų specifiką, siekiant užtikrinti, kad surinkti duomenys būtų išsamūs ir reprezentatyvūs. Surinkti kiekybiniai duomenys analizuojami statistiškai, jų rezultatai pateikiami grafiškai. Stulpelinės diagramos naudojamos atskleisti nuomonių skirtumus tarp tikslinių grupių, skritulinės diagramos – proporcijoms iliustruoti, o linijinės diagramos – prieinamumo ar kitų aspektų pokyčiams per laiką atvaizduoti. Mokslinės literatūros analizė atliekama siekiant pateikti teorinį pagrindą neformalaus švietimo organizavimo ir bei temoms. Analizėje nagrinėjami klientų poreikių segmentavimo principai, proceso organizavimo įtaka paslaugų prieinamumui, kurie galėtų padėti spręsti šiuolaikinius iššūkius šioje srityje. Šių metodų derinimas leidžia visapusiškai įvertinti tyrimo objektą, identifikuoti pagrindinius iššūkius ir pateikti praktines rekomendacijas, orientuotas į kiekvienos tikslinės grupės poreikius ir galimybes. Toks požiūris užtikrina tyrimo rezultatų patikimumą ir praktinį pritaikomumą, prisidedant prie neformaliojo švietimo paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimo Panevėžio mieste ir rajone.

Tyrimo rezultatų mokslinis ir praktinis reikšmingumas. Mokslinės literatūros analizė apie neformalaus švietimo organizavimo procesus ir rinkos segmentavimą parodė šių temų svarbą siekiant užtikrinti paslaugų prieinamumą skirtingoms klientų tipams. Literatūros šaltiniai atskleidžia, kad neformalaus švietimo paslaugų organizavimas reikalauja sistemingo požiūrio, apimančio planavimo, vadovavimo ir kontrolės funkcijas, o rinkos segmentavimas suteikia galimybę geriau pritaikyti paslaugas pagal skirtingų klientų poreikius. Šios įžvalgos sudaro pagrindą suprasti, kaip efektyvus organizavimas ir segmentavimo strategijos gali padėti didinti paslaugų kokybę bei prieinamumą. Empirinio tyrimo rezultatai parodė, kad skirtingų klientų tipų – mokinių ir Trečiojo amžiaus universiteto studentų – poreikiai skiriasi. Susiduriama su tam tikrais paslaugų prieinamumo ribojimais, tokiais kaip informacijos trūkumas, nepakankama veiklų įvairovė ar logistinės kliūtys. Kokybinio tyrimo metu surinkti duomenys parodė, kad pedagogai ir organizatoriai pastebi sisteminių iššūkių, tokių kaip finansavimo stoka, infrastruktūros trūkumai ar specialistų kvalifikacijos problemos, įtaką paslaugų organizavimui. Tuo tarpu kiekybinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad rinkos segmentavimas leidžia tiksliau identifikuoti klientų tipus ir jų specifinius poreikius, todėl gali būti veiksminga priemonė didinant paslaugų patrauklumą ir prieinamumą. Tyrimo rezultatai patvirtina, kad tikslinė klientų poreikių analizė gali prisidėti prie efektyvesnio neformalaus švietimo paslaugų organizavimo, užtikrinant, kad paslaugos būtų pritaikytos skirtingoms grupėms pagal jų specifinius poreikius ir galimybes. Be to, empiriniai duomenys rodo, jog praktinės strategijos, orientuotos į prieinamumo didinimą, tokios kaip veiklų geografijos plėtra, lankstesni tvarkaraščiai ar platesnė informacijos sklaida, gali ženkliai pagerinti paslaugų kokybę ir įtraukti daugiau dalyvių. Šis tyrimas yra reikšmingas tiek moksliniu, tiek praktiniu požiūriu. Moksliniu aspektu tyrimas gilina teorines žinias apie neformalaus švietimo organizavimą ir paslaugų prieinamumą, o praktiniu aspektu pateiktos rekomendacijos gali būti naudingos neformalaus švietimo organizatoriams bei savivaldybių specialistams, nes jos padeda veiksmingiau planuoti paslaugas, labiau atsižvelgti į vartotojų poreikius ir skatinti aktyvesnį visuomenės įsitraukimą į neformalaus švietimo veiklas.

Tyrimo ribotumai. Tikėtina, kad tyrimo rezultatai ir pateiktos rekomendacijos bus naudingos Panevėžio mieste ir Panevėžio rajone veikiančioms neformalaus švietimo įstaigoms, savivaldybei bei švietimo organizatoriams, siekiantiems gerinti paslaugų prieinamumą ir kokybę. Be to, tyrimo rezultatai atspindi konkrečių tyrime dalyvavusių tikslinių grupių – mokinių, pedagogų ir Trečiojo

amžiaus universiteto studentų – nuomones ir patirtis, kurios gali nepakankamai atskleisti bendrą šių grupių situaciją Lietuvoje. Imties dydis, nors ir apskaičiuotas proporcingai, gali riboti tyrimo rezultatų apibendrinamumą platesniam kontekstui. Kitas svarbus ribojantis veiksnys yra duomenų rinkimo metodų specifika. Kokybiniai duomenys, gauti iš pusiau struktūruotų interviu, leidžia giliau suprasti individualius atvejus ir ekspertų įžvalgas, tačiau jų rezultatų negalima apibendrinti plačiajai visuomenei. Kiekybinių duomenų analizė, nors ir pateikia statistinius rezultatus, gali neatspindėti visų niuansų, būdingų neformalaus švietimo paslaugų organizavimui ir prieinamumui. Taip pat svarbu paminėti, kad tyrimas buvo vykdomas esamomis socialinėmis ir ekonominėmis sąlygomis, kurios laikui bėgant gali keistis. Todėl tyrimo rezultatai turėtų būti vertinami kaip tam tikros laikotarpio situacijos atspindys, o juos taikant kitame kontekste reikėtų atsižvelgti į galimus pokyčius bei vietinius ypatumus. Nepaisant šių ribotumų, tyrimas suteikia vertingų įžvalgų, kurios gali prisidėti prie neformalaus švietimo paslaugų organizavimo procesų tobulinimo, atsižvelgiant į skirtingus klientų tipus.

Darbo struktūra. Darbą sudaro santrauka, įvadas, trys skyriai, išvados, rekomendacijos ir priedai. Pirmajame skyriuje analizuojama neformalaus švietimo samprata ir reikšmė, nagrinėjamos pagrindinės švietimo organizavimo funkcijos, įskaitant planavimą, vadovavimą ir kontrolę. Taip pat apžvelgiamas rinkos segmentavimas neformalaus švietimo kontekste, išryškinant klientų tipų analizę, jų poreikius ir segmentavimo svarbą. Antrame skyriuje pateikiama tyrimo metodologija, apimanti kokybinius ir kiekybinius duomenų rinkimo bei analizės metodus. Detalizuojamas tyrimo dizainas, strategija, metodai, imties sudarymo principai, tyrimo organizavimas ir etikos užtikrinimas. Trečiame skyriuje pateikiami tyrimo rezultatai ir jų aptarimas. Analizuojami neformalaus švietimo organizavimo iššūkiai, rinkos segmentavimo galimybės ir jų poveikis paslaugų kokybei. Taip pat aptariamos strategijos, skirtos neformalaus švietimo paslaugų prieinamumo gerinimui skirtingiems klientų tipams. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, kuriose apibendrinami svarbiausi tyrimo rezultatai, bei praktinės rekomendacijos, orientuotos į neformalaus švietimo paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimą. Darbo apimtis puslapiai (su priedais puslapiai), paveikslų, lentelių. Literatūros sąraše yra šaltinių.

1. NEFORMALAUS ŠVIETIMO TEORINIAI ASPEKTAI

Neformalus švietimas užima reikšmingą vietą šiuolaikinėje švietimo sistemoje, prisidedant prie asmens socialinių, kūrybinių ir profesinių gebėjimų plėtros bei stiprinant socialinę įtrauktį. Ši švietimo forma suteikia galimybes mokytis neformaliomis sąlygomis, atliepiant skirtingų klientų tipų poreikius ir prisidedant prie bendros gyvenimo kokybės gerinimo. Šio skyriaus tikslas – teoriniu požiūriu apžvelgti neformalaus švietimo sampratą ir reikšmę, išanalizuoti pagrindines organizavimo problemas Lietuvoje bei aptarti šios švietimo formos svarbą skirtingoms visuomenės grupėms. Remiantis mokslinės literatūros ir empirinės praktikos analize, siekiama atskleisti neformalaus švietimo aktualumą švietimo sistemoje bei jo teikiamą naudą. Skyriuje apibrėžiama neformaliojo švietimo samprata ir aptariama jo reikšmė šiuolaikiniame kontekste. Taip pat nagrinėjama situacija Lietuvoje, atskleidžiant pagrindinius iššūkius, bei aptariamas šios švietimo formos poveikis įvairioms visuomenės grupėms, tokioms kaip moksleiviai, pedagogai ir trečiojo amžiaus universiteto studentai.

1.1. Neformalaus švietimo samprata ir reikšmė

Neformalusis švietimas yra organizuota ir tęstinė švietimo forma, kuri skiriasi nuo griežtai reglamentuoto formalaus švietimo sistemos. Jis dažniausiai vyksta neformalioje švietimo aplinkoje,

o veiklos struktūra yra lanksti, todėl prieinama įvairaus amžiaus žmonėms ir pritaikyta įvairiems poreikiams. Neformalus švietimas Europoje yra pripažinta švietimo sritis, sprendžiant sudėtingą jaunų žmonių integravimosi į darbo rinką problemą (Neformaliojo švietimo koncepcija, 2005). Nepaisant tam tikros sąsajos su formaliu švietimu, ši ugdymo forma suteikia galimybių įgyti praktinių, gyvenimui ir darbui reikalingų įgūdžių, bendrosios kultūros žinių bei kvalifikacijos kėlimo galimybes.

Švietimo procesas yra suskirstytas į tris pagrindines mokymosi **rūšis**: formalųjį, neformalųjį ir savaiminį mokymąsi, atsižvelgiant į struktūrą, tikslus ir mokymosi sąmoningumą, kurios pateikiamos 1 pav. Šios mokymosi rūšys suteikia skirtingas galimybes besimokantiesiems, atsižvelgiant į jų tikslus ir poreikius. Mokymasis gali vykti skirtinguose kontekstuose: nuo griežtai organizuotų iki visiškai laisvų ir spontaniškų, tačiau kiekviena rūšis yra svarbi asmens kompetencijų ugdymui. Neformalus švietimas yra formaliojo švietimo papildymas, padeda siekti bendrų švietimo tikslų (Europos profesinio mokymo plėtros centras, 2014). Terrazas-Mar´ın (2018) teigimu formalusis ir neformalusis švietimas papildo vienas kitą, o tai pabrėžia pastarojo, kaip priemonės, suteikiančios alternatyvius mokymosi būdus ir prisidedančios prie geresnės švietimo ir žmogaus teisių integracijos, svarbą.

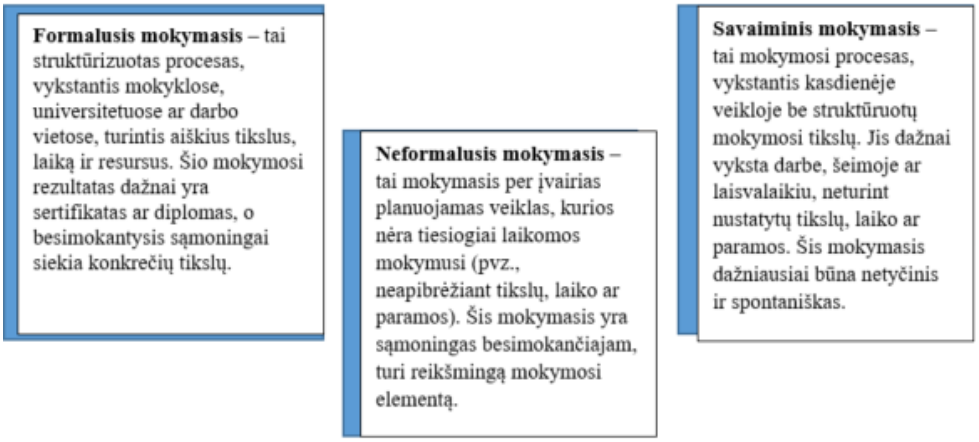

1 pav. Mokymosi rūšys
Šaltinis sudarytas pagal Europos profesinio mokymo plėtros centrą, 2014

Rogers (2005) analizuodamas formalaus ir neformalaus švietimo skirtumus, išskyrė šiuos neformalaus švietimo bruožus: atvirumą, priklausomumą, mokymąsį saugioje, palaikančioje aplinkoje, bei pigumą. Šie bruožai apima individualų pasirinkimą, pasirinkimo požiūrį, aktyvų įtraukimą, kūrybiškumą, veiklų orientavimą į praktinį patyrimą ir asmeninį tobulėjimą, be vertinimo ir konkurencijos.

Kaip teigia mokslininkai (Jarvis, 2010, Tolutienė, Andrikienė, Seibutytė 2016) pagrindiniai neformalaus mokymosi aspektai yra lankstumas, įtrauktis, individualizavimas, mokymasis visą gyvenimą, aktyvus dalyvavimas, orientacija, bendradarbiavimas ir savarankiškumas, kurie tinkamiausiai išryškina NŠ **savybes**. Šios savybės prisideda prie asmens motyvacijos augimo, skatina dalyvių savarankiškumą, atsakomybę bei suteikia galimybę lengvai integruoti mokymąsį į kasdieninę veikla.

- prieinamas įvairiems asmenims
- orientuotas į praktines kompetencijas
- palaikantis asmens motyvaciją ir atsakomybę
- prisitaikantis prie kitų poreikių
- lankstesnis.

Šiuolaikinė mokymosi koncepcija pabrėžia visą gyvenimą trunkančio mokymosi svarbą, suteikia galimybę įgyti įvairių kompetencijų tiek asmeniniam tobulėjimui, tiek profesinei veiklai. Neformaliojo švietimo kontekste vis didesnis dėmesys skiriamas daugiapakopiam požiūriui, kuriame derinamos socialinės, kultūrinės ir ekonominės dimensijos, siekiančių kurti ir organizuoti erdves bei mokymosi procesą. Viena svarbiausių neformalaus švietimo savybių – **lankstumas** (Shirima, 2023). Ši ugdymo forma gali būti įgyvendinama per įvairias veiklas, tokias kaip kūrybiniai užsiėmimai, profesinio tobulėjimo kursai, bendruomeniniai projektai, mokymosi dirbtuvės ar savanorystės programos. Tokia įvairovė leidžia neformaliajam švietimui prisitaikyti prie įvairių tikslinių grupių poreikių. Pavyzdžiui, vaikams ir jaunimui tai dažnai yra kūrybiškumo bei socialinių įgūdžių ugdymo platforma, o suaugusiesiems – galimybė tobulinti profesines kompetencijas ar net keisti karjeros kryptį. Visgi, nors neformalusis švietimas turi didžiulį potencialą, susiduriama ir su **reikšmingais iššūkiais.** Vienas jų – šio švietimo prieinamumo netolygumai tarp skirtingų socialinių grupių ir vietovės. Mažiau pasiturinčiose visuomenės grupėse dalyvavimas neformaliojo švietimo veiklose dažnai yra ribotas dėl finansinių ar socialinių išteklių trūkumo. Kita vertus, išsivysčiusiose šalyse šio ugdymo formos populiarumas ir veiklų įvairovė leidžia pasiekti žymiai didesnę dalį visuomenės. Siekiant sumažinti šiuos skirtumus, būtina plėsti neformaliojo švietimo galimybes, užtikrinti tinkamą finansavimą bei kurti įtraukią mokymosi aplinką (Skutil ir kt., 2015). Neformalaus švietimo teoriniai aspektai pabrėžia šio proceso socialinę ir kultūrinę reikšmę. Šiuolaikiniai tyrimai rodo, kad neformalusis švietimas ne tik skatina individualų tobulėjimą, bet ir stiprina bendruomenių socialinį potencialą.

Neformalusis švietimas yra organizuojamas pagal įvairias programas, skirtas ugdymo poreikiams tenkinti, kvalifikacijai kelti, papildomai kompetencijai įgyti, išskyrus formaliojo švietimo programas (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 15 str.) Neformalusis švietimas yra itin reikšmingas socialinės integracijos kontekste, nes apima įvairias mokymosi sritis, suteikia raštingumo pagrindus suaugusiems, skatina mokinių ugdymą net ir tiems, kurie nelanko tradicinių mokyklų, bei padeda plėtoti socialinius įgūdžius. Skirtingai nei formalusis švietimas, neformalusis švietimas dažniausiai vykdomas už institucinių ribų, o jo metodai bei turinys yra pritaikomi atsižvelgiant į besimokančiųjų tikslus, interesus ir socialinę aplinką (White, Lorenzi, 2016).

Sąvoka „neformalusis švietimas“ Lietuvos dokumentuose ir moksliniuose darbuose pradėta plačiau vartoti tik po 2003 m. ir suvokiama kaip įvairiapusė veikla orientuota į lankstesnį ir individualizuotą mokymosi galimybių ir kompetencijų spektrą: socialinius įgūdžius, kūrybiškumą, praktines žinias bei emocinio intelekto lavinimą. Lietuvos ir užsienio mokslininkai analizuojantys neformalaus švietimo procesą (Bjornavold, 2007, Rogers, 2005, Mockevičienė, 2002) pabrėžia, kad ši sritis nuolat sparčiai keičiasi visame pasaulyje – didėja neformalaus švietimo iniciatyvų mastas ir nyksta apibrėžtos ribos tarp formaliojo ir neformaliojo švietimo. Užsienio mokslininkai (Hodkinson, Colley, Malcom, 2002, 2003; Carron, Carr-Hill, 1991; Rogers, 2005) dažniausiai vertina neformalųjį švietimą kaip mokymosi sritį, kuriai būdinga asmeninio tobulėjimo bei kvalifikacijos kėlimo galimybės. Neformalusis švietimas apima asmenis ir jų socialinius santykius, kyla iš jų interesų ir poreikių. Kaip pabrėžia Brownas (2018), neformalusis švietimas, kai siekiama socialinio teisingumo, stiprina pilietiškumo įgyvendinimą. Kalenda ir Kocvarova (2022) pabrėžia šio ugdymo modelio vaidmenį rizikos visuomenėje, o Willems (2015) priduria, kad neformalusis švietimas buvo naudojamas kaip mechanizmas mažiau išsivysčiusiose šalyse, siekiant sumažinti žmogaus raidos indekso asimetriją. Europos Tarybos rekomendacijoje dėl neformalaus ir savaiminio mokymosi rezultatų pripažinimo (2012 m.) pabrėžiama, kad neformalus švietimas lavina žinias ir kompetencijas, kurie svarbūs darbo rinkai ir asmeniniam tobulėjimui. Coombs ir Ahmed apibrėžimas išskiria, kad neformalus švietimas

apibrėžia kelis esminius **požymius** tai: mokymosi procesas yra tam tikru mastu sistemingai planuojamas (Allaste ir kt., 2021) ir struktūrizuotas atsižvelgiant į nustatytus mokymosi tikslus (Garner ir kt., 2015). Pabrėžiamas ypatingas dėmesys besimokančiųjų poreikiams, interesams ir tikslams, todėl ugdymo metodai yra orientuoti į aktyvų jų dalyvavimą ir individualių tikslų siekimą. Neformalusis švietimas yra prieinamas visoms klientų grupėms ir apima įvairias mokymo formas, tokias kaip mokymasis per patirtį, eksperimentavimas, kūrybiškumas ir savarankiškas tyrinėjimas. Taip pat skatinamos partnerystės, komandinis darbas, grupinės diskusijos bei tinklų kūrimas, siekiant didinti socialinį sąmoningumą ir skatinti bendradarbiavimu pagrįstą mokymąsi.

Lietuvos mokslininkų darbuose neformalusis švietimas yra apibrėžiamas labai panašiai. Anot Mockevičienės (2002), „neformalus švietimas – bet koks organizuotas ugdymo procesas, vykstantis už formaliojo ugdymo sistemos ribų“. Kernytė (2004) teigia, kad neformalusis švietimas dėl savo patyriminio ir socialinio pobūdžio suteikia kompetencijas, kurios įgalina žmones įsitraukti į bendruomenės gyvenimą, tuo tarpu ir sėkmingiau įsitvirtinti studijose ir darbo rinkoje.

Neformaliam švietimui svarbūs veiksniai:

- socialinė įtrauktis, kur sudaromos sąlygos integruotis skirtingiems klientų tipams (socialiai pažeidžiamiems, atstumtiems, ar specialiųjų poreikių visuomenės nariams), bei skatinamas jų dalyvavimas bendruomenėje. Europos Sąjungos strategijose teigiama, jog neformalusis švietimas laikomas būtinu įrankiu siekiant skatinti socialinę įtraukti, mažinti nelygybę ir gerinti asmenų prisitaikymą prie darbo rinkos pokyčių (Nacionalinis švietimo NVO tinklas, 2020).
- rezultatų ir pasiekimų atitinkama vertinimo sistema, paskatinimai, kurie prisideda prie kompetencijų ugdymo.
- ugdymosi aplinka, kuri gali vykti bet kurioje vietoje, gamtoje, virtualioje erdvėje ir kitur. Ši aplinkų įvairovė teikia platesnes galimybes įgyti žinių, kaip nustatė Souto Otero (2021).metodų įvairovė, naudojami interaktyvūs, kūrybiški metodai suteikiantys galimybę įgyti įvairių kompetencijų tiek asmeniniam tobulėjimui, tiek profesinei veiklai, kurie skatina dalyvius aktyviai dalyvauti veiklose (Latchem, 2013, Pereira ir kt., 2019).
- dalyvių motyvacija ir jų asmenine iniciatyva, nes klientai renkasi neformalų švietimą dėl asmeninio tobulėjimo ar konkrečių gyvenimo tikslų, o ne dėl išorinių paskatų. Europos Tarybos (2012) rekomendacijoje dėl neformalaus ir savaiminio mokymosi rezultatų pripažinimo akcentuojama, jog neformalusis švietimas skatina tokių žinių ir kompetencijų ugdymą, kurios yra itin reikšmingos darbo rinkoje ir aktualios asmeniniam tobulėjimui.

Apibendrinant neformalaus švietimo sampratą ir reikšmę, galima teigti, jog ji yra viena iš šiuolaikinio švietimo sistemos dalių, yra nestandartinė mokymo(si) forma, kurios svarba sparčiai auga technologinės pažangos ir besikeičiančių darbo rinkos poreikių kontekste. NŠ vykdomas neformalioje aplinkoje ir gali veikti kaip papildoma priemonė skatinant mokymąsi visą gyvenimą, siekiant proceso sėkmės, būtina, kad neformalų švietimą koordinuotų kompetentingi specialistai. Ši ugdymo forma pasižymi lankstumu ir metodų įvairove, orientuojasi į individualius besimokančių poreikius, įvairiapusių kompetencijų ugdymą bei kasdieniniame gyvenime pritaikomų įgūdžių formavimą.

1.1.1. Neformalus švietimas: dokumentai, esama situacija ir pagrindinės problemos

Neformalus švietimas Lietuvoje yra sudėtinga ir įvairiapusė sritis, kurios pagrindinis tikslas – užtikrinti mokymosi visą gyvenimą galimybes, tenkinančias ne tik akademinius, bet ir praktinius bei socialinius visuomenės poreikius. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo įstatyme (2022) apibrėžiama, kad neformalusis švietimas apima įvairias sritis: ikimokyklinį, priešmokyklinį ugdymą, kitą neformalųjį vaikų ugdymą, taip pat formalųjį švietimą papildantį ugdymą ir suaugusiųjų švietimą. Šis įstatymas akcentuoja įvairių neformaliojo švietimo formų integraciją, siekiant įtraukti skirtingo amžiaus grupes ir skatinti jų ugdymą visą gyvenimą.

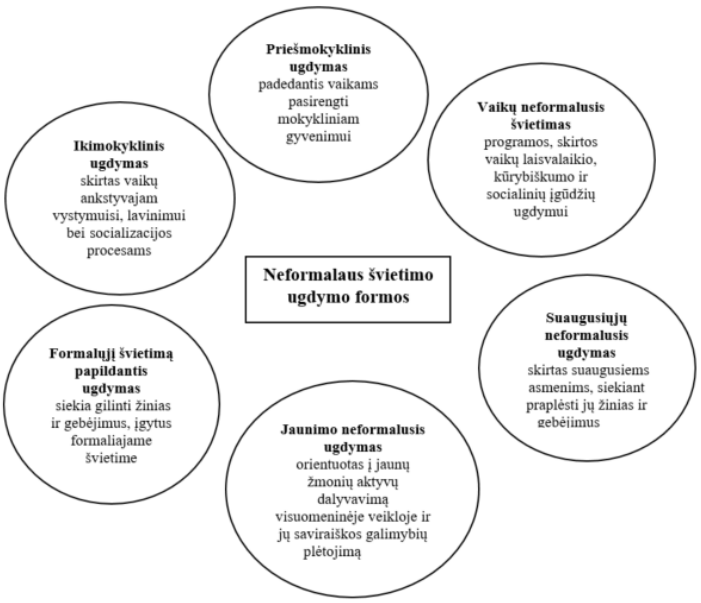

2 pav. Neformalaus švietimo ugdymo formos
Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo įstatymą (Valstybės žinios, 2011)

Neformalaus švietimo formos, kurios pateikiamos 2 pav., yra pritaikytos skirtingoms amžiaus grupėms, jų poreikiams, vyksta per visus žmogaus gyvenimo etapus bei užtikrina įvairiapusišką ugdymo patirtį papildydamos formalų švietimą. Ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas orientuotas į ankstyvąjį lavinimą bei mokinių paruošimui mokykliniam gyvenimui. Vaikų neformalusis ugdymas vyksta laisvu laiku po pamokų ir jam aktualu kūrybiškumas, socialiniai įgūdžiai ir laisvalaikio veiklos. Jaunimo neformalus ugdymas vyksta dalyvaujant visuomeninėje veikloje ir padeda atsiskleisti savo saviraiškai, o suaugusiųjų, kaip ir formalusis – padeda įgyti naujų kompetencijų bei praplėsti jau turimas žinias. Visos šios formos apima įvairias veiklas ir patirtis, kurios lanksčiai pritaikomos skirtingų klientų poreikiams.

Neformalaus švietimo veiklos formuojamos ir analizuojamos pagrindiniuose dokumentuose ir teisės aktuose kurie analizuoja neformalaus švietimo sritis, tikslus bei paslaugų prieinamumą pateiktoje 1 lentelėje.

1 lentelė

Neformalaus švietimo pagrindiniai dokumentai

Dokumentas	Aprašymas
Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas	Nustato bendruosius švietimo sistemos principus, tikslus, organizavimo tvarką ir užtikrina teisinį pagrindą neformaliojo švietimo paslaugų teikimui
Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija	Apibrėžia neformaliojo švietimo esmę, tikslus ir principus, pabrėžia lanksčias, kūrybiškas ir prieinamas ugdymo formas, orientuotas į vaiko poreikius bei asmeninę raidą. Teigiama, kad NVŠ yra kryptinga veikla, padedanti įgyti kompetencijų, tapti sąmoninga asmenybe, gebančia aktyviai veikti visuomenėje bei prisitaikyti prie nuolat kintančios aplinkos.
Neformaliojo vaikų švietimo lėšų skyrimo ir naudojimo tvarkos aprašas	Reguliuoja finansinių išteklių paskirstymo ir naudojimo mechanizmus, siekiant užtikrinti veiksmingą neformaliojo ugdymo paslaugų aprėptį, kokybę ir tvarumą.
Lietuvos Respublikos biudžetinių įstaigų įstatymas	Nustato biudžetinių įstaigų veiklos organizavimo, valdymo, finansavimo bei atskaitomybės pagrindus.
Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas	Apibrėžia savivaldybių kompetencijas ir atsakomybes, įgalinančias vietos lygmeniu organizuoti, kontroliuoti ir gerinti neformaliojo švietimo paslaugų teikimą pagal bendruomenės poreikius.
Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatymas	Nustato teisinius pagrindus neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi organizavimui, finansavimui, kokybės užtikrinimui bei dalyvių teisių ir pareigų reglamentavimui.
Neformalaus švietimo programų įgyvendinimo kokybės stebėsenos aprašai	Reglamentuoja kaip stebėti, vertinti ir gerinti NŠ paslaugų teikimą.
Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi programų finansavimo tvarkos aprašas	Apibrėžia principus, pagal kuriuos skiriamas finansavimas neformaliojo suaugusiųjų švietimo programoms, nustato paraiškų teikimo, lėšų skyrimo, naudojimo ir atsiskaitymo tvarką.
Valstybinė švietimo strategija 2013–2022 m	Nustato bendrąsias strategines kryptis švietimo sistemos plėtrai, įskaitant suaugusiųjų mokymąsi visą gyvenimą bei neformaliojo švietimo paslaugų prieinamumą, kokybės gerinimą ir sistemos tobulinimą.
Valstybinės pažangos strategija „Lietuva 2030“ (2012)	Patvirtina neformalaus švietimo svarbą kuriant kūrybingą, mokančią bendradarbiauti ir atvirą naujovėms visuomenę bei atskleidžiamas kintantis požiūris į šalies poreikius ir ateities viziją.
Lietuvos Respublikos Jaunimo politikos pagrindų įstatymas	Ugdo sąmoningą asmenybę, gebančią atsakingai ir kūrybingai spręsti savo problemas ir aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime.
Neformaliojo vaikų švietimo ir jo teikėjų veiklos kokybės	Prisideda prie NVŠ kokybės užtikrinimo ir tobulinimo, plėtojant programų įvairovę, kokybės kultūrą bei didinant dalyvaujančių vaikų skaičių.

užtikrinimo metodika, 2019 m. kovo 28 d. Nr. V-342	

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis dokumentai ir teisės aktais

Analizuojant neformalaus švietimo dokumentus, ypatingą reikšmę turi ir valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030", kurios tikslas – skatinti esminius visuomenės pokyčius ir sudaryti sąlygas formuotis kūrybingai, atsakingai ir atvirai asmenybei. Viena iš veiklų tiesiogiai prisidedančių prie šios strategijos tikslų įgyvendinimo, yra neformalaus vaikų švietimo (NVŠ) programa, kuri veikia kaip savarankiška savivaldybių atsakomybė. Atlikus analizę nustatyta, jog atsakingos už NŠ paslaugų planavimą, finansavimą, veiklos priežiūrą bei stebėseną yra savivaldybės, Švietimo, mokslo ir sporto bei Finansų ministerija.

Apibendrinant galima teigti, jog pagrindiniai dokumentai detaliai apibrėžia įstatymuose nustatytus principus, identifikuoja pagrindines NŠ sritis, formuluoja tikslus ir uždavinius bei nustato finansavimo ir kokybės užtikrinimo priemones, siekiant sistemingo ir tvaraus neformalaus švietimo paslaugų tobulinimo. Pažymėtina, jog pastaruoju metu neformalus švietimas nuosekliai plėtojamas: atsirado aiškesnė samprata, struktūra, suformuota ilgalaikė ateities strategija, bei panašus tikslas – per kompetencijų ugdymą išugdyti aktyvų visuomenės narį, gebantį veikti aplinkoje ir patenkinti savo pažinimo, lavinimo bei saviraiškos poreikius.

1.1.2. Suaugusiųjų neformalus švietimas

Suaugusiųjų neformalaus švietimo samprata atskleidžia nuostatą, jog žmogaus mokymosi kelias gali tęstis visą gyvenimą aprėpiant tiek anksčiau įgytas žinias ir įgūdžius, bei įgyti naujus gebėjimus ir kompetencijas. Lietuvoje galiojantis Neformalaus suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatymas neformalų suaugusiųjų švietimą apibrėžia kaip atitinkantį individualius ir visuomenės poreikius ir interesus švietimą. Neformalaus švietimo reikšmė tampa vis labiau aktuali, atsižvelgiant į nuolatinius socialinius, ekonominius ir technologinius pokyčius. Viena iš pagrindinių neformalaus švietimo tikslinių grupių - vyresnio amžiaus žmonės (studentai), dažnai besinaudojantys neformaliojo švietimo galimybėmis, pavyzdžiui, per Trečiojo amžiaus universitetus.

Modernioji šių dienų epocha išsiskiria sparčiai augančiais informacijos kiekiais, tad natūraliai kyla realus poreikis turėti stiprius ir nuolat atšviežinamus jos įsisavinimo, apdorojimo įgūdžius. Štai kodėl tokių gebėjimų ir bendrųjų kompetencijų tęstinis ugdymas nepaprastai svarbus ir padedantis suaugusiesiems geriau orientuotis gyvenant nuolatinių pokyčių ir transformacijų ritmu. Tokį mokymosi visą gyvenimą principą padeda įgyvendinti institucijos, nevyriausybinės organizacijos – Trečiojo amžiaus universitetai – kuriančios bendruomeninius ryšius tarp veiklų dalyvių, organizatorių ir ugdytojų. Atlikus mokslinių šaltinių analizę, pabrėžtina, jog suaugusiųjų neformalusis švietimas ir žmogaus mokymosi kelias iš esmės gali tęstis visą gyvenimą, tiek įtraukiant anksčiau įgytų žinių ir įgūdžių lavinimą bei atnaujinimą, tiek įgyjant naujus gebėjimus ir kompetencijas. Kadangi tokio pobūdžio ugdymas yra laikytinas svarbiu visuomenės pažangos elementu, jo apibrėžtys formuluojamos, nagrinėjamos ne tik tyrėjų ir intelektualų, bet ir technokratų, sprendimų priėmėjų gretose. Tokių pavyzdžių bei tą reglamentuojančių teisės aktų galima rasti ir Lietuvoje. Šalyje galiojantis Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatymas neformalų suaugusiųjų švietimą apibrėžia kaip mokymosi veiklą, padedančią suaugusiųjų profesinei ir asmenybės raidai bei integracijai vystytis. Todėl atsižvelgiant į akte įtvirtintas nuostatas, į nuolatinius socialinius, ekonominius, technologinius pokyčius, dėl kurių neformaliojo švietimo reikšmė tampa vis labiau aktuali, galima šio tipažo ugdymą iš esmės laikyti atitinkančiu visuomenės poreikius ir interesus.

Viena iš pagrindinių neformalaus švietimo tikslinių grupių – vyresnio amžiaus žmonės, besinaudojantys neformaliojo švietimo galimybėmis, pavyzdžiui, per Trečiojo amžiaus universitetus.

Nurodytina, jog demografiniu požiūriu senstant visuomenei ypatingą dėmesį vertėtų skirti vyresniojo amžiaus žmonėms, jų poreikiams. Pagrindinė priemonė įvardintiems poreikiams tenkinti – Trečiojo amžiaus universitetų (TAU) steigimas, kurių veikla apima suaugusiųjų mokymą įvairiais šviečiamaisiais formatais, o pats šių mokymo įstaigų modelis yra vienas iš sparčiausiai populiarėjančių Lietuvoje ir ganėtinai sėkmingai įgalina aktyvesnį neformalų švietimą, gerina vyresniojo amžiaus žmonių socialinę integraciją. Šie universitetai yra nepaprastai svarbūs ir aktualūs, nes skatina vyresnio amžiaus asmenų – studentų – mokymąsi, suteikia galimybę jiems tobulėti, bendrauti, bendradarbiauti, įgyvendinti neišpildytus siekius bei atskleisti jų žmogiškąsias vertybes, aktyviai dalyvauti visuomeniniame gyvenime. Todėl TAU laikytina vienu iš šiuolaikiškų neformalaus švietimo formų. Lyginant teisės aktuose įtvirtintų normų ir akademikų koncepcijas, galima įžvelgti panašių požiūrio ir sąlyčių taškų. Pavyzdžiui, Stringer (2001) linkęs pagrindinę neformalaus švietimo TAU misiją įvardinti kaip savanorišką, kurios esmė – pelno nesiekianti visuomeninė institucija, vienijanti vyresnio bei pensinio amžiaus žmones, neribojant jų dalyvavimo ir įsitraukimo pagal amžiaus, išsilavinimo ir kitus socialinę atskirtį galinčius lemti kriterijus. Panašių įžvalgų pateikiama ir L. Luty bei M. Zioło tyrime, pabrėžiančiame šių universitetų privalumus, pavyzdžiui, kad neformalusis švietimas vyresnio amžiaus žmonėms suteikia galimybę mokytis, padeda asmeniškai tobulėti, aktyviai dalyvauti akademiniame bei socialiniame gyvenime, o kartu apdairiai skatina socialinę įtrauktį, bendruomeniškumą (Luty-Zioło, 2023). Šiuose universitetuose dėstomos įvairialypės programos apima studentų socialinės integracijos, asmeninio tobulėjimo, bendravimo bei socialinę atskirties mažinimo temas, kurios dar papildomos, atsižvelgiant į egzistuojančias gajas amžiaus grupių problemas, tokias kaip vienišų asmenų izoliacija ir neigiamo senėjimo pasekmės.

Nors TAU įstaigų vykdomi užsiėmimai ir veikla skatina pozityvų poveikį tikslinėms socialinėms ir amžiaus grupėms, visgi patiriami įvairūs organizaciniai bei vadybiniai iššūkiai, pavyzdžiui, augant studentų skaičiui, tampa sunku visus priimti dėl vietų trūkumo, stabdo užtikrintą ir sparčią šių organizacijų plėtrą. Išsamiai narpliojant esamą akademinę literatūrą, pastebėta, kad mokymasis vyresniame amžiuje dažnai tampa būdu praturtinti patirtį, giliau suprasti savo gyvenimą bei formuoti naują tapatybę, įvertinant ankstesnę patirtį (Czerniawska, 2007). Noras mokytis dažniausiai siejamas su pasitikėjimo savimi stiprinimu, asmeniniu požiūriu į mokymąsi, asmeniniu pasitenkinimu ir malonumu (Lengvinienė, 2016). Pastebima, jog TAU studentai vis aktyviau siekia dalyvauti socialiniame gyvenime ir tobulinti asmenines kompetencijas. Populiariausios TAU studijų sritys yra medicina ir sveikata, kultūra ir menas, gamtos mokslai ir geografija bei psichologija. Lengvinienė (2016) taip pažymi, jog norą mokytis dažniausiai lemia pasitikėjimas savimi, pozityvus požiūris bei vidinis pasitenkinimas ir teikiamas malonumas mokymuisi. Studentų motyvacija dažniausiai kyla iš noro tobulėti, plėsti akiratį ir užmegzti naujus socialinius ryšius, o šios priežastys nesusijusios su dalyvavimu darbo rinkoje (Socialinės informacijos ir mokymų agentūra, 2012). Tai leidžia daryti pagrįstą išvadą, kad studentų motyvacija kyla ne iš profesinių, karjeros ar ekonominių paskatų bei įsipareigojimų, o iš noro vystyti savišvietą, lavintis, didinti bendrojo išprusimo lygį, stiprintis socialinę įtrauktį ir iš esmės auginti savo gyvenimo kokybę.

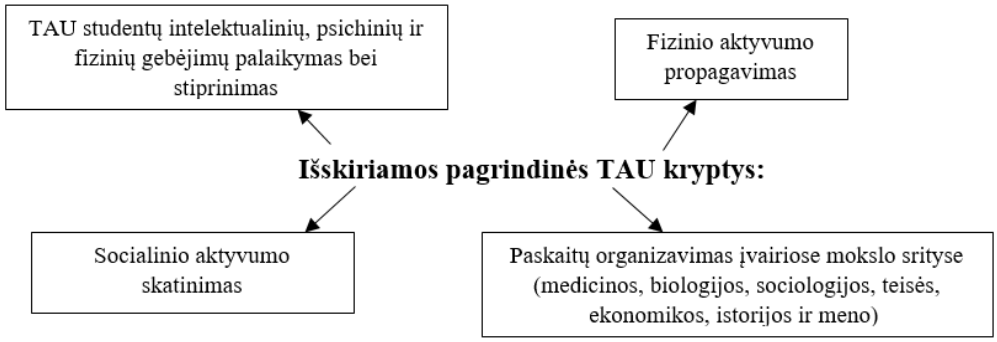

3 pav. Pagrindinės TAU kryptys
Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Detalizuojant TAU organizacijų struktūrą, įvardintina, jog jos veikia kaip savanoriškos organizacijos, o paslaugas Lietuvoje teikia švietimo centrai, TAU universitetai, neįgaliųjų organizacijos, bendruomenės, bibliotekos, kultūros centrai bei aukštosios mokyklos, kurių veiklas koordinuoja savivaldybės. Šių universitetų paskirtys ir veiklos kryptys yra apibrėžtos Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatyme, kurio esmė yra suteikti būtinąją teisinę bazę suaugusiųjų mokymosi organizavimo koordinavimui ir užtikrinti sąlygas tobulinti jų bendrąsias, socialines, profesines ir pilietines kompetencijas.

Apibendrinant, galima suformuluoti pagrįstas įžvalgas, kad mokslininkų bendruomenėje sutariama, jog Trečiojo amžiaus universiteto koncepcija, praktiškai pradėta įgyvendinti XX a. 8 dešimt. Prancūzijoje, laikytina svariu žingsniu dedant neformaliojo suaugusiųjų švietimo pagrindus, o kartu ir siekiant užtikrinti mokymosi visą gyvenimą galimybes vyresnio amžiaus žmonėms. Lietuvoje TAU tinklas intensyviai auga – nuo pirmojo universiteto 1995 m. iki 63 organizacijų 2018 m. Nors didėja šių paslaugų paklausa – 2012 m. TAU klausytojų šalyje stebėta apie 6000, o per paskutinius penkerius metus stebimas progresas, išauginęs klausytojų skaičių iki 16 000 žmonių – visgi dar susiduriama su iššūkiais: ribotu finansavimu, nepakankamu švietimo paslaugų prieinamumu, specialistų trūkumu ir informacijos stoka apie mokymosi galimybes. Pažymėtina, jog šiuolaikinėje visuomenėje neformalus suaugusiųjų švietimas tampa ypatingai reikšmingu veiksniu, kuris suteikia suaugusiems atitinkamą socialinį statusą, mobilumą, tam tikrais atvejais, ir karjeros galimybes. Mokymas reikalauja pritaikytų netradicinių metodų, kaip praktiniai, edukaciniai užsiėmimai, socialinių įgūdžių lavinimas, tad organizatoriai turi užtikrinti jaukią ir atvirą mokymosi aplinką, o švietimo paslaugos turi būti prieinamos visiems. Tačiau siekiant dar didesnio šių ugdymo organizacijų poveikio aptariamoms socialinėms ir amžiaus grupėms, vertėtų plėsti pedagoginio ir vadybinio personalo kompetencijas įgyvendinant suaugusiųjų mokymą, gerinant bendradarbiavimą, keitimąsi žiniomis su kitais nariais, stiprinant senjorų gebėjimus, aktyviau užsiimant informavimu apie pačias TAU organizacijas, jų veiklų viešinimu.

1.1.3 Mokinių neformalus švietimas

Įvairiapusį švietimą, gebėjimą orientuotis tarpdisciplininėje aplinkoje, bendrųjų kompetencijų auginimą užtikrinti svarbu ir jauname amžiuje, kada yra išties realu jaunuoliams įdiegti mokymosi visą gyvenimą pagrindus, pademonstruojant jiems šio reiškinio svarbą. Todėl neformalusis mokinių švietimas laikomas vis reikšmingesne švietimo sistemos dalimi, kuri skirta jaunų žmonių gebėjimų tobulinimui, kūrybiškumo ir atsakingumo ugdymui, įvairių kompetencijų įgijimui. Pabrėžtina, jog veiklos yra orientuotos į pagrindinį tikslą – ugdyti ir stiprinti vaiko gyvenimo įgūdžius, plėtoti asmenines, socialines ir bendrąsias kompetencijas, atsakingai ir kūrybingai spręsti problemas,

aktyviai veikti visuomenėje, prisitaikant prie nuolat kintančios aplinkos (Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2023). Užsibrėžto tikslo pasiekimui, įgyvendinami uždaviniai yra nukreipti į įvairių kompetencijų ugdymą per pasirinktas veiklas ir savitumą, tad orientuojasi į gebėjimų lavinimą, kritišką mąstymą, kūrybiškumą, savarankiškumą, gebėjimą prisitaikyti kintančioje aplinkoje bei demokratiško požiūrio formavimą ir yra analizuojami bei prioretizuojami neformaliojo vaikų švietimo (NVŠ) koncepcijoje, kuri laikoma pagrindiniu NVŠ dokumentu, plačiai pateikiančiu analizuotinus NVŠ principus, ugdymo objektus, ugdomas kompetencijas, rezultatus, ugdymo proceso organizavimo ypatumus, finansavimo aspektus ir priemones kompetencijos vystymui įgyvendinti.

Atkreiptinas dėmesys, kad NVŠ ugdymo forma skatina jaunuolius tapti atsakingais, aktyviai dalyvauti socialiniame, kultūriniame bei ekonominiame šalies gyvenime, spręsti tinkamai iškilusias problemas. Tai laikytina veiksminga prevencine priemone vaikų ir paauglių nusikalstamumo bei socialinės atskirties rizikos mažinimui, nes sprendžia ugdymo prieinamumo problemas, užtikrina užimtumą po pamokų ir įtraukia jaunimą į visuomeninį gyvenimą. Mokslininkų teigimu (Grajauskas, Čepulėnas, 2018, Kvieskienė, Petronienė, 2007), NVŠ laikomas svarbia švietimo sistemos dalimi, padedančia ugdytiniams asmeninio tobulėjimo procese. Siekiant kuo produktyvesnių rezultatų, NVŠ organizacijos yra stebimos, vertinamos, nuolat atliekami Švietimo mokslo ir sporto ministerijos inicijuoti tyrimai (Neformaliojo švietimo poreikio ir vertinimo tyrimas, 2013; „Kaip organizuojamas neformalusis mokinių švietimas?“, 2015 ir t. t.), tačiau gaunami duomenys dažniausiai neatitinka realios situacijos, tam tikra prasme tampa iškreipti, nes mokinių skaičius nerodo tikros padėties, o Lietuvoje veikiančios Švietimo valdymo informacinės sistemos (ŠVIS) duomenys nepateikia visiškai tikslių ir su kitais valstybės ir savivaldybių registrais sutampančių skaičių, tad šalies mastu nėra visiškai preciziškai aišku kiek tiksliai skiriama lėšų NVŠ sektoriui.

Pagrindinės institucijos, atsakingos už vaikų neformalų švietimą ir šio sektoriaus politikos formavimą, yra Švietimo ir mokslo ministerija ir šalies savivaldybės, atsakančios už neformaliojo švietimo programų organizavimą, įgyvendinimą ir švietimo kokybę. Savivaldybės skirsto lėšas ir finansuoja NVŠ veiklas, skirdamos mokinio krepšelį (finansavimas skiriamas besimokantiems pagal pradinio, pagrindinio ir vidurinio mokymosi programas, socialinių įgūdžių ugdymo programą). Pirmumo teisę naudotis skiriamomis NVŠ lėšomis turi specialiųjų poreikių mokiniai, jaunuoliai gaunantys socialinę paramą, bet yra įtvirtinta finansavimo kvota – mokiniui gali būti finansuojama tik viena NVŠ programa. Tokia sistema akivaizdžiai turi trūkumų, kuriuos akcentuoja ir A. Kriščiūnaitė (2018), šiuolaikinėje neformalaus švietimo sistemoje pastebinti šiuo NVŠ trūkumus: nepakankama informacija apie paslaugų prieinamumą bei paslaugų teikėjus ir dalyvius, nevienodas finansavimo ir įtraukties paskirstymas, pedagogų rengimo ir kvalifikacijos kėlimo neatitikimas bei nepakankamas dėmesys ugdymo kokybės užtikrinimui. Analizuojant neformalaus vaikų švietimo pasirinkimo priežastis, išryškėja pagrindiniai motyvai: naujų įgūdžių formavimas, žinių tobulinimas, pasirengimas, būsimai profesijai, sveikatos stiprinimas, gabumų, interesų realizavimas bei saviraiškos galimybės (Skirmantienė, 2014, Vaitkevičius, 2008). Pabrėžiamos išskirtinos NVŠ pagrindinės programų kryptys: muzika, dailė, šokis, teatras, sportas, techninė kūryba, turizmas ir kraštotyra, gamta, ekologija, saugus eismas, informacinės technologijos, technologijos, medijos, etnokultūra, kalbos, pilietiškumas. ŠVIS duomenimis Lietuvoje išvystytas įvairių įstaigų ir organizacijų tinklas, kuris teikia neformalaus švietimo paslaugas tai: neformalaus švietimo mokyklos, meno, muzikos, sporto mokyklos, laisvalaikio centrai, vaikų klubai ir kt. įstaigos. Peržvelgiant ŠVIS neformalaus vaikų švietimo statistinius duomenis, gauti tokie rezultatai (Vaikų priežiūros paslaugų įvairovės ir prieinamumo Lietuvoje galimybių studija, 2023, ŠVIS, 2024): Lietuvoje 2023–2024 m. beveik 64 proc. mokinių lankė neformalaus švietimo būrelius; populiariausi lankomi būreliai – sporto

(41 750 mokinių), mažiausiai populiarus teatro būrelis (1317); 2022–2023 m. m. NVŠ finansuojamose programose dalyvavo 27,2 proc. šalies mokinių; o 2020 m. tik 30 proc. mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių pasinaudojo lengvata. Akcentuotina, jog specialiųjų poreikių mokiniai bei mokiniai gyvenantys kaimo vietovėse, dažnai susiduria su NŠ veiklų įvairovės stoka, todėl šios programos tampa reikšminga priemone, skatinančia socializaciją bei švietimo prieinamumą socialiai pažeidžiamiems mokiniams. Reziumuojant, neformalus mokinių švietimas yra lanksti ir prieinama ugdymo forma, suteikianti jaunimui galimybes įgyti naujų žinių, įgūdžių per empirinį mokymą, teikia reikšmingą poveikį vaikų ir jaunimo pasaulėžiūros formavimuisi, sudaro sąlygas ugdyti sąmoningus, kūrybiškus jaunuolius, gebančius sėkmingai integruotis šiuolaikinėje aplinkoje.

Vadovaujantis šioje dalyje išdėstytomis įžvalgomis apie neformalaus švietimo grupių (mokinių ir TAU studentų) savybes, poreikius, galima pastebėti esminius skirtumus tarp neformalaus vaikų ir suaugusiųjų švietimo. Šios dvi grupės turi specifinius poreikius, kurių tenkinimas reikalauja skirtingos prieigos ir metodų. Suaugusiųjų neformalusis švietimas dažnai vyksta be struktūruotos užsiėmimų darbotvarkės, o andragogai – mokytojai – veikia kaip patarėjai. Suaugusieji turi galimybę patys formuluoti mokymosi tikslus ir priimti sprendimus dėl jų įgyvendinimo, remiantis vidine motyvacija. Tuo tarpu vaikų neformalusis švietimas yra orientuotas į išorinės motyvacijos skatinimą ir tikslų nustatymą, kurį atlieka pedagogai ar kiti programas formuojantys asmenys, atsižvelgiant į vaikų psichologinius bei socialinius ypatumus (Machynska, N., ir Boiko, H., 2020) žr. 2 lentelėje.

1 lentelė

Neformalaus švietimo mokinių ir TAU studentų esminiai skirtumai

Mokiniai	Suaugusieji
Ugdymo metodas	
Mokiniui pagal griežtą struktūrą pilnai vadovauja pedagogas, stebima vertikali hierarchija	Suaugusiųjų švietimas vyksta mažiau struktūruotai, nėra griežtos vertikalios hierarchijos ir skirties tarp mokinančiojo ir ugdytinių
Mokymosi procesas vyksta pagal mokytojo nurodymus	Mokymosi procesas veikia abipusės pagalbos principus, keičiamasi patirtimi, andragogai veikia kaip patarėjai
Patirtis ir komunikacija	
Ribota gyvenimo patirtis, pasikliaujama mokytojo, kaip kompetentingo autoriteto, žiniomis	Sukaupta besimokančiųjų patirtis yra pagrindinis mokymosi resursas, naudojamas kaip atspirties taškas
Vienpusis bendravimas – perteikiama mokytojo informacija	Daugialypis bendravimas, tarpusavyje vyksta keitimasis žiniomis, dažnesnės produktyvios diskusijos
Mokymo kursas apibrėžiamas iš anksto	TAU studentai patys išreiškią poreikį apie tai, ko ir kodėl nori išmokti
Motyvacija	
Mokymosi tikslais ir metodai nustatomi pedagogų, todėl dažniau susiduriama su motyvacijos stoka	Aiškiai žino savo poreikiu, remiasi savo poreikiais ir interesais, orientuoti į naujų kompetencijų įgijimą, mokosi vedami vidinės motyvacijos
Dėmesys skirtas pagrindinių dalykų ir bazinių žinių kaupimui ateičiai	Dėmesys žinioms, padedančioms aktyviai spręsti dabartines problemas

Laiko perspektyva	
Orientuojamasi į ilgalaikių žinių kaupimą ir ateities tikslus	Orientuojamasi į esamus poreikius ir greitą aktualių žinių pritaikymą

Šaltinis: sudaryta darbo autorių pagal Machynska, ir Boiko, (2020), analizė Paško (2013)

Pastebima, jog neformalaus švietimo metodai ir motyvacija skiriasi priklausomai nuo grupės – mokiniams labiau aktualu suaugusiųjų nustatyti tikslai ir išorinės motyvacijos skatinimas, o suaugusieji mokymosi procese labiau remiasi vidine motyvacija ir savarankiškai priima sprendimus dėl mokymosi tikslų ir metodų. Suaugusiųjų švietimas suteikia galimybes asmeniniam ir profesiniam augimui, skatina socialinę įtrauktį ir ilgalaikį dalyvavimą darbo rinkoje, mažinant socialinę izoliaciją. Tuo tarpu skirtumai tarp vaikų ir suaugusiųjų neformaliojo švietimo pabrėžia skirtingus mokymosi motyvacijos ir tikslų formavimo aspektus, atitinkančius specifinius šių grupių poreikius. Remiantis mokslininkų įžvalgomis, aptartieji skirtumai parodo, kaip svarbu pritaikyti ugdymo turinį ir metodus pagal skirtingų visuomenės grupių poreikius, kad būtų užtikrintas sėkmingas ir prasmingas mokymosi procesas (Grajauskas, Čepulėnas, 2018). Siekiant užtikrinti sėkmingą ir prieinamą mokymosi procesą, būtina skatinti aktyvesnes ir prasmingai pamatuotas investicijas į švietimo infrastruktūrą, tobulinti finansavimo mechanizmus ir skatinti aktyvų vietos bendruomenių dalyvavimą.

1.2. Neformalaus švietimo proceso organizavimas

Neformalaus švietimo organizavimas laikytinas kompleksiniu ir sudėtingu procesu, apimančiu tiek teorinius švietimo metodų pagrindus, tiek praktinius jų įgyvendinimo aspektus. Šio švietimo organizavimo sėkmė priklauso nuo daugelio veiksnių, tarp kurių yra strateginis planavimas, kokybės užtikrinimas, infrastruktūros prieinamumas, finansavimas ir efektyvus švietimo institucijų bei savivaldybių bendradarbiavimas. Svarbu akcentuoti, jog neformalusis švietimas gali būti efektingas ir veiksmingas esant sistemingam pritaikymui prie skirtingų visuomenės narių poreikių ir kai organizuojamas bei vykdomas atsižvelgiant į įvairių tikslinių grupių ypatybes bei poreikius.

Teoriniu aspektu galima identifikuoti neformalaus švietimo organizavimo sąsajas su mokymosi visą gyvenimą koncepcija, kurios apibrėžime glūdi švietimo samprata, nurodanti, kad jis suvoktinas kaip nuolatinis procesas, apimantis ne tik formalųjį, bet ir neformalųjį švietimą bei savarankišką mokymąsi. Remiantis akademinių švietimo paradigmų vystytojais, būtent mokymosi visą gyvenimą principas yra neatsiejama sudėtinė švietimo dalis, kuria siekiama užtikrinti socialinę įtrauktį, mažinti nelygybę ir skatinti asmeninį tobulėjimą. Pabrėžtina, jog teoriniuose modeliuose aptinkamos įžvalgos akcentuoja įsitraukimą ir mokymosi aplinkos pritaikymą skirtingiems klientų tipams – vaikams, suaugusiesiems – siekiant užtikrinti, kad kiekvienas individas galėtų gauti maksimalią įmanomą naudą iš neformalaus švietimo (Ruškus ir kt., 2009). Tačiau praktiniu požiūriu neformalaus švietimo organizavimas reikalauja tikslaus planavimo, atsižvelgiant į skirtingus visuomenės narių poreikius ir turimus resursus, kurie visada yra riboti. Pavyzdžiui, svarbus vaidmuo tenka infrastruktūros pritaikymui, atitinkančiam mokymosi reikalavimus: mokymo vietos turi būti prieinamos ir pritaikytos tiek fiziškai, tiek socialiai (Čižauskaitė, Gruževskis, 2018). Šiuolaikinių technologijų naudojimas švietimo procese taip pat vaidina svarbų vaidmenį užtikrinant, kad mokymasis būtų efektyvus, o mokymosi aplinka – įtraukianti. Nurodytina, kad skirtinguose Lietuvoje vis dar egzistuoja infrastruktūros trūkumai, tam tikros skirtys, kurios apsunkina neformalaus švietimo prieinamumą, todėl švietimo įstaigų ir savivaldos institucijų administracijoms, siekiant sumažinti šiuos skirtumus ir

užtikrinti vienodas galimybes skirtingų grupių atstovams, vertėtų koncentruoti dėmesį ir kreipti investicijas į infrastruktūrą (Ruškus ir kt., 2009).

Organizavimo proceso pagrindiniai **gavėjai -** mokiniai bei TAU studentai, jų **teikėjai** - neformalaus švietimo ugdymo įstaigos, mokyklos, TAU universitetai, suaugusiųjų mokymo centrai, bei įvairios nevyriausybinės organizacijos. Pagrindiniai Lietuvoje NŠ veikėjai yra Švietimo ir mokslo ministerija ir miestų savivaldybės. Ministerija formuoja valstybės politiką neformalaus švietimo srityje, koordinuoja ir kontroliuoja jos įgyvendinimą. Savivaldybės skirsto **finansavimo** lėšas, yra atsakingos ir vykdo šių veiklų priežiūrą ir kokybės valdymą. Teisinė bazė sudaryta iš Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo ir teisės aktų, kurie reguliuoja sudaryti sąlygas mokiniams ir suaugusiems įgyti žinių ir kompetencijų NŠ srityje. Savivaldybėse dirba specialistai, kurie atsako už praktinį veiklų įgyvendinimą, skatina partnerystę su kitomis organizacijomis, gali koreguoti programų spektrą bei užtikrinti veiklų įvairovę (Naujanienė ir kt., 2021). Pastebimi finansavimo iššūkiai, nes savivaldybės valdomi finansiniai šaltiniai nėra visiškai stabilūs. Pateikiamoje schemoje atsispindi organizavimo struktūra.

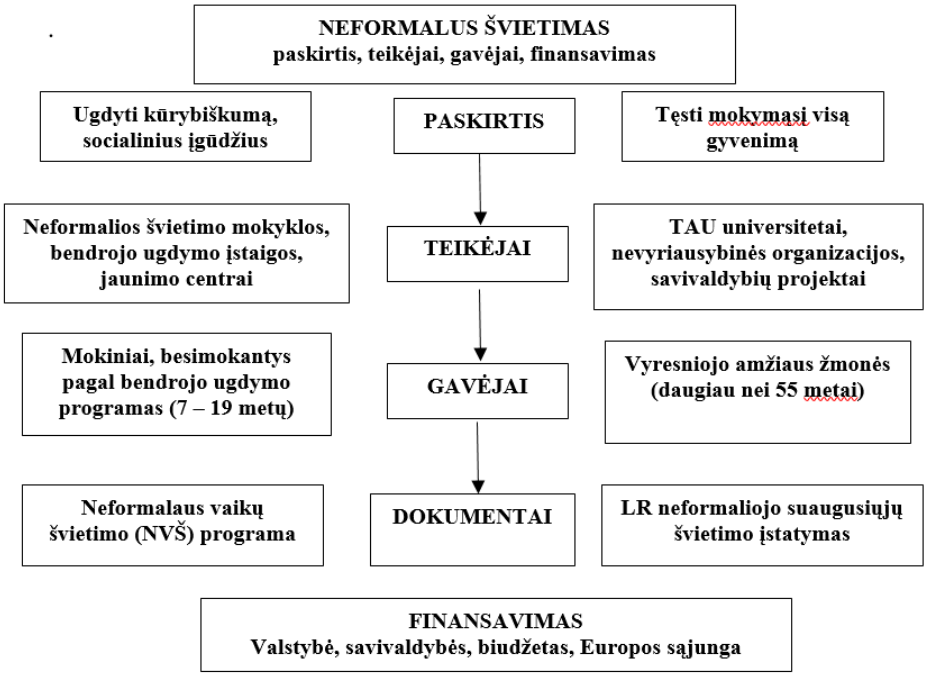

4 pav. Organizavimo struktūra

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Valstybės kontrolė pagal teisės aktų nuostatas (2016)

Pabrėžtina, kad mokymo metodų pasirinkimas taip pat atlieka svarbų vaidmenį organizuojant neformalųjį švietimą. Praktinių užsiėmimų organizavimas, grupinis darbas, interaktyvios diskusijos ir kiti tradiciniai bei alternatyvūs mokymo metodai yra prioritetiniai, siekiant užtikrinti mokymosi proceso operatyvumą, įtraukumą ir rezultatyvumą. Šie metodai skatina asmenų įsitraukimą į mokymosi procesą ir padeda geriau įsisavinti žinias, plėtoti praktinius gebėjimus bei ugdyti kritinį mąstymą (Jesevičiūtė-Ufartienė, Brusokaitė, 2020). Siekiant sudaryti sąlygas dalyvauti švietimo veiklose visiems visuomenės nariams, nepriklausomai nuo jų amžiaus, socialinės padėties ar gyvenamosios vietos, svarbus organizavimo aspektas yra neformalaus švietimo prieinamumo didinimas. Šiame kontekste būtina išryškinti socialinę įtrauktį kaip esminį neformalaus švietimo organizavimo principą (Austys ir kt., 2023), nes pastaroji reiškiasi per realią galimybę užtikrinti visų asmenų, įskaitant socialiai pažeidžiamų grupių, aktyvų dalyvavimą ugdymo procese ir sukurtas

faktines prieigas, leisiančias jiems naudotis teikiamais mokymosi privalumais (Naujanienė ir kt., 2021). Šis aspektas ypač aktualus suaugusiems žmonėms, senjorams ir asmenims su specialiaisiais ugdymosi poreikiais, kurie neretai susiduria su papildomais sunkumais, siekdami įsitraukti, kokybiškai dalyvauti neformaliojo švietimo veiklose. Tokia tendencija ryškėja dėl šių grupių atstovų turimų didesnių socialinių ir psichologinių barjerų, tad siekis užtikrinti infrastruktūros, mokymosi aplinkos prieinamumą bei pritaikomumą ir atskirčių tarp šių ir kitų kontrolinių grupių neformaliajame švietime mažinimo, yra neginčijamai svarbūs elementai įtraukties švietime skatinimui ir darnios visuomenės konstravimui.

Neformaliajame švietime apibrėžiami kriterijai, kurie suskirstyti į kelias kategorijas tai: prieinamumo, individualizuoto ugdymo, socialinio įsitraukimo ir įtraukumo bei ugdymo kokybės kriterijus. (Trakšelys, Martišauskienė, 2016):

Prieinamumo kriterijai: apima geografinius veiksnius (mokymosi centrų buvimo vieta, atstumas iki gyvenamosios vietos), infrastruktūros prieinamumą (neįgaliesiems pritaikyta aplinka, transporto galimybės) bei paslaugų kainos santykį su paslaugų gavėjų finansiniais ištekliais.

Individualizuoto ugdymo kriterijai: tai dalyvių individualių poreikių ir gebėjimų vertinimas, programų lankstumas bei turinio pritaikomumas skirtingoms amžiaus ar tikslinėms grupėms, pavyzdžiui, vaikams, paaugliams ar senjorams.

Socialinio įsitraukimo ir įtraukumo kriterijai: įvertinama, kiek ugdymo veiklos skatina socialinį dalyvavimą, mažina atskirtį ir stiprina bendruomenės įtraukimą, ypač socialiai remtinų ar kultūriškai atskirtų grupių.

Ugdymo kokybės kriterijai: apima programų turinio atitikimą švietimo tikslams, paslaugų teikėjų kompetenciją ir veiklos rezultatų vertinimo mechanizmus.

Neformalaus švietimo kontekste šių kriterijų analizė leidžia ne tik identifikuoti esamas spragas, bet ir sukurti ilgalaikes strategijas, orientuotas į prieinamumo didinimą. Pavyzdžiui, analizuojant dalyvių amžiaus grupes ar socialinius veiksnius, galima nustatyti, kurioms grupėms paslaugos yra sunkiau prieinamos ir kokie sprendimai galėtų pagerinti jų dalyvavimą ugdymo veiklose (Schulz, Pfeiffer, 2024). Taigi klientų poreikių analizė leidžia suprasti neformalaus ugdymo dalyvių skirtumus, identifikuoti prioritetinius segmentus ir formuoti tikslingas strategijas, kurios užtikrina lygias galimybes ir aukštesnę paslaugų kokybę. Tokie sprendimai skatina socialinį įtraukimą ir efektyvesnį išteklių paskirstymą švietimo sistemoje (Trakšelys, Martišauskienė 2016).

Reziumuojant, neformalaus švietimo organizavimas yra išties dinamiškas, kompleksiškas ir daugialypis procesas, iš esmės reikalaujantis gebėjimo kruopščiai derinti teorinius mokymosi visą gyvenimą principus su praktiniais švietimo veiklų įgyvendinimo aspektais. Tiek strateginis planavimas, tiek infrastruktūros kūrimas, tiek mokymo metodų pritaikymas ir kokybės užtikrinimas yra fundamentalūs veiksniai, leidžiantys sukurti prieinamą ir veiksmingą neformalaus švietimo planavimą, organizavimą, koordinavimą ir įgyvendinimą, kuris atlieptų įvairių visuomenės grupių narių poreikius.

1.2.1. Proceso organizavimas, veiksniai, valdymo funkcijos

Veiksmingam ir efektyviam neformaliojo švietimo organizavimo procesui tikslinga kompleksiškai įvertinti šio sektoriaus klientų poreikius, motyvaciją, ugdytojų kompetencijas, programų lankstumą, mokymosi aplinką bei grįžtamojo ryšio mechanizmus. Kiekvienas iš šių veiksnių atlieka tiesioginį

arba netiesioginį poveikį mokymosi kokybei ir rezultatams. Siekiant optimaliai, tikslingai ir efektyviai organizuoti neformalaus švietimo procesą, išskiriami pagrindiniai veiksniai:

- klientų ypatumai, kurie susiję su jų vidine ir išorine motyvacija, poreikiais bei mokymosi stiliumi (Bowl, 2016).
- programų turinys, lankstumas bei metodų įvairovė (OECD, 2018).
- mokytojų (andragogų) kompetencijos, bendravimo įgūdžiai (Bowl, 2016).
- organizacinė, kultūrinė ir socialinės aplinkos (UNESCO, 2015, OECD, 2018, Rogers, 2005).
- vertinimas ir grįžtamasis ryšys.

Nurodytina, kad nors ir kiekvienam iš šių veiksnių yra būdingas tiesioginis arba netiesioginis poveikis mokymosi kokybei ir rezultatams, visi jie padeda detaliau identifikuoti, analizuoti ir atliepti švietimo klientų poreikius, o tai laikytina svarbiu sektoriaus komponentu, nes formuoja prielaidas ir faktorius kompleksiškam mokymo proceso dalyvių tobulėjimui. Akcentuojama, jog šie veiksniai yra reikšmingi ne tik dėl aptartų priežasčių, bet ir turi glaudžių sąsajų su valdymo funkcijomis (3 lentelė).

2 lentelė

Veiksnių sąsaja su valdymo funkcijomis

Reikšmė	Sąsajos su valdymo funkcijomis
Klientų ypatumai	
Tiesiogiai veikia mokymosi aplinką, įsitraukimą. Jei neatsižvelgiama į asmens poreikius, mokymosi procesas gali būti nepatrauklus.	Planavimo bei vadovavimo funkcijos. Siekiama numatyti tinkamus tikslus ir metodus, bei skatinama motyvuoti ir kurti patrauklią mokymosi aplinką.
Programų turinys, lankstumas bei metodų įvairovė	
Lanksčios, inovatyvios programos suteikia galimybę individualiam programų, planų pritaikymui, siūlo platų metodų spektrą.	Planavimo ir organizavimo funkcijos. Priimami sprendimai dėl programos struktūros, tvarkaraščių ir išteklių pasiskirstymo.
Mokytojų (andragogų) kompetencijos, bendravimo įgūdžiai	
Profesionalūs gebėjimai skatina efektyvesnį žinių perdavimą bei kuria tarpusavio santykius, pasitikėjimą.	Vadovavimo, organizavimo bei kontrolės funkcijos. Vertinamas mokymo procesas, metodų tinkamumas.
Aplinkos	
Palanki socialinė terpė, mokymusi tinkamos erdvės, kultūros normos, skatina klientų aktyvumą.	Organizavimo ir vadovavimo funkcijos. Lemia išteklių pasiskirstymą, organizacijos prioritetus bei bendradarbiavimo kultūrą.
Vertinimas ir grįžtamasis ryšys	
Koreguoja programų turinį, metodus, identifikuoja problemas, gauna pasiūlymus kaip tobulinti mokymosi procesą, kad atitiktų klientų lūkesčius.	Kontrolės ir planavimo funkcijos. Padeda peržiūrėti programos turinį, mokymosi metodus ir organizacijos sprendimus.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis mokslininkais

Išdėstyti pagrindiniai neformalaus švietimo veiksniai sukuria pagrįstas prielaidas užtikrinti aukštam mokymosi lygiui, ugdymo kokybei ir įvairialypei naudai, kurią gauna dalyviai. Kad veiksniai būtų efektyviai įgyvendinti, būtina sisteminga vadybinė prieiga, tinkamas jų derinimas su valdymo funkcijomis – planavimu, organizavimu, vadovavimu ir kontrole. Pabrėžtina, jog tai sudaro galimybę paskatoms sistemiškai valdyti neformalaus švietimo procesą, orientuoja į aukštą mokymosi kokybę, o kartu ir į siekiamą visuomenės pažangą. Detalus planavimas padeda iš anksto įvertinti ir nustatyti klientų poreikius, atitinkamai projektuoti mokymo turinį bei surasti reikiamus išteklius, siekiant tikslingai orientuotų mokymosi veiklų ir realių lūkesčių sėkmingo realizavimo. Pažymėtina, jog tinkamai sustyguotas ir apgalvotas organizavimas padeda užtikrinti lankstų programų turinį, vystyti mokytojų gebėjimus bei užtikrinti sklandų bendradarbiavimą. Tuo tarpu vadovavimas padeda sukurti pozityvią mokymosi atmosferą, motyvuoja dalyvius, o kontrolė prisideda prie organizuojamų veiklų veiksmingumo įvertinimo.

Šiuolaikiniame sparčiai besikeičiančiame ir konkurencijos sąlygomis veikiančiame versle ir jo aplinkoje aktualu novatoriškos idėjos bei technologinės žinios. Pasak Povilo Zakarevičiaus (2010), Lietuvoje procesų valdymą analizavo Kvedaravičius (2004), Augustauskas (2002), plėtoję idėją, kad ypatingai reikšmingu tampa organizavimo procesas, kurio esmė: reaguoti į aplinkos pokyčius, užtikrinti užsibrėžtų tikslų siekimą, vykdymą. Paminėti gebėjimai padeda užtikrinti tinkamą reakciją į naujas tendencijas, technologijų pokyčius ir klientų poreikius, užtikrinant tvarų augimą, konkurencinį pranašumą bei efektyviau valdyti žmogiškuosius išteklius. Analogiškomis akademinėmis normomis remiasi bei atitinkamus valdymo procesus išskiria ir V. Misevičius darbe „Vadybos pagrindai“.

Remiantis klasikinės vadybos teorijos pradininko Henri Fayol (2005, p. 27) teoriniais veikalais, procesas apibrėžiamas kaip organizacijos bei įmonės vedimas į tikslą, siekiant efektyvios naudos iš visų turimų išteklių ir sklandaus pagrindinių funkcijų valdymo. Šios teorinės nuostatos teikia nuorodas į sampratas, kad organizacijos veiklos etapai iš esmės ganėtinai griežtai turi būti planuojami, koordinuojami ir derinami. Atkreiptinas dėmesys į procesų valdymo sistemą, kuri yra neatsiejama nuo nuolatinio mokymosi ir tobulėjimo principų, todėl leidžia organizacijai ne tik siekti trumpalaikių rezultatų, bet ir kurti tvirtą pagrindą ilgalaikei sėkmei (4 lentelė).

3 lentelė

Proceso sąvokos

Autorius	**Apibrėžimas**	**Šaltinis**
Hammer, M. ir Champy, J. (1993)	Procesas – tai veiksmų seka, kuri sukuria vertę klientui.	Hammer, M., Champy, J. *Reengineering the Corporation: A Manifesto for Business Revolution*
Fayol, H. (1916)	Procesas susideda iš planavimo, organizavimo, vadovavimo, koordinavimo ir kontrolės.	Fayol, H. *General and Industrial Management*
Knowles, M. (1970)	Mokymosi procesas apima planavimą, mokymo priemonių parinkimą ir individualių mokymosi poreikių patenkinimą.	Knowles, M. *The Modern Practice of Adult Education: From Pedagogy to Andragogy*

Rogers, A. (2002)	Mokymosi procesas – tai lankstus veiksmų rinkinys, padedantis asmeniui įgyti reikiamas žinias per formalų, neformalų ar savaiminį mokymąsi.	Rogers, A. *Teaching Adults*.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis mokslininkais

Reziumuojant akademinės bendruomenės atstovų pateiktus apibrėžimus, procesas suvoktinas kaip lankstus veiksmų rinkinys, skirtas žinių ir įgūdžių įgijimui, konkretaus ir iš anksto nubrėžto tikslo pasiekimui, kurio sėkmingam įgyvendinimui būtinos pamatinės proceso dalys, kurias James, Stoner, Edward Freeman, Daniel Gilbert, išskiria (2020) tai: planavimas, organizavimas, vadovavimas, kontrolė.

Analizuojant organizavimo esmę pastebima, jog ji suvokiama kaip struktūrizuotas organizacijos narių suburimas bendrų tikslų siekimui ir pats organizavimas gali būti vertinamas įvairiais aspektais: kaip mokslas (atskleidžia žinių apie tikslingą veiklą visumą), kaip procesas (suvokiamas kaip įkūrimo, parengimo, derinimo, reglamentavimo, tvarkymo ir koordinavimo elementai), kaip bruožas (rodo visų struktūros dalių suderinimą) ir kaip vadybos funkcija (apima veiklų, išteklių ir atsakomybės paskirstymą), (Martinkus, Stoškus, Beržinskienė, 2010). Pati organizavimo sąvoka universaliame kontekste apima veiklų planavimą, derinimą, kurios sujungiamos į tam tikrą specifinę sistemą. Vertinant organizavimą kaip valdymo funkciją svarbiausias dėmesys iš esmės skirtinas esamos struktūros kūrimui (5 lentelė).

4 lentelė

Organizavimo sąvokos

ORGANIZAVIMAS	
Fayol, H. (1916). General and Industrial Management.	Organizavimas – tai organizacijos veiklos ir išteklių sutvarkymas taip, kad būtų įgyvendinti tikslai.
Lloyd ir Aho (2020), „The Four Functions of Management: An Essential Guide to Management Principles“	Organizavimas – procesas, kurio metu ištekliai (žmonės, medžiagos, technologijos) yra paskirstomi ir koordinuojami taip, kad organizacijos tikslai būtų pasiekti.
Stoner, J. A. F., Freeman, R. E., & Gilbert, D. R. (2005). *Vadyba.* Kaunas: Poligrafija ir informatika.	Organizavimas – procesas, kurio metu sukurta struktūra ir paskirstytos užduotys bei ištekliai, reikalingi organizacijos tikslams pasiekti. Tai apima darbo pasidalijimą, atsakomybes ir išteklių paskirstymą taip, kad organizacija galėtų veikti efektyviai.
Lloyd & Aho (2020)	Organizavimo proceso etapai: struktūros kūrimas, darbo pasidalijimas, komandų sudarymas bei komunikacijos kanalų sudarymas.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis mokslininkais

Vertėtų pažymėti, jog organizavimo proceso metu užduotys ir atsakomybės yra pagal tam tikrą logiką sugrupuojamos ir deleguojamos, siekiant užtikrinti turimų resursų tinkamą panaudojimą ir efektyvų planų įgyvendinimą. Organizavimo principai iš esmės grindžiami tinkamu išteklių paskirstymu ir veiksmų koordinavimu, leidžiančiu pasiekti norimus rezultatus (Gineitienė, 2008), o procesas suvoktinas kaip nuoseklių veiksmų ar užduočių seka, kuri vykdoma siekiant tam tikro tikslo ar rezultato, o organizavimas tuo tarpu apima veiklų, resursų ir atsakomybės paskirstymą, siekiant

sklandaus proceso, leidžiančio šią eigą efektyviai vystyti. Procesas ir organizavimas objektyviai neatsiejamas nuo valdymo funkcijų dėl stebimo tarpusavio ryšio, padedančio identifikuoti, jog valdymo funkcijos iš esmės reiškiasi kaip esminiai organizaciniai veiksniai, tiesiogiai įtakojantys neformaliojo švietimo proceso efektyvumą. Tuo tarpu prieinamumas, preliminariai parodantis valdymo procesų veiklą praktikoje, laikytinas organizavimo rezultatų rodikliu, kurio sėkminga ir aukšta reikšmė praktiškai atsispindi įgyvendinimo valdymo procesus.

Neformalaus švietimo veiksnių sąsaja su valdymo funkcijomis. Nagrinėjant valdymo funkcijas, pasak Z. Gineitienės (2005, p. 124), identifikuota, jog jos sudaro darnų kompleksinį, sisteminį, visuminį kiekvienos organizacijos valdymo mechanizmą, kuris prisideda prie organizacijos tikslų siekimo. Neabejotinai šios funkcijos (planavimas, organizavimas, vadovavimas, kontrolė) vyksta kartu, nuolat veikia ratu per visą organizacijos valdymo procesą, padeda užtikrinti, kad organizacijos veikla būtų nuosekliai koordinuota ir orientuota į realų bei efektyvų tikslų pasiekimą. Visos valdymo funkcijos, pasak Fullan (2001), yra ganėtinai glaudžiai tarpusavyje susijusios, sudaro nuolatinį ciklą bei veikia kaip nuolatinis pasikartojantis procesų ciklas, kuriame kiekviena iš jų remiasi prieš tai veikusios funkcijos rezultatais ir papildo likusias funkcijas, kad būtų užtikrintas tinkamas ir efektyvus jų veikimas.

5 pav. Organizacijos valdymo funkcijos
Šaltinis: sudaryta pagal Gineitienė, 2005

Apibrėžiant švietimo vadybos sąvoką ir detalizuojant esmines jos funkcijas, galima pažymėti, kad švietimo vadybos branduoliu laikytini tarpusavyje susiję procesai, iš esmės užtikrinantys švietimo įstaigos veiklos kryptingumą, vientisumą, organizuotumą ir efektyvumą (4 pav.). Nors kiekviena funkcija yra unikali, jos kartu sudaro ganėtinai vieningą ciklą, kurio elementai nuolat vienas kitą papildo ir užtikrina nenutrūkstamą ir efektyvų procesų veikimą. Pabrėžtina, kad vadybos ciklo pagrindą sudaro valdymo funkcijos – planavimas, organizavimas, vadovavimas ir kontrolė (Stoner, Freeman, Gilbert, 2000). Todėl galima teigti, jog neformalaus švietimo įstaigų specialistai (pedagogai, andragogai), užtikrindami ugdytinių mokymosi tikslų įgyvendinimą, atlieka ne tik mokytojo, bet kartu ir vadybininko vaidmenį: planuoja, organizuoja, vadovauja ir kontroliuoja ugdymo procesą pagrindiniams švietimo sistemos naudos gavėjams – ugdytiniams.

Planavimas švietime laikytinas pradine vadybos funkcija, kurios metu nustatomi tikslai, sudaromi veiksmų planai ir numatomi reikalingi ištekliai. Tai apima strategijų kūrimą, kurios užtikrina švietimo institucijų veiklos kryptingumą ir atitiktį nustatytiems tikslams. Planavimo procese svarbu aiškiai apibrėžti prioritetus ir numatyti galimus iššūkius, kad organizacija galėtų veikti stabiliai ir efektyviai (Savickienė, 2008). Pasak akademiko Rimanto Želvio (2010), planavimas yra pirminė ir kertinė

vadybos funkcija, nuo kurios priklauso viso švietimo proceso sėkmė. Būtent šiame etape tradiciškai formuojami organizacijos tikslai, veiksmų planai ir ištekliai, kuriuos reikia skirti jų pasiekimui. Pabrėžtina, kad planavimo metu suformuluoti tikslai tampa gairėmis kitoms funkcijoms.

Organizavimo – veiklos struktūros kūrimas ir išteklių paskirstymas, padedantis pasiekti numatytus tikslus. Švietimo kontekste ši funkcija apima užduočių delegavimą, personalo darbo paskirstymą bei infrastruktūros ir priemonių užtikrinimą. Efektyvus organizavimas leidžia užtikrinti sklandų ugdymo procesų vykdymą. Savickienė (2008) pažymi, kad organizavimas užtikrina suplanuotų veiklų praktinį įgyvendinimą. Organizavimo metu ištekliai (žmogiškieji, materialieji ir finansiniai) paskirstomi taip, kad organizacija galėtų veikti efektyviai.

Vadovavimas apima procesą, kuriuo vadovai motyvuoja, įkvepia ir nukreipia darbuotojus siekti organizacijos tikslų. Švietimo įstaigose vadovavimas apima mokytojų ir kitų darbuotojų įtraukimą į sprendimų priėmimą, lyderystės skatinimą bei konstruktyvios darbo aplinkos kūrimą. Vadovai taip pat užtikrina komunikaciją tarp įvairių institucijos lygių (Želvys, 2010). Tuo tarpu Tony Bush (2003) pabrėžia, jog vadovavimas yra esminė funkcija, nes skatina ir palaiko darbuotojus vykdyti suplanuotas ir organizuotas veiklas. Todėl tinkama lyderystė užima svarbų vaidmenį, nes padeda įtraukti darbuotojus į sprendimų priėmimą ir motyvuoti juos siekti bendrų tikslų.

Kontrolė – procesas, skirtas stebėti veiklų vykdymą ir užtikrinti, kad rezultatai atitiktų numatytus tikslus. Ši funkcija švietimo vadyboje apima ugdymo proceso kokybės tikrinimą, veiklos rezultatų analizę bei korekcijų įgyvendinimą, jei pastebimi nukrypimai nuo planų. Kontrolė užtikrina, kad švietimo paslaugos išliktų aukštos kokybės ir atitiktų nustatytus standartus (Savickienė, 2008). Pasak Haroldo Koontz ir Heinzo Weihrich (1988), kontrolė leidžia įsitikinti ir užtikrinti, kad planai yra vykdomi tinkamai, o organizacijos veikla atliepia jos tikslus. Todėl kontrolėje ir naudojama veiklos rezultatų stebėsena, lyginimas su nustatytais standartais, korekcinių veiksmų įgyvendinimas.

Pasak Michael Fullan (2001), švietimo vadybos funkcijos veikia kaip nuolat pasikartojantis procesų ciklas, o ne atskiri, vienkartiniai veiksmai. Šis ciklišKumas užtikrina, kad kiekviena funkcija, būdama tarpusavyje susijusi su kitomis, palaiko vientisą ir nuoseklią organizacijos veiklą. Todėl ir neformalaus švietimo organizavimui būdinga aiškus tikslų nustatymas (planavimas), tinkamų priemonių ir išteklių paskirstymas (organizavimas), dalyvių motyvacijos skatinimas (vadovavimas) bei veiklos vertinimo, siekiant užtikrinti užsibrėžtų tikslų įgyvendinimą (kontrolė). Vadybos funkcijų ciklišKumas leidžia neformalaus švietimo institucijoms ne tik efektyviai planuoti ir organizuoti ugdymo procesą, bet ir užtikrinti kokybės kontrolę bei tobulinti veiklas, remiantis grįžtamuoju ryšiu iš dalyvių (6 lentelė).

5 lentelė

Švietimo valdymo bei neformalaus švietimo funkcijų sąsajos

Funkcija	Pagrindinė reikšmė	Esminiai aspektai	Pavyzdys neformaliajame švietime
Planavimas Želvys (2010, p. 32), Fullan (2001, p. 15)	Tikslų nustatymas ir veiksmų planų sudarymas, siekiant užtikrinti veiklos kryptingumą.	Tikslų formulavimas Strategijų kūrimas Išteklių numatymas	Neformalaus mokymosi veiklų sudarymas (pvz., šokių ar programavimo).

Organizavimas Savickienė (2008, p. 54), Bush (2003, p. 78)	Struktūrų kūrimas ir išteklių paskirstymas, siekiant sklandžiai įgyvendinti suplanuotas veiklas.	Darbų pasidalijimas Išteklių koordinavimas Organizacinės tvarkos nustatymas	Vadovų darbo grafikų, būrelių tvarkaraštį sudarymas ir mokymų medžiagos užtikrinimas, aprūpinimas technine įranga.
Vadovavimas Bush (2003, p. 85)	Darbuotojų įkvėpimas, motyvavimas ir lyderystė, siekiant užtikrinti organizacijos tikslų įgyvendinimą.	Komunikacija Motyvacijos skatinimas Lyderystė ir komandos valdymas	Neformaliojo švietimo centro vadovas organizuoja komandos susirinkimus, skatina bendradarbiavimą.
Kontrolė Želvys (2010, p. 45)	Veiklos rezultatų stebėjimas ir lyginimas su nustatytais tikslais, siekiant užtikrinti kokybę. Veiklos rezultatų stebėjimas ir lyginimas su nustatytais tikslais, siekiant užtikrinti kokybę.	Rezultatų analizė Korekcinių veiksmų įgyvendinimas Kokybės užtikrinimas	Vertinama veiklų dalyvių apklausa dėl mokymų efektyvumo, įdiegiami siūlomi patobulinimai.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis mokslininkais

Apibendrinant mokslininkų koncepcijas ir teorijas, galima teigti, kad švietimo vadybos funkcijos yra esminiai proceso organizacijos valdymo elementai, kurie padeda užtikrinti veiklos efektyvumą ir kryptingumą. Planavimas laikomas pagrindine vadybos funkcija, nes būtent šiame etape nustatomi ilgalaikiai ir trumpalaikiai tikslai, kurie formuoja organizacijos strateginę kryptį (Fullan, 2001). Planavimas apima veiksmų planų kūrimą, reikalingų išteklių numatymą ir galimų iššūkių identifikavimą, todėl jis laikomas būtinu norint užtikrinti sklandų kitų funkcijų įgyvendinimą. Akcentuojama, kad organizavimas yra ta funkcija, kuri transformuoja planus į praktinius veiksmus. Organizavimo metu suformuojamos organizacinės struktūros, paskirstomi ištekliai ir atsakomybės tarp darbuotojų (Savickienė, 2008). Švietimo vadyboje organizavimo procesas apima ne tik fizinių ir materialių išteklių užtikrinimą, bet ir žmogiškųjų išteklių koordinavimą, siekiant efektyvaus tikslų įgyvendinimo. Pabrėžtina, kad vadovavimas laikomas viena svarbiausių vadybos funkcijų, nes jis orientuojasi į darbuotojų motyvaciją ir jų įtraukimą į veiklos procesus (Bush, 2003). Šios funkcijos esmė – kurti lyderystės pagrindus organizacijoje, įkvėpti darbuotojus siekti užsibrėžtų tikslų bei užtikrinti veiksmingą ir sklandžią komunikaciją tarp visų organizacijos narių. Akademinė praktikoje laikoma, kad vadovavimo veiksmingumas yra glaudžiai susijęs su ankstesnių vadybos funkcijų – planavimo ir organizavimo – sėkmingu įgyvendinimu. Be tvirtos strateginės krypties ir gerai organizuotų procesų, vadovavimas, tikėtina, gali prarasti savo efektyvumą, o organizacija – kryptingumą. Kontrolė, kaip teigiama, yra užbaigiamoji, tačiau tokia pat svarbi, vadybos funkcija ir apima veiklos rezultatų stebėseną, palyginimą su iškeltais tikslais bei korekcinių priemonių taikymą, kai pastebimi nukrypimai (Želvys, 2010). Kontrolės duomenys suteikia pagrindą naujam planavimui ir leidžia užtikrinti, kad švietimo organizacijos veikla atitiktų numatytus standartus bei kokybės reikalavimus, įtvirtintus tiek įstaigos ir jos steigėjų nuostatuose, tiek nacionaliniuose ir tarptautiniuose teisės aktuose.

1.2.2. Organizavimo reikšmė paslaugų prieinamumui

Organizavimo reikšmė paslaugų prieinamumui yra pastebimai didelė ir svari, ypač neformalaus švietimo kontekste, kuriame siekiama užtikrinti visapusišką ir įtraukų paslaugų teikimą. Neformaliojo švietimo organizavime yra stebima būtinybė atsižvelgti į **įvairius dalyvių poreikius** bei galimybes,

siekiant įtraukti kuo daugiau auditorijų. Pats organizavimas, kaip akcentuota aukščiau, apima ne tik išteklių paskirstymą, bet ir veiksmingą koordinavimą, kad mokymosi veiklos būtų lengvai pasiekiamos visiems, nepriklausomai nuo jų amžiaus, socialinės padėties ar gyvenamosios vietos (Vitkutė, 2023). Vienas iš esminių organizavimo tikslų yra užtikrinti neformalaus švietimo paslaugų **geografinį ir fizinį prieinamumą** (Ruškus ir kt., 2009), todėl galima konstatuoti, jog paslaugos turi būti teikiamos taip, kad jų pasiekiamumas neapsiribotų vien didžiaisiais miestais, bet būtų užtikrintos ir mažiau urbanizuotose zonose. Sėkmingas organizavimas apima logistinį veiklų paskirstymą, tinkamų mokymo vietų parinkimą bei mokymo išteklių prieinamumo užtikrinimą, o tai leidžia įtraukti platesnę auditoriją ir sumažinti socialinės atskirties riziką (Švagždienė ir kt., 2021).

Be fizinio prieinamumo, organizavimas turi būti nukreiptas ir į **ekonominių kliūčių mažinimą**, kad neformalusis švietimas būtų prieinamas visiems, nepriklausomai nuo jų finansinės padėties. Svarbus organizavimo aspektas yra ir skaitmeninio prieinamumo užtikrinimas, kuris tapo ypatingai aktualus šiuolaikinėje visuomenėje. **Skaitmeninių mokymosi platformų** prieinamumas ir tinkamas jų administravimas suteikia galimybę įgyti naujų įgūdžių, neišeinant iš namų, kas ypač svarbu gyventojams, turintiems judėjimo problemų (Švagždienė ir kt., 2021). Be to, organizavimas taip pat yra svarbus kuriant tinkamas sąlygas neformalaus švietimo paslaugų kultūriniam ir socialiniam prieinamumui (Vitkutė, 2023). Tai reiškia, kad organizuojant švietimo veiklas turi būti atsižvelgiama į skirtingų kultūrų poreikius, siekiant įtraukti įvairias visuomenės grupes ir sukurti įtraukų bei tolerantišką mokymosi klimatą.

Apibendrinant, organizavimo reikšmė neformalaus švietimo paslaugų prieinamumui yra neabejotinai didelė. Efektyvus organizavimas užtikrina, kad mokymosi veiklos būtų prieinamos plačiai auditorijai – tiek socialiniu ir ekonominiu, tiek skaitmeniniu ir geografiniu požiūriu. Tinkamai ir kokybiškai organizuotos paslaugos iš esmės leistų mažinti atskirtį, stiprintų visuomenės įtrauktį ir padėtų užtikrinti, kad visi norintys galėtų dalyvauti mokymosi procese, nepriklausomai nuo jų individualiųjų poreikių ir aplinkybių.

1.3. Neformalaus švietimo paslaugų prieinamumas

Mokslinėje literatūroje švietimo prieinamumas apibrėžtinas kaip objektyvi kiekvienam asmeniui, pagal jo pajėgumus ir realius poreikius, prieinama galimybė pasinaudoti kokybiškomis švietimo paslaugomis, kurias užtikrina valstybė (Trakšelys 2015). Siekiant, kad neformalusis švietimas būtų kuo plačiau prieinamas, būtina atkreipti dėmesį į kelis svarbiausius veiksnius. Pirmiausia svarbu **mažinti finansines kliūtis**, visiškai mažinant jų kainą socialiai pažeidžiamoms grupėms (UNESCO, 2016). Taip pat didelę reikšmę turi aiški **informacijos sklaida** per įvairius kanalus – nuo socialinių tinklų iki tradicinių bendruomenės renginių, kad kuo daugiau žmonių sužinotų apie siūlomas mokymosi galimybes (Raelin 2008). Trečiasis veiksnys – **skaitmeninių įgūdžių** ir reikiamos infrastruktūros **plėtra**, nes internetinės mokymo platformos leidžia sėkmingai įtraukti tuos, kurie gyvena toli nuo neformalaus švietimo mokymosi centrų arba turi judėjimo sunkumų (OECD, 2021). Be to, itin svarbu siūlyti **lanksčius** organizacinius sprendimus: mokymus rengti skirtingu paros metu ar savaitgaliais, siūlyti trumpus modulius bei mišrią (kontaktinę ir nuotolinę) formą, taip prisitaikant prie įvairių dalyvių poreikių (Mezirow 1991).

Neformalaus švietimo organizavimo proceso paslaugų prieinamumas reiškia, kad visi visuomenės nariai (taip pat ir labiau pažeidžiami asmenys) gali lengvai pasinaudoti mokymosi veiklomis, kurios vyksta neformaliose aplinkose. Tam svarbu užtikrinti ne tik finansines, bet ir informacines, skaitmenines bei infrastruktūrines galimybes, kad būtų įveiktos vietos ar laiko kliūtys. Jei procesas organizuojamas tinkamai, mokymų turinys ir metodai pritaikomi prie skirtingų amžiaus grupių,

kalbos, kultūrinių bei specialiųjų poreikių. Taip kiekvienam sudaromos sąlygos nuolat mokytis ir tobulėti. Geras prieinamumas padeda įtraukti daugiau žmonių į mokymosi procesą ir prisideda prie bendrai geresnės visuomenės raidos.

1.3.1. Rinkos segmentavimo svarba paslaugų prieinamumui didinti

Rinkos segmentavimas yra vienas pagrindinių įrankių švietimo rinkodaroje, leidžiantis tikslingai planuoti ir pritaikyti švietimo paslaugas skirtingoms vartotojų grupėms pagal jų poreikius ir specifines savybes (Venslovaitė, 2015). Neformalus švietimas, kaip specifinė švietimo paslaugų sritis, pasižymi ypatinga vartotojų įvairove, todėl segmentavimas leidžia identifikuoti skirtingus klientų tipus ir jų poreikius. Tai yra būtina siekiant užtikrinti kokybišką paslaugų teikimą, prieinamumą bei socialinę įtrauktį, ypač įvairių amžiaus grupių, socialinių klasių ar specialiųjų poreikių vartotojams. Švietimo paslaugų rinka yra sudėtinga ir įvairialypė, todėl segmentavimas padeda identifikuoti specifines vartotojų grupes, kurioms galima sukurti efektyvius ugdymo metodus ir strategijas, prisidedant prie mokymosi kokybės gerinimo ir socialinės įtraukties. Mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad švietimo paslaugų kokybė turi būti vertinama efektyvumo, rezultatyvumo ir prieinamumo aspektais, siekiant patenkinti įvairių socialinių grupių bei gabumų mokinių poreikius, pabrėžiant edukacinių ir socialinių paslaugų svarbą bei paslaugų vartotojų (mokinių) požiūrį į jiems teikiamas švietimo paslaugas.

Analizuojant nuotolinių mokymų paslaugų diegimo aspektus, pabrėžiamas vartotojų segmentavimas ir rinkodaros strategijų taikymas, siekiant geriau suprasti skirtingų vartotojų poreikius ir lūkesčius (Trakšelis, Martišauskienė 2016).

Rinkos segmentavimas, suskirstydamas vartotojus į homogeniškas grupes, leidžia išsiaiškinti jų poreikius ir įgyvendinti tikslines ugdymo strategijas. Neformalaus švietimo kontekste segmentavimas apima įvairias vartotojų grupes, tokias kaip vaikai, paaugliai, suaugusieji, specialiųjų poreikių turintys asmenys. Šių segmentų identifikavimas leidžia tiksliai pritaikyti ugdymo metodus bei strategijas, orientuotas į specifinius grupių poreikius ir galimybes. Pavyzdžiui, specialiųjų poreikių turintiems mokiniams būtinos individualizuotos mokymo programos, tuo tarpu vaikams ir paaugliams geografiškai prieinamos ugdymo formos. Tokia diferenciacija ne tik didina švietimo kokybę, bet ir užtikrina, kad paslaugos būtų prieinamos platesniam vartotojų ratui. Segmentavimo svarba neformaliajame švietime yra neabejotina, nes ji sudaro sąlygas orientuoti ugdymo procesą į konkrečius tikslinius vartotojų poreikius, taip prisidedant prie didesnio švietimo paslaugų veiksmingumo ir socialinės įtraukties. Pateikiama rinkos segmentavimo teorinių apibrėžimų lentelė kaip rinkos segmentavimo koncepcija yra apibrėžiama ir interpretuojama įvairiose švietimo rinkodaros kontekstuose.

Rinkos segmentavimas yra procesas, kai didelė vartotojų grupė yra padalijama į mažesnes, lengviau valdomas ir organizuojamas grupes, kur vartojimo, pavyzdžiui, švietimo paslaugų, modeliai yra panašūs.

Apibendrinant rinkos segmentavimo apibrėžimus, galima teigti, kad segmentavimas yra esminė rinkodaros strategija, leidžianti veiksmingai suskirstyti vartotojus į grupes, atsižvelgiant į jų panašumus ir poreikius. Švietimo rinkos kontekste segmentavimas padeda geriau identifikuoti vartotojų grupes, kurioms galima pritaikyti tinkamas paslaugas ir strategijas, siekiant efektyviau patenkinti jų poreikius. Tinkamai pritaikytas segmentavimas užtikrina geresnį paslaugų prieinamumą, padidina institucijos efektyvumą bei prisideda prie socialinės įtraukties.

Rinkos segmentavimo metodai prasideda nuo natūralių rinkos segmentų nustatymo, kurie padeda atskirti skirtingas neformalaus ugdymo vartotojų grupes, pasižyminčias unikaliomis savybėmis. Segmentavimas grindžiamas **veiksniais/reikalavimais: matuojamumu, prieinamumu, reikšmingumu, unikalumu, tinkamumu ir stabilumu** (Kotler ir Keller 2012). Matuojamumas apima statistinių duomenų naudojimą, siekiant nustatyti segmentų dydį ir potencialą. Prieinamumas nurodo galimybę pasiekti konkretų segmentą ir užtikrinti ryšį su juo, o reikšmingumas rodo, ar segmentas pakankamai svarbus, kad būtų verta į jį investuoti. Neformaliame švietime prieinamumas yra ypač svarbus, nes paslaugos turi būti prieinamos geografiškai nutolusiose vietovėse ir socialiai pažeidžiamoms grupėms. Unikalumas reiškia kiekvieno segmento specifiškumą ir jo narių homogeniškumą (Vaitkė Martinkutė-Kaulienė 2018). Tinkamumas apibrėžia, ar segmentas atitinka organizacijos strateginius tikslus ir išteklius, o stabilumas leidžia prognozuoti vartotojų elgesį laikui bėgant. Šie veiksniai neformalaus ugdymo sektoriuje leidžia užtikrinti paslaugų įvairovę ir prieinamumą, pritaikytą įvairioms klientų grupėms.

Apibendrinant, galima pastebėti, kad **matuojamumas**, **prieinamumas**, **reikšmingumas**, **unikalumas**, **tinkamumas** ir **stabilumas** dažniausiai minimi kaip pagrindiniai segmentavimo vertinimo kriterijai, padedantys kurti efektyvias rinkodaros (ar kitų sričių) strategijas. Šiuos veiksnius plačiai aptaria (Kotler ir Keller 2012), Lambin (2014), (Wedel ir Kamakura 2000), kurie tiek teoriniu, tiek praktiniu lygmeniu siūlo metodus, leidžiančius nuosekliai identifikuoti, įvertinti bei valdyti skirtingus segmentus. Toks segmentavimo pagrįstumas ne tik palengvina tikslinių auditorijų pasiekimą, bet ir užtikrina, kad organizacijos ištekliai būtų panaudoti kuo tikslingiau, atsižvelgiant į konkrečių segmentų ypatumus.

Rinkos segmentavimas švietimo srityje gali būti vykdomas pagal **geografinius, demografinius, elgsenos ir psichologinius kriterijus.**

Demografinis segmentavimas. Šis kriterijus leidžia suskirstyti vartotojų grupes pagal tokius požymius kaip amžius, lytis, išsilavinimo lygis ir socialinė padėtis. Neformaliojo švietimo kontekste tai ypač svarbu, nes, mokiniai, paaugliai, suaugusieji ir senjorai turi skirtingus poreikius, todėl būtina pritaikyti skirtingas ugdymo programas. Autoriai ypač atsižvelgia į socialinę padėtį (Trakšelis, Martišauskienė 2016).

Demografinis segmentavimas apima tokius veiksnius kaip amžius, lytis, šeimos gyvenimo ciklas, pajamos ir socialinė klasė. Neformaliame švietime amžius yra vienas svarbiausių veiksnių – mokiniai, paaugliai ir suaugusieji dažnai turi skirtingas mokymosi motyvacijas ir poreikius. Neformaliame švietime suaugusieji dažnai ieško galimybių tobulinti įgūdžius, o vaikai ir paaugliai orientuojasi į kūrybines veiklas ar socialinę integraciją.

Geografinis segmentavimas. Teritorinis suskirstymas pagal gyvenamąją vietą leidžia atskleisti miesto ir kaimo skirtumus, identifikuojant vietoves, kur reikia daugiau išteklių arba infrastruktūros plėtros. Pavyzdžiui, kaimo vietovėse dažniau susiduriama su transporto ir specialistų trūkumu (Vesnienė 2016). Geografinis segmentavimas apima rinkos skirstymą pagal geografines sritis, pavyzdžiui, šalis, miestus ar kaimus, siekiant orientuotis į tam tikroje vietoje gyvenančius neformalaus švietimo paslaugų vartotojus, kurių poreikiai gali būti panašūs.

Psichografinis segmentavimas. Šis metodas orientuojasi į žmonių gyvenimo būdą, pomėgius ir vertybes. Jis leidžia kurti individualizuotas programas, skirtas meninei, sportinei ar technologinei veiklai, atliepiant skirtingus interesus (Sakalauskė, Leonavičiūtė, 2022), Psichografinis segmentavimas naudojamas siekiant suprasti vartotojų gyvenimo būdą, interesus ir požiūrį, o tai

leidžia efektyviau orientuoti rinkodaros veiksmus. Neformalaus švietimo paslaugų kontekste psichografinis segmentavimas gali būti taikomas siekiant suprasti dalyvių interesus, pavyzdžiui, meninius, sportinius ar technologinius polinkius, kurie padeda individualizuoti veiklas ir programas. Neformalaus švietimo rinkoje galima išskirti tokias pagrindines vartotojų grupes: jaunimą (vaikai ir paaugliai), suaugusiuosius, specialiųjų poreikių asmenis ir bendruomenių grupes, tokias kaip kaimo gyventojai. Kiekviena iš šių grupių turi skirtingus motyvus dalyvauti ugdymo programose ir skirtingus lūkesčius dėl ugdymo teikiamos naudos. Jaunimas dažniausiai siekia aktyvaus ir įtraukiančio ugdymo, suaugusieji – galimybių profesiniam tobulėjimui ar socialiniam įsitraukimui, o specialiųjų poreikių asmenys – pritaikytų veiklų ir įtraukimo.

Elgsenos segmentavimas. Vartotojų skirstymas pagal jų elgesį, poreikių dažnį ar pasitenkinimą paslaugomis padeda geriau suprasti, kurios švietimo paslaugos yra populiariausios ir kurias reikia tobulinti (Sakalauskė, Leonavičiūtė, 2022).

Elgsenos segmentavimas leidžia analizuoti vartotojų elgesį, jų motyvaciją ir siekiamą naudą. Pavyzdžiui, tam tikros vartotojų grupės gali siekti konkrečios naudos, susijusios su socialinių įgūdžių lavinimu, o kitos – su profesine kvalifikacija ar laisvalaikio užimtumu (Europos Komisija, 2024). Psichologinis segmentavimas apima tokius aspektus kaip klientų siekiama nauda, lojalumas ir vertybės

Rinkos segmentavimo tikslas – sukurti veiksmingas strategijas, kurios geriau atitiktų konkrečių vartotojų grupių poreikius, užtikrintų jų pasitenkinimą ir lojalumą, bei padidintų institucijų konkurencingumą (Kurata, 2019). Tinkamas segmentavimas leidžia švietimo įstaigoms geriau suprasti savo vartotojų poreikius, didinti savo efektyvumą ir siekti lyderio pozicijos rinkoje.

Vienas pagrindinių segmentavimo privalumų yra galimybė efektyviai pritaikyti ugdymo programas, paslaugas ir rinkodaros strategijas pagal specifinius neformalaus švietimo dalyvių poreikius. Tai ypač aktualu neformalaus švietimo sektoriuje, kuris taip pat susiduria su iššūkiais dėl ribotų finansinių išteklių ir poreikio užtikrinti įvairovę bei įtrauktį. Švietimo įstaigos, naudodamos segmentavimo metodus, gali tiksliau nustatyti savo prioritetines tikslines grupes, pavyzdžiui, neformalaus ugdymo dalyvius iš specifinių demografinių ar geografinių segmentų. Tai leidžia optimizuoti rinkodaros išlaidas, nukreipiant jas į segmentus, kurie atneša didžiausią grąžą (Nacionalinė švietimo agentūra, 2020). Duomenų analizė, dirbtinis intelektas leidžia rinkti bei analizuoti ugdymo dalyvių elgesio duomenis realiuoju laiku. Tokie įrankiai padeda nustatyti naujus segmentus arba pritaikyti esamus pagal kintančias tendencijas (Kurata, 2019). Internetinės mokymo platformos gali rinkti informaciją apie neformalaus švietimo dalyvių poreikius ir interesus, pritaikyti veiklų turinį pagal individualius poreikius ir taip padidinti dalyvavimo efektyvumą bei pasitenkinimą.

Kintant visuomenės socialinei ir ekonominei situacijai, neformalaus švietimo dalyvių segmentų poreikiai taip pat keičiasi. Tai reikalauja nuolatinio segmentavimo proceso peržiūros. Pavyzdžiui, augantis susidomėjimas lankstesnėmis ugdymo formomis, tokiomis kaip nuotolinės ir hibridinės veiklos, sukuria poreikį naujiems segmentams, tokiems kaip dirbantys suaugusieji ar vyresnio amžiaus besimokantieji, kurie siekia suderinti profesinius įsipareigojimus su dalyvavimu ugdymo veiklose. Mokinių poreikiai, interesai ir elgsena laikui bėgant keičiasi, todėl institucijoms reikia nuolat atnaujinti savo strategijas ir segmentavimo duomenis. Daugeliui švietimo organizacijų stinga galimybių rinkti ir analizuoti duomenis apie jų tikslinę auditoriją. Dažnai trūksta tiek technologinių sprendimų, tiek žmogiškųjų išteklių šiam procesui įgyvendinti. Tai ypač pastebima regioniniuose ar kaimo švietimo centruose, kur skaitmeninės priemonės nėra plačiai taikomos. Švietimo institucijos

privalo ne tik rinkti duomenis, bet ir reguliariai juos atnaujinti, kad išliktų konkurencingos ir atitiktų tikslinės grupės poreikius.

Be to, segmentų homogenizacija gali būti sudėtinga, nes ugdymo dalyviai, priklausantys tam pačiam segmentui, gali turėti labai skirtingus poreikius. Tinkamai įgyvendintas rinkos segmentavimas ne tik didina švietimo įstaigų konkurencingumą, bet ir prisideda prie jų ilgalaikės sėkmės. Suprasdamos savo auditoriją, švietimo įstaigos gali sukurti tvirtus santykius su ugdymo dalyviais, užtikrinti jų lojalumą ir kurti teigiamą įvaizdį rinkoje (Nacionalinė švietimo agentūra, 2020). Tai ypač svarbu institucijoms, kurios siekia pritraukti ne tik naujus ugdymo dalyvius, bet ir užtikrinti buvusių dalyvių įsitraukimą per ilgalaikes partnerystes, tokias kaip bendruomenės tinklai. Rinkos segmentavimas – procesas, reikalaujantis nuolatinės analizės, inovacijų ir adaptacijos prie besikeičiančios rinkos aplinkos, tačiau jo nauda atsiskleidžia per padidėjusią ugdymo dalyvių įsitraukimą, pasitenkinimą ir institucijų konkurencingumą

Rinkos segmentavimas neformalaus švietimo sektoriuje yra strateginis procesas, leidžiantis efektyviai identifikuoti ir patenkinti įvairių ugdymo dalyvių grupių poreikius. Nors segmentavimo įgyvendinimas susiduria su tam tikrais iššūkiais, jo teikiama nauda atsiskleidžia didinant ugdymo dalyvių įsitraukimą, lojalumą ir pasitenkinimą, kartu užtikrinant neformalaus ugdymo institucijų ilgalaikę sėkmę dinamiškoje rinkos aplinkoje.

Neformalaus švietimo organizatoriai, siekiantys efektyviau ir tikslingiau pasiekti skirtingas dalyvių grupes, remiasi rinkos segmentavimo principais, (Kotler ir Keller, 2012; Lambin, 2014). Pagrindiniai segmentavimo principai, kurie leidžia sukurti tikslingas ir lanksčias mokymosi programas bei padeda užtikrinti neformaliojo švietimo paslaugų kokybę ir prieinamumą.

Rinkos segmentavimo principai neformalaus švietimo srityje apima aiškių kriterijų nustatymą, gilų dalyvių mokymosi poreikių supratimą, organizacinį lankstumą, vertės pasiūlymo aiškumą ir nuolatinę stebėseną (Kotler ir Keller, 2012; Lambin 2014; Cedefop, 2020). Toks segmentuotas požiūris suteikia galimybių ne tik pasiūlyti kokybiškesnius ir tikslingesnius mokymo sprendimus, bet ir gerokai padidinti neformaliojo švietimo prieinamumą, ypač tiems, kam įvairios kliūtys (finansinės, geografinės, laiko) dažniausiai trukdo įsitraukti į mokymosi procesą (OECD, 2019).

Segmentavimas yra esminis įrankis, leidžiantis švietimo paslaugų teikėjams identifikuoti ir tenkinti įvairių vartotojų grupių poreikius, tuo pačiu didinant teikiamų paslaugų kokybę ir prieinamumą. Neformalaus ugdymo kontekste segmentavimas tampa dar svarbesnis, nes vartotojų grupių įvairovė yra didesnė nei formaliajame švietime.

Paslaugų prieinamumas yra būtina sąlyga švietimo efektyvumui – švietimo paslaugų tinklo reorganizavimas, įtraukiant segmentavimo principus, leidžia geriau planuoti švietimo institucijų veiklą, paskirstyti išteklius bei užtikrinti, kad kokybiškos paslaugos pasiektų kiekvieną socialinę grupę. Neformaliojo ugdymo srityje tai ypač svarbu, nes čia paslaugų prieinamumas tiesiogiai priklauso nuo galimybės identifikuoti ir atliepti skirtingų vartotojų grupių poreikius. Pavyzdžiui, specialiųjų poreikių turintiems mokiniams galima taikyti pritaikytas programas, kurios padėtų ne tik patenkinti jų individualius poreikius, bet ir skatintų jų socialinę integraciją (Nacionalinė švietimo agentūra, 2020). Neformaliajame švietime tokie segmentai gali apimti ne tik specialiųjų poreikių turinčius asmenis, bet ir įvairias amžiaus grupes, nuo vaikų iki senjorų, kuriems būtina pritaikyti atitinkamus ugdymo metodus ir infrastruktūrą. Taip pat talentingų mokinių segmentai gali būti aprūpinti išskirtinėmis ugdymo galimybėmis, kurios atitiktų jų gebėjimus ir skatintų tolimesnį profesinį bei asmeninį augimą. Segmentavimas taip pat yra svarbi priemonė siekiant didinti švietimo

paslaugų kokybę. Kiekvieno segmento poreikių identifikavimas ir analizė leidžia institucijoms kurti tikslingas strategijas, orientuotas į specifines vartotojų grupes (Sakalauskė, Leonavičiūtė 2022). Pavyzdžiui, neformaliajame ugdyme miesto ir kaimo gyventojų poreikiai gali būti labai skirtingi – miestuose gali reikėti daugiau specializuotų programų, o kaimo vietovėse – bazinės infrastruktūros užtikrinimo.

Apibendrinant, segmentavimas suteikia galimybes efektyviai valdyti švietimo paslaugų prieinamumą ir kokybę. Neformaliojo ugdymo kontekste tai leidžia užtikrinti, kad paslaugos būtų pritaikytos tiek specifiniams segmentams, pavyzdžiui, socialiai remtiniems ar specialiųjų poreikių asmenims, tiek platesnėms grupėms, kurioms svarbus lankstumas ir inovacijos. Taigi paslaugų prieinamumo didinimo strategijos yra esminė priemonė, užtikrinanti švietimo paslaugų kokybę, efektyvumą ir prieinamumą įvairioms visuomenės grupėms, ypač neformaliojo ugdymo kontekste. Strategijų įvairovė – nuo segmentavimo metodų taikymo, skirtų specifiniams vartotojų poreikiams identifikuoti, iki socialinio įtraukimo priemonių, technologijų integracijos ir infrastruktūros gerinimo – parodo poreikį lanksčiai ir kompleksiškai reaguoti į besimokančiųjų lūkesčius. Efektyvus išteklių valdymas, nuoseklus bendradarbiavimas su socialiniais partneriais bei dėmesys individualiems vartotojų poreikiams sudaro pagrindą, leidžiantį mažinti socialinę ir ekonominę atskirtį bei skatinti visapusišką visuomenės gerovę. Pavyzdžiui, neformaliojo švietimo programos, pritaikytos įvairiems segmentams vaikams iš socialiai pažeidžiamų šeimų, gabiesiems ar suaugusiems, grįžtantiems į mokymąsi, gali žymiai prisidėti prie švietimo paslaugų efektyvumo ir įtraukumo. Tinkamai įgyvendintos strategijos kuria įtraukų, inovatyvų ir konkurencingą švietimo modelį, kuris prisideda prie individualaus bei bendruomeninio augimo. Šis modelis ne tik užtikrina prieinamumą, bet ir skatina socialinį teisingumą, didina vartotojų pasitenkinimą bei stiprina paslaugų teikėjų reputaciją.

1.3.2. Klientų tipų analizės svarba paslaugų prieinamumui didinti

Analizuojant neformalaus švietimo klientų tipus, svarbu ne tik identifikuoti jų poreikius, bet ir nustatyti segmentavimo kriterijus, leidžiančius tiksliai atliepti šių grupių lūkesčius. Neformalaus švietimo kontekste klientų grupių įvairovė apima vaikus, paauglius, suaugusiuosius, specialiųjų poreikių asmenis bei rajono gyventojus. Šios grupės pasižymi skirtingais poreikiais, todėl jų segmentavimas yra būtinas siekiant sukurti individualizuotas ugdymo strategijas ir užtikrinti paslaugų kokybę bei prieinamumą. Klientų tipų įvairovė aukštojo mokslo kontekste yra itin plati, apimanti ne tik studentus, bet ir tėvus, darbdavius, vyriausybes bei visuomenę. Panašiai kaip aukštajame moksle, neformaliame švietime taip pat egzistuoja skirtingų klientų tipų poreikiai ir lūkesčiai, kurių analizė būtina efektyviam ugdymo organizavimui ir strateginiam planavimui.

Neformaliajame švietime panaši klientų tipų klasifikacija taip pat taikytina, tačiau ji išplečiama, atsižvelgiant į specifinį neformalaus švietimo pobūdį. Mokymo procese vidiniai klientai gali apimti švietimo veiklas organizuojančius pedagogus ar trenerius, tuo tarpu išoriniai klientai apimtų vaikus, jaunimo grupes ar suaugusius dalyvius. Mokymosi procesas taip pat apimtų dalyvius kaip vidinius klientus, tačiau išoriniai klientai čia galėtų būti tėvai, bendruomenės ar nevyriausybinės organizacijos, kurios vertina neformalaus švietimo kokybę ir prieinamumą. Šis klasifikavimas pabrėžia, kaip svarbu suderinti skirtingų grupių lūkesčius ir poreikius, siekiant užtikrinti švietimo sistemos efektyvumą ir ilgalaikę naudą. Neformalus švietimas, priešingai nei aukštasis mokslas, pasižymi platesniu tikslinių grupių spektru, įskaitant regionines bendruomenes, neformaliojo ugdymo programų rėmėjus ir viešąsias institucijas. Dėl to neformaliajam švietimui reikia dar lankstesnių strategijų, leidžiančių kurti pritaikytas veiklas bei paslaugas skirtingiems klientų tipams. Aukštojo mokslo institucijos, besiremdamos šia sistema, gali kurti geriau pritaikytas strategijas, kurios atliepia

tiek vidinių, tiek išorinių klientų poreikius. Neformalaus švietimo organizacijos, laikydamosi panašaus požiūrio, gali efektyviau panaudoti turimus išteklius, užtikrinti veiklų kokybę ir skatinti socialinę įtrauktį.

Aukštojo mokslo klientų tipų analizė apima įvairius skirstymo kriterijus, atsižvelgiant į procesus ir švietimo institucijų funkcijas. Neformaliajame švietime taip pat aktualu analizuoti klientų tipus, tačiau jų skirstymo kriterijai gali būti pritaikyti platesnei tikslinių grupių įvairovei, įskaitant bendruomenes, šeimas, nevyriausybines organizacijas ir specialiųjų poreikių grupes. 7 lentelėje pateikiama konkreti klasifikacija, kuri leidžia aiškiai identifikuoti vidinius ir išorinius klientus pagal jų sąveikos su švietimo institucijomis pobūdį.

6 lentelė

Klientų tipų klasifikacija

Klasifikacija	Apibūdinimas
Pagal procesus: mokymas, mokymasis, moksliniai tyrimai	Klientai skirstomi į vidinius (dėstytojai, mokslininkai, studentai kaip vidiniai dalyviai) ir išorinius (darbdaviai, visuomenė, viešasis sektorius, ne pelno organizacijos).
Pagal edukacinės sistemos dalyvių sąveiką	Klientai apima įvesties tipo klientus (mokinius, studentus, tėvus), personalą ir išvesties tipo klientus (darbdavius, visuomenę). Taip pat vidiniai klientai gali būti skirstomi į pirminius (institucijos darbuotojus) ir antrinius (studentus), o išoriniai klientai – į pirminius (studentus) ir antrinius (tėvus, absolventus, darbdavius).
Pagal tiesioginę ir netiesioginę sąveiką su institucija	Vidiniai klientai (studentai, akademinis ir administracinis personalas) tiesiogiai sąveikauja su universitetu, o išoriniai (visuomenė, darbdaviai, vyriausybinės organizacijos) su universitetu susiję netiesiogiai.
Pagal klientų grupių reikalavimų įvairovę	Skirtingos klientų grupės (studentai, darbdaviai, visuomenė, šeimos, absolventai, konkurentai) gali kelti skirtingus reikalavimus paslaugų teikėjui, kurie kartais tarpusavyje prieštarauja, todėl reikalingos diferencijuotos strategijos.
Pagal mokymosi tikslus, geografinį aspektą ir kokybės suvokimą	Jauni studentai orientuojasi į kvalifikaciją darbo rinkai, o brandūs – į profesinį tobulėjimą. Geografinis aspektas apima vietinius ir tarptautinius studentus. Kokybės suvokimas susijęs su studentų, tėvų, akademinio personalo ir darbdavių lūkesčiais.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis autoriais George Niculescu, 2019 ir kitais autoriais

9 lentelėje matyti, jog aukštojo mokslo klientų klasifikacija atspindi platų įvairių grupių interesų spektrą, tačiau neformaliajame švietime klasifikacija įgyja papildomų dimensijų, atsižvelgiant į specifines veiklas ir dalyvių ypatybes. Pavyzdžiui, mokymo procese vidiniai klientai gali būti pedagogai, treneriai, edukatoriai, andragogai, tuo tarpu išoriniai klientai apimtų vaikus, suaugusiuosius ar bendruomenės narius. 9 Lentelė aiškiai parodo, kad skirtingos grupės turi skirtingus lūkesčius ir poreikius, susijusius su institucijos veikla. Ši analizė padeda geriau suprasti, kaip vidiniai ir išoriniai klientai sąveikauja su mokymosi, mokymo ir tyrimų procesais. Neformalus švietimas reikalauja papildomo lankstumo, nes dalyviai gali būti labai skirtingi pagal amžių, socialinę padėtį ar edukacinius poreikius. Todėl segmentavimo ir klasifikavimo procesai padeda tiksliau identifikuoti šių grupių poreikius ir kurti strategijas, kurios užtikrina kokybišką paslaugų prieinamumą bei socialinę įtrauktį. Švietimo institucijos, atsižvelgdamos į šiuos skirtumus, gali kurti diferencijuotas strategijas, orientuotas į kokybės gerinimą bei abipusės naudos kūrimą. Vartotojų skirstymas pagal

jų elgesį, poreikių dažnį ar pasitenkinimą paslaugomis padeda geriau suprasti, kurios švietimo paslaugos yra populiariausios ir kurias reikia tobulinti (Sakalauskė, Leonavičiūtė, 2022).

Klientų tipai taip pat gali būti analizuojami remiantis jų vaidmenimis švietimo sistemoje. Neformaliajame švietime, kaip ir aukštojo mokslo institucijose, klientai gali būti suskirstyti pagal jų tiesioginį ar netiesioginį dalyvavimą švietimo procese. Studentai dažnai laikomi tiek vidiniais, tiek išoriniais klientais, nes jie dalyvauja procese ir tuo pačiu metu yra paslaugos galutinis vartotojas. Neformalaus švietimo kontekste tai gali būti įvairaus amžiaus asmenys – nuo vaikų iki suaugusiųjų, siekiančių asmeninio tobulėjimo ar laisvalaikio užimtumo. Darbdaviai, būdami išoriniai klientai, veikia kaip tarpininkai tarp švietimo institucijų ir darbo rinkos, skatindami tam tikrų kompetencijų ir kvalifikacijų plėtojimą Šiuolaikiniame aukštojo mokslo kontekste didėja suaugusiųjų, grįžtančių į mokymąsi, segmentas, kuris dažniausiai siekia praktinių žinių ir karjeros tobulinimo galimybių. Neformaliame švietime ši tendencija taip pat aktuali, nes suaugusieji dažnai įsitraukia į programas, kurios orientuotos į socialinį dalyvavimą, saviraišką ar profesinius mokymus (Kurata 2019).

Neformalusis švietimas, kaip alternatyvi ar papildanti formalaus švietimo forma, orientuojasi į platų visuomenės dalyvių spektrą, todėl ypač reikšminga aiškiai identifikuoti, kokioms grupėms (arba „klientams“) yra skirtos konkrečios mokymų programos (Cedefop, 2020; OECD, 2019). Nors žodžių junginys „klientų tipai“ dažniau sutinkamas rinkodaros kontekste, neformaliuoju švietimu besidomintys mokslininkai ir praktikai vis plačiau taiko paslaugų diferenciacijos strategijas, siekdami padidinti mokymo prieinamumą, pritaikymą bei efektyvumą (Brookfield 2012; Jarvis 2010). Pagrindinės dalyvių grupės (klientų tipai), kurias mokslinėje literatūroje išskiria neformalaus švietimo tyrėjai ir politikos formuotojai (8 lentelė).

7 lentelė

Neformalaus švietimo klientų tipai ir jų apibūdinimas

Klientų tipai	Apibūdinimas
Vaikai ir jaunimas	Tyrėjai pastebi, kad vaikams ir paaugliams dalyvavimas neformalaus švietimo veiklose pirmiausia susijęs su saviraiška, kūrybinių, socialinių bei komunikacinių įgūdžių plėtojimu (UNESCO, 2016). Organizavimo aspektai. Kadangi vaikai ir jaunimas dar dalyvauja formalaus švietimo sistemoje, svarbu lanksčiai derinti mokymų grafikus su jų mokyklinėmis veiklomis (Raelin J. 2008). Be to, reikšmingas žaidybinis elementas ,kuris padeda palaikyti motyvaciją ir sukelia natūralų norą dalyvauti (Brookfield, S.D.,2012).
Dirbantieji (profesinio tobulėjimo siekiantys suaugusieji)	Šiai grupei priklausantys asmenys dažniausiai domisi kompetencijų tobulinimu ar persikvalifikavimu, siekdami didesnio konkurencingumo darbo rinkoje (OECD, 2019). Remiantis (Kotler P., ir Keller K., (2012) marketingo įžvalgomis, šios auditorijos dalyviai linkę ieškoti trumpų, koncentruotų mokymų, leidžiančių greitai pritaikyti įgytas žinias (pvz., IT, projektų valdymo, užsienio kalbų ar kitų profesinių įgūdžių). Organizavimo aspektai. Dirbančių suaugusiųjų laiko ištekliai yra riboti, todėl mokymų pasiūla turi būti suderinta su jų darbo grafiku – pavyzdžiui, vakarais ar savaitgaliais, mišriuoju (kontaktiniu ir nuotoliniu) formatu (Cedefop, 2020). Taip pat svarbios sertifikavimo galimybės, nes įgyti pažymėjimai ar diplomai dažnai atveria karjeros augimo perspektyvų (Raelin, J,. 2008).

Bedarbiai ir socialiai pažeidžiamos grupės	Tiek bedarbiai, tiek mažiau galimybių turintys asmenys (pavyzdžiui, socialiai pažeidžiami, neįgalieji, migrantai) dalyvauja neformaliojo švietimo programose ieškodami galimybių padidinti savo įsidarbinimo galimybes, integruotis į visuomenę, ugdyti kasdienius gyvenimo įgūdžius bei pasitikėjimą savimi (OECD, 2019). Cedefop (2020) ataskaitoje pabrėžiama, kad šios grupės labiausiai vertina praktines, gyvenimiškas kompetencijas (pvz., skaitmeninį raštingumą, kalbų mokymąsi, socialinius įgūdžius). Organizavimo aspektai. Kadangi bedarbių ir socialiai pažeidžiamų asmenų situacija dažnai susijusi su finansiniais ir socialiniais
Senjorai (vyresnio amžiaus suaugusieji).	Senjorams neformalusis švietimas dažniausiai siejasi su aktyviu senėjimu, socialine įtrauktimi, psichinės sveikatos palaikymu bei asmeniniu tobulėjimu (Merriam S. B ir Bierema L.L., 2014). Vyresnio amžiaus asmenims svarbūs tiek praktiniai, tiek laisvalaikio pobūdžio kursai (pvz., kompiuterinio raštingumo pamokos, sveikos gyvensenos, meninės veiklos mokymai). Organizavimo aspektai. Taigi, kursuose verta sudaryti galimybes bendrauti, diskutuoti bei praktikuotis realiomis sąlygomis (Brookfield S.D,, 2012). Be to, aktualu pasiūlyti patogius, neintensyvius užsiėmimų grafikus, kad senjorai galėtų mokytis nejausdami pernelyg didelio streso ar laiko spaudimo (UNESCO, 2016).
Migrantai ir tautinės mažumos.	Migrantai ir tautinės mažumos gali susidurti su kalbos, kultūrų skirtumų, socialinio prisitaikymo kliūtimis. Todėl neformaliojo ugdymo programose dažnai siekiama padėti jiems įgyti vietos kalbos pagrindus, susipažinti su šalies teisinėmis ir kultūrinėmis normomis, ugdyti profesinius įgūdžius (Europos Komisija, 2018). Tokios veiklos padeda integruotis į darbo rinką ir bendruomenę (Cedefop, 2020).Organizavimo aspektai. Kritinis veiksnys – kalbinis pritaikymas ir kultūrinė mediacija: mokomieji ištekliai, vertėjai ar tarpininkai, mokomųjų medžiagų parengimas lengvai suprantama kalba. Taip pat neretai taikomi interaktyvūs metodai, pavyzdžiui, projektinė veikla ar grupiniai užsiėmimai, kurie skatina ne tik kalbinį, bet ir socialinį tobulėjimą (Jarvis P., 2010; Mezirow J. 1991).
Neįgalieji ir specialiųjų poreikių turintys asmenys.	Pagrindinė motyvacija: įgyti specifinių (pritaikytų) kompetencijų, socializuotis, lavinti savarankiškumo, gyvenimo įgūdžius, akcentuoja visiems prieinamo (inkluzinio) ugdymo svarbą, nurodydama, kad neformalaus švietimo erdvės turi būti pritaikytos skirtingų gebėjimų asmenims. Organizavimo aspektai.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Remiantis moksliniais šaltiniais (Brookfield 2012, Jarvis 2010, Cedefop, 2020,UNESCO, 2016) galima teigti, kad neformalaus švietimo „klientų“ ar dalyvių tipai gali būti skirstomi pagal amžiaus, socialinius, ekonominius ir kultūrinius aspektus. Kiekvienos grupės motyvacija, mokymosi poreikiai bei galimos kliūtys, su kuriomis susiduria, yra skirtingos, todėl itin svarbu aiškiai juos identifikuoti dar prieš formuojant mokymų turinį ar modeliuojant organizavimo metodus. Tokia dalyvių segmentacija leidžia ne tik tikslingiau planuoti pasiūlą, bet ir didina mokymosi efektyvumą bei įsitraukimą, nes mokymo programos tampa labiau atitinkančios konkrečių klientų lūkesčius (Kotler ir Keller 2012). Taip kiekviena grupė – nuo vaikų ir jaunimo iki senjorų ar migrantų – gali realiai pasinaudoti neformaliojo švietimo teikiamomis galimybėmis, padedančiomis integruotis į bendruomenę, gerinti profesinius įgūdžius ar tiesiog prasmingai leisti laiką mokantis (9 lentelė) (Merriam ir Bierem 2014).

8 lentelė

Klientų tipų klasifikacija neformaliajame ugdyme

Segmentavimo kriterijus	Klientų tipas	Pagrindinė motyvacija	Mokymosi veiklos	Šaltinis

Geografinis	Miestas – mokiniai	Kūrybiškumo lavinimas; socialinių įgūdžių ugdymas; domėjimasis popamokinėmis veiklomis.	Trumpi, žaismingi užsiėmimai; popamokiniai būreliai, stovyklos, žaidybiniai elementai.	UNESCO (2016)
	Miestas - suaugę	Socialinė įtrauktis; psichologinė gerovė, noras išlaikyti sveikatą ir aktyvumą.	Vakariniai kursai, rankdarbių dirbtuvės, sveikatos seminarai.	OECD (2019), Jarvis P., (2010),
	Rajonas - mokiniai	Dalyvauja neformalaus švietimo veiklose, ieško įvairių būrelio ar stovyklos galimybių.	Mobilios dirbtuvės, vietinės bendruomenės iniciatyvos, stovyklos atokesnėse vietovėse.	Europos Komisija (2018), Jarvis (2010)
	Rajonas - suaugę	-Noras integruotis į bendruomenę -Domėjimasis kalbų mokymuisi -Darbo rinkos įgūdžių tobulinimas	Nuotolinės mokymo formos, projektinės veiklos, bendruomenės centrai.	Europos Komisija (2018), Cedefop (2020)
Demografinis	7–18 m. - mokiniai	Ugdyti kūrybiškumą, Lavinti socialinių įgūdžius, Domėtis popamokinėmis veiklomis	Popamokiniai užsiėmimai, sporto ir menų užsiėmimai, Stovyklos.	UNESCO (2016), Brookfield (2012)
	55–80 m. - suaugę	Socialinė įtrauktis, sveikatos ir gerovės palaikymas, noras išlaikyti aktyvumą.	Sveikatos seminarai, rankdarbių dirbtuvės, kultūrinės veiklos.	OECD (2019), Jarvis P., (2010)
Psichografinis	Domisi neformaliu švietimu - mokiniai	Kūrybiškumo ir saviraiškos siekis, socialinių įgūdžių lavinimas, domėjimasis įvairiomis veiklomis.	Kūrybinės dirbtuvės, projektiniai užsiėmimai, žaidybiniai elementai.	Merriam S.B., ir Bierema L.L., (2014), Brookfield (2012)
	Domisi neformaliu švietimu - suaugę	Socialinė įtrauktis, psichologinė gerovė, Savirealizacija.	Bendruomenės projektai, kalbos kursai, rankdarbių ir kultūrinių veiklų programos.	Cedefop (2020), Europos Komisija (2018)

Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis autoriais

1.3.3. Neformalaus švietimo paslaugų prieinamumo tobulinimo galimybės

Paslaugų prieinamumo didinimas yra viena iš svarbiausių švietimo sistemų užduočių, siekiant užtikrinti lygias galimybes įvairioms socialinėms grupėms ir didinti švietimo paslaugų kokybę bei efektyvumą. Paslaugų prieinamumas apima ne tik galimybę pasiekti švietimo institucijas, bet ir prieigą prie tinkamų mokymo metodų, materialinių išteklių ir aplinkos, kuri atitiktų besimokančiųjų poreikius. Neformaliojo ugdymo srityje prieinamumo klausimai yra ypač reikšmingi, nes šios paslaugos dažnai organizuojamos netradicinėse erdvėse arba reikalauja lanksčių ir inovatyvių sprendimų.

Naudojant geografinius segmentavimo kriterijus, galima identifikuoti regionus, kuriuose švietimo infrastruktūra yra silpnesnė, o paslaugų prieinamumas ribotas. Pavyzdžiui, kaimo vietovėse gali būti reikalinga sukurti naujas mokyklas arba teikti mobilias švietimo paslaugas. Neformaliajame švietime, ypač kaimo vietovėse, svarbu užtikrinti ne tik infrastruktūrą, bet ir galimybes vykdyti užklasines veiklas bei organizuoti mokymo sesijas vietose, kur trūksta edukacinių centrų. Ši informacija leidžia optimizuoti infrastruktūros tobulinimo procesus ir užtikrinti, kad net atokiausių vietovių gyventojai turėtų galimybę naudotis kokybiškomis paslaugomis.

Pažymėtina, jog neformaliojo švietimo paslaugų prieinamumą didinantis veiksnys –segmentavimas. Neformaliojo švietimo srityje turėtų būti orientuotos į integruotą segmentavimo modelį, kuriame derinami įvairūs kriterijai. Šis modelis galėtų apimti ne tik demografinius, geografinius ar elgsenos aspektus, bet ir psichografinius, kurie padėtų suprasti dalyvių vertybes ir motyvaciją mokytis. Tai leistų ne tik efektyviau tenkinti vartotojų poreikius, bet ir skatinti socialinį įsitraukimą bei mažinti švietimo paslaugų netolygumus tarp skirtingų rajonų. Pavyzdžiui, rajonuose kur pastebimas mažesnis dalyvavimas neformaliojo ugdymo veiklose, galėtų būti inicijuojami paramos projektai, orientuoti į dalyvių motyvacijos stiprinimą ir paslaugų plėtrą. Tinkamai taikant segmentavimo metodus, galima užtikrinti didesnį paslaugų prieinamumą, efektyvumą bei socialinį teisingumą, kuris yra esminis švietimo tikslas šiuolaikinėje visuomenėje. Be to, technologijų integracija neformaliojo ugdymo paslaugų teikimo procese tapo vienu svarbiausių šiuolaikinės švietimo sistemos elementų. Nuotolinio mokymo platformos, virtualios dirbtuvės ir el. mokymosi sprendimai leidžia lankstų mokymąsi, kuris gali būti pritaikytas individualiems besimokančiųjų poreikiams bei sąlygoms. Jau apie nuotolines naujoviškas mokymosi galimybes rašo (Haris, Wihak 2016). Tai ypač aktualu dirbantiems suaugusiesiems ir rajonuose gyvenantiems vaikams, kuriems nuotolinės platformos atveria galimybes dalyvauti užsiėmimuose, kurių kitaip jie negalėtų pasiekti. Technologiniai sprendimai mažina geografines kliūtis ir leidžia naudotis aukštos kokybės mokymo medžiaga net tolimiausiose vietovėse. Ne visi dalyviai turi vienodas galimybes naudotis skaitmeniniais įrankiais, nes jų prieinamumą riboja ekonominiai, socialiniai ar technologiniai veiksniai. Tai gali apimti ribotą interneto prieigą, techninių įgūdžių trūkumą arba finansinius barjerus, trukdančius įsigyti reikiamus įrenginius. Todėl būtina numatyti priemones šiai skaitmeninei atskirčiai mažinti, užtikrinant, kad visos socialinės grupės galėtų naudotis technologijų teikiamomis galimybėmis.

Rajonuose, kur galimybės dalyvauti neformaliojo ugdymo veiklose yra ribotos, ypač svarbu turėti modernią ir tvarią infrastruktūrą. Fizinė infrastruktūra – mokyklų pastatai, bendruomenės centrai, bibliotekos, laboratorijos – yra esminė sąlyga efektyviam neformaliojo ugdymo paslaugų teikimui. Pavyzdžiui, bendruomenės centruose organizuojamos kūrybinės dirbtuvės arba mobilių mokymo erdvių projektai gali padidinti paslaugų pasiekiamumą ir įtraukti daugiau dalyvių. Svarbų vaidmenį atlieka švietimo įstaigų finansiniai ištekliai, kurie lemia galimybę pritraukti kvalifikuotus specialistus, įsigyti reikalingų priemonių bei diegti inovatyvius mokymo metodus. Tvarus finansavimo modelis, gali užtikrinti vienodas galimybes naudotis paslaugomis nepriklausomai nuo socialinės ar ekonominės padėties.

Technologijų integracija neformalaus švietimo paslaugų teikimo procese tapo vienu svarbiausių šiuolaikinės švietimo sistemos elementų. Skaitmeninių technologijų plėtra leidžia ne tik diversifikuoti tradicines neformaliojo ugdymo veiklas, bet ir užtikrinti jų prieinamumą platesnei auditorijai, įskaitant regionus, kuriuose paslaugos yra ribotos. Nuotolinio mokymo platformos, virtualios dirbtuvės ir el. mokymosi sprendimai leidžia lankstų mokymąsi, kuris gali būti pritaikytas individualiems besimokančiųjų poreikiams bei sąlygomis. Tai ypač aktualu dirbantiems suaugusiesiems ir kaimo vietovėse gyvenantiems vaikams, kuriems nuotolinės platformos atveria galimybes dalyvauti užsiėmimuose, kurių kitaip jie negalėtų pasiekti. Technologiniai sprendimai mažina geografines kliūtis ir leidžia naudotis aukštos kokybės mokymo medžiaga net tolimiausiose vietovėse. Vis dėlto, technologijų naudojimas neformaliojo ugdymo srityje kelia ir tam tikrų iššūkių Ne visi dalyviai turi vienodas galimybes naudotis skaitmeniniais įrankiais, nes jų prieinamumą riboja ekonominiai, socialiniai ar technologiniai veiksniai. Tai gali apimti ribotą interneto prieigą, techninių įgūdžių trūkumą arba finansinius barjerus, trukdančius įsigyti reikiamus įrenginius. Todėl strategijose būtina numatyti priemones šiai skaitmeninei atskirčiai mažinti, užtikrinant, kad visos socialinės

grupės galėtų naudotis technologijų teikiamomis galimybėmis (Okunevičiūtė, Neverauskienė, Pocius 2024). Paslaugų prieinamumo didinimo s yra esminė priemonė, užtikrinanti švietimo paslaugų kokybę, efektyvumą ir prieinamumą įvairioms visuomenės grupėms, ypač neformaliojo ugdymo kontekste Neformaliojo švietimo paslaugų prieinamumo veiksnių didinimo įvairovė – nuo segmentavimo metodų taikymo, skirtų specifiniams vartotojų poreikiams identifikuoti, iki socialinio įtraukimo priemonių, technologijų integracijos ir infrastruktūros gerinimo – parodo poreikį lanksčiai ir kompleksiškai reaguoti į besimokančiųjų lūkesčius. Efektyvus išteklių valdymas, nuoseklus bendradarbiavimas su socialiniais partneriais bei dėmesys individualiems vartotojų poreikiams sudaro pagrindą, leidžiantį mažinti socialinę ir ekonominę atskirtį bei skatinti visapusišką visuomenės gerovę. Pavyzdžiui, neformaliojo ugdymo programos, pritaikytos įvairiems segmentams, kaip antai: vaikams iš socialiai pažeidžiamų šeimų, gabiesiems ar suaugusiems, grįžtantiems į mokymąsi, gali žymiai prisidėti prie švietimo paslaugų efektyvumo ir įtraukumo. Tinkamai įgyvendintos strategijos kuria įtraukų, inovatyvų ir konkurencingą švietimo modelį, kuris prisideda prie individualaus bei bendruomeninio augimo. Šis modelis ne tik užtikrina prieinamumą, bet ir skatina socialinį teisingumą, didina vartotojų pasitenkinimą bei stiprina paslaugų teikėjų reputaciją.

Klientų poreikių analizė yra veiksnys paslaugų teikėjams sukurti labiau pritaikytas ir efektyvias primones, skirtas paslaugų prieinamumo didinimui. Švietimo sektoriuje ši analizė tampa ne tik svarbiu vadybiniu įrankiu, bet ir strateginiu procesu, leidžiančiu užtikrinti lygiavertes galimybes visiems vartotojams, nepriklausomai nuo jų socialinės, kultūrinės ar ekonominės padėties. Neformaliame švietime klientų poreikių analizė apima daugelio įvairių grupių – vaikų, paauglių, suaugusiųjų, vyresnio amžiaus asmenų, socialiai remtinų ar specialiųjų poreikių turinčių dalyvių – poreikių vertinimą.

Tokia analizė siekia gilintis į skirtingų vartotojų grupių poreikius, identifikuoti jų patiriamas kliūtis ir pasiūlyti sprendimus, leidžiančius geriau tenkinti individualius ir kolektyvinius vartotojų lūkesčius. Neformaliajame ugdyme tai reiškia, kad dalyvių požiūris į mokymąsi, bendruomenės įtraukimas ir asmeninio tobulėjimo siekiai gali tapti pagrindu segmentuojant tikslines grupes. Ši informacija leidžia švietimo įstaigoms kurti ne tik pritaikytas mokymosi programas, bet ir ugdyti ilgalaikius vartotojų pasitikėjimo santykius. Pavyzdžiui, vartotojai, kurie vertina inovacijas ir technologinį progresą, gali būti pritraukiami per modernias, skaitmenines platformas, tuo tarpu tie, kurie labiau vertina bendruomeniškumą, gali būti įtraukiami per socialiai orientuotas veiklas, pavyzdžiui, bendruomenės renginius ar grupinius projektus (Braslauskienė ir kiti, 2023). Šios priemonės padeda ne tik pritraukti skirtingų grupių dalyvius, bet ir sukurti integruotą, visiems prieinamą ugdymo sistemą, atitinkančią jų poreikius ir vertybes.

Klientų poreikių analizė yra ne tik įrankis, skirtas identifikuoti ir suprasti skirtingų vartotojų grupių lūkesčius, bet ir strateginis procesas, leidžiantis švietimo paslaugas padaryti prieinamesnes, kokybiškesnes ir labiau orientuotas į naudotojų poreikius. Analizuojant demografinius, psichografinius, elgsenos ir geografinius aspektus neformaliojo ugdymo kontekste, galima tiksliai nustatyti egzistuojančias kliūtis, pavyzdžiui, regioninę atskirtį, skirtingus amžiaus grupių lūkesčius ar informacijos trūkumą. Tai leidžia pasiūlyti sprendimus, kurie skatina socialinę įtrauktį bei suteikia daugiau galimybių tiek vaikams, tiek suaugusiems, nepriklausomai nuo jų gyvenamosios vietos ar socialinio statuso. Šis dinamiškas procesas užtikrina, kad neformaliojo ugdymo paslaugos ne tik atitiktų vartotojų poreikius, bet ir prisidėtų prie ilgalaikės visuomenės gerovės kūrimo. Tinkamai įgyvendinta klientų poreikių analizė tampa esminiu veiksniu, padedančiu ugdymo institucijoms efektyviai reaguoti į besikeičiančius visuomenės poreikius ir užtikrinti lygiavertes galimybes visiems.

Paslaugų prieinamumo tobulinimas reikalauja nuoseklių ir įvairiapusių priemonių, kurios būtų pritaikytos ne tik bendriesiems vartotojų poreikiams, bet ir specifinėms neformalaus švietimo tikslinėms grupėms. Praktinėse priemonėse svarbu suderinti strateginį planavimą, technologines inovacijas ir individualų dėmesį vartotojų poreikiams. Neformalaus švietimo sektoriuje tai ypač aktualu dėl įvairių paslaugų organizavimo formų ir nestandartinių aplinkų.

Švietimo sektoriuje šios priemonės gali būti suskirstytos į kelias pagrindines kategorijas, apimančias (Schulz, Pfeiffer, 2024):

- Infrastruktūros gerinimą, pavyzdžiui, mobiliųjų mokymo centrų kūrimą kaimo vietovėse ar nuotolinių mokymo(si) erdvių plėtrą, kad ugdymo paslaugos taptų prieinamesnės net ir atokiausiose vietovėse.
- Technologinių sprendimų integravimą, įtraukiant skaitmenines platformas, interaktyvius mokymosi įrankius bei hibridinio mokymo modelius, kurie leidžia lanksčiai prisitaikyti prie vartotojų poreikių.
- Komunikacijos efektyvumo didinimą, užtikrinant skaidrią ir prieinamą informaciją apie paslaugas, galimybes bei finansinę paramą. Tai apima informacijos sklaidą per įvairius kanalus – nuo skaitmeninių platformų iki vietos bendruomenių renginių.
- Finansinių kliūčių mažinimą, remiant programas, orientuotas į socialiai pažeidžiamas grupes, tokias kaip vaikai iš mažas pajamas gaunančių šeimų ar asmenys su specialiaisiais poreikiais.

Priemonės ne tik užtikrina didėjantį paslaugų prieinamumą, bet ir prisideda prie socialinio teisingumo bei švietimo sistemų lankstumo, leidžiančio atliepti skirtingų vartotojų lūkesčius bei skatinti jų įsitraukimą į mokymosi procesą.

Infrastruktūros gerinimas yra viena iš svarbiausių praktinių priemonių, skirtų paslaugų prieinamumui didinti. Tai apima tiek fizinės infrastruktūros, kaip mokyklų ar švietimo centrų pastatai, modernizavimą, tiek transporto galimybių užtikrinimą. Pavyzdžiui, rajonuose, kur paslaugos yra geografiškai sunkiai pasiekiamos, galima plėtoti mobiliąsias švietimo paslaugas ar steigti regioninius mokymosi centrus (Okunevičiūtė Neverauskienė, Pocius 2020). Neformalaus švietimo kontekste tai ypač aktualu, nes šios paslaugos dažnai organizuojamos neformaliose erdvėse, pavyzdžiui, bendruomenių centruose ar net lauko aplinkoje. Be to, infrastruktūros pritaikymas žmonėms su specialiaisiais poreikiais yra būtinas, siekiant užtikrinti lygias galimybes dalyvauti švietimo procese, nepriklausomai nuo jų fizinių ar sensorinių gebėjimų (Alderton ir kiti, 2024). Technologinių sprendimų integravimas leidžia paslaugas padaryti labiau prieinamas platesnei auditorijai. Nuotolinio mokymo platformos, interaktyvūs mokymosi įrankiai ir skaitmeniniai ištekliai suteikia galimybę mokytis bet kurioje vietoje ir bet kuriuo metu. Šios technologijos ypač reikšmingos kaimo vietovėse ar mažesniuose miestuose, kur fiziškai dalyvauti mokymosi procese gali būti sudėtinga.

Efektyvios komunikacijos užtikrinimas yra dar viena svarbi praktinė priemonė, skirta paslaugų prieinamumui didinti. Aiški, suprantama ir lengvai prieinama informacija apie paslaugas, jų teikimo sąlygas bei naudą padeda pasiekti skirtingas vartotojų grupes ir įtraukti platesnę auditoriją. Neformaliojo ugdymo srityje šis aspektas ypač aktualus, nes tokios paslaugos dažnai reikalauja papildomos informacijos apie jų lankstumo, individualizavimo ir prieinamumo galimybes. Naudojant įvairius komunikacijos kanalus, tokius kaip socialiniai tinklai, vietos spauda ar bendruomenės renginiai, galima užtikrinti, kad informacija pasiektų tiek jaunimą, tiek suaugusiuosius ar specialiųjų

poreikių grupes. Be to, būtina atsižvelgti į vartotojų kalbines ir kultūrines ypatybes, siekiant užtikrinti, kad informacija būtų prieinama visiems, nepriklausomai nuo jų kilmės ar socialinės padėties (Alderton ir kt., 2024). Finansinių kliūčių mažinimas yra esminė priemonė, užtikrinanti, kad paslaugos būtų prieinamos visiems visuomenės nariams, nepriklausomai nuo jų ekonominės padėties. Vartotojų įtraukimas į sprendimų priėmimo procesus yra viena iš svarbiausių priemonių, siekiant pagerinti paslaugų prieinamumą. Įtraukiant vartotojus į diskusijas apie jų poreikius, lūkesčius ir patirtis, galima išsamiau suprasti skirtingų grupių situaciją ir realius iššūkius. Neformaliojo ugdymo srityje vartotojų įtraukimas leidžia geriau pritaikyti ugdymo programas.

Regioninės politikos stiprinimas yra dar vienas svarbus paslaugų prieinamumo gerinimo aspektas, leidžiantis spręsti geografinius skirtumus ir užtikrinti, kad visos visuomenės grupės turėtų vienodas galimybes pasinaudoti švietimo paslaugomis. Regioniniai švietimo plėtros planai, pagrįsti vietos bendruomenių poreikiais, gali padėti spręsti paslaugų pasiskirstymo netolygumus. Pavyzdžiui, mažiau išsivysčiusiuose regionuose gali būti skatinama partnerystė tarp vietos valdžios, nevyriausybinių organizacijų ir privačių sektoriaus atstovų, siekiant plėtoti infrastruktūrą, teikti mobilias švietimo paslaugas ar sukurti specializuotas mokymosi erdves. Šie sprendimai yra ypač aktualūs neformaliojo ugdymo kontekste, kur paslaugos dažnai organizuojamos lanksčiai ir reikalauja inovatyvių sprendimų, kad būtų užtikrintas jų prieinamumas (Okunevičiūtė Neverauskienė, Pocius 2020)

Apibendrinant, paslaugų prieinamumo gerinimo priemonės apima įvairias strategijas, kurios leidžia efektyviai spręsti skirtingų vartotojų grupių poreikius. Infrastruktūros modernizavimas, technologinių sprendimų integravimas, efektyvios komunikacijos užtikrinimas, finansinių kliūčių mažinimas ir regioninės politikos stiprinimas sudaro pagrindą lygiavertėms galimybėms visiems vartotojams. Neformaliojo švietimo srityje šios priemonės padeda užtikrinti paslaugų lankstumą ir pritaikymą skirtingoms auditorijoms. Šios priemonės ne tik didina švietimo paslaugų prieinamumą, bet ir skatina socialinę įtrauktį bei ekonominį konkurencingumą. Sistemingas šių priemonių įgyvendinimas yra būtinas siekiant kurti tvarią, į vartotojus orientuotą paslaugų sistemą.

2. NEFORMALAUS ŠVIETIMO ORGANIZAVIMO IR PASLAUGŲ PRIEINAMUMO TYRIMO METODOLOGIJA

Panevėžio miesto ir rajono neformalaus švietimo paslaugos apima įvairias veiklas, kurios skatina visuomenės narių asmeninį, socialinį ir profesinį tobulėjimą. Tačiau skirtingų tikslinių grupių poreikių įvairovė bei prieinamumo iššūkiai reikalauja išsamesnės analizės ir efektyvių tobulinimo sprendimų. Šio tyrimo tikslas – analizuoti neformalaus švietimo paslaugų organizavimą ir paslaugų prieinamumo didinimo galimybes, siekiant prisidėti prie paslaugų kokybės gerinimo.

2.1. Tyrimo dizainas

Tyrimo objektas – neformalaus švietimo paslaugų prieinamumo tobulinimo galimybės Panevėžio mieste ir rajone.

Tyrimo tikslas – atskleisti neformalaus švietimo paslaugų prieinamumo tobulinimo galimybes skirtingiems klientų tipams Panevėžio mieste ir rajone.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti neformalaus švietimo organizavimo patirtį Panevėžio mieste ir Panevėžio rajone.
2. Išsiaiškinti, kaip neformalaus švietimo paslaugų prieinamumą vertina Panevėžio miesto ir rajono savivaldybių specialistai, įstaigų vadovai, mokiniai bei TAU studentai.
3. Atskleisti pagrindinius neformalaus švietimo proceso organizavimo veiksnius, padedančius didinti neformalaus švietimo paslaugų prieinamumą Panevėžio mieste ir rajone.

Tyrimo problema. Įvertinti, kaip skirtingų tikslinių grupių – mokinių ir Trečiojo amžiaus universiteto (TAU) studentų, gyvenančių mieste ir rajone – požiūriai ir patirtys atskleidžia neformalaus švietimo paslaugų prieinamumą Panevėžio mieste ir rajone.

Tyrimu siekiama nustatyti pagrindinius iššūkius, su kuriais susiduriama organizuojant neformalųjį švietimą, ir pateikti įžvalgas bei sprendimus, galinčius prisidėti prie šių paslaugų prieinamumo didinimo ir organizavimo tobulinimo skirtingiems klientų tipams. Ekspertų įžvalgos, pedagogų, mokinių ir Tau studentų anketinė apklausa padės įvertinti neformalaus švietimo prieinamumą Panevėžio mieste ir rajone.

Probleminiai klausimai ir tikslai:

1. **Kaip organizuojamas neformalusis švietimas Panevėžio mieste ir rajone?**
   Tikslas: Nustatyti bendrą neformalaus švietimo situaciją, išryškinti vykdomas iniciatyvas.
2. **Kokie yra pagrindiniai iššūkiai, su kuriais susiduria neformalaus švietimo organizatoriai?**
   Tikslas: Identifikuoti pagrindines kliūtis, ribojančias paslaugų prieinamumą ir kokybę, bei nustatyti jų įveikimo galimybes.
3. **Kaip vertinamas neformalaus švietimo prieinamumas ir kokybė skirtingoms tikslinėms grupėms?**
   Tikslas: Analizuoti pedagogų, moksleivių ir TAU studentų patirtis bei vertinimus, susijusius su neformalaus švietimo paslaugų kokybe ir prieinamumu.

4. **Kokie veiksniai riboja neformalaus švietimo prieinamumą skirtingiems klientų tipams?** *Tikslas:* Nustatyti specifinius veiksnius, kurie trukdo paslaugų prieinamumui, ir pasiūlyti sprendimus jų įveikimui.
5. **Kaip galima būtų tobulinti neformalaus švietimo programas?** *Tikslas:* Pateikti praktinius sprendimus paslaugų organizavimo ir kokybės gerinimui, atsižvelgiant į surinktus duomenis ir respondentų poreikius.

Šiame tyrime teorinis pagrindas grindžiamas neformalaus švietimo koncepcija ir teorijomis, kurios pabrėžia švietimo organizavimą, lankstumą, socialinį dalyvavimą ir gebėjimų ugdymą per praktines veiklas. Neformalus švietimas, remiantis Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu (2013), apibrėžia įvairias švietimo formas, papildančias formaliąją mokymo sistemą ir orientuotas į socialinių bei praktinių kompetencijų ugdymą. Tyrimu pabrėžiama neformalaus švietimo svarba tiek vaikų, tiek suaugusiųjų asmeniniam ir profesiniam tobulėjimui. Remiamasi šiomis įžvalgomis, jog NŠ forma yra lanksti, orientuota į praktinius įgūdžius ir individualius poreikius, bei socialinį įsitraukimą ir individualų tobulėjimą. (Heggart, 2024; Nokelainen ir kt., 2017; Jarvis, 2010, Tolutienė Andrikienė, Seibutytė, 2016, Shirima, 2023). Šios įžvalgos pabrėžia, kaip socialinės ir emocinės paramos sistemos prisideda prie švietimo kokybės gerinimo bei tikslingesnio ugdymo organizavimo. Tyrime naudojamos teorijos taip pat apima neformalaus švietimo poveikį įvairioms amžiaus grupėms – nuo vaikų iki vyresnio amžiaus dalyvių. Tyrimo teorinė bazė leidžia atskleisti neformalaus švietimo poveikį skirtingoms tikslinėms grupėms ir išryškinti jo organizavimo iššūkius. Tyrimo metodologija, derinanti kiekybinius ir kokybinius metodus, padeda išsamiai įvertinti paslaugų prieinamumo ir kokybės aspektus bei pasiūlyti tikslingus jų tobulinimo sprendimus.

Tyrimo reikšmė ir poveikis Panevėžio miestui ir rajonui:

1. Neformalusis švietimas grindžiamas socialinių santykių stiprinimu, kuris kyla iš visuomenės interesų ir poreikių. Šis švietimo tipas siekia skatinti socialinį teisingumą, pilietiškumo įgyvendinimą, sudaro sąlygas praktinių įgūdžių ugdymui, žinių plėtrai bei socialinių ryšių stiprinimui, prisidedant prie profesinės ir asmeninės raidos (Brown, 2018). Neformalus švietimas orientuotas į dalyvavimą prasmingose veiklose, kurios skatina saviraišką ir tobulėjimą. Jis integruojamas mokymosi visą gyvenimą kontekste, siekiant įgūdžių tobulinimo, karjeros augimo bei asmeninio tobulėjimo (Norqvist, Leffler, 2017; Nygren, 2019).
2. UNESCO dokumentuose akcentuojama, jog neformalaus švietimo formos padeda individams geriau suvokti bendruomenines problemas, įsitraukti į visuomenės gyvenimą bei stiprinti atsakomybę už bendrus sprendimus (Nacionalinė švietimo agentūra, 2020). Europos Komisija savo rekomendacijose pabrėžia, kad neformalusis švietimas padeda gerinti profesinius įgūdžius, stiprina socialinius bei kultūrinius ryšius ir sudaro galimybes įgyti patirčių, kurių ne visada suteikia tradicinės ugdymo institucijos (Europos Komisija, 2024). Taigi kiekvienas asmuo gali atrasti galimybę tobulėti, įgyti naujų gebėjimų ir įsitraukti į visuomenės gyvenimą.
3. Didinant švietimo paslaugų prieinamumą ir gerinant jų kokybę, galima reikšmingai sumažinti socialinę atskirtį bei įtraukti platesnes visuomenės grupes į mokymosi procesą. Tokios iniciatyvos skatina žmonių pasitikėjimą savimi, ugdo savarankiškumą bei stiprina jų aktyvų dalyvavimą visuomenės gyvenime, o kartu prisideda prie bendros ekonominės ir socialinės pažangos (Nacionalinė švietimo agentūra, 2020).

Tyrimo organizavimas:

1. **Pagrindinių veiksnių identifikavimas:** Nustatomi esminiai neformalaus švietimo organizavimo aspektai, darantys didžiausią poveikį paslaugų prieinamumui ir kokybei skirtingiems klientų tipams. Tai apima kliūčių ir įtakos veiksnių, lemiančių pedagogų, mokinių ir TAU studentų įsitraukimą bei dalyvavimą neformaliame švietime, analizę.
2. **Dalyvių patirčių tyrimas:** Analizuojami pedagogų, mokinių ir TAU studentų požiūriai bei patirtys, susijusios su neformalaus švietimo veiklomis Panevėžio mieste ir rajone. Nustatyti jų vertinimai apie švietimo paslaugų prieinamumą, kokybę, įvairovę bei dalyvavimo kliūtis, siekiant išryškinti svarbiausius patrauklumo ir prieinamumo aspektus.
3. **Kiekybinio tyrimo metodų taikymas:** Aprašomi kiekybinio tyrimo metodai, pabrėžiant anketinės apklausos vykdymo eigą. Apklausos buvo skirtos pedagogams, mokiniams ir TAU studentams, siekiant kiekybiškai įvertinti jų požiūrius, lūkesčius ir patirtis, susijusias su neformaliojo švietimo paslaugomis.
4. **Kokybinio tyrimo svarba:** Akcentuojami kokybinės metodologijos privalumai tyrime. Žvalgybiniai interviu su švietimo srities ekspertais suteikė gilias įžvalgas apie organizavimo iššūkius bei galimus sprendimus, taip praturtindami tyrimo rezultatus.
5. **Duomenų rinkimo realizacija:** Organizuoti pusiau struktūrizuoti interviu ir anketinės apklausos, užtikrinant sistemingą ir nuoseklų duomenų rinkimą. Tai leido gauti tiek kiekybinius, tiek kokybinius atsakymus apie skirtingų dalyvių grupių neformalaus švietimo paslaugų poreikius ir prieinamumo iššūkius.
6. **Duomenų analizė ir išvados:** Surinkti duomenys buvo išsamiai analizuojami, apibendrinamos pagrindinės išvados bei identifikuojami svarbiausi neformalaus švietimo organizavimo aspektai, darantys įtaką paslaugų prieinamumui ir kokybei. Pateikiamos praktinės rekomendacijos, skirtos švietimo paslaugų prieinamumui didinti Panevėžio mieste ir rajone.

Tyrimo imtis. Šiam kiekybiniam tyrimui imties dydis apskaičiuotas remiantis Kvederausko (2021) pateikta Paniotto bei Maksimenko (2001) formule:

$$n = \frac{1}{\Delta^2 + \frac{1}{N}}$$

n – imties dydis;

Δ – imties paklaidos dydis (nuo 4 iki 9 procentų);

N – tiriamos visumos narių skaičius.

Tyrimo imties dydis pagal Paniotto ir Maksimenko (2001) formulę:

$$\mathrm{n} = \frac{1}{0{,}05^2 + \frac{1}{5143}} = \sim 371$$

Siekiant atlikti reprezentatyvią respondentų apklausą ir gauti duomenys būtų statistiškai patikimi, taikoma 5 procentų paklaidos kartelė. Todėl pasirinkus didžiausią galimą 5 procentų paklaidą su 95 proc. pasikliovimo lygmeniu, buvo numatyta apklausti 371 respondentą iš tiriamosios grupės, kurią

sudaro 5143 nariai tiriamosiose savivaldybėse. Toks respondentų skaičius apskaičiuotas pagal aukščiau šiame darbe pateiktą Paniotto ir Maksimenko formulę.

Tačiau tyrimo ir duomenų rinkimo eigoje iš viso apklausti 422 respondentai, todėl galima teigti, kad didžiausia įmanoma paklaida yra 4,66%, esant 95%. pasikliovimo lygmeniui, o toks rezultatas, tikėtina, yra statistiškai tikslesnis ir sudaro prielaidas preciziškesniam tyrimo rezultatui nei yra numatyta.

Respondentus galima suskirstyti į tris esmines neformaliojo švietimo proceso dalyvių grupes, pagal kurias jie skirstytini:

1. **Pedagogai** – 51 respondentas. Ši grupė yra svarbi, nes suteikia informaciją apie vaikų dalyvavimą neformaliajame švietime ir paslaugų prieinamumą. Didesnis imties dydis leis geriau suprasti neformalaus ugdymo vertinimą iš pedagogų perspektyvos.

2. **Trečiojo amžiaus universiteto studentai** – 80 respondentų. Ši imtis atspindi vyresnio amžiaus dalyvių patirtis neformalaus ugdymo kontekste, leidžiant įvertinti jo poveikį socialinei ir intelektinei gerovei. Atrinkti respondentai suteikia duomenų, padedančių analizuoti neformalaus ugdymo reikšmę šios grupės asmeniniam tobulėjimui ir dalyvavimo veiklose iššūkiams.

3. **Mokiniai** – 291 respondentas. Ši grupė yra itin svarbi, nes tyrimu siekiama suprasti mokinių dalyvavimą ir patirtį neformaliame ugdyme. Atskirų amžiaus grupių mokinių apklausa leido apžvelgti jų poreikius ir dalyvavimo kliūtis.

Respondentų paskirstymas leido pasiekti tyrimo tikslus kiekvienai grupei ir užtikrins patikimus kiekybinio tyrimo rezultatus su 9% paklaida visam tyrimui.

Kokybiniame tyrime dalyvauja 11 ekspertų, kurie buvo pasirinkti tikslingai, siekiant gauti ekspertines įžvalgas apie neformalaus švietimo proceso organizavimo iššūkius ir paslaugų prieinamumo gerinimo galimybes Panevėžio mieste ir rajone.

2.2. Tyrimo strategija ir metodai

Pabrėžtina, jog tyrimas grindžiamas mišria tyrimo strategija, derinant kiekybinį ir kokybinį metodus, siekiant išsamiai analizuoti neformalaus švietimo paslaugų organizavimą ir prieinamumą Panevėžio mieste ir rajone. Duomenų rinkimo metodų derinys leidžia ne tik statistiškai įvertinti respondentų patirtis, bet ir atskleisti gilesnius organizavimo iššūkius.

Tyrimo metodai. Tyrimui organizuoti pasirinkti 2 tyrimo metodai: kokybinis bei kiekybinis, siekiant išsamiai atskleisti neformalaus švietimo proceso organizavimo veiksnius bei identifikuoti paslaugų prieinamumo tobulinimo galimybes Panevėžio mieste ir rajone. Kokybinis tyrimas buvo pasirinktas kaip pirmoji tyrimo metodologijos dalis, nes jo pagrindinė idėja yra generuoti teoriją iš surinktų duomenų, taikant indukcinę logiką. Šiuo požiūriu siekiama suprasti socialinį pasaulį tyrinėjant, kaip jį interpretuoja dalyviai, pateikiant empiriškai pagrįstas įžvalgas (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016). Kokybinis tyrimas leido tyrėjams atskleisti tiriamąjį reiškinį jo natūraliame kontekste, remiantis tyrimo dalyvių subjektyviomis perspektyvomis bei patirtimis (Žydžiūnaitė, Sabaliauskas, 2017).

Tyrimo metu buvo atliktas žvalgybinis pusiau struktūruotas interviu su pagrindiniais Panevėžio miesto ir rajono neformalaus švietimo srities ekspertais, kurie pateikė daug produktyvių įžvalgų, kurios padėjo geriau suprasti esamus iššūkius ir pasiūlyti galimus švietimo tobulinimo sprendimus. Dauguma apklaustųjų atsisakė tiesioginių interviu ir paprašė klausimus atsiųsti raštu, į kuriuos

pateikė išsamius atsakymus. Interviu duomenys buvo dalinai transkribuoti, įtraukiant pagrindinius atsakymus, kad tyrimas būtų pagrįstas ir patikimas. Kiekybinis tyrimas pasirinktas kaip antrasis metodas, nes jis leidžia objektyviai įvertinti respondentų – pedagogų, mokinių ir Trečiojo amžiaus universiteto studentų – požiūrius į neformaliojo švietimo paslaugų prieinamumą ir kokybę. Kiekybinio tyrimo tikslas buvo išanalizuoti duomenis, naudojant statistinę analizę ir išvesti apibendrintus rezultatus, kurie atspindėtų populiacijos tendencijas (Kvedarauskas, 2021). Respondentai buvo apklausti naudojant standartizuotas anketas, sudarytas iš 17 klausimų, kuriuose buvo vertinamos jų patirtys bei nuomonės apie užsiėmimų prieinamumą ir organizavimą. Paskutiniai du klausimai buvo analizuojami naudojant SPSS programą, siekiant detalesnių statistinių įžvalgų. Empirinio tyrimo metu buvo pastebėta, kad mokinių ir studentų motyvacija dalyvauti neformalaus švietimo užsiėmimuose yra skirtinga. Rajono įstaigų Trečiojo amžiaus universiteto studentai demonstravo didesnį įsitraukimą ir buvo labiau motyvuoti nei miesto įstaigų Trečiojo amžiaus universiteto studentai. Rajono įstaigos taip pat efektyviau tvarkė dokumentaciją, kas užtikrino geresnį administracinį procesą. Atsižvelgiant į tyrimo metu surinktas įžvalgas, buvo atsisakyta planuotos tėvų apklausos, nes jų žinios apie neformalųjį švietimą dažniausiai apsiribojo finansinio prieinamumo klausimais, o paslaugų kokybę geriausiai galėjo įvertinti pedagogai. Tyrimas padėjo įvertinti pagrindinius paslaugų organizavimo ir prieinamumo aspektus, nustatyti iššūkius bei pateikti praktines rekomendacijas neformalaus švietimo paslaugų tobulinimui Panevėžio mieste ir rajone. Mišri tyrimo metodologija suteikė galimybę giliau suprasti neformalaus švietimo organizavimo procesą, identifikuoti esminius veiksnius ir pateikti pagrįstas išvadas, prisidedančias prie švietimo kokybės gerinimo regione.

Duomenų surinkimo metodai. Šiame tyrime duomenims rinkti buvo taikomi du pagrindiniai metodai – **pusiau struktūrizuotas interviu ir anketinės apklausos. Siekiant užtikrinti aukštą tyrimo funkcionalumą, atlikta nuosekli teisės aktų analizė.** Šie metodai leido surinkti tiek kokybinius, tiek kiekybinius duomenis apie neformalaus švietimo paslaugų organizavimą ir prieinamumą Panevėžio mieste ir rajone, užtikrinant tyrimo rezultatų išsamumą bei pagrįstumą. Pusiau struktūrizuotas žvalgybinis interviu buvo pasirinktas kaip pagrindinis kokybinio tyrimo metodas, siekiant išgauti gilias ekspertų įžvalgas ir nuomones apie esamą neformalaus švietimo situaciją. Šis metodas suteikė galimybę tyrėjui iš anksto suformuluoti klausimus ir pokalbio eigą, tačiau išlikti lankstiems ir leisti respondentams laisvai plėtoti savo mintis. Anot Gaižauskaitės ir Valavičienės (2016), pusiau struktūrizuotas interviu leidžia išgauti ne tik iš anksto numatytus atsakymus, bet ir vertingą papildomą informaciją, kuri atskleidžia dalyvių asmenines patirtis bei požiūrį. Tyrimo metu interviu dalyvavo 11 ekspertų, įskaitant andragogus, savivaldybių švietimo skyriaus specialistus, Švietimo centrų bei neformalaus švietimo įstaigų vadovus ir Trečiojo amžiaus universiteto koordinatorius. Ekspertai pateikė įvairiapuses įžvalgas apie esamas neformalaus švietimo organizavimo problemas, įskaitant mokinių motyvacijos stoką, ribotą programų pasirinkimą bei administracinio proceso iššūkius. Dauguma respondentų pasirinko atsakyti raštu, todėl tik dalis atsakymų buvo transkribuota tiesiogiai. Tai leido efektyviai valdyti didelį informacijos kiekį, išsaugant duomenų kokybę bei patikimumą. **Anketinė apklausa** buvo pasirinkta kaip kiekybinio tyrimo metodas, siekiant gauti statistinius duomenis apie neformalaus švietimo paslaugų organizavimą ir prieinamumą. Apklausos respondentais tapo pedagogai, mokiniai ir Trečiojo amžiaus universiteto studentai. Anketos klausimynas buvo sudarytas autorių iš demografinių ir teminių klausimų remiantis mokslininkų darbais (Ruškus ir kt. 2009, Trakšelys, Martišauskienė 2016), kurie padėjo įvertinti paslaugų organizavimo aspektus, paslaugų įvairovę bei potencialias tobulinimo galimybes. Demografiniai duomenys, įskaitant respondentų amžių, išsilavinimą ir dalyvavimo

neformaliajame švietime patirtį, buvo analizuojami naudojant SPSS programą, siekiant išvesti statistiškai patikimus rezultatus. Pagrindiniai klausimai apėmė paslaugų įvairovę, užsiėmimų organizavimo kokybę ir infrastruktūros tinkamumą. Respondentai taip pat turėjo galimybę pasiūlyti idėjas, kaip pagerinti paslaugų kokybę ir prieinamumą, kas leido tyrėjams identifikuoti esminius poreikius bei formuluoti pagrįstas praktines rekomendacijas. Naudojant SPSS programą, buvo atlikta ne tik demografinių duomenų analizė, bet ir respondentų vertinimai apie neformalaus švietimo paslaugų organizavimo efektyvumą, remiantis paskutiniais klausimyno klausimais. Tokiu būdu gauti kiekybiniai duomenys buvo paversti į vizualiai suprantamas diagramas ir lenteles, sudarant sąlygas atlikti tikslią duomenų analizę bei pateikti argumentuotas išvadas ir pasiūlymus, kaip efektyviau organizuoti neformalaus švietimo procesus. **Empirinių duomenų rinkimo eigoje** apklaustas didesnis respondentų skaičius negu suplanuota, siekiant 5 procentų paklaidos, todėl gauti tyrimo rezultatai statistiškai reikšmingesni ir patikimesni.

Tyrimo įvertinimas. Pasirinkti tyrimo metodai ir instrumentai atitinka tyrimo tikslus ir padeda užtikrinti surinktų duomenų patikimumą bei kokybę. Pusiau struktūrizuotas interviu suteikia galimybę išsamiai išanalizuoti specialistų požiūrį ir patirtį neformalaus švietimo organizavimo srityje, leidžiant tyrėjui interpretuoti socialinį reiškinį remiantis respondentų pateiktomis įžvalgomis ir asmeninėmis nuomonėmis. Tai pat padeda atskleisti sudėtingus organizacinius iššūkius ir potencialias tobulinimo galimybes, kurių neįmanoma atspindėti naudojant tik kiekybinius duomenis. Anketinė apklausa, kaip kiekybinio tyrimo metodas, leidžia sistemingai ir objektyviai įvertinti respondentų požiūrį į neformalaus švietimo paslaugų prieinamumą ir kokybę. Šis metodas pateikia skaitmeninius, statistiškai išmatuojamus rezultatus, kurie sudaro pagrindą dalyvių grupių poreikių, lūkesčių ir vertinimų analizei. Tai padeda išryškinti esmines problemas bei potencialias sprendimų kryptis, leidžiančias sukurti pagrįstas rekomendacijas dėl neformalaus švietimo paslaugų tobulinimo. Taigi, taikant kokybinį ir kiekybinį metodus, galima išsamiai ir įvairiapusiškai analizuoti neformalaus švietimo proceso organizavimą Panevėžio mieste ir rajone. Tokia tyrimo metodų sąveika sudaro sąlygas ne tik suprasti socialinį reiškinį iš skirtingų perspektyvų, bet ir pagrįsti tyrimo išvadas empiriniais duomenimis, kurie gali būti panaudoti formuojant efektyvius švietimo politikos sprendimus bei didinant paslaugų kokybę ir prieinamumą.

Tyrimo plotis ir gylis. Tyrimas apima išsamų neformalaus švietimo proceso organizavimo analizės spektrą, nagrinėjant įvairių veiksnių sąveiką, darančią įtaką paslaugų prieinamumui ir kokybei. Tyrimas orientuotas į tris pagrindines respondentų grupes – pedagogus, Trečiojo amžiaus universiteto studentus bei mokinius. Toks pasirinkimas suteikia galimybę pasiekti gilumines įžvalgas, atskleidžiant skirtingų grupių specifinius poreikius, patiriamus iššūkius ir požiūrius į esamas švietimo paslaugas. Siekiant užtikrinti tyrimo duomenų kokybę ir reprezentatyvumą, apklausoje dalyvavo neformalaus švietimo srityje dirbantys ekspertai, kurių atranka buvo vykdoma tikslingai, remiantis jų profesine patirtimi ir žiniomis apie neformalaus švietimo organizavimą. Ekspertų įžvalgos padėjo išsamiau suprasti esamus iššūkius ir galimus paslaugų tobulinimo sprendimus.

2.3. Tyrimo organizavimas ir etika

Tyrimo procesas (etapai). Tyrimas buvo atliktas 2024 m. lapkričio – gruodžio mėnesiais, siekiant išanalizuoti neformalaus švietimo proceso organizavimo veiksnius ir paslaugų prieinamumo didinimo galimybes Panevėžio mieste ir rajone. Tyrimo procesas apėmė kelis nuoseklius etapus, įtraukiant tiek kokybinę, tiek kiekybinę tyrimo dalis, siekiant užtikrinti duomenų išsamumą ir mokslinį pagrįstumą. Pirmasis etapas buvo parengiamasis, kurio metu buvo sudarytos dvi atskiros tyrimo priemonės: anketos kiekybinei apklausai ir klausimynas pusiau struktūrizuotiems interviu.

Kiekybinė apklausa buvo sukurta „Apklausa.lt“ platformoje, užtikrinant respondentų anonimiškumą ir patogų dalyvavimą. Apklausos laikotarpis truko nuo 2024 m. lapkričio 23 d. iki gruodžio 1 d., per kurį tyrimo nuoroda buvo platinama socialiniuose tinkluose, specializuotose grupėse bei asmeniniais kontaktais, siekiant pasiekti kuo platesnę tikslinę auditoriją. Respondentų grupes sudarė pedagogai, Trečiojo amžiaus universiteto studentai ir mokiniai, atspindintys pagrindines neformalaus švietimo dalyvių kategorijas. Surinkti kiekybiniai duomenys buvo analizuojami naudojant „Microsoft Excel“ ir SPSS programas. Statistinė analizė apėmė duomenų sugrupavimą pagal amžiaus kategorijas, švietimo poreikius ir respondentų vertinimus. Darbe yra pateikti diagramomis ir lentelėmis, siekiant vizualiai parodyti pagrindines tendencijas ir analizuoti statistiškai reikšmingus skirtumus. Kokybinė tyrimo dalis buvo vykdoma kaip pusiau struktūrizuotas interviu, kuriame dalyvavo 11 neformalaus švietimo srityje dirbančių ekspertų. Interviu buvo įrašomi, o siekiant išsamesnių įžvalgų, dalyviams buvo užduodami papildomi klausimai, atsižvelgiant į jų atsakymus. Keletas anketų buvo pateikta raštu, nes patys respondentai paprašė tokio būdo pateikimo. Surinkti įrašai buvo transkribuojami ir analizuojami teminės analizės metodu, siekiant išryškinti pagrindines įžvalgas apie neformalaus švietimo iššūkius ir paslaugų tobulinimo galimybes. Apibendrinti kiekybiniai ir kokybiniai duomenys suteikė išsamias įžvalgas apie neformalaus švietimo proceso organizavimo situaciją Panevėžio mieste ir rajone. Statistinė analizė atskleidė respondentų vertinimų pasiskirstymą, o kokybinė analizė pateikė gilesnes ekspertų įžvalgas apie neformalaus švietimo iššūkius ir rekomenduojamus sprendimus. Ši dviejų dalių metodologija leido išsamiai suprasti skirtingų dalyvių grupių poreikius, organizavimo ypatumus ir paslaugų kokybės tobulinimo galimybes.

Tyrimo organizavimo etapai. Tyrimui atlikti buvo parengtas tyrimo organizavimo modelis, kuriame apibrėžiami pagrindiniai tyrimo atlikimo etapai (5 pav.)

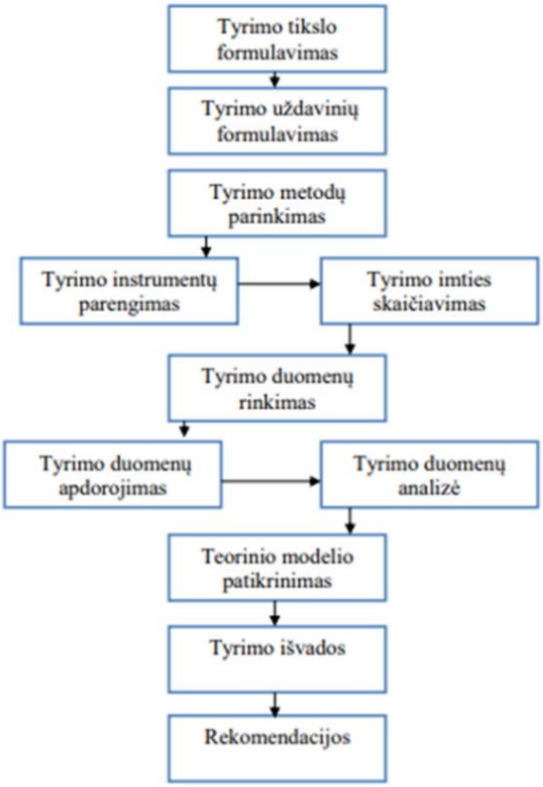

6 pav. Pagrindiniai tyrimo atlikimo etapai
Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Validumas ir reliabilumas. Tyrimo validumas buvo užtikrintas naudojant moksliškai pagrįstus metodus ir kruopščiai parengtus klausimynus, kurie tiksliai atspindėjo nagrinėjamą objektą – neformalaus švietimo proceso organizavimą bei paslaugų prieinamumo tobulinimo galimybes Panevėžio mieste ir rajone. Klausimynai buvo sudaryti atsižvelgiant į pagrindinius veiksnius, susijusius su dalyvių poreikiais, švietimo paslaugų prieinamumu ir iššūkiais, kurie išryškėjo organizuojant neformalų švietimą. Tai užtikrino vidinį validumą, nes klausimai buvo suformuluoti taip, kad atspindėtų tiriamąsias sąvokas ir jų praktinį pasireiškimą. Išorinis validumas buvo pasiektas įtraukiant įvairias respondentų grupes: pedagogus, Trečiojo amžiaus universiteto studentus ir mokinius. Tai leido surinkti duomenis, atspindinčius Panevėžio miesto ir rajono specifiką, ir suteikė pagrindą tyrimo rezultatų pritaikomumui kituose panašiuose socialiniuose bei švietimo kontekstuose. Be to, buvo užtikrintas istorinis validumas, nes tyrimas buvo vykdomas atsižvelgiant į dabartinį socialinį ir švietimo kontekstą, atspindint esamus iššūkius ir problemas, su kuriomis susiduria neformalusis švietimas. Tyrimo reliabilumas buvo garantuotas taikant nuoseklią tyrimo struktūrą, kuri apėmė tikslią klausimų seką ir vienodas apklausos vykdymo sąlygas. Buvo užtikrinta, kad duomenų rinkimo ir analizės procesai atitiktų mokslinius standartus, o rezultatai būtų pastovūs ir nepriklausytų nuo išorinių veiksnių. Siekiant dar labiau sustiprinti tyrimo patikimumą, buvo atlikti duomenų patikros ir rezultatų palyginimo veiksmai, kurie padėjo išvengti galimų klaidų ir užtikrinti išvadų objektyvumą. Gautos išvados remiasi empiriniais duomenimis ir yra moksliškai pagrįstos, todėl gali būti laikomos patikimomis ir naudingomis sprendžiant neformaliojo švietimo prieinamumo ir organizavimo klausimus.

Tyrimo etikos principai. Tyrimo metu buvo griežtai laikomasi etikos principų, kad būtų užtikrintas respondentų saugumas ir patikimumas. Tyrėjos nuosekliai bendravo su tyrimo dalyviais, stengdamasis suprasti jų patirtį ir požiūrius, o duomenys buvo fiksuojami tiksliai, atspindint respondentų mintis ir neinterpretuojant jų subjektyviai. Tyrime buvo laikomasi šių etikos reikalavimų:

- **Informuotas sutikimas** – prieš apklausą dalyviams buvo pateikta visa svarbi informacija apie tyrimą, paaiškinta tyrimo eiga ir siekiai, gautas jų sutikimas dalyvauti.
- **Konfidencialumas ir anonimiškumas** – respondentų atsakymai buvo renkami anonimiškai, taip užtikrinant jų duomenų saugumą ir konfidencialumą.
- **Savanoriškas dalyvavimas** – respondentai turėjo teisę nutraukti dalyvavimą bet kuriuo metu be jokių pasekmių. Tai padėjo užtikrinti laisvą ir nepriklausomą jų įsitraukimą į tyrimą.
- **Nežalingumas** – buvo pasirūpinta, kad tyrimo metu ir po jo dalyviai nepatirtų jokios psichologinės ar fizinės žalos. Laikytasi etikos normų, kurios numato maksimalų tyrimo respondentų gerovės užtikrinimą.

Tokiu būdu tyrimas buvo atliktas sąžiningai, vadovaujantis aukštais mokslinės etikos standartais, o rezultatai atspindi autentiškus respondentų atsakymus ir vertinimus, o tai leido užtikrinti jų pritaikymą praktikoje.

3. NEFORMALAUS ŠVIETIMO ORGANIZAVIMO IR PASLAUGŲ PRIEINAMUMO TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS

Šiame skyriuje pateikiami kiekybinės ir kokybinės analizės rezultatai, skirti išsiaiškinti neformalaus švietimo organizavimo problemas, rinkos segmentavimo galimybes bei paslaugų prieinamumo didinimo strategijas. Tyrimo rezultatai integruojami su teorine analize ir pateikiami remiantis empiriniais duomenimis.

Atlikus išsamią teisės aktų analizę bei remiantis ekspertų (savivaldos institucijose dirbančių specialistų) įžvalgomis apie Panevėžio miesto ir rajono neformalaus švietimo situaciją galima teigti, jog mokinių ir TAU studentų galimybės dalyvauti neformaliajame švietime reikšmingai priklauso nuo savivaldybių administracijų ir pavaldžių įstaigų sprendimų.

Panevėžio mieste ir rajone 2024 metais veikė 6 neformalios švietimo mokyklos tai: Panevėžio muzikos mokykla, Panevėžio dailės mokykla, Panevėžio moksleivių namai, Panevėžio gamtos mokykla, Panevėžio robotikos centras „Robolabas“ ir Panevėžio rajono Muzikos mokykla (turinti keturis skyrius: Naujamiestyje, Ramygaloje, Dembavoje ir Upytėje). Šios mokyklos vykdo neformalaus vaikų švietimo (išskyrus ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo), formalųjį švietimą papildančio ugdymo, neformalaus suaugusiųjų švietimo ugdymo programas, neformalųjį švietimą. Nustatyta, jog NVŠ veiklose dalyvauja 3605 mokiniai ir yra registruota virš ŠMIR 100 laisvųjų mokytojų (10 lentelė).

9 lentelė

Neformalaus švietimo užsiėmimų lankymas

Mokinių skaičius	**Miestas**	**Rajonas**
	2805	**800**

Remiantis empirinio tyrimo duomenimis pastebima mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių ir dalyvaujančių NVŠ ir FŠPU programose, dalis (ŠVIS-viešoji statistika -NVŠ kokybės rodikliai) (11 lentelė).

10 lentelė

Neformalaus švietimo užsiėmimų lankymas

Metai	Panevėžio m. %	Panevėžio r. %	Lietuvoje %
2023 m	**35,90**	**32,07**	**31,78**
2022m.	34,00	28,34	30,62

Miestų savivaldybių grupėje Panevėžio m. nuo 2019 m. pakilo 6,0 proc. punktais ir 2023 m. sudarė 68,4 proc. Šias mokinių neformalaus švietimo programas siūlo ir vykdo įvairūs teikėjai – bendrojo ugdymo mokyklos, NVŠ, FŠPU mokyklos ir kt. Lietuvos pilietybę turinčių bendrojo ugdymo mokinių dalyvavimo visose NVŠ programose mastas per metus paaugo 1,8 proc. punkto ir 2022 m. siekė 63,7 proc. (11 lentelė).

Akcentuotina, jog 2022–2030 m. Panevėžio plėtros plano viena iš problemų „Nepakankama švietimo ir mokymo paslaugų kokybė, prieinamumas ir veiksmingumas“ ir jos giluminės priežastys: mokymosi ir švietimo pagalbos prieinamumo netolygumai, lemiantys skirtingas galimybes švietime”.

Šiai problemai numatytas uždavinys Nr. LT025-03-01 „Padidinti vienodas galimybes švietime mažinant mokymosi ir švietimo pagalbos netolygumus regione“; Mokinių neformalaus švietimo situacija ir sprendžiamos esamos problemos priežastys.

Peržvelgus ŠVIS duomenis, 2023-2024 mokslo metais Panevėžio miesto savivaldybėje mokėsi 9854, o Panevėžio rajono savivaldybėje – 3298 mokiniai. Lyginant su 2022–2023 m. m. mokinių skaičius BU mokyklose (regione) išaugo (buvo 20 888), todėl galima konstatuoti, kad neformalaus švietimo paslaugos vartotojų skaičius nemažėja.

Išanalizavus situaciją 2022–2023 m. m. savivaldybių lygiu matyti, kad Panevėžio miesto ir rajono savivaldybėse neformalaus švietimo veiklose dalyvavusių mokinių dalis didesnė nei šalies vidurkis (62,1 proc.).

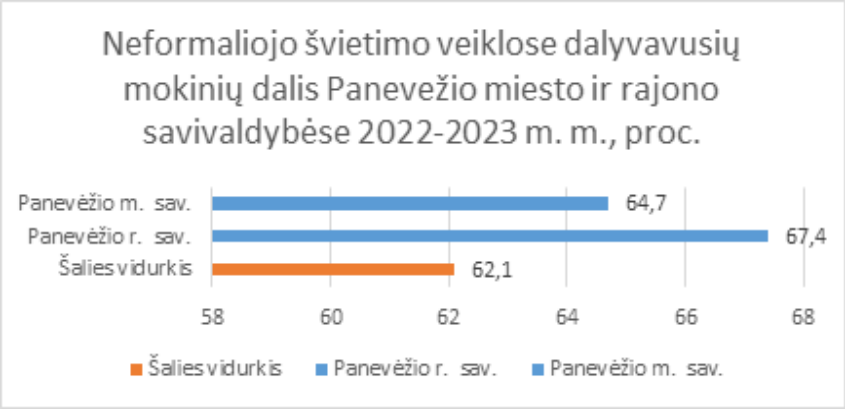

7 pav. Neformalaus švietimo veiklose dalyvavusių mokinių dalis
Šaltinis: remiantis dokumentų analize

2023–2024 mokslo metais Panevėžio miesto savivaldybėje didžiausią NVŠ programų dalį sudarė sporto krypties programos, Panevėžio rajono savivaldybėje didžiausią dalį sudarė muzikos krypties programos. Panevėžio miesto savivaldybėje didžiausia NVŠ programų pasiūla atitenka sporto, muzikos ir choreografijos, šokio kryptims, o mokinių pasirinkimas atitinka pasiūlą, t. y., didžiausia mokinių dalis tenka sporto, muzikos ir choreografijos, šokio NVŠ kryptims. Apibendrinant galima teigti, kad šiose savivaldybėse dominuoja sporto, muzikos bei dailės NVŠ kryptys. Lietuvoje populiariausi lankomi būreliai yra sporto (41 750 mokinių), mažiausiai populiarus teatro būrelis (1317).

Iliustruojamas mokinių dalyvavimas NVŠ programose, kur 2022-2023 m. m. metais šalies vidurkis (62,63 proc.) pasiektas abiejose savivaldybėse.

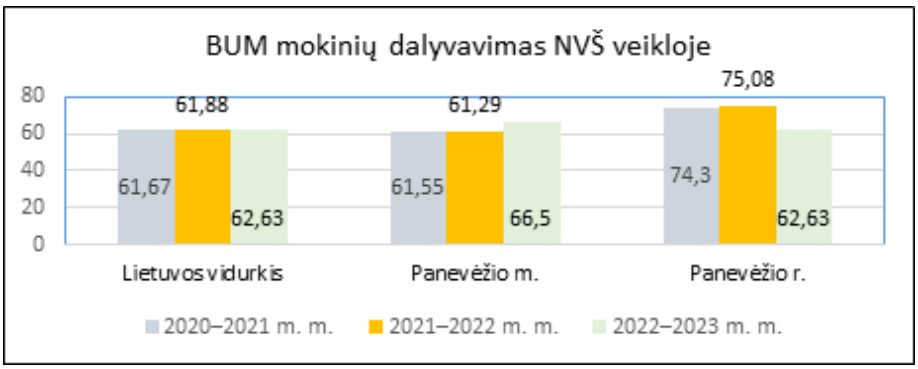

8 pav. Bendrojo ugdymo mokyklų mokinių dalyvavimas NVŠ veikloje
Šaltinis: sudaryta pagal Valstybės duomenų agentūrą ir Oficialiosios statistikos portalą

BUM mokinių dalyvavimas NVŠ veikloje einamaisiais 2023–2024 m. m. kol kas preliminariai pateiktas už dalį mokslo metų ir turi teigiamą ekstrapoliaciją: Panevėžio m. – 68,01 proc. (11 113 mokinių), Panevėžio r. – 77,18 proc. (2 805 mok.). Šiuo aspektu galime pasididžiuoti Panevėžio miestu ir Panevėžio rajonu, nes viršija šalies vidurkį.

Pažymėtina, jog 2023 m. 51 (2022 m. – 58) neformaliojo švietimo teikėjai gaunantys NVŠ krepšelio dydį, apmokamą iš valstybės biudžeto lėšų, vykdė 117 (2022 m.-111) NVŠ programų. Šiose programose dalyvavo 3637 (2022 m. – 3267) mokiniai, tai 370 vaikais daugiau nei pernai. Žymiai padidėjo informacinių technologijų, technologijų (prisidedančių prie STEAM) mokinių skaičius bendrojo ugdymo mokyklose, nes tai prioritetinė sritis Panevėžio miesto savivaldybėje ir nacionalinėje neformaliojo švietimo politikoje. 2023 m. neformaliajame švietime Panevėžio miesto proveržis, didžiulė pažanga, mokinių skaičius padidėjo 5,2 %, palyginus su 2022 m., tai viršija Lietuvos vidurkį 4,1 %.

Kaip visuomeninės, savarankiškos, pelno nesiekiančios neformalaus suaugusiųjų švietimo institucijos veikiantys Trečiojo amžiaus universitetai (TAU) vienija vyresnio amžiaus asmenis, neįgaliuosius ir jų globėjus, nepriklausomai nuo jų amžiaus ir išsilavinimo. Panevėžio mieste ir rajone veikiančios ir TAU veiklas organizuojančios švietimo, kultūros įstaigos, nevyriausybinės organizacijos rūpinasi suaugusiųjų švietimu, ugdymu ir skatina nuolatinį tobulėjimą – mokymąsi visą gyvenimą. Sėkmingai daugiau nei dešimtmetį veikiančių miesto ir rajono Trečiojo amžiaus universitetų esminiu prioritetu laikomas siekis užtikrinti vyresnio amžiaus žmonių aktyvų įsitraukimą ir produktyvų dalyvavimą viešajame gyvenime, skatina domėtis ir plėsti interesų lauką, palaiko nuolatinio mokymosi principo tąsą ir prisideda prie jo aktyvaus įgyvendinimo.

Analizuojant universitetų vykdomą veiklą, pastebima, jog yra sukurti 38 fakultetai, nuolat TAU studentams organizuojantys įvairius renginius. Pavyzdžiui, 2024 metais vyko 393 kontaktiniai renginiai – 140 mokami ir 253 nemokami renginiai – todėl tai leidžia pastebėti, jog tiriamojo regiono miestas ir rajonas turi stiprias NSŠ veiklas inicijuojančias ir organizuojančias komandas, kuriose dirba 38 dekanai. Panevėžio rajono savivaldybė 2022 m. Švietimo centrams skyrė lėšų įsteigti 2 neformalaus suaugusiųjų švietimo etatus, tad juose įdarbinti specialistai, ne tik koordinuoja 23 TAU fakultetų veiklą, bet ir prisideda prie TAU veiklos struktūrizavimo bei efektyvaus administravimo.

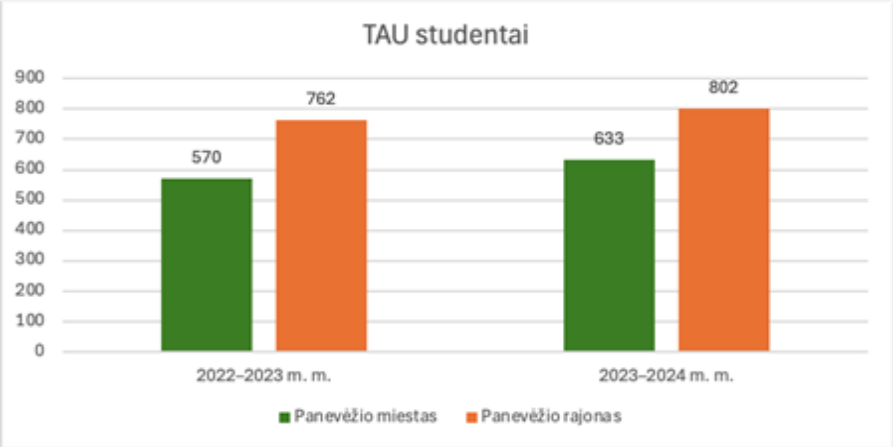

9 pav. TAU studentų lankomumas Panevėžio mieste ir rajone
Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis statistiniais duomenimis

Išanalizavus Panevėžio miesto ir rajono statistinius duomenis nustatyta, jog šiose vietovėse neformalaus švietimo paslaugų vartotojų skaičius nemažėja ir išlieka ganėtinai stabilus, o ganėtinai

aukštas NVŠ mokinių ir TAU studentų aktyvumo rodiklis parodo tokių paslaugų aktualumą tikslinėms grupėms. Nepaisant puikių dalyvavimo rodiklių, galima pastebėti organizacinių trūkumų: nepakankamai užtikrintas NVŠ prieinamumas dėl nesubalansuotos pasiūlos ir paklausos, nesukuriamos palankios sąlygos specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams įsitraukti į NVŠ, o pagrindiniai TAU neformalaus švietimo organizavimo iššūkiai reiškiasi per nepakankamą finansavimą ir žmogiškųjų išteklių trūkumą, nes didžioji dalis su suaugusiais dirbančių TAU grupių andragogų – švietimo paslaugas neatlygintinai teikiantys savanoriai.

3.1. Neformalaus švietimo organizavimo iššūkių ir klientų poreikių kokybinio tyrimo rezultatai

Neformalaus švietimo organizavimas Panevėžio mieste ir rajone susiduria su įvairiais iššūkiais, kurie lemia paslaugų prieinamumą, kokybę ir efektyvumą. Šiame poskyryje pristatomi kokybinio tyrimo rezultatai, gauti remiantis 11 respondentų interviu. Siekiant užtikrinti dalyvių anonimiškumą, jų teiginiai buvo užkoduoti (#E1–#E11).

Tyrimo duomenys buvo analizuojami taikant teminę turinio analizę. Šio proceso metu išskirtos pagrindinės kategorijos ir subkategorijos, apibūdinančios neformalaus švietimo organizavimo iššūkius ir klientų poreikius. Tyrimo rezultatai atskleidė kelias pagrindines problemines sritis: finansavimo trūkumą, infrastruktūros ribotumą, pedagogų ir administracijos žmogiškųjų išteklių iššūkius bei nepakankamą veiklų prieinamumą skirtingiems klientų tipams. Kiekviena identifikuota problema buvo pagrįsta eksperto teiginiais, kurie padeda atskleisti situacijos kontekstą ir specifiką. Šiame poskyryje pateikiami pagrindiniai interviu duomenys lentelėse, kuriose sistemingai apibendrinamos kategorijos, subkategorijos ir ekspertų teiginiai. Pavyzdžiui, „finansavimo trūkumas“ buvo įvardintas kaip viena reikšmingiausių problemų (#E4, #E6), o „infrastruktūros ribotumas regionuose“ – kaip specifinė kaimo vietovėms būdinga kliūtis (#E3, #E9). Taip pat analizuojami klientų poreikiai, tokie kaip veiklų pritaikymas specialiųjų poreikių turintiems mokiniams (#E2, #E8) ar edukacinių paslaugų lankstumo užtikrinimas skirtingoms amžiaus grupėms (#E5, #E11). Tyrimo rezultatai leidžia ne tik įvardinti esminius neformalaus švietimo organizavimo sunkumus, bet ir atskleisti galimas jų sprendimo kryptis, remiantis ekspertų siūlymais. Lentelėse (žr. 10-19) pateikti apibendrinti duomenys suteikia aiškų vaizdą apie dabartinę situaciją ir leidžia identifikuoti galimybes gerinti neformalaus švietimo procesą.

11 lentelė

Tyrimo dalyvių charakteristika

Amžius	Darbo stažas (metai)	Pareigos/Darbovietė	Tyrime dalyvavusių asmenų skaičius
40–50	15–20	Švietimo įstaigų vadovai	3
51–60	25–30	Švietimo centro metodininkai	4
61–70	30–40	Savivaldybės švietimo skyriaus specialistai	3
71+	40+	Trečiojo amžiaus universiteto andragogai	2

Apibendrinant 12 lentelėje pateiktą tyrimo dalyvių charakteristiką, galima pastebėti, kad tyrime dalyvavo įvairių amžiaus grupių ir profesinės patirties ekspertai, atstovaujantys skirtingoms neformalaus švietimo veiklos sritims. Dauguma dalyvių buvo metodininkai (4) ir švietimo įstaigų vadovai (3), turintys nuo 15 iki 30 metų darbo patirties. Taip pat tyrime dalyvavo TAU andragogas (1), kuris išsiskyrė ilgiausiu, daugiau nei 40 metų, darbo stažu. Įvairi dalyvių sudėtis leidžia surinkti

duomenis, atspindinčius neformalaus švietimo proceso organizavimo ypatumus iš skirtingų profesinių perspektyvų, apimančių tiek praktinius, tiek strateginius veiklos aspektus.

Tematinė turinio analizė. Remiantis interviu duomenimis, buvo išskirti pagrindiniai neformalaus švietimo organizavimo iššūkiai ir klientų poreikiai. Surinkta informacija lentelėse detalizuoja šiuos rezultatus, pateikiant kategorijas ir subkategorijas bei pagrindžiančius ekspertų teiginius. Tekste pateikiama informacija lentelėse.

12 lentelė

Infrastruktūros ir finansavimo iššūkiai

Kategorija	**Subkategorija**	**Įrodantys teiginiai**
Infrastruktūra	Gyvenamos vietos skirtumai	„Kaimo vietovėse mokyklų infrastruktūra ribota, trūksta patalpų ir būrelių vadovų.“ (#E1)
		„Rajone infrastruktūra labai netolygi – kai kurios vietovės turi gerą aprūpinimą, kitos neturi net būtiniausių sąlygų.“ (#E5)
		„Dauguma veiklų vykdomos mieste, o atokios vietovės susiduria su dideliais iššūkiais dėl infrastruktūros trūkumo.“ (#E8)
	Pasenusi materialinė bazė	„Senstanti instrumentų bazė kelia rimtų iššūkių, nes mokyklos negali užtikrinti kokybiško ugdymo proceso.“ (#E2)
		„Trūksta ne tik instrumentų, bet ir kitų techninių priemonių, kurios yra būtinos STEAM veikloms.“ (#E6)
		„Daug metų nebuvo atnaujinamos mokyklos patalpos, o tai apsunkina neformaliojo švietimo veiklas.“ (#E9)
Finansavimas	Lėšų trūkumas	„Savivaldybė skiria lėšų, tačiau jų nepakanka pedagogų etatams, taip pat trūksta instrumentų ir techninių priemonių.“ (#E3)
		„Dažnai lėšos skiriamos nelygiai – prioritetai teikiami miesto mokykloms, o rajonas lieka nuošalyje.“ (#E7)
		„Kai kurie projektai praranda finansavimą viduryje vykdymo laikotarpio, kas sukelia rimtų problemų.“ (#E10)
Transportas	Prieinamumas atokiose vietovėse	„Didžiausia problema yra mokinių pavėžėjimas, nes kaimuose gyvenantys mokiniai negali reguliariai lankyti užsiėmimų.“ (#E4)
		„Vaikams iš atokiau esančių gyvenviečių kartais sunku grįžti namo po užsiėmimų, nes trūksta pavėžėjimo paslaugų.“ (#E6)
		„Mokinių transportavimo problema ypač aktuali, nes mažėjant gyventojų skaičiui atokiose vietovėse, mokyklos negali užtikrinti pavėžėjimo.“ (#E11)

Atlikus teminę turinio analizę, 13 lentelėje pateikti pagrindiniai infrastruktūros, finansavimo ir transporto iššūkiai, su kuriais susiduriama Panevėžio mieste ir rajone. Tyrimo rezultatai parodė, kad ekspertų (#E1–#E11) įžvalgos atskleidžia reikšmingus miesto ir rajono skirtumus, materialinės bazės problemas ir finansavimo spragas, kurios daro tiesioginę įtaką neformalaus švietimo prieinamumui ir kokybei. Taip pat buvo išryškinti kaimo vietovėse gyvenančių mokinių patiriami sunkumai dėl ribotos infrastruktūros ir sudėtingų pavėžėjimo sąlygų. Ekspertai pabrėžė, kad esami finansavimo mechanizmai neužtikrina veiklų tęstinumo ir kokybės, o pavėžėjimo paslaugų trūkumas atokiose vietovėse yra didelis iššūkis. Šie aspektai dar labiau išryškina poreikį ne tik gerinti infrastruktūrą ir skirti didesnį finansavimą, bet ir užtikrinti subalansuotą planavimą, kad būtų sukurtos vienodos sąlygos visiems neformalaus švietimo dalyviams. Analogiškus iššsūkiūs sektoriuje pastebi ir mokslininkai, nes infrastruktūra yra viena iš svarbiausių praktinių priemonių, skirtų paslaugų prieinamumui didinti (Okunevičiūtė Neverauskienė, Pocius 2020).

13 lentelė

Neformalaus švietimo programų turinio, prieinamumo ir socialinės įtraukties iššūkiai

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Programų turinys	Mokinių poreikių neatitikimas	„Vyresniųjų klasių mokiniams trūksta programų, kurios padėtų pasirengti karjerai ir atitiktų jų specifinius interesus.“ (#E2)
		„Dauguma veiklų orientuotos į jaunesnius mokinius, todėl vyresniems paaugliams sudėtinga rasti tinkamas veiklas.“ (#E5)
	Turinio modernizacija	„Programos nepakankamai įtraukia šiuolaikines technologijas, o tai mažina jų patrauklumą jaunimui.“ (#E8)
		„Daugumai mokinių norisi kūrybingesnių ir interaktyvesnių veiklų, tačiau daug programų vis dar labai tradicinės.“ (#E11)
Prieinamumas	Geografinis pasiekiamumas	„Dalyviai iš atokesnių vietovių susiduria su pavėžėjimo problemomis, ypač kaimo vietovėse.“ (#E3)
		„Neformalaus ugdymo veiklos vyksta tik didžiuosiuose centruose, kas riboja jų prieinamumą mažesnių miestelių gyventojams.“ (#E6)
	Veiklų laiko suderinamumas	„Dalyviams sunku derinti veiklų tvarkaraščius su kitais įsipareigojimais, ypač suaugusiųjų ir senjorų grupėse.“ (#E4)
		„Kartais veiklos vyksta netinkamu metu, kas atgraso norinčius dalyvauti.“ (#E10)
Socialinė įtrauktis	Specialiųjų poreikių dalyvių įtraukimas	„Specialiųjų poreikių mokiniams trūksta veiklų ir tinkamos specialistų pagalbos.“ (#E1)
		„Ne visos programos pritaikytos specialiųjų poreikių dalyviams, o tai riboja jų įtrauktį.“ (#E7)
	Bendruomeniškumo skatinimas	„Socialinės veiklos, skatinančios bendravimą tarp dalyvių, galėtų būti labiau išplėtotos.“ (#E9)
		„Programos turėtų labiau akcentuoti socialinius įgūdžius, kad dalyviai jaustųsi įtraukti ir reikalingi.“ (#E11)

Atlikta teminė turinio analizė, kurios rezultatai pateikti 14 lentelėje, išryškino esminius programų turinio, prieinamumo ir socialinės įtraukties iššūkius neformalaus švietimo organizavime. Pagrindiniai iššūkiai susiję su mokinių poreikių neatitikimu, turinio modernizacijos stoka, ribotu geografiniu pasiekiamumu, netinkamu veiklų laiko suderinamumu ir nepakankama socialine įtrauktimi. Ekspertai akcentavo, kad ne visos programos atitinka vyresnių mokinių ir specialiųjų poreikių dalyvių poreikius, o tai mažina jų motyvaciją dalyvauti veiklose. Be to, trūksta modernių ir interaktyvių programų, kurios atlieptų šiuolaikinių dalyvių lūkesčius. Geografinis pasiekiamumas ypač problematiškas kaimo vietovėse, kur dalyviai susiduria su pavėžėjimo ir atstumo iššūkiais. Taip pat pažymėta, kad veiklų tvarkaraščiai neretai nesuderinami su dalyvių gyvenimo ritmu, o tai riboja jų dalyvavimą. Socialinė įtrauktis yra dar vienas svarbus aspektas, kuriam trūksta dėmesio. Specialiųjų poreikių dalyvių integracija išlieka ribota dėl specialistų trūkumo ir nepakankamai pritaikytų programų. Bendruomeniškumo skatinimas taip pat turėtų būti stiprinamas, siekiant didinti dalyvių socialinį aktyvumą ir tarpusavio ryšius. Šie rezultatai pabrėžia būtinybę stiprinti programų turinio ir organizavimo kokybę, užtikrinant jų prieinamumą, aktualumą ir įtrauktį, kad neformalusis švietimas efektyviau atlieptų įvairių dalyvių poreikius.

14 lentelė

Pedagogų kvalifikacijos ir motyvacijos iššūkiai

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Pedagogų kvalifikacija	Trūkstamos kompetencijos	„Nors dauguma pedagogų yra kvalifikuoti, kai kuriems trūksta žinių, kaip dirbti su specialiųjų poreikių mokiniais.“ (#E1)
		„Yra poreikis kvalifikacijos kursams, orientuotiems į socialinės įtraukties užtikrinimą.“ (#E3)
		„Pedagogai dalyvauja mokymuose, bet galimybės tobulinti kvalifikaciją dar nėra pakankamos, ypač regionuose.“ (#E2)

	Nuolatinio tobulėjimo poreikis	„Vis daugiau mokytojų reikalauja technologinių įgūdžių mokymų, ypač dėl STEAM programų populiarėjimo.“ (#E7)
	Specifinių įgūdžių stoka	„Kai kurie pedagogai jaučia, kad trūksta specifinių įgūdžių, reikalingų įgyvendinti naujoviškas ir modernias programas.“ (#E3)
		„Specialistai dažnai jaučia nepasitikėjimą savo gebėjimais, kai susiduria su naujomis darbo formomis.“ (#E6)
Motyvacija	Žemas atlygis	„Pedagogų atlygis nėra proporcingas jų darbo krūviui, ypač tiems, kurie dirba kaimo vietovėse.“ (#E4)
		„Švietimo srityje atlyginimai ne tik mažesni nei kituose sektoriuose, bet ir neskatina pritraukti jaunų specialistų.“ (#E8)
	Didelis darbo krūvis	„Pedagogai dažnai susiduria su per didele administracine našta ir daugybe papildomų užduočių.“ (#E5)
		„Darbo grafikas dažnai yra neapibrėžtas, o papildomi darbai ne visada derinami su pagrindinėmis užduotimis.“ (#E9)
	Emocinis išsekimas	„Neformalaus ugdymo pedagogai dirba iš pašaukimo, tačiau dažnai patiria emocinį perdegimą dėl krūvio ir nepakankamos paramos.“ (#E6)
		„Ilgametis mokymas be tinkamų pertraukų ar poilsio programų sukelia stresą ir mažina motyvaciją.“ (#E10)
Inovacijų taikymas	Technologinių įgūdžių stoka	„Dalis pedagogų nesijaučia užtikrinti dėl technologijų taikymo, ypač vyresnės kartos mokytojai.“ (#E7)
		„Švietimo sistema per greitai integruoja naujoves, o pedagogai nespėja prisitaikyti.“ (#E5)
	Motyvacijos naujovėms trūkumas	„Ne visi pedagogai yra motyvuoti diegti naujoves, nes nesijaučia tam pasiruošę ar palaikomi.“ (#E8)
		„Naujovių diegimas dažnai priklauso nuo asmeninės motyvacijos, o ne institucinio palaikymo.“ (#E2)
Bendradarbiavimas	Mokyklų ir savivaldybių trūkumai	„Savivaldybių ir mokyklų bendradarbiavimas nėra pakankamai efektyvus, siekiant gerinti pedagogų darbo sąlygas.“ (#E9)
		„Daugiausia problemų kyla dėl nenuoseklių komunikacijos kanalų tarp mokyklų ir švietimo skyrių.“ (#E4)
	Komandinio darbo stoka	„Kai kuriose įstaigose trūksta aiškaus bendradarbiavimo tarp pedagogų, o tai mažina darbo efektyvumą ir motyvaciją.“ (#E10)
		„Komandinis darbas išlieka pavienių iniciatyvų lygmenyje, todėl kai kurios problemos neišsprendžiamos.“ (#E11)
Bendruomenės palaikymas	Ribota socialinė parama	„Dauguma pedagogų jaučia, kad negauna pakankamos bendruomenės paramos, ypač sprendžiant konfliktines situacijas ar organizuojant veiklas.“ (#E11)
		„Didesnis vietos bendruomenės įsitraukimas galėtų sumažinti kai kurias mokyklų problemas.“ (#E3)

15 lentelėje pateikti pedagogų kvalifikacijos ir motyvacijos iššūkiai rodo, kad neformalaus švietimo srityje dirbantys specialistai susiduria su keliomis esminėmis problemomis, kurios daro įtaką jų darbo kokybei ir veiklos tęstinumui. Pažymėtina, jog pedagogams trūksta specifinių kompetencijų, reikalingų darbui su specialiųjų poreikių turinčiais mokiniais ir inovatyvių ugdymo metodų diegimui. Taip pat pabrėžiama nuolatinio kvalifikacijos tobulinimo poreikio svarba, ypač rajonuose, kur galimybės dalyvauti mokymuose yra ribotos. Motyvacijos trūkumą lemia žemas darbo užmokestis, didelis darbo krūvis ir emocinis išsekimas, kuris dažnai atsiranda dėl nepakankamos paramos ir papildomų užduočių naštos. Respondentai nurodo, kad pedagogai dažnai dirba iš pašaukimo, tačiau nepakankamas atlygis ir sudėtingos darbo sąlygos mažina jų motyvaciją ir darbo pasitenkinimą. Taip pat akcentuojama, kad technologinių naujovių diegimas ne visada palydimas tinkama parama ir mokymais, o tai ypač aktualu vyresnės kartos pedagogams. Dauguma inovacijų įgyvendinamos individualių iniciatyvų pagrindu, o tai rodo institucinės paramos trūkumą. Galiausiai, pedagogų motyvacijai ir kvalifikacijai neigiamą įtaką daro ribotas bendruomenės palaikymas ir nepakankamas bendradarbiavimas tarp mokyklų ir savivaldybių. Respondentu teigimu, efektyvesnis komandinio

darbo skatinimas ir bendruomenės įsitraukimas galėtų padėti spręsti dalį šių iššūkių. Šių problemų sprendimas reikalauja sisteminio požiūrio ir ilgalaikių strateginių veiksmų.

3.2. Skirtingų klientų tipų identifikavimo galimybių paslaugų kokybinio tyrimo rezultatai

Šiame poskyryje siekiama atskleisti, kaip skirtingi klientų tipai ir jų poreikiai gali būti efektyviau atliepti, gerinant teikiamų paslaugų kokybę. Segmentavimas, kaip rinkodaros priemonė, leidžia išsamiau suprasti klientų tipų įvairovę ir jų specifinius poreikius. Tikslingai segmentuota rinka užtikrina, kad paslaugų turinys, pateikimas ir prieinamumas būtų pritaikyti pagal kiekvieno segmento lūkesčius. Tyrimo metu buvo atlikta kokybinė interviu duomenų analizė, kurios tikslas – identifikuoti pagrindinius segmentavimo kriterijus, tokius kaip amžius, gyvenamoji vieta, interesai, šeimyninė padėtis ir socialinė klasė. Ekspertų teiginiai leido atskleisti, kaip šie kriterijai veikia neformalaus švietimo organizavimą bei kaip jų taikymas prisideda prie aukštesnės paslaugų kokybės užtikrinimo. Ši analizė taip pat padėjo atskleisti galimas rinkos segmentavimo spragas ir pasiūlyti sprendimus jų užpildymui. Poskyryje pateikiama tematinė turinio analizė, kurioje atskiri segmentavimo aspektai ir jų įtaka paslaugų kokybei apibendrinti lentelėse, remiantis gautais ekspertų interviu duomenimis. Šis požiūris leidžia detaliau analizuoti ne tik segmentavimo galimybes, bet ir jų praktinį pritaikymą neformalaus švietimo srityje.

15 lentelė

Rinkos segmentavimo kriterijai ir galimybės

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Amžius	Vaikai	„Mokiniai iki 12 metų dažniausiai renkasi kūrybinius būrelius, kurie skatina jų smalsumą ir vaizduotę.“ (#E1)
	Jaunimas	„Paaugliams nuo 13 iki 18 metų svarbios profesinio orientavimo programos, kurios padeda pasirinkti karjeros kelią.“ (#E2)
	Suaugusieji	„Suaugusiems reikalingos programos, kurios orientuotos į praktinius įgūdžius, pavyzdžiui, verslumo ar technologijų mokymus.“ (#E3)
	Senjorai	„Vyresnio amžiaus žmonės dažniausiai renkasi veiklas, kurios skatina bendravimą ir socialinę įtrauktį.“ (#E4)
Geografija	Miesto gyventojai	„Miesto gyventojai turi daugiau galimybių dalyvauti įvairiose programose dėl lengvesnio priėjimo prie infrastruktūros.“ (#E5)
	Kaimo vietovių gyventojai	„Kaimo gyventojams sunkiau pasiekti veiklas dėl transporto trūkumo, tačiau nuotolinės veiklos gali būti alternatyva.“ (#E6)
Interesai	Kūrybiniai	„Vaikams ir jaunimui itin patinka meninės veiklos, tokios kaip šokiai, dailė ar teatras.“ (#E7)
	Technologiniai	„Technologijų srityje dirbančių specialistų mokymai tampa vis populiaresni, ypač jaunimo grupėse.“ (#E8)
	Sveikatingumo ir sporto	„Senjorai labiau domisi sveikatingumo užsiėmimais, pavyzdžiui, mankšta ar sveikos gyvensenos paskaitomis.“ (#E9)
Socialinė klasė	Socialiai remtinos grupės	„Socialiai remtiniems vaikams būtina užtikrinti nemokamas veiklas, kad jie galėtų dalyvauti programose.“ (#E10)
	Vidutinė klasė	„Vidutinės klasės šeimos renkasi programas, kurios suteikia vaikams papildomų įgūdžių ir padeda pasiruošti ateities iššūkiams.“ (#E11)
Šeimyninė padėtis	Vieniši asmenys	„Vienišiems asmenims ypač svarbios veiklos, kurios stiprina bendruomeniškumo jausmą.“ (#E2)
	Šeimos su vaikais	„Šeimos su mažais vaikais dažnai ieško užsiėmimų, kuriuose galėtų dalyvauti visi šeimos nariai.“ (#E4)

Pateiktoje 16 lentelėje matyti, kad rinkos segmentavimo galimybės yra įvairios, pagrįstos tokiomis kategorijomis kaip amžius, geografija, interesai, socialinė klasė ir šeimyninė padėtis. Ekspertai (#E1–#E11) išskyrė, kad kiekviena grupė turi unikalius poreikius, kuriuos segmentavimas leidžia

efektyviau atliepti. Pavyzdžiui, vaikams reikalingos kūrybinės veiklos, suaugusiems – praktiniai mokymai, o senjorams – socialinį bendravimą skatinančios programos. Geografiniai skirtumai taip pat pabrėžia poreikį pritaikyti veiklas kaimo vietovėms, siūlant alternatyvias formas, tokias kaip nuotoliniai užsiėmimai. Tokie segmentavimo kriterijai prisideda prie paslaugų kokybės gerinimo ir socialinės įtraukties didinimo. Tai teigia ir (Kotler ir Keller, 2012).

16 lentelė

Segmentavimo reikšmė paslaugų kokybei

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Paslaugų pritaikymas	Individualizuotas turinys	„Programų turinys yra pritaikomas pagal kiekvienos grupės poreikius, kas leidžia pasiekti aukštesnę mokymosi kokybę.“ (#E1)
	Dalyvių įsitraukimas	„Segmentavimas padeda geriau atliepti dalyvių poreikius, todėl pastebimai auga jų motyvacija ir įsitraukimas.“ (#E2)
Socialinė įtrauktis	Bendruomeniškumo skatinimas	„Segmentuotos veiklos prisideda prie socialinės įtraukties didinimo, ypač senjorų ir socialiai remtinų grupių tarpe.“ (#E3)
	Prieinamumo didinimas	„Rinkos segmentavimas leidžia pasiūlyti nemokamas mažiau pasiturintiems, taip užtikrinant prieinamumą.“ (#E4)
Programų efektyvumas	Rezultatų matomumas	„Segmentuotos programos leidžia tiksliau įvertinti rezultatų poveikį, nes kiekviena grupė vertinama pagal specifinius rodiklius.“ (#E5)
	Resursų paskirstymas	„Segmentavimas užtikrina tikslesnį resursų paskirstymą, nes aiškiai žinomos tikslinės grupės ir jų poreikiai.“ (#E6)
Inovacijų skatinimas	Naujos programos	„Segmentavimas padeda kurti naujas, aktualias programas, kurios atitinka tam tikros grupės poreikius, pavyzdžiui, technologinių įgūdžių mokymus.“ (#E7)
	Technologijų integracija	„Skirtingoms grupėms pritaikytos technologijos padeda pasiekti didesnį dalyvių įsitraukimą, ypač tarp jaunimo.“ (#E8)
Pasitenkinimas paslaugomis	Dalyvių grįžtamasis ryšys	„Klientų segmentavimas leidžia geriau suprasti dalyvių poreikius ir patobulinti paslaugas, remiantis jų grįžtamuoju ryšiu.“ (#E9)
	Paslaugų tęstinumas	„Pritaikytos programos užtikrina dalyvių lojalumą ir tęstinį dalyvavimą veiklose.“ (#E10)

Taigi 17 lentelė iliustruoja, kad rinkos segmentavimas yra esminis veiksnys gerinant paslaugų kokybę ir efektyvumą neformaliajame švietime. Interviu metu ekspertai (#E1–#E11) pabrėžė, kad segmentavimas leidžia tiksliai identifikuoti skirtingų grupių poreikius ir pritaikyti programas, siekiant didesnio dalyvių įsitraukimo bei pasitenkinimo. Individualizuotas turinys, skirtas specifinėms tikslinėms grupėms, prisideda prie aukštesnių rezultatų pasiekimo, tuo tarpu socialinės įtraukties priemonės, užtikrina platesnį dalyvių pasiekiamumą. Segmentavimas taip pat skatina efektyvesnį resursų paskirstymą, kadangi aiškiai apibrėžti segmentai padeda tiksliau orientuoti finansinius ir žmogiškuosius išteklius. Be to, segmentavimas tampa platforma inovacijoms, skatinančioms kurti naujas programas ir įtraukti technologijas, pritaikytas specifiniams klientų poreikiams, ypač jaunimo grupėje. Grįžtamasis ryšys, gautas iš segmentuotų grupių, leidžia nuosekliai tobulinti teikiamas paslaugas, užtikrinant jų tęstinumą bei dalyvių lojalumą. Šie aspektai patvirtina, kad rinkos segmentavimas yra esminė strategija neformalaus švietimo kokybės ir prieinamumo užtikrinimui.

17 lentelė

Skirtingų klientų tipų poreikiai ir jų lūkesčių atitikimas paslaugų kokybei

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Vaikai	Kūrybiškumas	„Vaikams ypač svarbu, kad užsiėmimai būtų linksmi, kūrybiški ir įtraukiantys, skatinantys žaidybines veiklas.“ (#E1)
	Kompetencijų lavinimas	„Programos turėtų padėti vaikams išmokti naujų įgūdžių, kurie būtų naudingi jų kasdienybėje.“ (#E3)
Jaunimas	Profesinio orientavimo programos	„Jaunimas tikisi, kad programos padėtų jiems aiškiau apsibrėžti savo karjeros kryptį ir įgyti praktinių žinių.“ (#E2)
	Technologinis švietimas	„Paaugliams patinka mokytis per technologijas ir inovacijas, tai juos motyvuoja dalyvauti veiklose.“ (#E8)
Suaugusieji	Praktiniai įgūdžiai	„Suaugę asmenys labiausiai vertina programas, kurios padeda jiems įgyti naujų praktinių įgūdžių, reikalingų darbo rinkoje.“ (#E5)
	Karjeros tobulinimas	„Svarbios tos veiklos, kurios leidžia suaugusiems persikvalifikuoti ar tobulinti jau turimus profesinius gebėjimus.“ (#E7)
Senjorai	Socialinis bendravimas	„Senjorams svarbu, kad veiklos skatintų bendravimą ir bendruomeniškumą, nes jiems dažnai trūksta socialinių ryšių.“ (#E4)
	Sveikatingumo užsiėmimai	„Fizinės veiklos ir sveikatingumo programos yra ypač aktualios senjorams, nes padeda jiems palaikyti gerą sveikatą.“ (#E9)
Socialiai remtinos grupės	Prieinamumas ir finansavimas	„Šiai grupei svarbiausia, kad užsiėmimai būtų nemokami arba jų kaina būtų minimali, kadangi tai lemia galimybę dalyvauti.“ (#E10)
	Socialinė parama	„Šios grupės dalyviai vertina, jei veiklose yra įtraukiami elementai, kurie suteikia papildomą socialinę paramą ir integraciją į visuomenę.“ (#E6)
Vieniši asmenys	Bendruomeniškumo jausmas	„Vienišiems žmonėms labai svarbu veiklos, kurios skatina bendravimą ir leidžia užmegzti naujas pažintis.“ (#E11)
	Psichologinė parama	„Veiklos, kuriose siūloma psichologinė pagalba ar paramos grupės, padeda vienišiems žmonėms jaustis saugiau ir palaikytina.“ (#E8)
Šeimos su vaikais	Bendri užsiėmimai šeimai	„Šeimos su vaikais ieško veiklų, kuriose gali dalyvauti visi kartu, siekiant stiprinti šeimos ryšius.“ (#E4)
	Vaikų ugdymo veiklos	„Tėvai tikisi, kad veiklos padės vaikams išmokti naujų įgūdžių ir lavinti jų kūrybiškumą bei socialinius gebėjimus.“ (#E1)

Lentelės 18 analizė atskleidžia, jog rinkos segmentavimas leidžia tiksliai identifikuoti ir atliepti specifinius kiekvienos tikslinės klientų tipų grupės poreikius, o tai yra itin svarbu siekiant pagerinti neformalaus švietimo paslaugų kokybę. Kiekviena segmentuota grupė – vaikai, jaunimas, suaugusieji, senjorai, socialiai remtinos grupės, vieniši asmenys, šeimos su vaikais – turi savo skirtingus lūkesčius ir prioritetus. Pavyzdžiui, vaikams svarbios kūrybinės veiklos, kurios skatina jų smalsumą ir vaizduotę, tuo tarpu jaunimui – profesinio orientavimo ir technologiniai mokymai. Suaugusiesiems ypač reikalingi praktiniai įgūdžiai ir galimybės karjeros tobulinimui, o senjorams svarbiausia socialinis bendravimas ir sveikatingumo užsiėmimai padeda asmeniškai tobulėti, aktyviai dalyvauti akademiniame bei socialiniame gyvenime, o kartu apdairiai skatina socialinę įtrauktį, bendruomeniškumą (Luty-Zioło, 2023). Socialiai remtinoms grupėms esminis aspektas yra paslaugų prieinamumas. Toks klientų tipų identifikavimas leidžia individualizuoti programų turinį, padidinti dalyvių įsitraukimą ir pasitenkinimą veiklomis, taip pat užtikrinti, kad neformalus švietimas būtų prieinamas ir naudingas visoms visiems klientų tipams. Ši analizė pabrėžia, kad rinkos segmentavimo strategija yra efektyvus būdas užtikrinti paslaugų kokybės gerinimą, socialinę įtrauktį ir klientų poreikių atliepimą. Kiekvieno segmento poreikių identifikavimas ir analizė leidžia institucijoms kurti tikslingas strategijas, orientuotas į specifines vartotojų grupes (Sakalauskė, Leonavičiūtė, 2022).

3.3. Paslaugų prieinamumo didinimo strategijos skirtingiems klientų tipams kokybinio tyrimo rezultatai

Šiame poskyryje nagrinėjamos galimos strategijos, skirtos gerinti neformalaus švietimo paslaugų prieinamumą įvairiems klientų tipams Panevėžio mieste ir rajone. Remiantis kokybiniu tyrimu ir atliktais interviu su švietimo srities ekspertais, analizuojami strateginiai sprendimai, kurių tikslas – mažinti prieinamumo skirtumus tarp skirtingų klientų tipų. Tai apima, pavyzdžiui, mobilių mokymo programų plėtrą kaimo vietovėse, stipendijų sistemų socialiai pažeidžiamiems asmenims kūrimą bei transporto sprendimų organizavimą, siekiant užtikrinti veiklų prieinamumą visiems. Tyrimo rezultatai rodo, kad dėl infrastruktūrinių, finansinių ir socialinių priežasčių švietimo paslaugos ne visada pasiekia tikslines grupes, ypač kaimiškose vietovėse ar socialiai remtinose bendruomenėse. Siekiant sušvelninti šias problemas, būtina įgyvendinti specifines strategijas, pritaikytas kiekvienai tikslinės grupės charakteristikai ir poreikiams. Ši analizė padeda atskleisti, kaip tikslingai parinktos strategijos galėtų prisidėti prie socialinės įtraukties didinimo ir aukštesnės paslaugų kokybės užtikrinimo. Poskyryje pateikiama tematinė turinio analizė, kurioje pristatomos pagrindinės identifikuotos strategijos, pagrįstos ekspertų įžvalgomis apie neformalaus švietimo paslaugų prieinamumo didinimą. Šios strategijos atspindi tiek esamus iššūkius, tiek galimus sprendimus, padedančius sukurti įtraukesnę ir lanksčiau prieinamą švietimo sistemą visiems.

Remiantis atliktais kokybiniais interviu, šiame poskyryje analizuojamos pagrindinės paslaugų prieinamumo didinimo strategijos, kurios gali padėti įveikti esamus iššūkius ir užtikrinti įvairių klientų grupių dalyvavimą neformaliajame švietime. Ekspertų pateiktos įžvalgos leidžia nustatyti skirtingas strategijas, apimančias mobilias mokymo programas, stipendijų sistemas, transporto sprendimus ir geografinių veiklų decentralizaciją. Šios priemonės padeda atspindėti konkrečius kiekvienos tikslinės grupės poreikius ir siekti didesnio socialinio įtrauktumo. Tematinė turinio analizė, pateikta toliau esančioje lentelėje, detaliai atspindi ekspertų pateiktas strategijas ir jų įtaką paslaugų prieinamumui.

18 lentelė

Paslaugų prieinamumo didinimo priemonės

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Mobilios mokymo programos	Kaimo vietovėms	„Mobilios mokymo programos padėtų užtikrinti galimybę kaimo vietovių vaikams ir suaugusiems mokytis net ir gyvenant nutolusiose vietose.“ (#E3)
		„Yra didelis poreikis mobilių mokymo programų, ypač vietovėse, kur trūksta nuolatinių infrastruktūrų mokymams.“ (#E6)
		„Mobiliosios programos galėtų užpildyti neformalaus švietimo spragas kaimuose, kur įprastai nėra prieigos prie tam tikrų veiklų.“ (#E8)
Transporto organizavimas	Pavėžėjimo paslaugos	„Pavėžėjimo paslaugos yra būtinos tam, kad kaimo vietovėse gyvenantys mokiniai galėtų reguliariai lankyti užsiėmimus.“ (#E2)
		„Suteikus pavėžėjimo galimybę, paslaugų prieinamumas kaimo gyventojams labai pagerėtų.“ (#E5)
		„Transporto paslaugų prieinamumas yra viena iš pagrindinių priemonių užtikrinti, kad švietimo veiklos būtų lygiai prieinamos visiems.“ (#E11)
Veiklų prieinamumo plėtra	Geografinė veiklų decentralizacija	„Svarbu organizuoti užsiėmimus ne tik dideliuose miestuose, bet ir nutolusiose gyvenvietėse, kad visiems vaikams būtų sudarytos vienodos galimybės dalyvauti.“ (#E1)
		„Turime decentralizuoti užsiėmimus, kad programos būtų prieinamos plačiam dalyvių ratui, įskaitant ir tuos, kurie gyvena atokiuose regionuose.“ (#E10)
		„Veiklos decentralizacija yra būtina sąlyga tam, kad visų Panevėžio rajono gyventojų galimybės dalyvauti programose būtų lygios.“ (#E6)
Nuotolinės programos	Internetinės platformos	„Nuotolinės mokymo programos gali būti puiki alternatyva tiems, kurie dėl didelių atstumų ar kitų priežasčių negali lankyti užsiėmimų.“ (#E8)

		„Internetinės platformos galėtų padėti užtikrinti paslaugų prieinamumą net ir tiems, kurie gyvena už miesto ribų.“ (#E3)
		„Nuotolinės mokymo galimybės turi didelį potencialą didinti švietimo paslaugų prieinamumą ir padaryti jas lanksčiomis visiems.“ (#E9)

19 lentelėje pateiktos strategijos atspindi pagrindinius sprendimus, siekiant pagerinti neformalaus švietimo paslaugų prieinamumą įvairioms tikslinėms grupėms. Ekspertai pabrėžė mobilias mokymo programas kaip sprendimą kaimo vietovių gyventojams, kuriems infrastruktūros trūkumas apsunkina galimybes mokytis. Pavėžėjimo paslaugų organizavimas ir veiklų decentralizacija padėtų užtikrinti vienodas galimybes visiems miesto ir rajono gyventojams. Taip pat išryškėjo nuotolinių programų potencialas, siekiant didinti paslaugų prieinamumą ir lankstumą. Šios strategijos prisideda prie paslaugų kokybės gerinimo ir socialinės įtraukties didinimo.

19 lentelė

Paslaugų prieinamumo iššūkiai ir sprendimo strategijos

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Transportas	Pavėžėjimo paslaugos	„Pavėžėjimo paslaugos būtinos tam, kad kaimo vietovėse gyvenantys mokiniai galėtų reguliariai lankyti užsiėmimus.“ (#E2)
		„Suteikus pavėžėjimo galimybę, paslaugų prieinamumas kaimo gyventojams labai pagerėtų.“ (#E5)
		„Transporto paslaugų prieinamumas yra viena iš pagrindinių priemonių užtikrinti, kad švietimo veiklos būtų lygiai prieinamos visiems.“ (#E11)
Finansavimas	Stipendijų sistemos trūkumas	„Stipendijos galėtų paskatinti socialiai remtinus asmenis dalyvauti neformalaus švietimo programose.“ (#E4)
		„Stipendijų sistema būtų puikus būdas įtraukti socialiai pažeidžiamus vaikus į užsiėmimus.“ (#E7)
		„Svarbu užtikrinti stipendijų sistemas, kurios padėtų mažas pajamas gaunančioms šeimoms leisti vaikams dalyvauti įvairiuose būreliuose.“ (#E9)
Infrastruktūra	Geografinė decentralizacija	„Svarbu organizuoti užsiėmimus ne tik dideliuose miestuose, bet ir nutolusiose gyvenvietėse, kad visiems vaikams būtų sudarytos vienodos galimybės dalyvauti.“ (#E1)
		„Turime decentralizuoti užsiėmimus, kad programos būtų prieinamos plačiam dalyvių ratui, įskaitant ir tuos, kurie gyvena atokiuose regionuose.“ (#E10)
		„Veiklos decentralizacija yra būtina sąlyga tam, kad visų Panevėžio regiono gyventojų galimybės dalyvauti programose būtų lygios.“ (#E6)
Technologijų prieinamumas	Nuotolinės programos	„Nuotolinės mokymo programos gali būti puiki alternatyva tiems, kurie dėl didelių atstumų ar kitų priežasčių negali lankyti užsiėmimų.“ (#E8)
		„Internetinės platformos galėtų padėti užtikrinti paslaugų prieinamumą net ir tiems, kurie gyvena už miesto ribų.“ (#E3)
		„Nuotolinės mokymo galimybės turi didelį potencialą didinti švietimo paslaugų prieinamumą ir padaryti jas lanksčiomis visiems.“ (#E9)

20 lentelė išryškina pagrindinius paslaugų prieinamumo iššūkius ir galimas strategijas, skirtas šių iššūkių sprendimui. Ekspertai (#E1–#E11) pabrėžia transporto paslaugų svarbą kaimo vietovėse, kad mokiniai galėtų reguliariai dalyvauti neformalaus švietimo veiklose. Finansavimo trūkumas, riboja galimybes socialiai pažeidžiamiems asmenims dalyvauti programose. Infrastruktūros decentralizacija yra būtina, siekiant užtikrinti vienodas galimybes visiems Panevėžio miesto ir rajono gyventojams, o nuotolinės programos, remiantis ekspertų nuomone, turi potencialą užtikrinti paslaugų prieinamumą atokiose vietovėse gyvenantiems žmonėms. Šios strategijos yra svarbios siekiant didinti švietimo prieinamumą ir užtikrinti lygias galimybes visiems dalyviams, nepriklausomai nuo jų gyvenamosios vietos ar finansinių galimybių.

20 lentelė

Paslaugų prieinamumo sėkmės veiksniai

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Partnerystės	Bendruomenių ir NVO įtraukimas	„Partnerystė su nevyriausybinėmis organizacijomis pasiteisino, užtikrinant veiklų decentralizaciją ir didesnį pasiekiamumą.“ (#E6)
Logistika	Pavėžėjimo paslaugos	„Pavėžėjimo paslaugos padėjo ne tik padidinti užsiėmimų lankomumą, bet ir pagerino mokinių pasitenkinimą veiklomis.“ (#E2)
Informacijos sklaida	Efektyvi komunikacija	„Informacijos sklaida socialiniuose tinkluose leido pasiekti naujas dalyvių grupes ir padidinti registracijų skaičių.“ (#E8)
Geografinis prieinamumas	Decentralizavimo nauda	„Veiklų decentralizacija padėjo sukurti vienodas galimybes dalyvauti neformalaus švietimo veiklose, nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos.“ (#E3)
Technologinė prieiga	Nuotolinės programos	„Nuotolinių programų integracija leido įtraukti daugiau suaugusiųjų, kurie dėl geografinių ar kitų apribojimų negalėjo dalyvauti įprastiniu būdu.“ (#E9)

Pateiktoje 21 lentelėje analizuojami sėkmės veiksniai, kurie buvo esminiai, įgyvendinant paslaugų prieinamumo gerinimo strategijas, remiantis ekspertų įžvalgomis (#E2–#E9). Partnerystės su nevyriausybinėmis organizacijomis ir bendruomenių įtraukimas taip pat pasirodė itin veiksmingi, užtikrinant decentralizuotas veiklas. Logistinės sprendimų, tokios kaip pavėžėjimo paslaugos, leido pagerinti lankomumą, o nuotolinės programos tapo veiksmingu sprendimu tiems, kurie negali dalyvauti gyvai. Efektyvi komunikacija ir sklaida padėjo pritraukti naujus dalyvius, kas rodo, kad strategijos ne tik padidino prieinamumą, bet ir užtikrino didesnį pasitenkinimą veiklomis bei jų kokybę.

3.4. Paslaugų prieinamumo gerinimo strategijos skirtingiems klientų tipams kiekybinio tyrimo rezultatų analizė

Tyrimo metu atlikta išsami kiekybinė duomenų analizė, todėl remiantis akademiniais standartais grįstais statistiniais metodais ir naudojantis SPSS bei „apklausa.lt“ programine įranga, sugeneruotos skritulinės ir stulpelinės diagramos. Siekiant išanalizuoti pedagogų, TAU studentų ir mokinių požiūrį bei patirtis neformaliajame švietime ir identifikuoti statistiškai reikšmingas sutaptis, skirtis ir priežastinius ryšius, tyrimo metu surinktų statistinių duomenų analizei naudota SPSS programa. Ši socialiniuose tyrimuose dažnai naudotina sistema leido sudaryti duomenų išvestis, leidusias naudojantis aprašomosios statistikos metodais nustatyti ryšius ir skirtumus tarp tiriamųjų grupių, pagrindinius veiksnius, lemiančius respondentų dalyvavimą neformaliojo švietimo veiklose ir ribojančius aprašomųjų užsiėmimų prieinamumą. Atliekant tiriamųjų aspektų vertinimus ir pagrįstus skaičiavimus, buvo nagrinėjami pagrindiniai ir statistinę reikšmę tyrimo kokybei turintys rodikliai, pavyzdžiui, užsiėmimų lankymo dažnumas, dalyvių lytis, amžius, neformaliojo švietimo prieinamumo vertinimas (geografinis, finansinis, socialinis ir laiko aspektai), motyvacija dalyvauti veiklose ir veiksniai, ribojantys tikslinių grupių dalyvavimą veiklose.

Atliekant surinktų duomenų tikslinį vertinimą ir tiriant buvo siekiama identifikuoti pagrindinius segmentavimo kriterijus, tokius kaip amžius, gyvenamoji vieta, interesai, šeimyninė padėtis ir socialinė klasė. Surinkti apklausų duomenys leido formuoti pagrįstas apibrėžtis apie šių kriterijų poveikį neformalaus švietimo organizavimui, kriterijų indėlį į aukštesnės paslaugų kokybės užtikrinimą. Akcentuotina, jog statistinė duomenų analizė sudarė racionalią galimybę įvertinti respondentų grupių pasiskirstymą pagal aptartuosius kriterijus kartu nustatant reikšmingus ryšius tarp skirtingų segmentų ir jiems priklausančiųjų poreikių. Nors analizės metu siekta nustatyti atitinkamus

ryšius ir minėtų kintamųjų poveikį sektoriams, visgi pavyko atskleisti galimas rinkos segmentavimo spragas ir rekomenduoti sprendimus jų užpildymui. Nurodytina, kad poskyryje pateikiama kiekybinės duomenų analizės atskiri segmentavimo aspektai ir jų įtaka paslaugų kokybei, kuri, remiantis apklausos rezultatais, apibendrinta lentelėse. Šis požiūris įgalina detaliau ir giliau analizuoti ne tik segmentavimo galimybes, bet ir jų praktinį pritaikymą neformalaus švietimo sektoriuje. Kiekybiniame tyrime pasirinkome A,B,C ir D segmentus pagal geografinius, demografinius ir psichografinius kriterijus. Visi segmentai gyvena Panevėžyje arba Panevėžio rajone (22 lentelė).

21 lentelė

Neformalaus švietimo klientų segmentavimas

Kriterijus	Segmentas A	Segmentas B	Segmentas C	Segmentas D
Geografinis	Panevėžys	Panevėžys	Panevėžio rajonas	Panevėžio rajonas
Demografinis (amžius)	7-18 metų	55-80 metų	7-18 metų	55-80 metų
Psichografinis (dalyvauja neformaliame švietime)	Taip	Taip	Taip	Taip
Trumpas apibūdinimas	Jauni (mokiniai), kurie domisi ir lanko popamokines veiklas užsiėmimus, įvairias edukacines veiklas, dalyvauja stovyklose.	Vyresni suaugusieji (senjorai), siekiantys tobulinti įgūdžius, socializuotis (kalbų, rankdarbių, informacinių technologijų sveikatinimo kultūrinių veiklų programose).	Jauni (mokiniai), kurie domisi ir lanko popamokines veiklas užsiėmimus, įvairias edukacines veiklas, dalyvauja stovyklose.	Vyresni suaugusieji (senjorai) siekiantys tobulinti įgūdžius, socializuotis (kalbų, rankdarbių, informacinių technologijų sveikatinimo kultūrinių veiklų programose).

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

22 lentelėje segmentas A ir B gyvena Panevėžyje, segmentas C ir D gyvena Panevėžio rajone. Segmentas A ir C – 7-18 metų mokiniai, o segmentas B ir D – 55-80 metų vyresni suaugę. Visi segmentai turi vieną bendrą bruožą – domėjimąsi neformaliuoju švietimu.

3.4.1. Pedagogų kiekybinis tyrimas

Atliekant statistinę apžvalgą ir SPSS skaičiavimus, buvo analizuojamas pedagogų lyčių pasiskirstymas, remiantis pateikta apklausos duomenų imtimi. Gauti rezultatai atskleidė, kad didžiąją dalį respondentų sudaro moterys – 98 proc. (n = 50), tuo tarpu vyrų dalis siekia vos 2 proc. (n = 1). Šie rezultatai aiškiai rodo ryškų lyčių disbalansą pedagoginėje veikloje, kuris buvo nustatytas pasitelkiant dažnių skaičiavimo analizę SPSS programoje. Siekiant identifikuoti pedagogų pasiskirstymą pagal lytį, nustatyta, jog 98% respondentų sudaro moterys, o 2% – vyrai. Šie rezultatai rodo aiškią lyčių disproporciją tarp pedagogų, kur moterys dominuoja šioje profesinėje srityje. Šis pasiskirstymas atspindi tradicines darbo rinkos tendencijas švietimo sektoriuje, kur pedagogų profesija yra siejama su moterų dominuojama veikla.

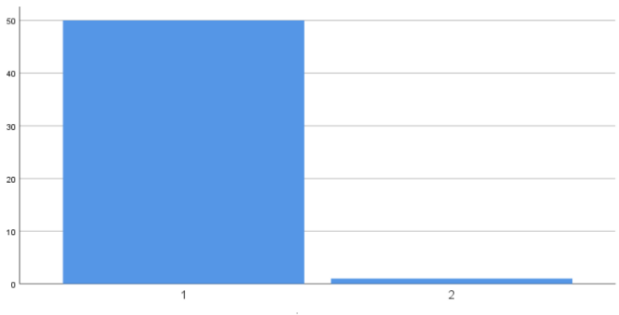

10 pav. Pedagogų lytis

Atliekant pedagogų amžiaus analizę SPSS programa, identifikuota įvairi respondentų amžiaus pasiskirstymo dinamika. Iš pateiktos lentelės ir histogramoje matyti, kad respondentų amžius svyruoja nuo 31 iki 65 metų. Dažniausiai pasitaikantys amžiaus intervalai yra 47 metai ir 57 metai, kur šiuose amžiaus taškuose suskaičiuoti didžiausi dažniai – po 6 respondentus (11,8%). Tai rodo, kad daugiausiai pedagogų yra vidutinio amžiaus grupėje, kas gali būti siejama su ilgesne darbo patirtimi ir stabilumu darbo rinkoje.

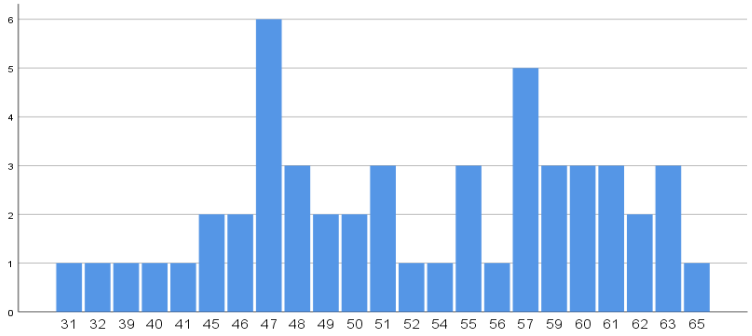

11 pav. Pedagogų amžius

Amžiaus pasiskirstymas tolygiai apima skirtingus amžiaus segmentus, tačiau pastebimas nežymus pedagogų skaičius jaunesnių (31–41 metų) ir vyresnių (iki 65 metų) amžiaus grupėse, tai rodo, kad jaunesni specialistai mažiau atstovaujami tarp respondentų.

Apibendrinant amžiaus analizę, galima teigti, kad dauguma pedagogų priklauso vidutinio amžiaus grupei (47–59 metai), kas sudaro reikšmingą dalį visų apklaustųjų (apie 70%). Tai gali turėti įtakos ne tik darbo patirčiai, bet ir nuostatoms, susijusioms su neformalaus švietimo prieinamumu ir kokybe. Rezultatai rodo stabilų, bet senstantį pedagogų kolektyvą, kuriame jaunesni pedagogai sudaro tik nedidelę dalį. Išvados leidžia identifikuoti amžiaus grupių skirtumus, galinčius daryti įtaką profesiniam atsidavimui ir inovatyvių mokymo metodų taikymui.

Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenamą vietovę atskleidė, jog 71% respondentų gyvena Panevėžio mieste, o 29% – Panevėžio rajone. Šie duomenys rodo, kad didžioji dalis pedagogų yra miesto gyventojai, o mažesnė dalis – rajono gyventojai. Toks pasiskirstymas gali būti siejamas su geresniu darbo vietų prieinamumu mieste, kur švietimo įstaigų skaičius yra didesnis. Tuo tarpu rajono pedagogai gali susidurti su ilgesnėmis kelionėmis į darbą ar mažesniu švietimo įstaigų tankiu.

Pagal kvalifikaciją respondentai pasiskirstę taip: daugiausia apklaustų pedagogų turi mokytojo metodininko kvalifikacinę kategoriją, kuri sudaro 65% visų respondentų. Mokytojo ir vyresniojo mokytojo kvalifikacijos pasiskirsto tolygiai, po 16% kiekviena. Mažiausiai respondentų turi aukščiausią – mokytojo eksperto – kvalifikacinę kategoriją, kurią nurodė 4% apklaustųjų. Pastebima,

kad mokytojo metodininko kvalifikacija dominuoja tarp respondentų. Šie duomenys patvirtina pedagogų kvalifikacijos lygio hierarchiją tarp tiriamųjų (Jovarauskaitė A, Tolutienė G, 2010).

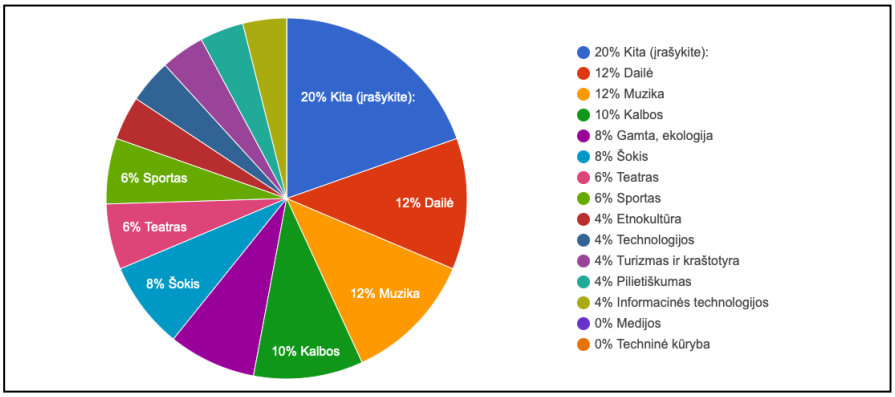

12 pav. Pedagogų dėstomų dalykų programų krypčių pasiskirstymas

Iš pateiktų duomenų apie pedagogų dėstomų dalykų pasiskirstymą pastebima, jog didžiausia dalis NŠ pedagogų (20%) dirba su įvairiomis programomis, priskiriamomis „Kita“ kategorijai, kurias patys respondentai nurodė kaip specifines ar individualias veiklos sritis. Reikšminga dalis pedagogų dėsto menų programų kryptis: dailę ir muziką, kurioms atstovauja po 12% respondentų. Kalbų programos sudaro 10%, o gamtos, ekologijos bei šokio kryptims atstovauja po 8% pedagogų. Tuo tarpu mažiausią dalį sudaro etnokultūros, technologijų, turizmo ir kraštotyros, pilietiškumo bei informacinių technologijų kryptys – šioms programoms dėmesį skiria tik po 4% pedagogų. Pastebima, kad pedagogų veikloje dominuoja menų (dailė, muzika, šokis) ir kalbų programos, kurios sudaro reikšmingą pasiskirstymo dalį, kaip ir analizuotuose naujausiose šaltiniuose (Atvirų neformaliojo vaikų švietimo duomenų analizė Lietuvoje. Švietimo tinklas, 2022).

Peržvelgus tyrimo rezultatus apie mokinių/TAU studentų skaičiaus pasiskirstymą grupėse pastebima, kad didžiausia dalis mokytojų (37 proc.) dirba grupėse, kuriose mokosi iki 12 mokinių. Taip užtikrinamas efektyvesnis individualizuotas mokymas ir glaudesnis ryšys tarp pedagogo bei mokinių. Ši aplinkų įvairovė teikia platesnes galimybes įgyti žinių, kaip nustatė Souto Otero (2021).

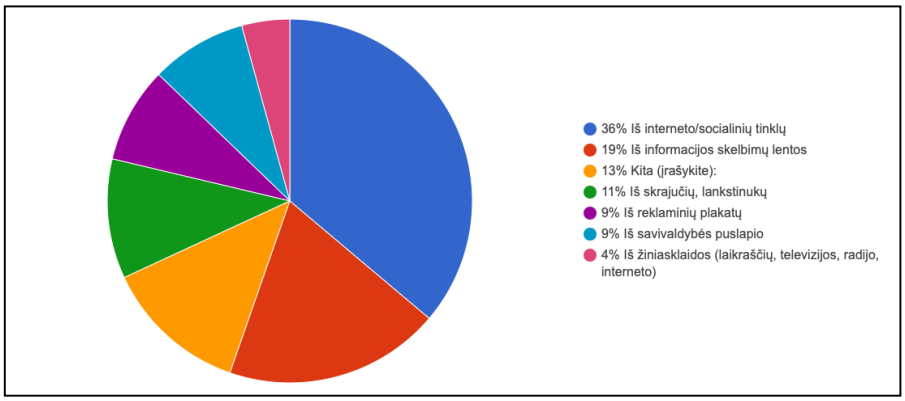

13 pav. Informacijos apie neformalaus švietimo užsiėmimus šaltiniai

Remiantis pateiktais duomenimis, ši diagrama atskleidžia, iš kokių šaltinių mokiniai ir TAU studentai gauna informaciją apie neformalaus švietimo užsiėmimus. Daugiausia respondentų (36%) nurodė, kad informaciją gauna iš interneto ir socialinių tinklų, kas rodo šiuolaikinių technologijų ir skaitmeninių kanalų reikšmę informacijos sklaidai. Antroje vietoje pagal svarbą yra informacijos skelbimų lentos, kurias nurodė 19% respondentų, pabrėžiant tradicinių, vietiniu lygmeniu pasiekiamų priemonių svarbą.

Informacijos apie neformalaus švietimo užsiėmimus sklaida labiausiai priklauso nuo skaitmeninių kanalų ir socialinių tinklų, tačiau reikšmingi išlieka ir vietiniai bei tradiciniai informacijos šaltiniai, tokie kaip skelbimų lentos, skrajutės bei plakatai. Ši tendencija rodo, kad informacijos prieinamumui užtikrinti būtina derinti tiek šiuolaikines, tiek tradicines komunikacijos priemones, kad būtų pasiektos skirtingos tikslinės grupės.

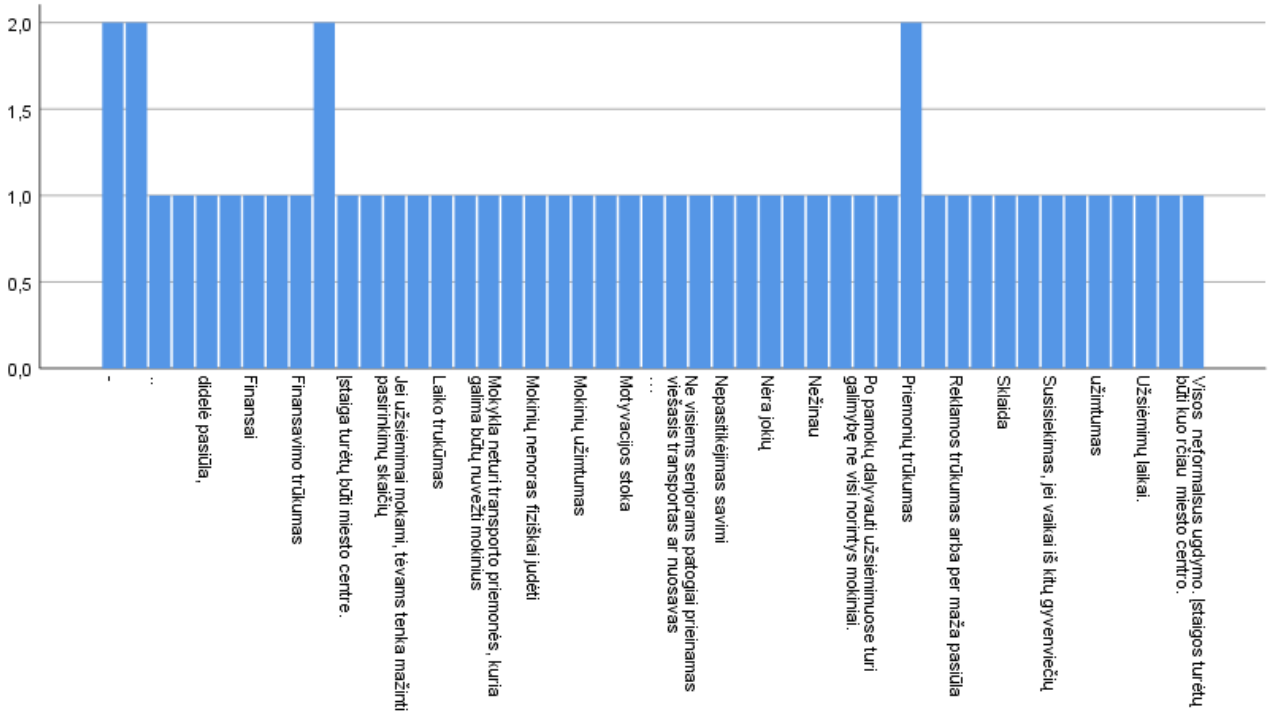

14 pav. Priežastys, ribojančios paslaugų prieinamumą

Analizuojant veiksnius, kurie, respondentų nuomone, labiausiai riboja užsiėmimų prieinamumą, pastebima įvairi ir fragmentuota priežasčių įvairovė. SPSS duomenų analizės rezultatai rodo, kad nė viena priežastis reikšmingai neišsiskiria kaip dominuojanti, tačiau pagrindiniai ribojantys veiksniai apima finansinius, laiko, infrastruktūros ir organizacinius aspektus.

Finansiniai sunkumai (pvz., „Finansai“, „Finansavimo trūkumas“, „Jei užsiėmimai mokami, tėvams tenka mažinti pasirinkimų skaičių“) yra dažnai paminėti ir sudaro reikšmingą priežasčių grupę. Šie duomenys rodo, kad ekonominiai barjerai turi didelę įtaką neformalaus švietimo prieinamumui, ypač šeimoms su ribotomis finansinėmis galimybėmis.

Geografiniai veiksniai, tokie kaip „Nepatogi geografinė mokyklos padėtis mieste“, „Susisiekimas su mokykla vaikams iš atokesnių vietovių“, taip pat yra akcentuojami kaip kliūtis dalyvauti užsiėmimuose. Tai ypač aktualu kaimo vietovių mokiniams, kuriems sudėtinga pasiekti neformalaus švietimo centrus.

Laiko trūkumas ir užimtumas buvo dažnai minimi atsakymuose, pvz., „Mokinių užimtumas po pamokų“, „Laiko trūkumas“, „Per didelis mokinių krūvis“. Tai atspindi mokinių ir jų šeimų susidūrimą su laiko planavimo problemomis bei intensyviu dienotvarkių užimtumu.

Organizaciniai ir infrastruktūriniai trūkumai, įskaitant „Priemonių trūkumas“, „Mažas valandų skaičius“ ir „Neformalaus švietimo prieinamumą riboja infrastruktūros neatitikimas poreikiams“, taip pat paminėti kaip ribojantys veiksniai. Tai rodo, kad kai kuriose institucijose neformalus švietimas gali būti nepakankamai aprūpintas reikalingomis priemonėmis ir resursais.

Motyvacijos ir informacijos trūkumas taip pat išryškėja tarp veiksnių, ribojančių dalyvavimą: „Motyvacijos stoka“, „Informacijos stoka“, „Reklamos trūkumas“. Šie veiksniai rodo, kad tiek mokiniai, tiek jų tėvai gali būti nepakankamai informuoti apie užsiėmimų galimybes arba trūksta motyvacijos aktyviai dalyvauti veiklose.

SPSS analizė leidžia identifikuoti kompleksiškas priežastis, ribojančias neformalaus švietimo prieinamumą. Finansiniai, geografiniai, laiko ir organizaciniai veiksniai yra dažniausiai akcentuojami, o tai reikalauja tikslingų priemonių šių barjerų mažinimui.

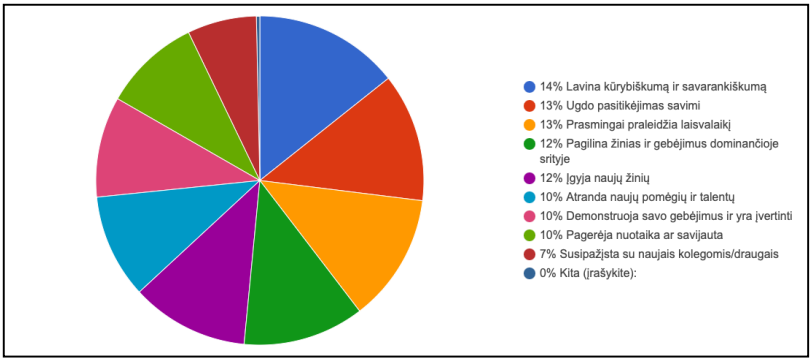

15 pav. Neformalaus švietimo nauda mokiniams ir TAU studentams

Pedagogai neformalaus švietimo naudą mokiniams labiausiai sieja su asmeninio tobulėjimo, saviraiškos ir gebėjimų plėtojimu, taip pat su pozityvia emocine patirtimi. Tai atsispindi gautuose rezultatuose: kūrybiškumo ir savarankiškumo lavinimą pažymėjo 14% respondentų, ugdymą pasitikėjimo savimi bei prasmingą laisvalaikio praleidimą – 13%, o 12% respondentų, kad neformalusis švietimas padeda pagilinti žinias ir gebėjimus dominančioje srityje bei įgyti naujų žinių. Akcentuojama NŠ užsiėmimų įvairiapusiška nauda, laikoma ypatingai reikšminga švietimo sistemos dalimi, padedančia ugdytiniams asmeninio tobulėjimo procese (Grajauskas, Čepulėnas, 2018, Kvieskienė, Petronienė, 2007).

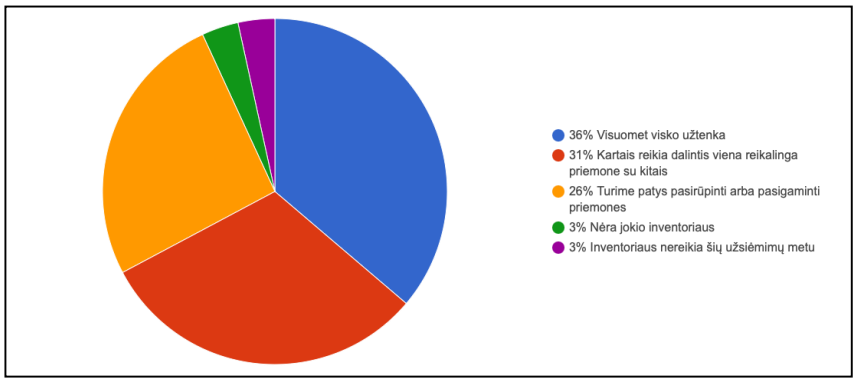

16 pav. Priemonių pakankamumas neformalaus švietimo užsiėmimų metu

Diagrama atspindi ar pedagogams pakanka turimų priemonių vykdant NVŠ užsiėmimus: dauguma respondentų (36%) teigia, kad visuomet visko užtenka, kas rodo tinkamą priemonių aprūpinimą ir organizacinę veiklą. Tačiau reikšminga dalis pedagogų (31%) nurodo, kad kartais tenka dalintis viena reikalinga priemone su kitais, o tai gali signalizuoti apie ribotus resursus ir jų paskirstymo iššūkius. 26% respondentų pažymi, kad patys turi pasirūpinti arba pasigaminti priemones, kas gali kelti papildomų nepatogumų tiek pedagogams, tiek dalyviams, ypač jei užsiėmimai reikalauja specifinio inventoriaus. Šie rezultatai atskleidžia, kad nors daugeliu atvejų priemonių pakanka, vis dėlto

egzistuoja probleminės sritys, susijusios su išteklių trūkumu ar jų prieinamumu, o tai gali daryti įtaką užsiėmimų kokybei ir dalyvių patirčiai.

Dauguma respondentų (78%) nuomone užsiėmimai yra visiškai pritaikyti skirtingoms amžiaus grupėms, kas rodo aukštą užsiėmimų kokybės ir jų prieinamumo lygį. Tačiau 20% pedagogų nurodo, kad užsiėmimai yra tik iš dalies pritaikyti, o tai gali atspindėti tam tikrus iššūkius rengiant turinį, tinkamą įvairaus amžiaus dalyviams. Nors šis skaičius yra nereikšmingas, jis parodo, kad tam tikrose situacijose gali pritrūkti lankstumo arba resursų užtikrinant universalią užsiėmimų prieinamumo kokybę. Didžioji dalis pedagogų vertina užsiėmimų pritaikymą teigiamai, tačiau egzistuoja poreikis tobulinti programų struktūrą ir metodikas, kad būtų visiškai atliepti įvairių amžiaus grupių poreikiai.

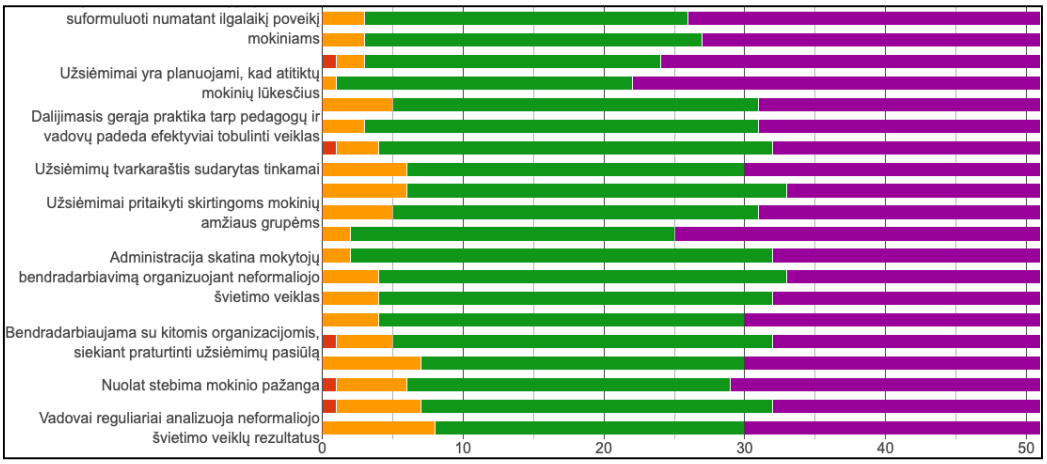

17 pav. Neformalaus švietimo organizavimo vertinimas pedagogų požiūriu

Gauti duomenys parodo, jog didžioji dalis respondentų linkę ganėtinai palankiai vertinti neformalaus švietimo planavimą, sektoriaus įstaigose vykstantį bendradarbiavimą ir administracinį palaikymą. Diagramoje tai atsispindi dominuojančiu žalių juostų ilgiu, kuris išreiškia teigiamus vertinimus. Toliau analizuojant gautus rezultatus pastebima, kad daugiausiai palankių vertinimų sulaukė tokie aspektai kaip „Administracija skatina mokytojų bendradarbiavimą organizuojant neformalaus švietimo veiklas“ ir „Bendradarbiaujama su kitomis organizacijomis, siekiant praturtinti užsiėmimų pasiūlą“. Šis apklaustųjų vertinimas atspindi aukštą administracinio palaikymo ir išorinių partnerių įtraukimo vertę organizuojant veiklas. Didesnioji dalis pedagogų buvo linkę teigiamai vertinti kategorinius aspektus „Užsiėmimų pritaikymą skirtingoms mokinių amžiaus grupėms“ ir „Užsiėmimų tvarkaraščių tinkamą sudarymą“, taip objektyviai pabrėždami, kad organizaciniai procesai iš esmės daugiau atitinka mokinių poreikius nei neatitinka. Tai pabrėžia ir Tony Bush (2003), jog svarbu stiprinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą su kitomis organizacijomis, veiklų įgyvendinimą bei jų organizavimo efektyvumą.

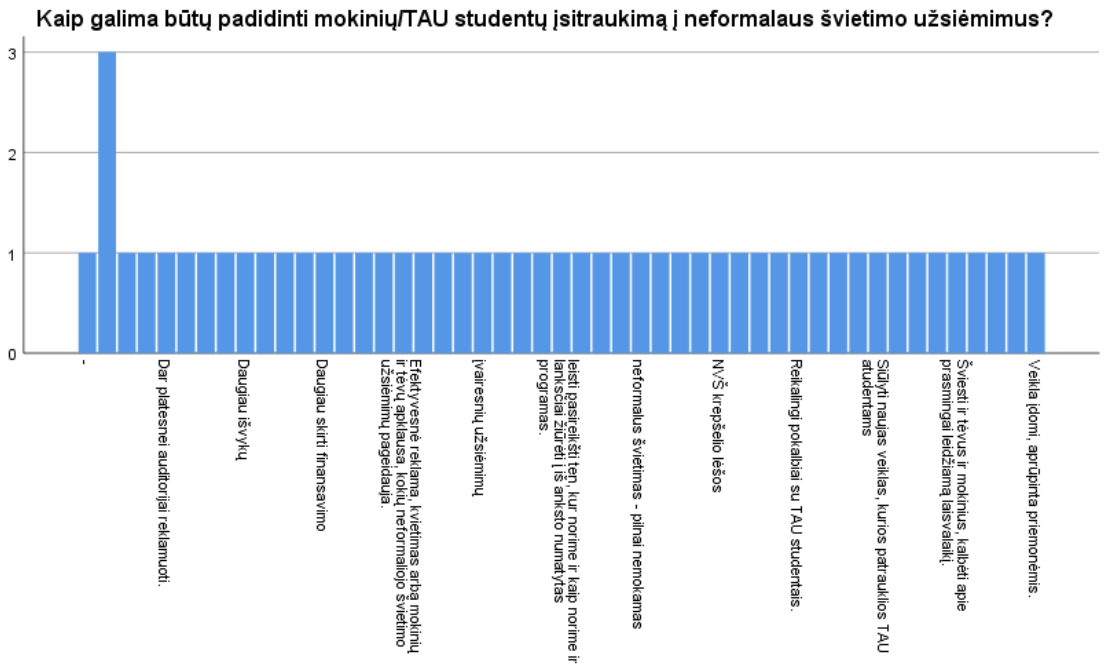

18 pav. Mokinių/TAU studentų įsitraukimo galimybių didinimas

Vertinant surinktus duomenis apie apklaustųjų atsakymus dėl mokinių ir TAU studentų įsitraukimą į neformalaus švietimo užsiėmimus didinti skirtų priemonių, atskleidžiami įvairūs reikšmingi siūlymai, alternatyvios rekomendacijos, apimančios finansinius, organizacinius ir motyvacinius aspektus. Kompleksinė SPSS analizė atspindi, kad siūlytinos priemonės ir tam tikros esminės idėjos dažnai kartojosi, tačiau nė viena priemonė nebuvo dominuojanti. Finansinės paramos ir resursų klausimai buvo paminėti keliose atsakymų grupėse. Tai apima ir atspindi aktualų poreikį skirti didesnį finansavimą neformaliam švietimui, siūlymus dėl NVŠ krepšelio plėtros, užsiėmimų nemokamumo galutiniam naudos gavėjui užtikrinimą. Respondentai akcentuoja, kad finansinė parama leistų pritraukti daugiau dalyvių, ypač iš mažiau pasiturinčių šeimų. Be to, buvo siūloma gerinti materialinę bazę, pavyzdžiui, „aprūpinimas priemonėmis“ ir „inventoriaus atnaujinimas“. Organizaciniai pasiūlymai orientuoti į efektyvesnį programų planavimą, jų prieinamumą ir informacijos sklaidą. Tai apima „patogų užsiėmimų laiką“, transporto problemų sprendimą („mokyklos transporto priemonės užtikrinimas“), bei rekomendacijas dėl veiklų vykdymo arčiau gyvenamųjų vietų. Pabrėžtinas poreikis didinti užsiėmimų įvairovę ir pritaikymą skirtingoms tikslinėms grupėms: „įvairesnių užsiėmimų“ pasiūla bei jų pritaikymas pagal mokinių ir TAU studentų lūkesčius. Informacijos sklaida ir motyvacija taip pat išsiskyrė kaip reikšmingas veiksnys. Respondentai pabrėžė efektyvesnės reklamos būtinybę, nukreiptos tiek į mokinius, tiek į tėvus: „reklamuoti plačiau“, „daugiau informacijos sklaidos kanalais“. Be to, buvo akcentuojamas motyvacijos skatinimas, pavyzdžiui, per kūrybines veiklas, renginius, išvykas ir praktinės naudos teikimą: „daugiau kalbėti apie naudą aktyviam gyvenimui“. Sulaukta ir originalių pasiūlymų, tokių kaip „turėtų būti įdomus, paslaptingas būrelio pavadinimas ir pristatymas“ ar „mažinti namų darbų krūvį“, kurie atspindi ugdytinių norą įtraukesnio ir inovatyvesnio neformalaus švietimo.

Reziumuojant galima konstatuoti, jog SPSS skaičiavimai atskleidė ryškias pedagogų demografines charakteristikas bei jų požiūrį į neformalaus švietimo prieinamumą. Nors rezultatuose įžvelgtinas lyčių disbalansas, vyresnio amžiaus pedagogų dominavimas, poreikis tobulinti organizacines sąlygas ir infrastruktūrą, visgi bendrasis požiūris į šį sektorinį švietimą išlieka pozityvus ir konstruktyviai

optimistiškas. Nurodytina, kad šios išvados sudaro pagrindą formuluoti tolesnes rekomendacijas neformaliojo švietimo plėtrai, orientuojantis į finansinio prieinamumo didinimą, infrastruktūros tobulinimą bei pedagogų įtraukimo skatinimą.

3.4.2. TAU studentų kiekybinis tyrimas

Atliekant statistinę analizę SPSS programa, respondentų lytis buvo analizuojama remiantis pateiktais duomenimis. Pagal rezultatus, daugumą respondentų sudarė moterys (1 kodas), kurios sudarė 90% (n=72) visos imties. Vyrų (2 kodas) dalis buvo gerokai mažesnė – tik 10% (n=8). Kaupiamasis procentas rodo, kad visi respondentai (100%) buvo įtraukti į analizę, o tai patvirtina visų pateiktų duomenų validumą.

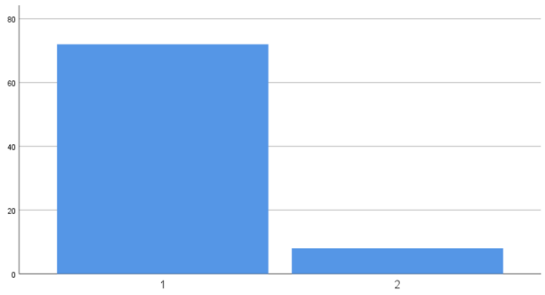

19 pav. TAU studentų lytis

Remiantis SPSS programoje atliktais respondentų amžiaus duomenų skaičiavimais, nustatyta, kad:

- 50–59 metų amžiaus grupė sudaro 32,5% (n = 26) visų apklaustųjų.
- 60–69 metų amžiaus grupė yra didžiausia, apimanti 41,3% (n = 33) respondentų.
- 70–79 metų amžiaus grupė užima 26,3% (n = 21) visų dalyvių.
- Respondentų, vyresnių nei 80 metų, šioje imtyje nėra (0%).

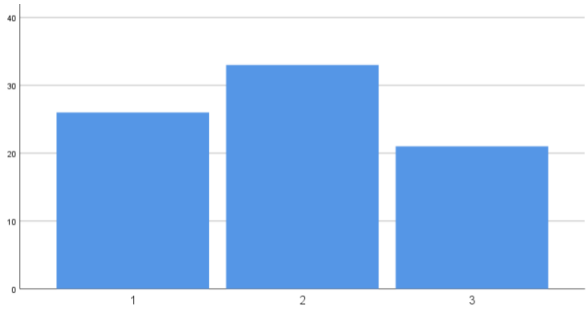

20 pav. TAU studentų amžius

Kaupiamojo procento rodikliai rodo, kad iki 60–69 metų amžiaus grupės įtraukiama 73,8% respondentų, o įskaičiavus 70–79 metų grupę – 100%. Šie rezultatai buvo nustatyti remiantis SPSS suvestine lentelėje pateiktais dažnių (Frequency), procentų (Percent) ir kaupiamaisiais procentais (Cumulative Percent) rodikliais.

Duomenų analizė išryškina, kad didžiausias aktyvumas neformalaus švietimo veiklose būdingas vidutinio ir vyresnio amžiaus grupėms (60–69 metų), o dalyvavimas pastebimai mažėja vyresnių nei 70 metų respondentų tarpe. Tokia tendencija gali būti susijusi su vyresnio amžiaus asmenų susiduriamais iššūkiais, tokiais kaip fizinis mobilumas ar motyvacijos trūkumas. Šie duomenys

pabrėžia poreikį pritaikyti neformalaus švietimo programas pagal šių grupių poreikius ir galimybes. Neformalus suaugusiųjų švietimas yra labiausiai aktualus vidutinio ir vyresnio amžiaus grupėms, o dalyvavimas palaipsniui mažėja tarp vyresnių nei 80 metų asmenų.

Didžioji dalis respondentų, sudaranti 63%, gyvena Panevėžio mieste, o likusieji 38% gyvena Panevėžio rajone. Šie duomenys atskleidžia, kad neformalus suaugusiųjų švietimas yra labiau prieinamas miesto gyventojams, tuo tarpu rajono gyventojai sudaro mažesnę dalį dalyvių. Tai gali rodyti geografinius ar infrastruktūrinius veiksnius, lemiančius prieinamumo skirtumus tarp miesto ir rajono teritorijų.

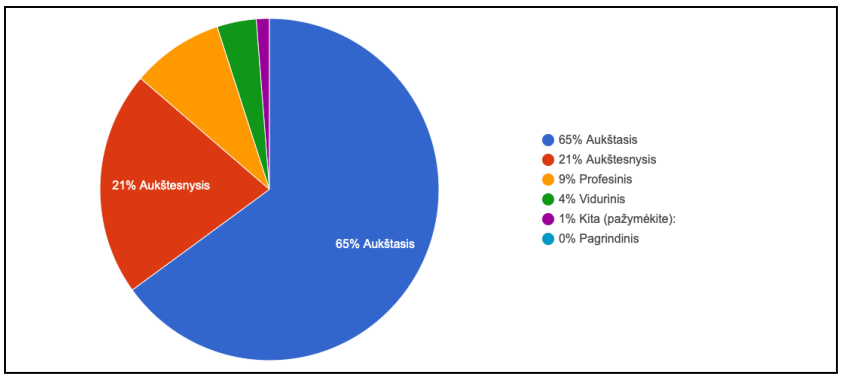

21 pav. TAU studentų išsilavinimo pasiskirstymas

Tyrimo rezultatai atskleidė, jog dauguma studentų turi aukštąjį išsilavinimą – 65%, o aukštesnįjį išsilavinimą – 21% respondentų. Profesinio išsilavinimo dalis sudaro 9%, o vidurinį išsilavinimą nurodė 4% dalyvių. Šie duomenys atskleidžia, kad TAU studentai dažniausiai turi aukštesnįjį ar aukštąjį išsilavinimą, o tai rodo, kad neformalaus švietimo veiklose dalyvauja aukštąjį išsilavinimą įgiję dalyviai.

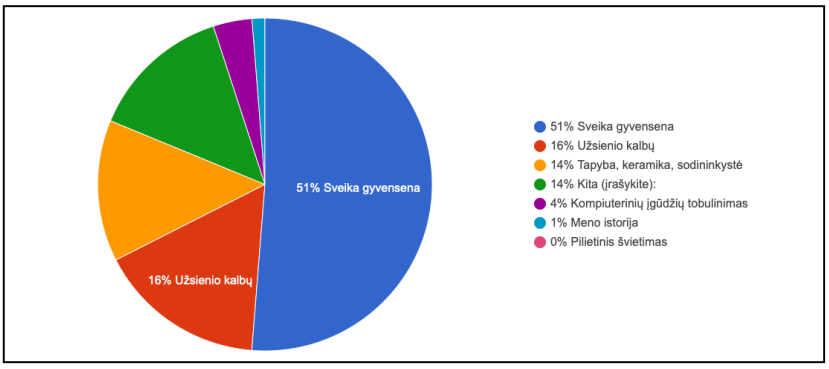

22 pav. Respondentų dalyvavimo užsiėmimuose pasiskirstymas

Kaip atskleidė tyrimo rezultatai, daugiausia respondentų dalyvauja sveikos gyvensenos užsiėmimuose, kurie sudaro net 51% visų pasirinkimų. Tai rodo, kad sveikata ir gyvenimo kokybės gerinimas yra prioritetinė sritis tarp respondentų. Užsienio kalbų užsiėmimai užima antrąją vietą ir sudaro 16%, atskleisdami poreikį tobulinti kalbinius įgūdžius, kas gali būti susiję su tarpkultūrine komunikacija ar asmeniniu tobulėjimu. Tapybos, keramikos ir sodininkystės užsiėmimai sudaro 14%, o tai pabrėžia meninės kūrybos ir praktinių gebėjimų ugdymo svarbą. Respondentų pasirinkimai atspindi tiek sveikos gyvensenos aktualumą, tiek meninių ir kalbinių įgūdžių lavinimo poreikį. Tuo tarpu mažesnio populiarumo sritys, kaip kompiuterinių įgūdžių tobulinimas ar meno istorija, rodo specifinius, tačiau mažiau dominuojančius interesus neformalaus švietimo kontekste.

Analizuojant respondentų užsiėmimų lankomumo dažnį gauti tokie rezultatai: daugiausia respondentų (30%) dalyvauja TAU užsiėmimuose kelis kartus per mėnesį, kas rodo nuosaikų, bet reguliarų įsitraukimą į veiklas. Antra pagal populiarumą yra dalyvavimo dažnumo kategorija „2–3 kartus per savaitę“, kurią pasirinko 26% respondentų. Tai atskleidžia, kad nemaža dalis dalyvių derina savo laisvalaikį ir įsipareigojimus, pasirinkdami vidutinio intensyvumo dalyvavimą. Dauguma respondentų lanko užsiėmimus nuo kelių kartų per savaitę iki kelių kartų per mėnesį, o tai rodo TAU užsiėmimų lankstumą bei atitikimą dalyvių poreikiams ir galimybėms.

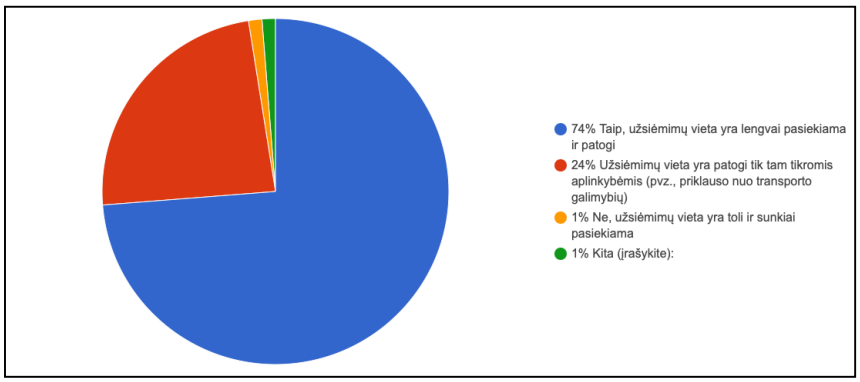

23 pav. TAU užsiėmimų vietos patogumo vertinimas

Didžioji dalis apklaustųjų nurodo, kad užsiėmimų vieta yra lengvai pasiekiama ir patogi (74%). Reikšminga dalis (24%) teigia, kad vieta yra patogi tik tam tikromis aplinkybėmis, pavyzdžiui, priklausomai nuo transporto galimybių. Tik nedidelė dalis respondentų (1%) pažymi, kad užsiėmimų vieta yra toli ir sunkiai pasiekiama. Šie rezultatai rodo, kad užsiėmimų prieinamumas išlieka aukštas, tačiau transporto ir kitų aplinkybių sąlygojamas patogumas gali turėti įtakos tam tikrai daliai dalyvių.

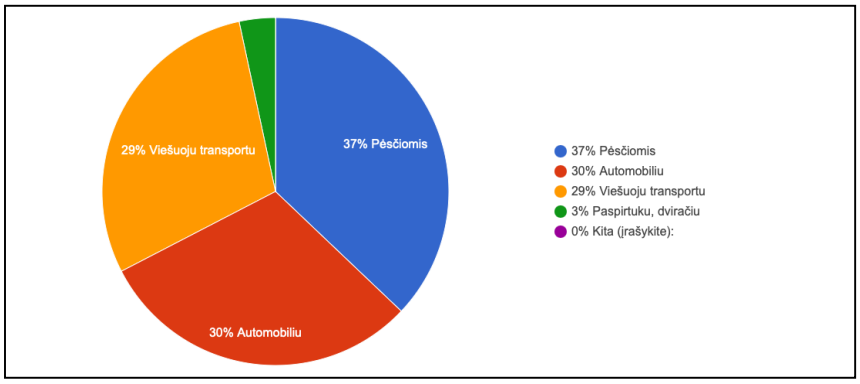

24 pav. Respondentų atvykimo į užsiėmimus būdai

Remiantis pateiktais diagramos duomenimis, dauguma respondentų (37%) į užsiėmimus atvyksta pėsčiomis, o tai rodo, kad nemaža dalis dalyvių gyvena netoli užsiėmimų vietos. Automobiliu keliauja 30% respondentų, kas pabrėžia transporto priemonių naudojimo reikšmę, užtikrinant dalyvių mobilumą. Viešuoju transportu atvykstančių dalyvių dalis sudaro 29%, o tai rodo, kad viešojo transporto prieinamumas taip pat vaidina svarbų vaidmenį. Šie rezultatai atskleidžia, kad užsiėmimų vieta yra pasiekiama įvairiais būdais, tačiau prioritetas tenka pėsčiųjų ir privačių transporto priemonių pasirinkimui, o alternatyvios susisiekimo priemonės, kaip dviračiai ar paspirtukai, išlieka mažai naudojamos.

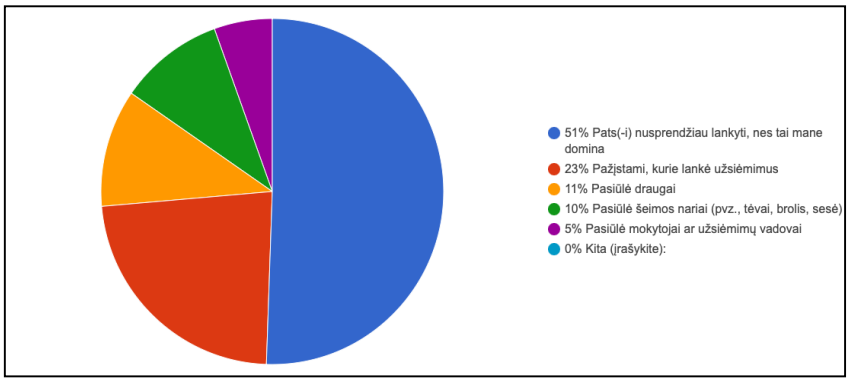

25 pav. Veiksniai, paskatinę dalyvius lankyti užsiėmimus

Gauti rezultatai apie veiksnius, paskatinusius, dalyvius lankyti užsiėmimus parodė, kad net 51% respondentų patys nusprendė dalyvauti užsiėmimuose, nes tai atitiko jų interesus ir poreikius. Antras pagal reikšmingumą veiksnys buvo pažįstamų, kurie jau lankė užsiėmimus, įtaka – 23% respondentų nurodė, kad jų sprendimui turėjo įtakos pažįstami asmenys. Diagrama atskleidžia, kad didžioji dalis respondentų motyvuojasi vidiniais interesais ir savarankiškais sprendimais, tačiau išoriniai veiksniai, tokie kaip pažįstamų, draugų ar šeimos narių paskatinimas, taip pat turi įtakos dalyvių įtraukimui į neformaliąsias veiklas. Lengvinienė (2016) teigia, jog noras mokytis dažniausiai siejamas su pasitikėjimu savimi, asmeniniu požiūriu į mokymąsi, asmeniniu pasitenkinimu bei gaunamu malonumu.

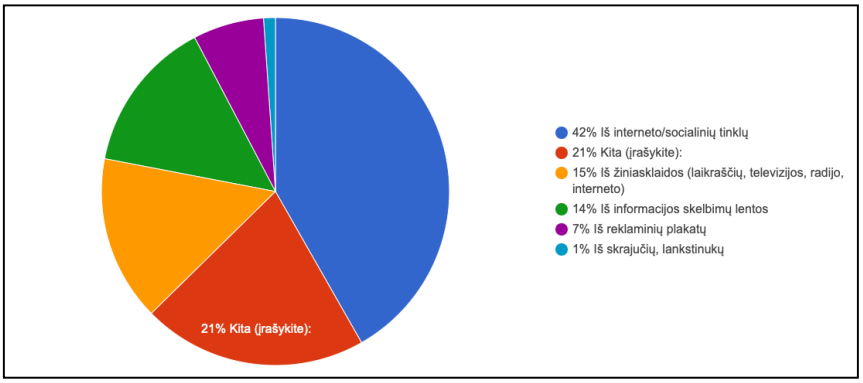

26 pav. Informacijos apie užsiėmimus gavimo šaltiniai

Kaip parodoma diagramoje, didžioji dalis respondentų informaciją apie užsiėmimus gauna iš interneto arba socialinių tinklų – šį šaltinį nurodė 42% apklaustųjų. Tai rodo, kad skaitmeninės informacijos sklaidos priemonės yra efektyviausias būdas pasiekti tikslinę auditoriją. 15% apklaustųjų informaciją gauna iš žiniasklaidos, įskaitant laikraščius, televiziją, radiją ir internetines naujienas. Šie rezultatai pabrėžia interneto ir socialinių tinklų svarbą kaip pagrindinį informacijos kanalą, o tradiciniai sklaidos būdai, tokie kaip skelbimų lentos ir plakatai, nors ir naudojami, tačiau turi ribotesnį poveikį auditorijai.

Tokiu būdu tyrimas atskleidžia, kad norint efektyviai informuoti ir įtraukti dalyvius į užsiėmimus, būtina didžiausią dėmesį skirti skaitmeninėms komunikacijos priemonėms, derinant jas su tradiciniais kanalais, siekiant užtikrinti informacijos prieinamumą skirtingoms visuomenės grupėms.

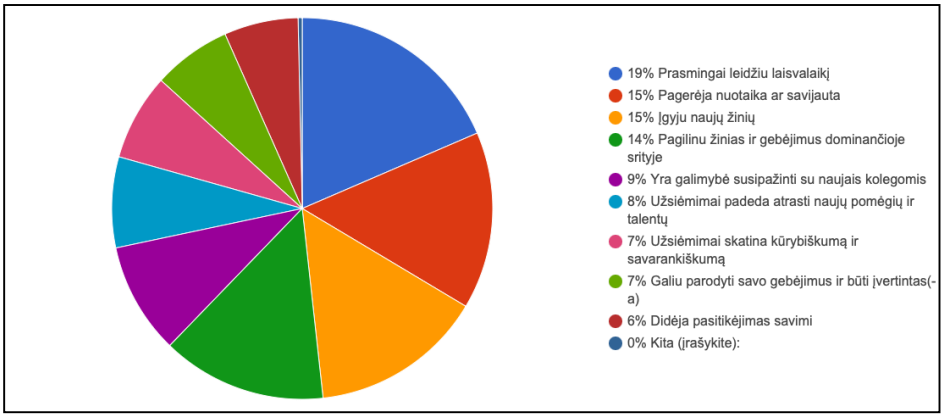

27 pav. Nauda, gaunama iš lankomų užsiėmimų

Didžioji respondentų dalis (19%) teigia, kad užsiėmimai padeda prasmingai leisti laisvalaikį, kas rodo, kad dalyviai vertina galimybę konstruktyviai panaudoti savo laiką. Antrą pagal dažnumą naudą – pagerėjusią nuotaiką ir savijautą bei įgytas naujas žinias – nurodė po 15% respondentų, pabrėždami užsiėmimų teigiamą poveikį emocinei ir kognityvinei gerovei. Mažiausia dalis (6%) nurodė, kad lankomi užsiėmimai padidina pasitikėjimą savimi, kas taip pat rodo jų teigiamą įtaką asmenybės tobulėjimui. Apibendrinant lankomi užsiėmimai turi įvairiapusę naudą: jie ne tik prisideda prie dalyvių žinių ir įgūdžių gilinimo, bet ir teigiamai veikia jų emocinę savijautą, socialinį įsitraukimą bei asmeninį tobulėjimą. Mokslininkai taip pat pažymi, jog jaučiama apie mokymosi visą gyvenimą strategijos nauda Lengvinienė ir kt. (2015).

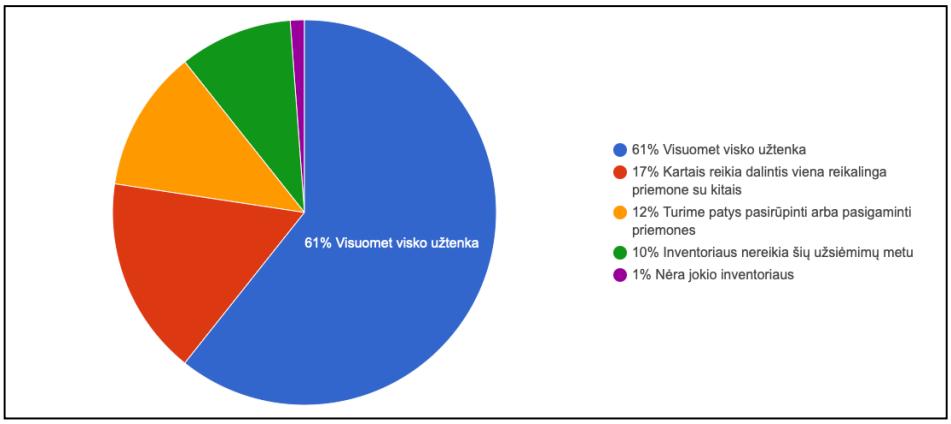

28 pav. Priemonių pakankamumas neformaliųjų užsiėmimų metu

Diagrama iliustruoja ar studentams pakanka turimų priemonių vykdant NVŠ užsiėmimus: didžiausia dalis respondentų (61%) teigia, kad visuomet visko užtenka, kas rodo tinkamą priemonių paruošimą ir prieinamumą neformaliųjų užsiėmimų metu. 17% dalyvių pažymi, kad kartais tenka dalintis reikalingomis priemonėmis su kitais, o tai gali sukelti tam tikrus nepatogumus organizuojant veiklas. Apibendrinant, daugumai respondentų pakanka turimų priemonių užsiėmimų metu, tačiau dalis apklaustųjų išskiria atvejus, kai tenka prisitaikyti ar spręsti priemonių trūkumo problemas, dalijantis jomis ar pasirūpinant savarankiškai.

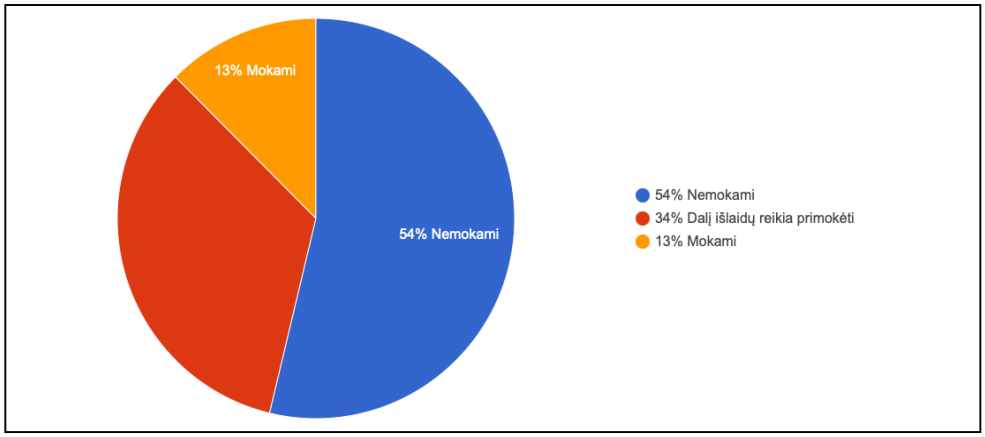

29 pav. Užsiėmimų finansavimo pobūdis

Remiantis pateiktais duomenimis apie užsiėmimų finansavimo pobūdį respondentu teigimu, dauguma užsiėmimų (54%) yra nemokami, o tai rodo, kad neformalusis švietimas daugeliui yra lengvai prieinamas ir finansiškai neapkrauna dalyvių. 34% respondentų nurodė, kad užsiėmimuose reikia dalinai prisidėti prie išlaidų padengimo, kas gali reikšti ribotą finansavimą arba tikslingą dalyvių įtraukimą į veiklų išlaikymą. Tuo tarpu 13% respondentų lankomi užsiėmimai yra mokami, kas parodo, kad kai kuriais atvejais už neformalaus švietimo teikiamas paslaugas reikia mokėti visą kainą. Šie duomenys iliustruoja įvairiapusę užsiėmimų finansavimo struktūrą ir rodo, kad finansavimo prieinamumas gali turėti įtakos respondentų galimybėms dalyvauti neformaliojo švietimo veiklose.

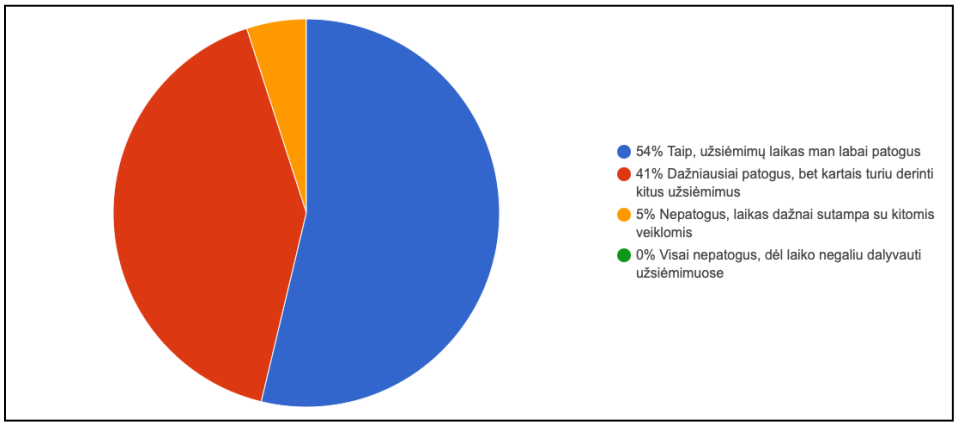

30 pav. Užsiėmimų laiko patogumas dalyviams

Didžioji dalis respondentų (54%) teigia, kad užsiėmimų laikas yra labai patogus, kas leidžia daryti prielaidą, jog veiklų organizatoriai efektyviai pritaiko tvarkaraščius prie dalyvių poreikių. 41% apklaustųjų nurodo, kad laikas yra dažniausiai patogus, tačiau kartais tenka derinti kitus užsiėmimus, kas gali rodyti tam tikrą tvarkaraščių nesuderinamumą su dalyvių kasdienėmis veiklomis. Tik 5% respondentų mano, kad užsiėmimų laikas yra nepatogus, nes jis dažnai sutampa su kitomis veiklomis, o tai gali riboti jų galimybes dalyvauti. Šie rezultatai rodo, kad didžiajai daliai respondentų užsiėmimų laikas yra priimtinas ir patogiai integruojasi į jų kasdienę rutiną.

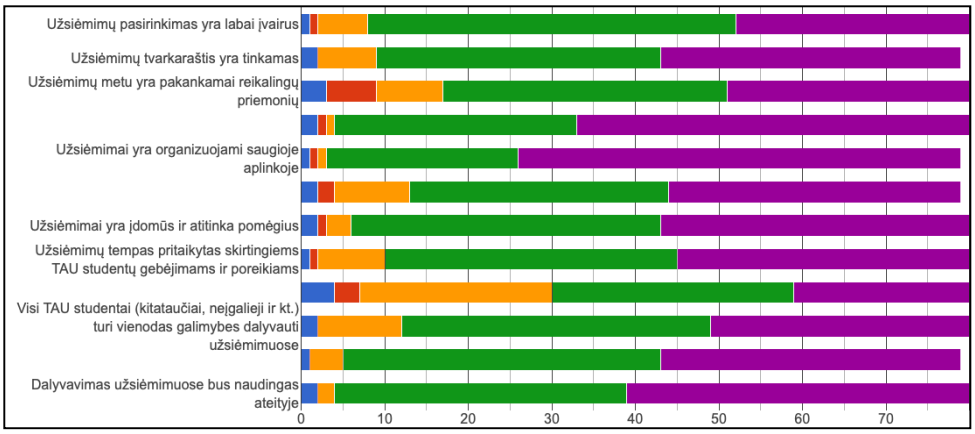

31 pav. Užsiėmimų organizavimo vertinimas

Diagrama atskleidžia respondentų vertinimus apie neformalaus švietimo užsiėmimų organizavimą, apimančius kelis pagrindinius aspektus. Didžioji dalis respondentų teigiamai vertina užsiėmimų pasirinkimo įvairovę, jų tvarkaraščių tinkamumą bei užsiėmimų saugumą: daugiau nei 60% respondentų pritarė, kad šie kriterijai atitinka jų lūkesčius. Taip pat reikšminga dalis (apie 70%) pabrėžė, kad užsiėmimų metu sukuriamos tinkamos sąlygos, kurios yra naudingos ateityje.

Kitas svarbus aspektas – užsiėmimų pritaikymas dalyvių gebėjimams ir poreikiams. Apie pusė respondentų nurodė, kad užsiėmimų tempas ir turinys yra tinkami, o užsiėmimai padeda realizuoti pomėgius ir interesus. Nepaisant to, 17% respondentų pažymėjo, kad kartais susiduria su sunkumais dėl reikalingų priemonių, kurias tenka dalintis ar pasirūpinti savarankiškai.

Svarbu paminėti, kad užsiėmimų prieinamumas visoms dalyvių grupėms – TAU studentams, įskaitant žmones su specialiais poreikiais, nebuvo vertinamas vienareikšmiškai. Apie trečdalis respondentų pabrėžė, kad šiuo klausimu yra tobulintinų sričių, nors dalis apklaustųjų pritarė vienodų galimybių užtikrinimui.

Duomenys atskleidžia, kad respondentai teigiamai vertina užsiėmimų įvairovę, organizacinius sprendimus ir jų naudą, tačiau išryškėja atskiros sritys, kuriose būtina tobulinti užsiėmimų prieinamumą bei užtikrinti tinkamą priemonių aprūpinimą.

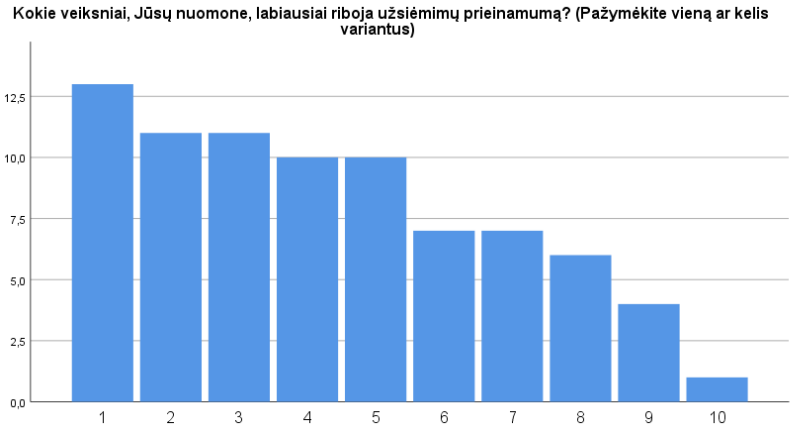

32 pav. Veiksniai, ribojantys užsiėmimų prieinamumą

Atliekant SPSS duomenų analizę dėl užsiėmimų prieinamumo ribojančių veiksnių, buvo nustatyta, kad didžiausia dalis respondentų (16,3%) kaip pagrindinę kliūtį įvardijo per didelį užimtumą ir nuovargį. Šis veiksnys buvo dažniausiai pasirenkamas, nurodant laiko stoką kaip svarbiausią priežastį, trukdančią dalyvauti neformalaus švietimo veiklose. Informacijos trūkumas apie

užsiėmimus ir transporto problemos, kurias paminėjo po 13,8% apklaustųjų, taip pat yra reikšmingos kliūtys. Šie rezultatai rodo, kad didesnis dėmesys turėtų būti skiriamas efektyvesnei informacijos sklaidai ir patogesnės transporto sistemos užtikrinimui.

Analizė parodė, kad 12,5% respondentų nurodė užsiėmimų vietos neprieinamumą ir specifinių individualių poreikių nepritaikymą. Tai gali rodyti geografinius iššūkius ar organizacinių sprendimų trūkumus. Taip pat 8,2% apklaustųjų pažymėjo, kad užsiėmimų nepritaikymas individualiems poreikiams ir reikiamų priemonių trūkumas riboja jų dalyvavimą.

Finansiniai aspektai, tokie kaip užsiėmimų kaina, buvo paminėti mažesnės dalies respondentų (7,2%), o netinkamas tvarkaraštis buvo aktualus tik 6,2% apklaustųjų. Labai nedidelė dalis (2,3%) paminėjo, kad užsiėmimai yra neįdomūs, todėl tai nėra plačiai paplitusi problema.

Kaupiamieji procentai rodo, kad dauguma respondentų išskyrė svarbiausius veiksnius, susijusius su laiko, informacijos ir transporto iššūkiais. Rezultatai pabrėžia, kad būtina tobulinti užsiėmimų prieinamumą, atsižvelgiant į geografinius, finansinius ir individualius poreikius. Tyrimo rezultatai parodė, kad svarbiausi užsiėmimų prieinamumą ribojantys veiksniai yra laiko stoka, informacijos trūkumas ir transporto problemos, tačiau taip pat pabrėžiamos tokios individualios priežastys kaip užsiėmimų nepritaikymas, vietos neprieinamumas ir finansiniai apribojimai. Šie veiksniai atskleidžia būtinybę tobulinti informacijos sklaidą, organizacinį planavimą ir logistinį pritaikymą, siekiant padidinti užsiėmimų prieinamumą visoms dalyvių grupėms.

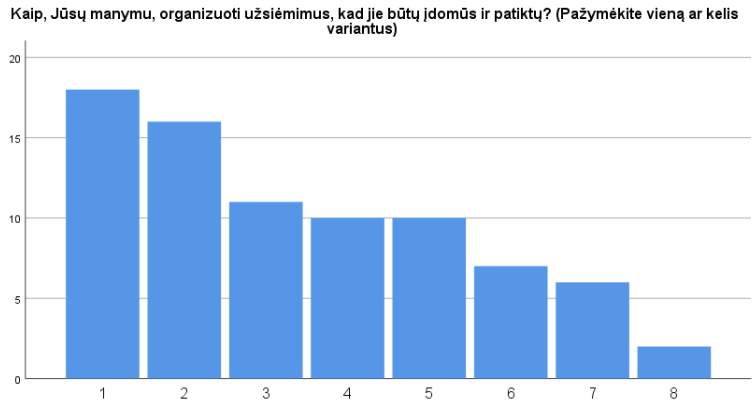

33 pav. Užsiėmimų organizavimas

SPSS duomenų analizė atskleidė įvairius respondentų pasiūlymus apie užsiėmimų organizavimą, kad jie būtų įdomūs ir patrauklūs TAU studentams. Daugiausiai respondentų (22%, n=18) teigė, kad veiklų temos turėtų atitikti studentų interesus ir poreikius. Antra pagal populiarumą rekomendacija (20%, n=16) – dažniau rengti išvykas ir edukacines veiklas, kurios leistų įvairinti užsiėmimų turinį. Toliau respondentai pabrėžė poreikį organizuoti užsiėmimus mažesnėse grupėse (13,8%, n=11), siekiant užtikrinti aktyvesnį dalyvavimą, ir siūlė įvairinti užsiėmimų temas (12,5%, n=10). Dar 12% (n=10) respondentų pasisakė už kūrybinių ir praktinių veiklų, tokių kaip žaidimai, stovyklos ar renginiai, įtraukimą. Kiti respondentai (8,8%, n=7) manė, kad studentams reikėtų suteikti galimybę siūlyti savo idėjas, o 7,3% (n=6) siūlė įtraukti interaktyvius metodus. Mažiausia respondentų dalis (2,2%, n=2) pateikė kitus, individualius pasiūlymus. Kaupiamasis procentas rodo, kad dauguma respondentų (68,8%) pabrėžė poreikį tobulinti veiklų turinį ir jų organizavimą, atsižvelgiant į įvairius studentų interesus ir poreikius. Šie rezultatai rodo, kad TAU studentų poreikiai yra įvairūs, tačiau didžiausią reikšmę turi veiklų turinio pritaikymas jų interesams, edukacinių veiklų plėtra ir aktyvus studentų įsitraukimas.

TAU studentų statistiniai skaičiavimai. Analizuojant atliktų SPSS skaičiavimų rezultatus, galima pateikti apibendrintas įžvalgas. Respondentų demografiniai duomenys rodo, kad didžiąją dalį tyrimo dalyvių sudaro moterys (90%), o vyrų dalis siekia tik 10%. Tai gali atspindėti didesnį moterų susidomėjimą neformaliu švietimu arba kultūrinius ir socialinius veiksnius, lemiančius jų aktyvesnį dalyvavimą šioje srityje. Be to, amžiaus grupių analizė atskleidė, kad daugiausiai respondentų (41%) priklauso 60–69 metų amžiaus grupei, o tai rodo, kad neformalus švietimas yra aktualiausias vyresnio amžiaus dalyviams, tačiau jaunesnių grupių įtraukimas taip pat yra svarbus siekiant užtikrinti veiklų tęstinumą.

Vertinant pagrindinius veiksnius, ribojančius užsiėmimų prieinamumą, respondentai dažniausiai paminėjo užimtumo ir nuovargio problemas (16%), informacijos apie veiklas trūkumą (14%) bei transporto problemas (14%). Šie veiksniai atspindi būtinybę gerinti informacijos sklaidą, užtikrinti patogesnį transportą bei peržiūrėti dalyvių užsiėmimų organizavimo tvarkaraščius. Taip pat reikšminga dalis respondentų paminėjo individualius poreikius, tokias kaip veiklų vietos prieinamumas (13%) ar veiklų pritaikymas (8%), kas parodo, jog veiklų turinys ir lokacija turi būti lankstūs bei atitinkantys įvairių grupių poreikius.

Analizuojant pasiūlymus, kaip organizuoti užsiėmimus, kad jie būtų patrauklesni, respondentai pabrėžė poreikį rinktis temas, kurios atitinka dalyvių interesus (22%), bei dažniau rengti išvykas ir edukacines veiklas (20%). Šios rekomendacijos parodo, kad dalyvių įsitraukimas gali būti didinamas per kūrybines, praktines veiklas ir interaktyvius metodus, kurie skatina aktyvų dalyvavimą bei didina veiklų patrauklumą. Taip pat pastebima, kad mažesnės grupės ir galimybė dalyviams siūlyti savo idėjas (atitinkamai 13% ir 9%) prisideda prie veiklų sėkmės, nes tai stiprina bendruomeniškumo jausmą ir užtikrina individualių poreikių tenkinimą.

Apibendrinant galima teigti, kad neformalaus švietimo sėkmė priklauso nuo veiklų organizavimo kokybės, kurios pagrindą sudaro veiklų turinio pritaikymas dalyvių poreikiams, tinkama informacijos sklaida ir logistinės prieinamumo sąlygos. SPSS analizė atskleidžia, kad esminiai tobulintini aspektai apima informacijos apie veiklas pateikimą, veiklų geografinį ir finansinį prieinamumą bei veiklų organizavimo metodų įvairovę, įtraukiant naujoviškus ir interaktyvius sprendimus. Šie duomenys leidžia pagrįstai siūlyti strategijas, kurios padėtų didinti neformalaus švietimo veiklų patrauklumą ir prieinamumą įvairioms tikslinėms grupėms.

3.4.3. Mokinių kiekybinis tyrimas

Empiriniai tyrimo duomenys atskleidžia respondentų pasiskirstymą pagal lytį. 59% apklaustųjų sudaro mergaitės (n=173), o 40% – berniukai (n=118). Šie duomenys rodo, kad bendras dalyvių skaičius siekia 291 respondentą ir atskleidžia reikšmingą tyrime dalyvavusių asmenų disproporciją, nes mergaičių skaičius yra reikšmingai didesnis nei berniukų. Šis netolygumas gali atspindėti ne tik konkretaus tyrimo atrankos ypatumus, bet ir galimą statistiškai reikšmingą neformalaus švietimo užsiėmimų lankymo tendenciją, kurioje mergaitės dominuoja. Duomenų pasiskirstymas taip pat buvo nuoseklus, kadangi kumuliatyvinis procentas parodė, jog 100% respondentų nurodė savo lytį, nepalikdami neatsakytų klausimų.

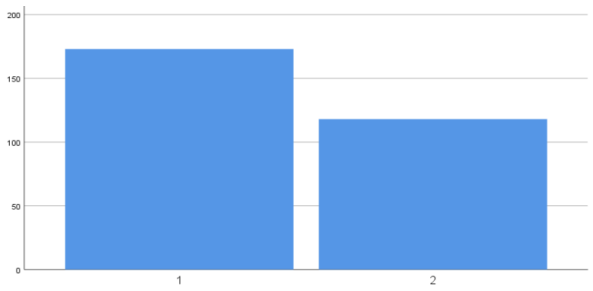

34 pav. Mokinių paskirstymas pagal lytį

Tyrimo rezultatai leidžia pabrėžti, kad didžiausią dalį respondentų sudaro 5–8 klasių mokiniai, kurie sudaro 52% visų apklaustųjų. 9–12 klasių mokiniai sudaro 30%, o mažiausią dalį – 1–4 klasių mokiniai, kurie siekia 17%. Šie rezultatai leidžia daryti išvadą, kad pagrindinio ugdymo (5–8 klasės) mokiniai yra aktyviausi dalyviai, o vyresniųjų ir pradinio ugdymo klasių mokiniai tyrime dalyvauja mažesne apimtimi. Toks pasiskirstymas gali būti susijęs su skirtingais amžiaus grupių įsitraukimo lygiais bei jų poreikiais dalyvauti neformalaus ugdymo veiklose. Analizuojant dalyvių amžiaus grupes ar socialinius veiksnius, galima nustatyti, kurioms grupėms paslaugos yra sunkiau prieinamos ir kokie sprendimai galėtų pagerinti jų dalyvavimą ugdymo veiklose (Schulz, Pfeiffer, 2024).

Tiriant mokinių įsitraukimo ir neformalaus švietimo lankomumo rodiklius, siekta nustatyti esmines lankomumo tendencijas, jų tikėtinus ryšius su kitais tiriamaisiais aspektais. Pabrėžtina, kad dauguma respondentų (63%) šiuo metu lanko vieną neformalaus švietimo užsiėmimą. 20% apklaustųjų dalyvauja dviejuose užsiėmimuose, o tik 4% mokinių nurodė, kad lanko tris užsiėmimus. Be to, 12% respondentų įvardijo kitus variantus (pvz., lanko daugiau nei tris užsiėmimus ar pateikė specifinius atsakymus), o 1% apklaustųjų neatsakė į klausimą. Šie duomenys leidžia daryti pagrįstus prielaidas, kad mokinių dalyvavimas neformaliajame švietime yra koncentruotas į vieną arba du užsiėmimus, o intensyvesnis dalyvavimas yra mažiau paplitęs.

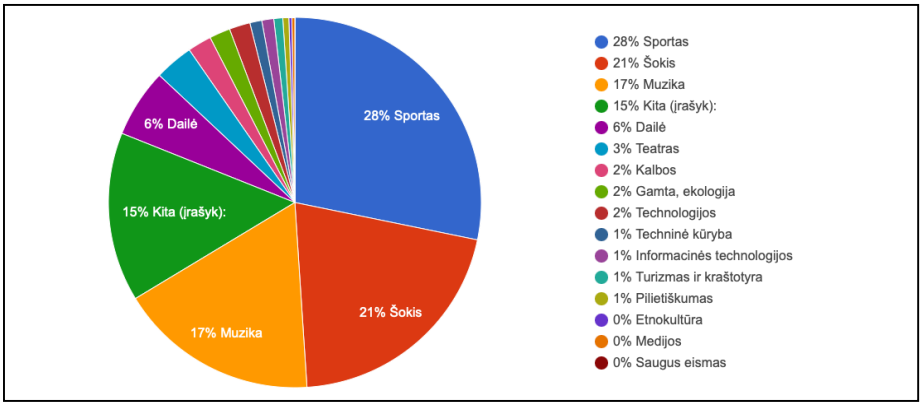

35 pav. Neformalaus švietimo užsiėmimų, kuriuos šiuo metu lanko mokiniai, pasiskirstymas

Gauti tyrimo rezultatai išryškina, kad 28% mokinių dažniausiai lanko sportą, kuris yra populiariausias neformalaus švietimo užsiėmimas. Antroje vietoje pagal populiarumą yra šokio užsiėmimai, kuriuose dalyvauja 21% mokinių, o muziką renkasi 17% respondentų. 15% apklaustųjų pasirinko kategoriją „Kita“, į kurią įtraukė įvairius papildomus užsiėmimus. Tarp mažiau populiarių užsiėmimų išsiskiria dailė (6%), teatras (3%) ir kalbos, gamta, ekologija, technologijos (po 2%). Todėl empiriniai duomenys leidžia daryti išvadą, kad menų ir sporto veiklos dominuoja neformalaus švietimo pasirinkimuose, tuo tarpu kitos sritys lieka mažiau aktualios.

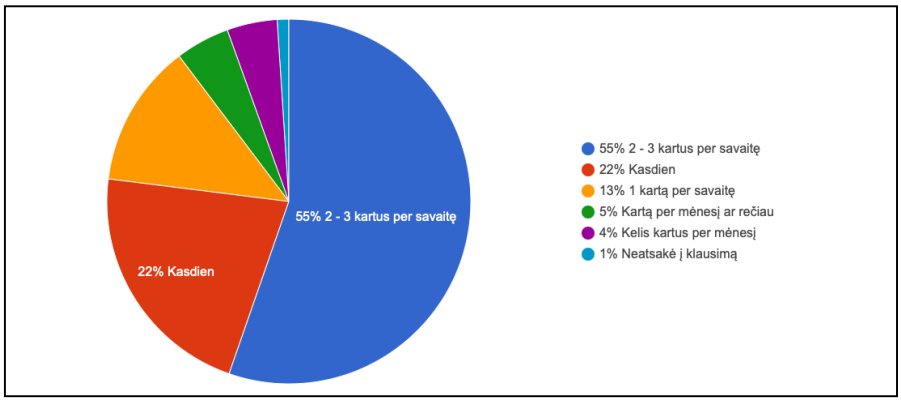

36 pav. Neformalaus švietimo užsiėmimų lankymo dažnumas

Empiriniai respondentų apklausos rezultatai iliustruoja, jog dauguma mokinių neformalaus švietimo užsiėmimuose dalyvauja 2–3 kartus per savaitę – šį atsakymą pasirinko 55% respondentų. 22% apklaustųjų dalyvauja užsiėmimuose kasdien, o 13% mokinių juos lanko 1 kartą per savaitę. Rečiau dalyvaujantys mokiniai sudaro mažesnę dalį: 5% nurodė, kad užsiėmimuose dalyvauja kartą per mėnesį ar rečiau, o 4% – kelis kartus per mėnesį. Taip pat 1% respondentų neatsakė į šį klausimą. Šie duomenys pagrindžia, kad didžioji dalis mokinių reguliariai dalyvauja neformalaus švietimo veiklose, o kasdienį lankomumą galima sieti su aukštu įsitraukimo lygiu. Mažesnis dalyvavimo dažnis sietinas, tikėtina, su asmeniniais ar organizaciniais veiksniais, pavyzdžiui, užimtumu ar užsiėmimų prieinamumu.

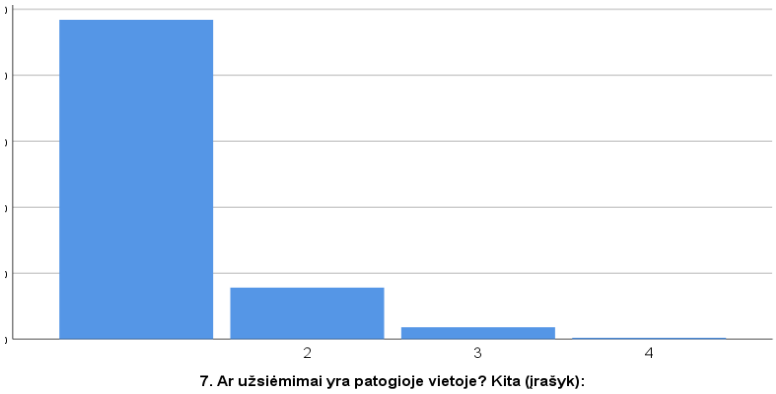

37 pav. Užsiėmimų patogumas

Remiantis surinktaisiais empiriniais duomenimis, išskirtinas respondentų vertinimas dėl neformalaus švietimo užsiėmimų vietos patogumo. Didesnio dalis apklaustųjų, sudaranti 71,2%, nurodė, kad užsiėmimų vieta yra lengvai pasiekiama ir patogi, o tai leidžia daryti prielaidą, jog geografinis prieinamumas užtikrintas. Tačiau 21,1% respondentų pažymėjo, kad vietos patogumas yra sąlyginis ir priklauso nuo specifinių aplinkybių, tokių kaip transporto galimybės. Šie rezultatai leidžia daryti išvadą, kad nors kvalifikuota dalyvių dauguma iš esmės patogiai pasiekia užsiėmimų vietas, vis dar egzistuoja grupė žmonių, kuriems užsiėmimų lokacija kelia iššūkių ar sudaro kitokių nepatogumų. Toks rezultatas sietinas su ribotomis transporto galimybėmis, atstumais, todėl tikslinga apsvarstyti prieinamus papildomus sprendimus ir strategijas, galinčias sudaryti sąlygas auginti šiems dalyviams galimybes kur kas aktyviau įsitraukti į neformaliojo švietimo veiklas.

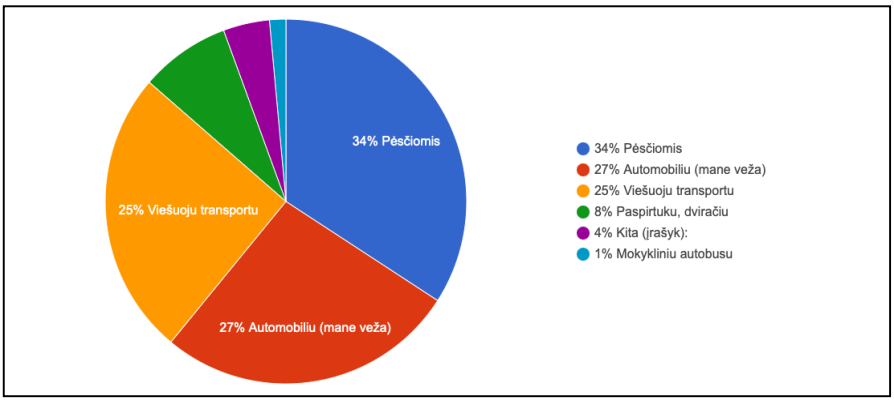

38 pav. Mokinių atvykimo į užsiėmimus būdai

Remiantis empiriniais duomenimis, įžvelgiama, jog didžiausia dalis mokinių (34%) į užsiėmimus atvyksta pėsčiomis, o 27% mokinių naudojasi automobiliu, kai juos veža kiti asmenys. 25% apklaustųjų atvyksta viešuoju transportu, o tai neabejotai pabrėžia viešojo transporto reikšmę mokinių mobilumui. Nedidelė dalis mokinių atvyksta paspirtuku arba dviračiu (8%), o 4% pateikė kitus būdus, kurie nebuvo detalizuoti klausimyne. Taigi mokinių mobilumas yra užtikrinamas įvairiomis priemonėmis, tačiau pėsčiomis ir transporto priemonėmis atvykstantys mokiniai sudaro didžiąją dalį, atspindėdami skirtingus susisiekimo įpročius bei galimybes.

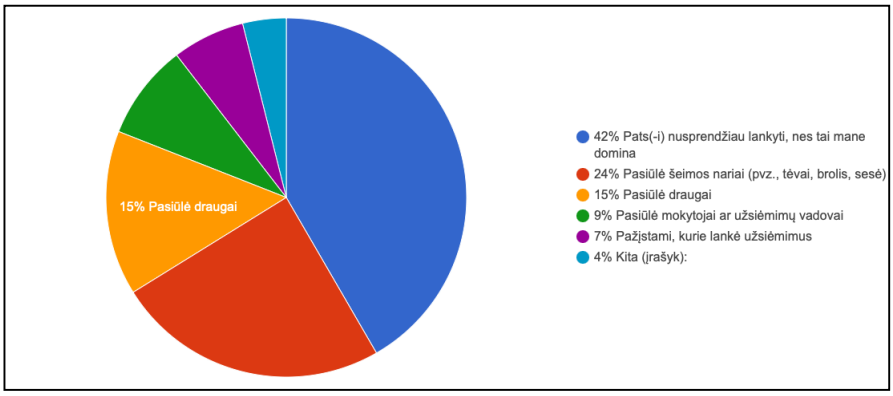

39 pav. Veiksniai, paskatinę mokinius lankyti užsiėmimus

Apklausose surinkti duomenys atspindi, kad didžiausia dalis mokinių (42%) nusprendė lankyti užsiėmimus savo iniciatyva, nes ši veikla jiems įdomi. Reikšminga dalis mokinių (24%) įvardijo, kad juos paskatino šeimos nariai (pvz., tėvai, broliai, seserys), o 15% respondentų lankyti užsiėmimus pasiūlė draugai. Šie rezultatai leidžia formuluoti racionalias ir pagrįstas prielaidas, kad mokinių motyvacija dalyvauti užsiėmimuose dažniausiai kyla iš asmeninio intereso ir artimojoje aplinkoje susiformavusio paskatinimo, pabrėžiant šeimos ir draugų įtakos svarbą priimant šį sprendimą.

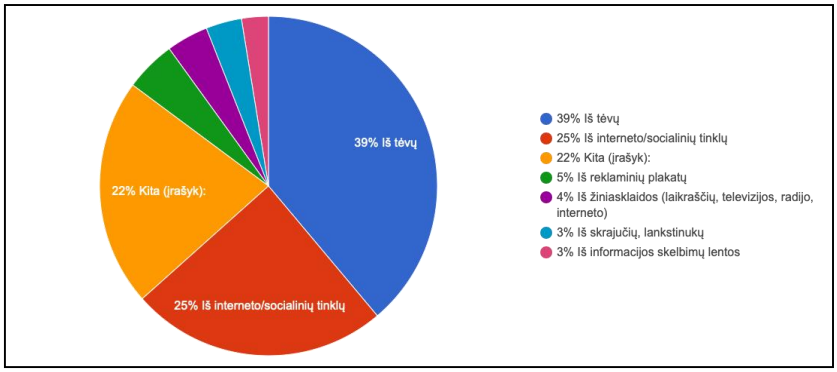

40 pav. Informacijos šaltiniai apie užsiėmimus

Empiriniai duomenys rodo, kad daugiausia informacijos apie užsiėmimus mokiniai gauna iš tėvų – šį atsakymą pasirinko 39% respondentų. Antras pagal svarbą informacijos šaltinis yra internetas ir socialiniai tinklai, kuriuos nurodė 25% apklaustųjų. Reikšminga dalis mokinių (22%) nurodė kitus informacijos šaltinius, kuriuos jie įrašė individualiai. 5% respondentų informaciją gauna iš reklaminių plakatų, o mažesnė dalis mokinių rėmėsi žiniasklaidos priemonėmis (4%), skrajučių ir lankstinukų (3%) bei informacijos skelbimų lentų (3%) pateikta informacija. Pabrėžtinas surinktų ir analizuotinų duomenų formuojamas akcentas, kad asmeninis bendravimas su tėvais ir šiuolaikiniai informacijos sklaidos kanalai, tokie kaip internetas ir socialiniai tinklai, yra pagrindiniai informacijos šaltiniai apie neformalaus švietimo užsiėmimus. Kiti tradiciniai šaltiniai, kaip žiniasklaida ar plakatai, turi mažesnę reikšmę mokinių pasirinkimui.

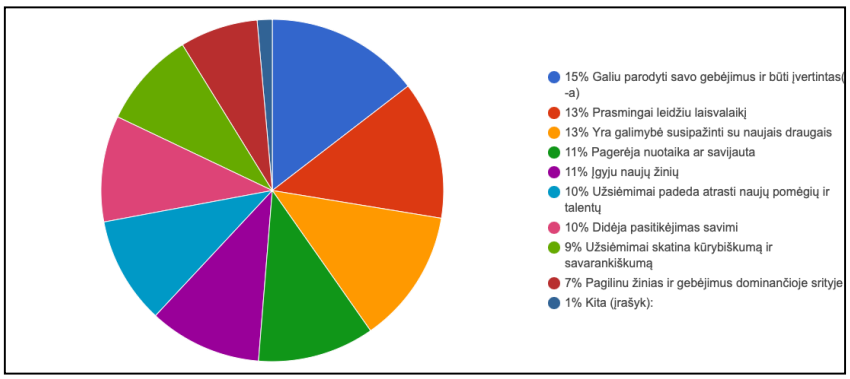

41 pav. Nauda, gaunama iš lankomų užsiėmimų

Apklaustųjų pateikti atsakymai išryškina lankomų neformaliojo švietimo užsiėmimų teikiamą įvairiapusę naudą mokiniams. Didžiausia dalis respondentų (15%) teigė, kad gali parodyti savo gebėjimus ir būti įvertinti. 13% apklaustųjų pabrėžė, jog užsiėmimai suteikia galimybę prasmingai leisti laisvalaikį bei susipažinti su naujais draugais. 11% respondentų nurodė, kad dalyvavimas užsiėmimuose pagerina nuotaiką ar savijautą ir suteikia galimybę įgyti naujų žinių. Vertėtų pabrėžti rezultatų esmę, parodančią, kad neformaliojo švietimo užsiėmimai turi statistiškai reikšmingą teigiamą poveikį tiek mokinių socialiniams įgūdžiams, tiek emocinei gerovei dėl sudarytos galimybes mokytis, tobulėti ir aktyviau integruotis į bendruomenę.

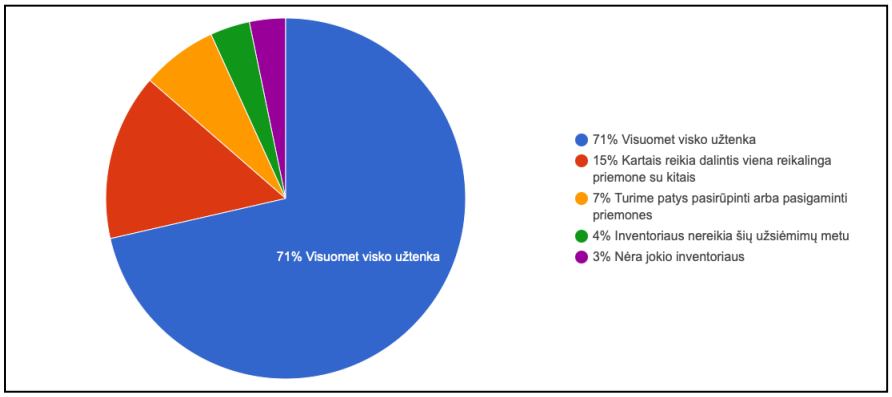

42 pav. Priemonių pakankamumas užsiėmimų metu

Tyrimo rezultatai iliustruoja, kad didžioji dalis respondentų (71%) teigia, jog užsiėmimų metu visuomet pakanka visų reikalingų priemonių. Tačiau 15% apklaustųjų nurodo, kad kartais tenka dalintis viena reikalinga priemone su kitais. 7% dalyvių pažymėjo, kad jie turi patys pasirūpinti arba

pasigaminti reikalingas priemones. Nedidelė dalis respondentų (4%) teigė, kad inventoriaus užsiėmimų metu nereikia, o 3% nurodė, kad apskritai nėra jokio inventoriaus. Šie rezultatai parodo, kad daugumoje užsiėmimų priemonių pakankamumas yra tinkamai užtikrinamas, tačiau vis dar pasitaiko atvejų, kai stebimas priemonių trūkumas arba būtinybė pasirūpinti jomis savarankiškai, o tai gali netiesiogiai apsunkinti dalyvavimą veiklose ir sumažinti dalyvių norą apskirtai lankyti neformaliojo švietimo užsiėmimus.

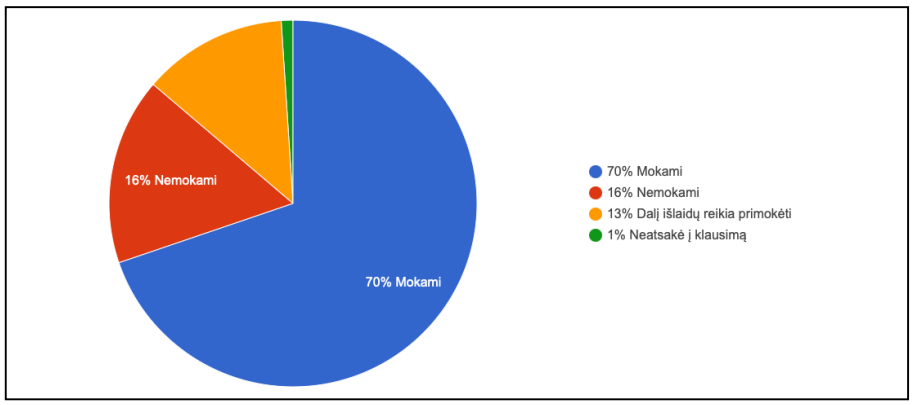

43 pav. Neformalaus švietimo užsiėmimų apmokėjimo pobūdis

Gauti analizuotini duomenys rodo, kad dauguma respondentų (70%) lanko mokamus neformalaus švietimo užsiėmimus. Tuo tarpu 16% dalyvių nurodė, kad jų lankomi užsiėmimai yra nemokami 42 pav. 13% respondentų pažymėjo, kad užsiėmimams dalį išlaidų reikia primokėti. Nedidelė dalis apklaustųjų (1%) neatsakė į šį klausimą. Todėl šie duomenys atskleidžia, kad didelė neformalaus švietimo veiklų dalis yra finansuojama dalyvių lėšomis, o visiškai nemokami užsiėmimai sudaro tik mažesnę dalį siūlomų programų. Tokie rezultatai iš esmės byloja apie ydingą NVŠ finansavimo praktiką, kuri, tikėtina, mažina galimybes mokiniams dalyvauti svarbią ugdymo dalį užimančiose veiklose, o vaikams iš socialiai pažeidžiamų grupių šis poveikis gali būti pastebimai stipresnis.

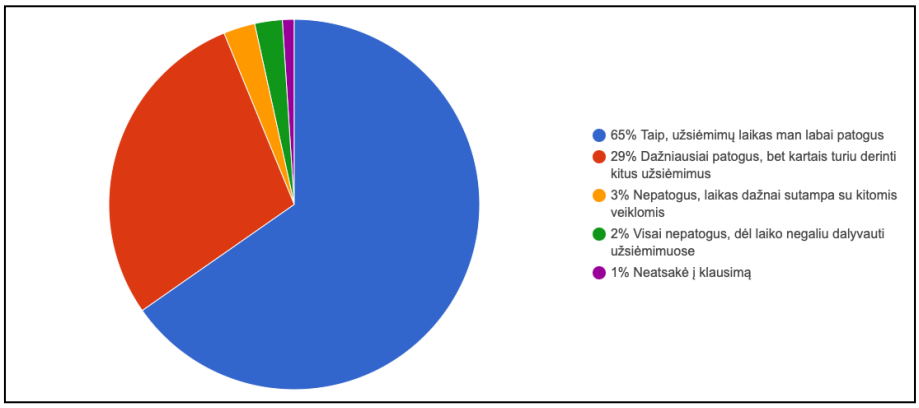

44 pav. Užsiėmimų laiko patogumo vertinimas

Tyrimo rezultatai 44 pav. rodo, kad dauguma respondentų (65%) teigiamai vertina užsiėmimų laiką, pažymėdami, kad jis yra labai patogus. 29% dalyvių nurodė, kad užsiėmimų laikas yra dažniausiai patogus, tačiau kartais tenka derinti kitus užsiėmimus. Mažesnė respondentų dalis (3%) išreiškė nuomonę, kad užsiėmimų laikas yra nepatogus, nes dažnai sutampa su kitomis veiklomis. Tuo tarpu 2% respondentų atsakė, kad laikas yra visiškai nepatogus, dėl to jie negali dalyvauti užsiėmimuose. Nedidelė dalis (1%) neatsakė į klausimą. Šie rezultatai atskleidžia, kad dauguma dalyvių patenkinti užsiėmimų laiko organizavimu, tačiau vis dar išlieka dalis, kuri turėtų pagrįstų poreikių pasinaudoti lankstesniu užsiėmimų grafiku.

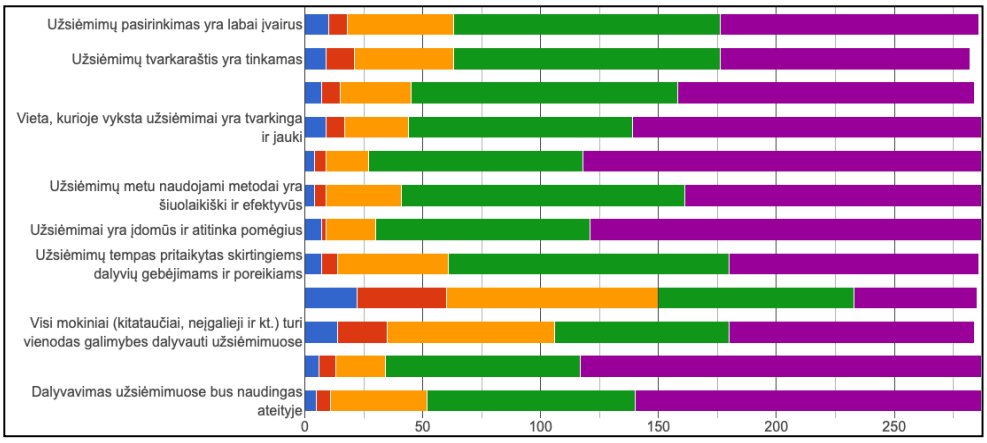

45 pav. Užsiėmimų organizavimo vertinimas

Remiantis 45 pav. empiriniais duomenimis pažymėtina, jog dauguma respondentų linkę teigiamai vertinti užsiėmimų organizavimo kokybę. Didesnioji dalis apklaustųjų nurodė, kad užsiėmimų pasirinkimas yra labai įvairus, tvarkaraščiai yra tinkami, o veiklų vykdymo vietos yra tvarkingos ir jaukios. Be to, dauguma dalyvių pripažino, kad užsiėmimų metu naudojami metodai yra šiuolaikiški ir efektyvūs, atitinka jų poreikius ir pomėgius. Toks dalyvių požiūris preliminariai turėtų skatinti aktyviau įsitraukti į veiklas. Panašiomis nuostatomis vadovaujasi akademikai, kurių suformuluotomis įžvalgomis pripažįstama, jog gebėjimas surasti ir pritaikyti naudotinų ugdymo metodų, įrankių visumą skatina dalyvių suinteresuotumą, smalsumą ir nuosekliai didina dalyvaujančiųjų pasitenkinimą, o kartu ir proceso rezultatyvumą, efektyvumą ir pritaikomumą (Latchem, 2013, Pereira ir kt., 2019). Pastebėta, kad užsiėmimų tempas dažniausiai yra pritaikytas skirtingiems gebėjimams ir poreikiams, tačiau išskirta ir nuomonė, kad ne visi mokiniai (kitataučiai, neįgalieji) turi vienodas galimybes dalyvauti užsiėmimuose. Taip pat vertinant ilgalaikę naudą ir tikėtiną poveikį, nemaža dalis respondentų sutiko, kad dalyvavimas užsiėmimuose gali būti naudingas ateityje. Akcentuotina, kad rezultatai atskleidžia teigiamas tendencijas užsiėmimų organizavime, tačiau tam tikrose srityse, pavyzdžiui, dalyvavimo galimybių atveju, išlieka poreikis tobulinti esamus organizavimo procesus.

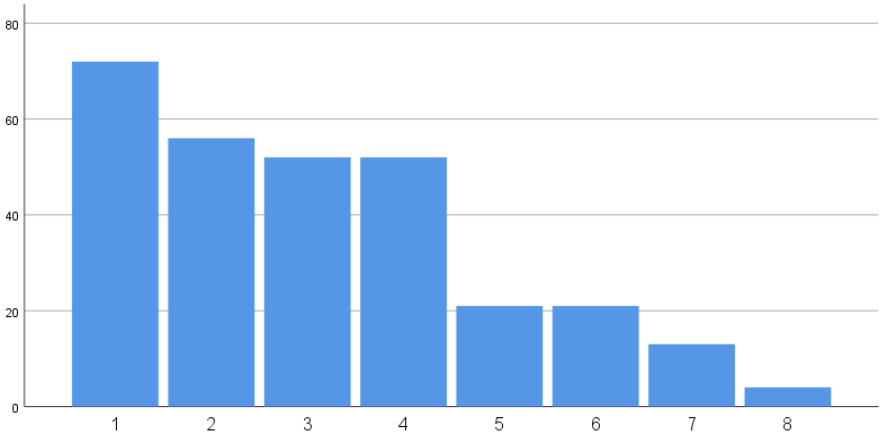

46 pav. Užsiėmimų organizavimas

Šie 46 pav. rezultatai atskleidžia respondentų nuomonę apie tai, kaip turėtų būti organizuojami užsiėmimai, kad jie būtų įdomūs ir patrauklūs. Duomenų analizė parodė, kad 20,1% (n=72) respondentų pasirinko pirmąjį siūlomą variantą kaip labiausiai tinkamą užsiėmimų organizavimo būdą. Antrasis variantas buvo įvardytas 16,2% (n=56) respondentų, o trečiasis ir ketvirtasis variantai

surinko po 15,1% (n=52) balsų. Penktasis ir šeštasis variantai buvo nurodyti po 11,2% (n=21) respondentų, o septintasis pasirinkimas, nors ir mažiau reikšmingas, surinko 9,1% (n=13). Paskutinis, aštuntasis variantas, sulaukė mažiausio palaikymo – 3% (n=4). Kumuliatyviniai procentai rodo nuoseklų atsakymų kaupimąsi, siekiant 100% ties paskutiniu pasirinkimu, kas patvirtina, kad visi 291 apklausoje dalyvavę respondentai pateikė savo nuomonę. Šie duomenys rodo, kad didžiausią reikšmę respondentai skiria užsiėmimų kūrybiškumui, praktiniam pritaikomumui ir temų įvairovei, tuo tarpu mažiau populiarūs veiksniai, tokie kaip alternatyvūs organizavimo būdai ar kita veikla, yra reikšmingi tik nedidelei respondentų daliai. Tai leidžia formuluoti pagrįstą įžvalgą, kad užsiėmimų patrauklumo didinimas turėtų būti grindžiamas kūrybiškumo skatinimu ir dalyvių poreikių įvertinimu.

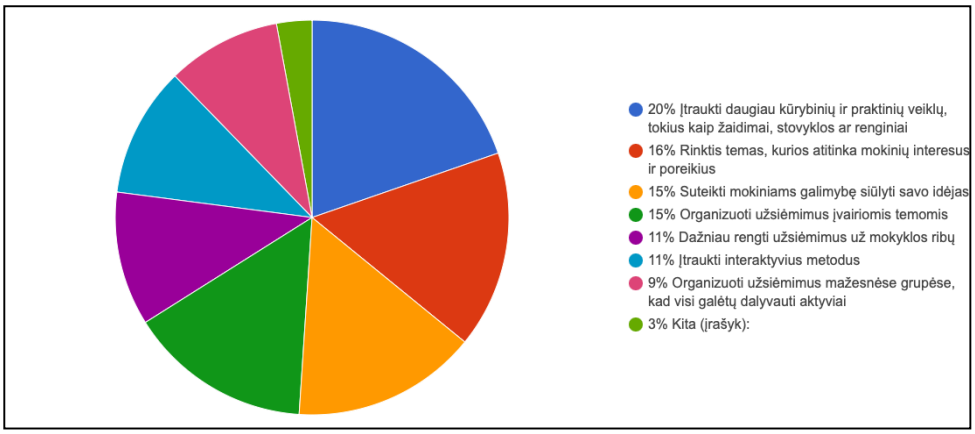

47 pav. Siūlymai, kaip organizuoti užsiėmimus, kad jie būtų įdomūs

Tyrime 47 pav. surikti ir analizuoti duomenys parodo, kad mokiniai siūlo įvairius būdus, kaip organizuoti užsiėmimus, kad jie taptų įdomesni ir patrauklesni. Didžiausia dalis respondentų (20%) mano, kad reikėtų įtraukti daugiau kūrybinių ir praktinių veiklų, tokių kaip žaidimai, stovyklos ar renginiai. Be to, 16% nurodė, jog svarbu rinktis temas, kurios atitinka mokinių interesus ir poreikius, o 15% siūlo suteikti mokiniams galimybę siūlyti savo idėjas bei organizuoti užsiėmimus įvairiomis temomis. Reziumuojant, galima konstatuoti, jog mokiniai išties vertina neformalioji švietimo užsiėmimų įvairovę, juose ugdomą kūrybiškumą ir įgytų gebėjimų praktinį pritaikymą. Didelis dėmesys skiriamas aktyviam dalyvavimui, mokinių poreikių atliepimui ir užsiėmimų organizavimui už tradicinių mokymo erdvių ribų ir kitos pateiktos rekomendacijos leistų iš esmės didinti paslaugų kokybę, o kartu ir kelti bendrą respondentų pasitenkinimą užsiėmimais.

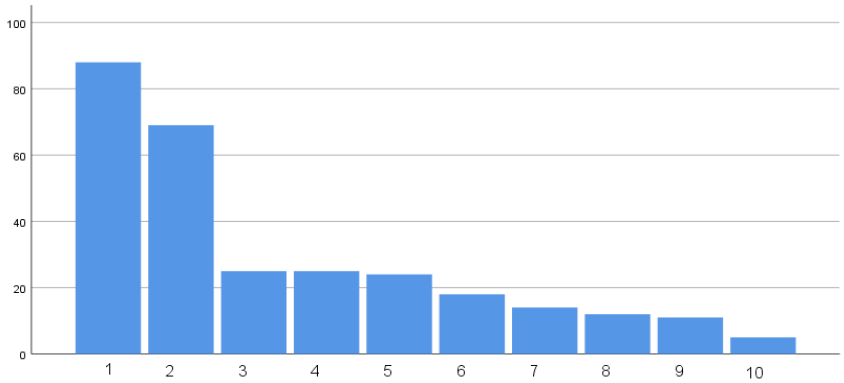

48 pav. Veiksniai, ribojantys užsiėmimų prieinamumą

Šie rezultatai atskleidžia veiksnius, kurie, respondentų nuomone, labiausiai riboja užsiėmimų prieinamumą. Duomenų analizė parodė, kad 18,2% (n=86) respondentų nurodė pirmąjį veiksnį kaip pagrindinį ribojantį faktorių. Antrasis veiksnys buvo įvardytas 15,1% (n=45) apklaustųjų, o trečiasis

– 13,3% (n=39). Ketvirtasis ir penktasis veiksniai sudaro atitinkamai 13,1% ir 13% (n=34 ir n=20). Likusių veiksnių svarba mažėja: šeštąjį ir septintąjį veiksnius pasirinko po 9,1% ir 6,3% respondentų, o aštuntasis, devintasis ir dešimtasis veiksniai sudaro atitinkamai 6,2%, 4,1% ir 3,1%. Bendras atsakymų pasiskirstymas rodo, kad veiksniai, susiję su užimtumo prieinamumu, nėra vienodai reikšmingi visiems respondentams. Didžiausią poveikį turintys ribojimai apima pirmuosius kelis nurodytus veiksnius, tuo tarpu mažesnio svarbumo veiksniai (pvz., devintas ir dešimtas) yra nurodyti rečiau. Kumuliatyviniai procentai rodo laipsnišką atsakymų kaupimą, pasiekdami 100% ties paskutiniu veiksniu, kas patvirtina, kad visi 291 respondentai pateikė savo nuomonę. Šie rezultatai interpretuotini kaip rodantys skirtingas neformalaus švietimo prieinamumo problemas, į kurias reikėtų atsižvelgti planuojant užsiėmimų prieinamumo gerinimo strategijas.

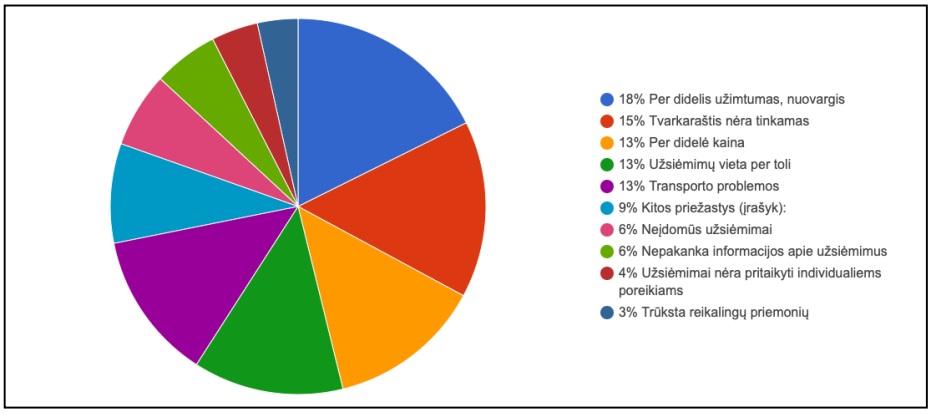

49 pav. Veiksniai, ribojantys užsiėmimų prieinamumą

Aktualizuojant tyrimo duomenis ir remiantis analizės su SPSS programine įranga rezultatais, gautini duomenys rodo, kad pagrindiniai veiksniai, ribojantys užsiėmimų prieinamumą, yra: per didelis užimtumas ir nuovargis (18 %), netinkamas tvarkaraštis (15 %) ir per didelė kaina (13 %). Taip pat reikšminga dalis respondentų pažymėjo problemas, susijusias su užsiėmimų vietos atstumu (13 %) ir transporto trūkumu (13 %). Be to, 9 % respondentų nurodė kitas priežastis, o 6 % teigė, kad užsiėmimai jiems neįdomūs. Todėl formuotina įžvalga, kad užsiėmimų prieinamumą dažniausiai riboja laiko planavimo ir finansinės kliūtys, taip pat infrastruktūros trūkumai ir informacijos sklaidos problemos. Rezultatai pabrėžia poreikį tobulinti užsiėmimų organizavimą, kad jie taptų labiau prieinami visoms tikslinėms grupėms.

Atliktos kiekybinės mokinių apklausos analizės rezultatai atskleidė, jog geografinio prieinamumo aspektu didžioji dalis respondentų vertina užsiėmimų vietas kaip lengvai pasiekiamas, tačiau daliai jų prieinamumą riboja transporto galimybės ir didesnis atstumas iki veiklų organizavimo vietų. Pabrėžtina, kad finansinio prieinamumo analizė rodo, jog dauguma veiklų yra mokamos, o tai kai kuriems respondentams tampa reikšminga kliūtimi dalyvauti. Šie rezultatai iš esmės akcentuoja būtinybę plėtoti subsidijuojamas arba net galutiniams vartotojams nemokamas programas, ypač mažiau galimybių turintiems asmenims, taip užtikrinant lygias dalyvavimo sąlygas visoms tikslinėms grupėms. Vertintinu laiko prieinamumo požiūriu nustatyta, kad dauguma dalyvių užsiėmimus lanko 2–3 kartus per savaitę arba kasdien, tačiau daliai respondentų veiklų tvarkaraščiai yra nepatogūs dėl jų sutapties su kitomis veiklomis. Motyvaciją dalyvauti neformaliojo švietimo veiklose daugeliu atvejų skatino asmeninis susidomėjimas ir artimųjų paskatinimas, o tai patvirtina neformaliojo švietimo svarbą asmeninio tobulėjimo ir socializacijos procesuose. Pastebėta, kad dalyviai užsiėmimus vertina kaip galimybę įgyti naujų žinių, plėtoti savo gebėjimus bei prasmingai praleisti laisvalaikį. Tačiau dalis respondentų pabrėžė, kad neformalaus švietimo prieinamumą riboja didelis

užimtumas, tvarkaraščių nepritaikymas ir finansinės kliūtys. Tuo tarpu paslaugų kokybės analizė išryškino, jog respondentai pageidauja daugiau kūrybinių ir praktinių veiklų, interaktyvių mokymo metodų bei galimybių siūlyti savo idėjas. Šios įžvalgos atskleidžia poreikį tobulinti neformaliojo švietimo programų turinį, orientuojantis į dalyvių poreikius ir šiuolaikines ugdymo praktikas. Apibendrinant galima teigti, kad neformaliojo švietimo tobulinimui būtina didinti veiklų geografinį ir finansinį prieinamumą, pritaikyti tvarkaraščius dalyvių poreikiams, skatinti motyvaciją dalyvauti bei gerinti programų kokybę.

Nurodytina, kad šios empirinės apklausos, įvertinus tiriamųjų imtį nuo tirtinos grupės populiacijos, leido nustatyti statistiškai reikšmingų įžvalgų. Tyrimo rezultatai atskleidė skirtingų respondentų grupių – pedagogų, TAU studentų ir mokinių – patirtis, poreikius bei veiksnius, darančius įtaką jų dalyvavimui neformalaus švietimo veiklose. Pedagogų grupėje buvo pastebėta, kad didžiausias dėmesys skiriamas užsiėmimų organizavimo kokybei, metodų efektyvumui ir prieinamumui. Šios tiriamosios grupės atstovai pabrėžė, kad veiklos įvairovė ir mokinių poreikių tenkinimas yra būtini siekiant kokybiško ugdymo proceso. Vis dėlto buvo išskirti ir ribojantys veiksniai, tokie kaip inventoriaus trūkumas, laiko bei organizacinių sprendimų netinkamumas. Tai padėjo identifikuoti būtinybę nuolat tobulinti užsiėmimų planavimo ir vykdymo procesus, siekiant užtikrinti ugdymo kokybę.

TAU studentų apklausos rezultatai pabrėžė neformalaus švietimo reikšmę jų asmeninei gerovei ir socialinei įtraukčiai. Dauguma jų dalyvauja užsiėmimuose norėdami prasmingai praleisti laisvalaikį, įgyti naujų žinių ir susipažinti su bendraminčiais. Tyrimas parodė, kad TAU studentams svarbus užsiėmimų prieinamumas, temų įvairovė bei patogus užsiėmimų laikas. Pažymėtina, kad pagrindiniai ribojantys veiksniai buvo transporto problemos, užimtumas ir informacijos apie veiklas stoka. Siekiant didesnio įsitraukimo, būtina užtikrinti patogias sąlygas, atsižvelgiant į vyresnio amžiaus dalyvių poreikius.

Mokinių grupėje tyrimas parodė, kad didžioji dalis jų įsitraukia į užsiėmimus, kurie atitinka jų pomėgius ir interesus, pavyzdžiui, sportą, muziką ar kūrybines veiklas. Nustatyta, jog mokinių dalyvavimą neformaliame švietime skatina tiek šeimos nariai, tiek draugai, tačiau ryškus ir mokinių savarankiškas sprendimas įsitraukti į užsiėmimus. Nepaisant to, dažniausiai pasitaikantys ribojantys veiksniai yra per didelis užimtumas, netinkamas tvarkaraštis ir finansinės kliūtys. Be to, mokiniai išreiškė poreikį įtraukti daugiau interaktyvių, kūrybinių ir praktinių veiklų, kurios skatintų jų kūrybiškumą ir asmeninį tobulėjimą.

Reziumuojant galima konstatuoti, jog respondentų pateikti ir naudojantis SPSS programine įranga sugrupuoti, perkelti į diagramas bei išsamiai išanalizuoti duomenys, leidžia daryti esmines išvadas, pabrėžiančias neformalaus švietimo svarbą visoms tiriamoms grupėms. Tačiau siekiant NŠ rezultatyvumo, būtina atsižvelgti į specifinius kiekvienos grupės poreikius ir iššūkius. Akcentuotini pagrindiniai tobulintini aspektai apima užsiėmimų organizavimo kokybę, prieinamumą, inventoriaus užtikrinimą ir veiklų pritaikymą individualiems dalyvių gebėjimams bei interesams. Šie veiksniai gali reikšmingai prisidėti prie švietimo sistemos efektyvumo ir dalyvių motyvacijos stiprinimo.

IŠVADOS

Atlikus mokslinės literatūros lyginamąją analizę, nustatyta, kad neformalus švietimas yra svarbi švietimo sistemos dalis, skatinanti asmeninį, socialinį ir profesinį tobulėjimą. Nacionaliniai ir tarptautiniai tyrimai pabrėžia neformalaus švietimo svarbą tiek vaikų, tiek suaugusiųjų asmeniniam ir profesiniam tobulėjimui. Literatūros analizė parodė, kad ši ugdymo forma yra lanksti, orientuota į praktinius įgūdžius ir individualius poreikius, o jos reikšmė nuolat auga dėl gebėjimo prisitaikyti prie besikeičiančių visuomenės lūkesčių.

Prieinamumas teoriniu aspektu suprantamas, kaip vienodos ir lygios sąlygos visiems žmonėms nepaisant jų išskirtinių savybių. Organizavimo reikšmė paslaugų prieinamumui yra pastebimai didelė ir svari, ypač neformalaus švietimo kontekste, kuriame siekiama užtikrinti visapusišką ir įtraukų paslaugų teikimą. Neformalaus švietimo organizavime yra stebima būtinybė atsižvelgti į įvairius dalyvių poreikius bei galimybes, siekiant įtraukti kuo daugiau auditorijų, kad mokymosi veiklos būtų lengvai pasiekiamos visiems, nepriklausomai nuo jų amžiaus, socialinės padėties ar gyvenamosios vietos.

Neformalusis švietimas, kaip alternatyvi ar papildanti formalaus švietimo forma, orientuojasi į platų visuomenės dalyvių spektrą, todėl ypač reikšminga aiškiai identifikuoti, kokioms grupėms (arba „klientų“ tipams) priklauso.

Kokybinio empirinio tyrimo metu nustatyta, kad reikšmingi Panevėžio miesto ir rajono skirtumai dėl transporto / pavėžėjimo paslaugų trūkumo mokiniams bei pedagogams, gyvenantiems atokiose vietovėse, pasenusios materialinės bazės bei finansavimo. Pabrėžiama nuolatinio kvalifikacijos tobulinimo poreikio svarba, ypač rajonuose, kur galimybės dalyvauti mokymuose yra ribotos. Nuotolinės programos, remiantis ekspertų nuomone, turi potencialą užtikrinti paslaugų prieinamumą atokiose vietovėse gyvenantiems žmonėms. Hipotezė pasitvirtino, jog neformalaus švietimo paslaugų prieinamumas yra geresnis mieste nei rajone.

Ekspertai akcentavo, kad ne visos programos atitinka vyresnių mokinių ir SUP mokinių poreikius, trūksta modernių ir interaktyvių programų, kurios atlieptų šiuolaikinių dalyvių lūkesčius. Specialiųjų poreikių dalyvių integracija išlieka ribota dėl specialistų trūkumo ir nepakankamai pritaikytų programų.

Ekspertai mano, kad segmentavimo kriterijai veikia neformalaus švietimo organizavimą bei prisideda prie aukštesnės paslaugų kokybės užtikrinimo. Socialinės įtraukties priemonės, užtikrina platesnį dalyvių pasiekiamumą.

Klientų tipų identifikavimas leidžia pritaikyti programas, individualizuoti programų turinį, padidinti dalyvių įsitraukimą ir pasitenkinimą veiklomis, taip pat užtikrinti, kad neformalus švietimas būtų prieinamas ir naudingas visiems siekiant didesnio dalyvių įsitraukimo bei pasitenkinimo. Respondentai pateikė pavyzdžius, kad vaikams reikalingos kūrybinės veiklos, suaugusiems – praktiniai mokymai, senjorams – socialinį bendravimą skatinančios programos. Klientų tipai neformaliajame ugdyme: mokiniai, gyvenantys mieste ir rajone, studentai Tau, gyvenantys mieste ir rajone. Finansavimo trūkumus, riboja galimybes socialiai pažeidžiamiems asmenims dalyvauti programose.

Kiekybinis tyrimas parodė, jog informacijos apie neformalaus švietimo užsiėmimus sklaida priklauso nuo skaitmeninių kanalų ir socialinių tinklų, tačiau reikšmingi išlieka ir vietiniai bei tradiciniai informacijos šaltiniai, tokie kaip skelbimų lentos, skrajutės bei plakatai. Ši tendencija rodo, kad informacijos prieinamumui užtikrinti būtina derinti tiek šiuolaikines, tiek tradicines komunikacijos priemones, kad būtų pasiekti skirtingi klientų tipai – mokiniai ir TAU studentai.

Panevėžio miesto ir rajono savivaldybės sukurtos palankios tendencijos, viršijančios šalies vidurkį mokinių bei TAU studentų dalyvavimo neformaliojo švietimo veiklose atžvilgiu. Mokinių neformalaus švietimo veiklose dominuoja sporto, muzikos ir dailės kryptys, tačiau technologijų ir STEAM veiklos vis dar lieka mažiau populiarios, o tai rodo poreikį stiprinti šių krypčių programas.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad efektyvus neformalaus švietimo organizavimas priklauso nuo aiškios strategijos, planavimo ir įgyvendinimo išteklių paskirstymo ir organizacijų bendradarbiavimo. Kiekybinio tyrimų rezultatai patvirtino hipotezę, kad visų neformalaus švietimo organizacijų įsitraukimas į veiklų planavimą ir įgyvendinimą prisideda prie geresnio neformalaus švietimo organizavimo. Kokybinio tyrimo duomenys sutampa su kiekybinio tyrimo įžvalgomis.

REKOMENDACIJOS

1. Neformalaus švietimo paslaugų prieinamumo didinimui organizacijoms rekomenduojama taikyti segmentavimo principus: demografinius, geografinius, psichografinius ir elgsenos, identifikuoti klientų tipus. Tai padėtų išsiskirti iš kitų organizacijų, tiksliau pritaikyti programas ir pagerinti prieinamumą bei kokybę skirtingiems klientų tipams.
2. Tyrimo metu buvo identifikuoti 4 klientų tipai: mokiniai ir TAU studentai, gyvenantys arba mieste, arba rajone. Demografinė analizė atskleidė, kad šių grupių poreikiai yra skirtingi – mokiniai vertino veiklų įvairovę, o TAU studentai akcentavo socialinę integraciją ir galimybes aktyviai dalyvauti visuomeniniame gyvenime. Rekomenduojama rajono mokiniams didinti neformalaus švietimo programų įvairovę, ypatingai STEAM krypčių. Panevėžio miesto strategija orientuota į STEAM ugdymą, tad ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas skaitmeninimui ir virtualios erdvės plėtrai, internetinės mokymosi platformos ir edukaciniai įrankių kūrimui.
3. Paslaugų prieinamumo didinimas Panevėžio miesto ir rajono lygmeniu. Siekiant sumažinti geografinius netolygumus, rekomenduojama stiprinti infrastruktūrą rajone: vystyti pavėžėjimo paslaugą mokiniams ir plėtoti nuotolines mokymosi galimybes pedagogams bei TAU studentams, gyvenantiems atokesnėse vietovėse. Tokios priemonės padėtų užtikrinti vienodą prieigą prie kokybiškų švietimo paslaugų, nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos.
4. Remiantis atliktais tyrimais, rekomenduojama ir pasirinkti tinkamas informacijos sklaidos priemones, siekiant padidinti paslaugų prieinamumą bei pritraukti daugiau neformalaus švietimo klientų. Efektyvesnei informacijos sklaidai rekomenduojama integruoti tradicinius ir elektroninius komunikacijos kanalus.
5. Remiantis kiekybiniu tyrimu reikėtų tobulinti planavimo ir organizavimo funkcijas, nes jos tiesiogiai lemia veiklų sėkmę ir dalyvių įsitraukimą, skatinti organizacijų bendradarbiavimą.

LITERATŪRA

1. Alderton, A., Gunn, L., Badland, H. (2024). Is the availability and quality of local early childhood education and care services associated with young children's mental health at school entry? *Health & Place, September 2024*. https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2024.103327
2. Almeida, F., Morais, J. (2024). *Non-formal education as a response to social problems in developing countries*. *E-Learning and Digital Media, 0* (0), 1–17. https://doi.org/10.1177/20427530241231843
3. Atviri Lietuvos finansai. Prieiga internete: https://lietuvosfinansai.lt/
4. Atvirų neformaliojo vaikų švietimo duomenų analizė Lietuvoje. Švietimo tinklas. (2022). SNVOT-Ataskaita-2023.pdf
5. Austys, D., Jonynaitė, V., Bendikaitė, S., Jakubauskienė, M. (2023). Psichosocialinę negalią turinčių asmenų artimųjų nuomonė apie socialinių paslaugų atitikimą neįgaliųjų poreikius: dviejų bangų paplitimo tyrimo rezultatai. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*. https://doi.org/10.35988/sm-hs.2023.046
6. Bowl, M. (2016) 'Peter Jarvis and the understanding of adult learning', International Journal of Lifelong Education, 36(1–2), p. 1–10. doi: 10.1080/02601370.2016.1252226
7. Braslauskienė, R., Tolutienė, G., Zubrickienė, I., Jacynė, R. (2023). Bendrųjų kompetencijų raiška ir plėtotė neformaliajame švietime: Kvalifikaciją tobulinančių pedagogų požiūris. *Studijos – Verslas – Visuomenė: Dabartis ir ateities įžvalgos*, (VIII). https://doi.org/10.52320/svv.v1iVIII.294
8. Brookfield, S. D. (2012). Teaching for Critical Thinking. Jossey-Bass.
9. Bush, T. (2003). Theories of educational leadership and management. Sage Publications. p. 12–20.Czerniawska, O. (2007). Educational Needs of Older Adults and Universities of the Third Age in Poland.
10. Butvilienė, J., „Neformalusis suaugusiųjų švietimas: valstybinis ir privatus mokymo sektoriai", Acta Paedagogica Vilnensia 30 (2013): 126–137
11. Cedefop (2014). Terminology of European education and training policy: A selection of 130 key terms (2nd ed.), https://europass.europa.eu/lt/validation-non-formal-and-informal-learning
12. Cedefop. (2020). *Empowering vulnerable adults to tackle labour market challenges.*
13. Čižauskaitė, A., Gruževskis, B. (2018). Ikimokyklinių ugdymo paslaugų įtaka tėvų užimtumui Lietuvoje. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, *17*(17), 74. https://doi.org/10.15388/STEPP.2018.17.11932
14. „Dėl Neformaliojo vaikų švietimo ir jo teikėjų veiklos kokybės užtikrinimo metodikos patvirtinimo, 2019 m. kovo 28 d. Nr. V-342"
15. Díaz Méndez, M., Paredes, M. R., Saren, M. A. J. (2019). Students as customers: A paradigm shift in higher education. *Improving Society by Improving Education through Service-Dominant Logic: Reframing the Role of Students in Higher Education.* Prieiga internete: https://www.researchgate.net/publication/336096262_Improving_Society_by_Improving_Education_through_Service-Dominant_Logic_Reframing_the_Role_of_Students_in_Higher_Education
16. Doyle, P., Stern, P. (2006). Rinkodaros valdymas ir strategija. Londonas: Financial Times/Prentice Hall.
17. Drummond, G. (2004). Consumer confusion: Reduction strategies in higher education. International Journal of Educational Management, 18(5), 317.
18. Drummond, G., Ensor, J. (2003). Strateginė rinkodara: planavimas ir kontrolė. Oxford: Butterworths.
19. Europos Komisija. (2018). *Key Competences for Lifelong Learning.*
20. Europos Komisija. (2024). *Pagrindinio ugdymo organizavimas – Eurydice*. Eurydice. https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/lt/national-education-systems/lithuania/pagrindinio-ugdymo-organizavimas
21. Fayol, H. (2005). Administravimas: teorija ir praktika (vadybos klasika). Vilnius: Eugrimas. p. 25–30.
22. Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Valstybės įmonė: Registrų centras. https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16724/9789955302056.pdf?sequence=1&is
23. Garbauskaitė-Jakimovska, J. (2018). Neformaliojo ugdymo ribos: post-struktūralizmo perspektyva. Acta Paedagogica Vilnensia, T 40. Vilnius: VU leidykla, p. 88–100.
24. Garbauskaitė-Jakimovska, J. (2023). Tapti neformaliuoju ugdymu: Post-struktūralistinė neformaliojo (jaunimo) ugdymo analizė. Daktaro disertacija.
25. Gineitienė, Z. (2008). Verslo kūrimas ir valdymas. Vilnius: Rosma. p. 101–112.

26. Gineitienė, Z., Korsakaitė, D., Kučinskienė, M., Tamulevičius, J. (2003). Verslas. Vilnius.
27. Grajauskas, L., Čepulėnas, A. (2018). Ugdymo turinio įvairovė kaip veiksnys, skatinantis ugdytinių motyvaciją sportuoti. *Baltic Journal of Sport and Health Sciences*, *3*(74). https://doi.org/10.33607/bjshs.v3i74.417
28. Harris, J., Wihak, C. (2016). Validation of non-formal education: Opportunities for distance education. Paper presented at the EDEN Conference, Re-Imagining Learning Environments, Budapest.
29. Hazrati, H. B., Suprapto, E. (2021). The role and function of management in global organizations. Dinasti International Journal of Digital Business Management, 2(4). https://doi.org/10.31933/dijdbm.v2i4
30. Heggart, K. (2024). Non-formal citizenship education. In Heggart, K. (Ed.), *An introduction to civics and citizenship education* (pp. xx–xx). Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-97-5134-1_9
31. Hemsley-Brown, J., Oplatka, I. (2022). Corporate brand communication in the higher education sector. In P. Foroudi, B. Nguyen, T. C. Melewar, *The Emerald handbook of multi-stakeholder communication* (pp. 11–29). Emerald Publishing Limited. https://doi.org/10.1108/978-1-80071-897-520221004
32. Ionescu-Ciulei, F. (2023). Non-formal Education Approaches in School Organization: Methodological Aspects and Case Study.
33. Jarvis, P. (2010). *Adult Education and Lifelong Learning: Theory and Practice.* Routledge.
34. Jesevičiūtė-Ufartienė, L., Brusokaitė, G. (2020). Organizacinės tylos veiksnių raiška ugdymo įstaigose. *23rd Conference for Young Researchers „Economics and Management"*. https://doi.org/10.3846/vvf.2020.003
35. Johnson M ir Majewska D (2022) Formalusis, neformalusis ir savaiminis mokymasis: kas tai yra ir kaip galime juos ištirti? Kembridžas: Cambridge University Press. P. 34–50. Prieiga per internetą: https://www.cambridgeassessment.org.uk/Images/665425-formal-non-formal-and-informal-learning-what-are-they-and-how-can-we-research-them-.pdf
36. Jovaruskaitė, A., Tolutienė, G., (2007). Neformalus suaugusiųjų švietimas: ypatumų ir poreikių tyrimas. Klaipėdos universitetas.
37. Jucevičiūtė-Bartkevičienė, V., Makarskaitė-Petkevičienė, R. (2016). Pradinių klasių mokinių neformalusis švietimas: veiklų pasirinkimo aspektas. Lietuvos edukologijos universitetas, Vilnius.
38. Jungtinė ES ataskaita. (2016). Vyresniojo amžiaus suaugusiųjų švietimo skatinimas. Erasmus+ KA2 Nr. 2016-1-LV01-KA204-022712. Latvija, Lietuva, Ispanija ir Slovėnija.
39. Jungtinių tautų Europos ekonomikos komisijos darnaus vystymosi švietimo strategija. (2005). Prieiga per internetą: http://www.am.lt/VI/files/0.256657001132923536.pdf
40. Kacetl, J., Klímová, B. (2021). Third-age learners and approaches to language teaching. Education Sciences, 11(7), 310. https://doi.org/10.3390/educsci11070310
41. Kaip organizuojams neformalusis mokinių švietimas, 2015 m. vasario 4 d. Nr. VA-P 50-3-1, Valstybinio audito ataskaita.
42. Kalvaitis, A. (2018). Trečiojo amžiaus universitetai Lietuvoje: 2018 m. situacija
43. Kyndt, E., Vansteenkiste, M., Duchesne, S., Raemdonck, I. (2023). Cross-national validation of the non-participation in non-formal education questionnaire: Findings from adults from Sweden, Germany, United Kingdom, and the Czech Republic. Cogent Education, 10(1), Article 2214672. https://doi.org/10.1080/2331186X.2023.2214672
44. Kotler, P., Fox, K. F. A. (1995). Strategic marketing for educational institutions. Pearson Education.
45. Kriščiūnaitė, A. (2018). Formalusis mokinių vertinimas neformaliajame muzikiniame vaikų švietime: Mokinių, mokytojų ir tėvų patirtys. Mokslo daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Šiauliai.
46. Kulikauskienė, K. (2020). Šiaulių regiono bibliotekų paslaugų specialiųjų poreikių turintiems vaikams ir jaunimui plėtojimas siekiant bibliotekų socialinės įtraukties didinimo. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, *50*(1), 14–22. https://doi.org/10.21277/jmd.v50i1.285
47. Kurata, H. (2019). Is the information of customer types and preferences to personal selling worth the investment in innovative technology? A modeling approach. *Journal of Retailing and Consumer Services, 48*, 15–22. https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2019.01.020
48. Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centras. (2015). Trečiojo amžiaus universitetų sistemos veiklos analizė. Prieiga: https://www.kpmpc.lt/kpmpc/wp-content/uploads/2015/08/Tre%C4%8Diojo-am%C5%BEiaus-universitet%C5%B3-sistemos-veiklos-analiz%C4%97.pdf
49. Kvedarauskas, E. (2021). *Socialinių tyrimų metodai: teorija ir praktika*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

50. Lengvinienė, S. (2016). Vyresnio amžiaus asmenų mokymasis, siekiant išlikti darbo rinkoje. Daktaro disertacija. Socialinių mokslų sritis, edukologija 07S. Vytauto Didžiojo universitetas. p. 56–72.

51. Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras. (2016). *Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras: Teisinis aktas, Nr.*. Prieiga internete: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=dg8d2r9d2&documentId=62a5f7a21cd311e6acbed8d454428fb7&category=TAP

52. Lietuvos pažangos strategija Lietuva 2030. Preiga internetu: https://www.docdroid.net/ OHqeBsc/lietuva2030.pdf 263.

53. Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatymas, Nr. VIII-822, įsigaliojęs 2015 m. sausio 1 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d395e7a3907c11e68adcda1bb2f432d1

54. Lietuvos Respublikos Seimas. (1998). *Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas, Nr. VIII-822*. Prieiga internete: https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAD/TAIS.60192/

55. Lietuvos Respublikos Seimas. (2015). *Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatymas, Nr. VIII-822*. Prieiga internete: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d395e7a3907c11e68adcda1bb2f432d1

56. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos tinklapis. Prieiga internete: https://socmin.lrv.lt/

57. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. (2016). Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatymas: Analizė ir gairės. Vilnius: Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centras,

58. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 2011 m. kovo 17 d. Nr. XI-1281 Vilnius.Kvieskienė, G., Petronienė, O. (2007). Neformaliojo vaikų švietimo prieinamumas. Social Education Socialinis Ugdymas, 3 (14), 60–78.

59. Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija (2005). Įsakymas dėl neformaliojo vaikų švietimo koncepcijos patvirtinimo (Suvestinė redakcija nuo 2023-08-01, Nr. ISAK-2695). Prieiga internete: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.269178/asr

60. Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija. (n.d.). *Neformalusis vaikų švietimas*. Prieiga internete: https://smsm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/smm-svietimas/svietimas-neformalusis/

61. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija. (n.d.). *Dėl 2021–2030 m. plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos švietimo plėtros programos derinimo*. Prieiga internete: https://e-seimas.lrs.lt/rs/lasupplement/TAK/f1b942a0489511eca442ce6d75941970/62bc2da51f5acf9172eeae8cfcec23da/

62. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. balandžio 6 d. nutarimas Nr. 347 „Dėl Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi 2016–2023 metų plėtros programos patvirtinimo“.

63. Lietuvos savivaldybių indeksas (2019). Lietuvos laisvosios rinkos institutas. Prieiga internete: https://www.llri.lt/lietuvos-savivaldybiu-indeksas-2019

64. Lietuvos statistikos departamentas. (2020). Oficialiosios statistikos portalas. Rodiklių duomenų bazė. Pagal regioną. Prieiga internete: https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?region=all

65. Lietuvos statistikos departamentas. (2023). *Lietuvos švietimas ir kultūra: Bendrieji švietimo rodikliai*. Prieiga internete: https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-svietimas-ir-kultura-2023/svietimas/bendrieji-svietimo-rodikliai

66. Lokhtina, I. A., Faller, P. (2024). Rethinking informal workplace learning in times of complexity. *Journal of Workplace Learning, 3 July 2024*. https://doi.org/10.1108/JWL-11-2023-0181

67. Luty, L., Zioło, M. (2023). The market of educational services for seniors on the example of the offer of universities of the third age. Scientific Papers of Silesian University of Technology. Organization and Management Series, 175. https://doi.org/10.29119/1641-3466.2023.175.17

68. Machynska, N., Boiko, H. (2020). Andragogy – the science of adult education:

69. *Maringe, F., Gibbs, P. (2009). Marketing Higher Education: Theory and Practice.* Berkshire, UK: Open Univ

70. Mark, H. J., Portis, R. (2014). The Functions of Management as Mechanisms for Fostering Interpersonal Trust. Advances in Business Research. Prieiga internete: https://journals.sfu.ca/

71. Merriam, S. B., Bierema, L. L. (2014). *Adult Learning: Linking Theory and Practice.* Jossey-Bass.

72. Mezirow, J. (1991). Transformative Dimensions of Adult Learning. Jossey-Bass.

73. Miltenienė, L., Valuckienė, J., Damkuvienė, M., Balčiūnas, S. (2022). Vadovų požiūris ir veikmė kuriant įtraukią mokyklą. *Specialusis ugdymas / Special Education, 1*(44), 9–54. https://doi.org/10.15388/se.2022.v1i44.11

74. Moskvina, J. (2019). Vyresnio amžiaus žmonių mokymosi visą gyvenimą skatinimas Lietuvoje. Prieiga per Lituanistikos duomenų bazę, p. 45–65. https://www.lituanistika.lt/content/94458

75. Moskvina, J. (2020). Vyresnio amžiaus žmonių mokymosi visą gyvenimą skatinimas Lietuvoje. LSTC Darbo rinkos tyrimų institutas.

76. Nacionalinė švietimo agentūra. (2020). *Mokymosi proceso organizavimas ir valdymas virtualiojoje mokymosi aplinkoje: Neformalaus švietimo programos aprašas*. https://mokymai.vpma.lt/pluginfile.php/14792/block_html/content/Programos_aprasas_.pdf

77. Nacionalinė švietimo agentūra. (2021). Suaugusiųjų švietimas, Mokytis niekada nevėlu, arba suaugusiųjų švietimas Lietuvoje, Prieiga per internetą: https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2021/12/Suaugusiuju-svietimas_elektroninis-galutinis.pdf

78. Nacionalinis švietimo NVO tinklas. (2020). *Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įgyvendinimas šalies regionuose: Tyrimo ataskaita*. Prieiga internete: https://svietimotinklas.lt/tyrimas/neformaliojo-suaugusiuju-svietimo-igyvendinimas-lietuvos-regionuose/

79. Naujanienė, R., Ruškus, J., Laitinen, M., Motiečienė, R. (2021). *Vaiko ir šeimos gerovė: problemos apibrėžtys, intervencijos ir valstybės vaidmuo*. Vytauto Didžiojo universitetas. https://doi.org/10.7220/9786094674990

80. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimas ir pripažinimas universitete: teorinės ir empyrinės įžvalgos. (2016). Gitana Tolutienė, Rūta Marija Andrikienė, Lina Seibutytė. Klaipėdos universitetas.

81. Neformaliojo suaugusiųjų mokymosi sampratų analizė mokymosi visą gyvenimą kontekste. Prieiga internete: https://www.kpmpc.lt/kpmpc/wp-content/uploads/2015/08/Neformaliojo-suaugusiųjų-mokymosi-sampratų-analizė-mokymosi-visą-gyvenimą-kontekste.pdf

82. Neformaliojo vaikų švietimo mokyklų (teikėjų) įsivertinimo klausimynų taikymo rekomendacijos. (2022). Vilnius: Nacionalinė švietimo agentūra.

83. Nokelainen, P., Kaisvuo, H., Pylväs, L. (2017). Self-regulation and competence in formal and informal contexts of vocational and professional education. In M. Mulder (Ed.), *Competence-based vocational and professional education.* https://doi.org/10.1007/978-3-319-41713-4_36

84. Norqvist, Lars & Leffler, Eva. (2017). Learning in non-formal education: Is it "youthful" for youth in action?. International Review of Education. https://www.researchgate.net/publication/315594650_Learning_in_non-formal_education_Is_it_youthful_for_youth_in_action

85. OECD (2018) Education at a glance 2018: OECD indicators. Paris: OECD Publishing. Available at: https://doi.org/10.1787/eag-2018-en [Žiūrėta 2024-12-30]

86. OECD. (2019). *Getting Skills Right: Engaging low-skilled adults in learning.*

87. Okunevičiūtė Neverauskienė, L., Pocius, A. (2020). Darbo rinkos politikos rezultatus išreiškiančių bendrųjų ir tikslinių grupių rodiklių kaitos įvertinimas. *Lithuanian Journal of Statistics, 59*(1), 1–13. https://doi.org/10.15388/LJS.2020.16784

88. Okunevičiūtė Neverauskienė, L., Pocius, A. (2024). Darbo rinkos raidos tendencijų vertinimas Lietuvoje: Jaunimo padėties lyginamoji analizė. *Regional Formation and Development Studies, 42*(1). https://doi.org/10.15181/RFDS.V42I1.2604

89. Pancerovienė, A., Stonienė, A., Žvinienė, V. (2021). Verslumo ugdymo imitacinėse bendrovėse efektyvumo didinimas, taikant dalykų integraciją. *Studijos – Verslas – Visuomenė: Dabartis ir ateities įžvalgos*, (VI). https://doi.org/10.52320/svv.v0iVI.200

90. Panevėžio miesto savivaldybė. (2022). Panevėžyje padidintas neformaliojo vaikų švietimo finansavimas. *Jūsų Panevėžys*. Prieiga internete: https://jp.lt/panevezyje-padidintas-neformaliojo-vaiku-svietimo-finansavimas/

91. Panevėžio rajono savivaldybės neformaliojo vaikų švietimo lėšų skyrimo ir panaudojimo tvarkos aprašo patvirtinimo" 2021 m. vasario 25 d. Nr. T-44

92. Panevėžio regiono plėtros taryba. (2024). *2022–2030 m. Panevėžio regiono plėtros planas*. Prieiga internete: https://panevezioregionas.lt/regiono-pletra/regiono-pletros-planas/

93. Prakapas, R., Dudaitė, J., Indrašienė, V., Jegelevičienė, V. (2019). *Visos dienos mokykla: modeliai ir įgyvendinimo prielaidos: Mokslo studija*. Mykolo Romerio universitetas. ISBN: 9789955199779.

94. Raelin, J. A. (2008). Work-Based Learning: Bridging Knowledge and Action in the Workplace. San Francisco: Jossey-Bass.

95. Ruškus, J., Žvirdauskas, D., Stanišauskienė, V. (2009). *Neformalusis švietimas Lietuvoje: Faktai, interesai, vertinimai. Mokslo studija*. Vilnius: Nacionalinė švietimo agentūra. Prieiga internete: https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2016/02/neformalusis_svietimas_nef.pdf

96. Saepudin, A., Akhyadi, A. S., Saripah, I. (2020). Training Model to Improve Manager Performance in Non-Formal Education Units in Improving the Quality of Education Services. Journal of Nonformal Education, 6(2), 210–217.Želvys, R. (2010). Švietimo vadybos teorija ir praktika. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. p. 98–105.

97. Sakalauskė, A., Leonavičiūtė, V. (2022). Strategic analysis of Duolingo language learning platform. *Mokslas - Lietuvos ateitis, 14*, 1–9. https://doi.org/10.3846/mla.2022.17731

98. Savickienė, V. (2008). Švietimo vadyba: teorinės ir praktinės įžvalgos. Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerijos Leidybos centras. p. 14–23.

99. Schraeder, M., Self, D. R., Jordan, M. H., Portis, R. (2014). Management Functions as Mechanisms for Fostering Interpersonal Trust. Advances in Business Research. Prieiga internete: https://journals.sfu.ca/

100. Schulz, A., Pfeiffer, C. (2024). A Branch-and-Cut algorithm for the dial-a-ride problem with incompatible customer types. *Transportation Research Part E: Logistics and Transportation Review, 103394*. https://doi.org/10.1016/j.tre.2023.103394

101. Seilius, A., Šimanskienė, L. (2006). Verslo organizacijų valdymas globalizacijos sąlygomis: teorinis požiūris. Verslas: teorija ir praktika. Vilnius: Technika.

102. Skirmantienė J. (2014). Neformaliojo ugdymo svarba pozityviajai socializacijai. Socialinis ugdymas, 108 – 118 p

103. Skutil, M., Havlíčková, K., Matějíčková, R. (2015). Educational process in terms of teaching methods and organizational forms in small schools. *Procedia - Social and Behavioral Sciences, 12 February 2015*. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.01.932

104. Socialinis teisingumas švietime: teorinė samprata ir praktinis vertinimas. Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerija. Prieiga internete: https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2016/02/knyga-Socialinis-teisingumas_bpr.pdf

105. Souto-Otero, M. (2021). Neformaliojo ir savaiminio mokymosi formaliajame švietime įteisinimas: slaptas ir atviras.

106. Stoner, J. A. F., Freeman, R. E., Gilbert, D. R. (2005). Vadyba. Kaunas: Poligrafija ir informatika.

107. Stringer G. (2001). Les vingt-cinq années de l'Université du troisième âge (UTA) de l'Univerité de Sherbrooke. Editions de l'UTA: Collection „L' aveniu de la mémoire".

108. Širiakovienė, A. (2016). Papildomo darbinio (technologinio) ugdymo kaita Lietuvoje. *Acta Paedagogica Vilnensia, 15*. https://doi.org/10.15388/ActPaed.2005.15.9734

109. Švagždienė, B., Perkumienė, D., Dagytė, R. (2021). Prieinamo turizmo neįgaliesiems su judėjimo negalia vertinimas: patirtis ir galimos kliūtys. *Public Policy and Administration, 20*(3), 382–396. https://doi.org/10.5755/j01.ppaa.20.3.27510

110. Švietimo tinklas. (2023). SNVOT ataskaita 2023. [PDF]. https://svietimotinklas.lt/wp-content/uploads/2023/01/SNVOT-Ataskaita-2023.pdf

111. Targamadzė, V. (1996). Švietimo organizacijų elgsena. Kaunas: Technologija.

112. Theoretical aspects. Journal of Psychological Innovations: Education and Didactics, 24 (1). Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine.

113. Trakšelys, K. (2015). Žmogaus gerovės kūrimas transformuotoje visuomenėje: švietimo prieinamumo principas. *Filosofija. Sociologija, 26* (2). https://doi.org/10.6001/fil-soc.2015.26.2.5

114. Trakšelys, K., Andriekienė, R. M. (2016). Andragogo vaidmenų raiška modernioje visuomenėje. Pedagogika / Pedagogy, 123 (3), 67–85. https://doi.org/10.xxxx/yyyy

115. Trakšelys, K., Martišauskienė, D. (2016). Švietimo paslaugų kokybė: Efektyvumas, rezultatyvumas, prieinamumas. *Tiltai, 73* (1). https://doi.org/10.15181/tbb.v73i1.1273

116. Trečiojo amžiaus universitetų sistemos veiklos analizė. (2015). Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centras. Prieiga: https://www.kpmpc.lt/kpmpc/wp-content/uploads/2015/08/Tre%C4%8Diojo-am%C5%BEiaus-universitet%C5%B3-sistemos-veiklos-analiz%C4%97.pdf

117. UNESCO. (2016). *Education 2030: Incheon Declaration and Framework for Action.*

118. Vaikų priežiūros paslaugų įvairovės ir prieinamumo Lietuvoje galimybių studija. (2023 m. lapkričio 15 d.). Vaikų priežiūros paslaugos Lietuvoje: Sistemų sąveika, vaikų poreikiai, paslaugų prieinamumas, užsienio praktika.

119. Vitkutė, J. (2023). Prakalbinti aplinką: XVII a. – XVIII a. pabaigos vaikų portretų atributika/ Let the Environment Speak: Attributes in Children's Portraiture of the Seventeenth – Late Eighteenth Century. *Acta Academiae Artium Vilnensis*, *110–111*. https://doi.org/10.37522/aaav.110-111.2023.180

120. Warkentin, M. (2014). *Trends and Research in the Decision Sciences: Best Papers from the 2014 Annual Conference*. FT Press.

121. Želvys, R. (2003). Švietimo organizacijų vadyba. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. p. 45–50.

122. Želvys, R. (2010). Švietimo vadybos teorija ir praktika. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla

123. Žemaitytė, I., (2007). Neformalusis suaugusiųjų švietimas: plėtros tendencijos dabartinėje Europoje. Monografija.

124. Žydžiūnaitė, V., Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai. Principai ir metodai. Kokybinių tyrimų etika* (2(1), 332–367). Vilnius. https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2021/02/7702_Kokybiniu_tyrimu_etika.pdf

PRIEDAI

1 priedas

Kokybinio tyrimo klausimynas (Interviu ekspertams)

Gerbiamas eksperte,

Esame Vilniaus Universiteto Šiaulių akademijos vadybos programos studentės Edita Kazlauskienė ir Lina Bartnykienė. Rašome magistrinį darbą ir atliekame tyrimą, kuriuo siekiame apibrėžti neformalaus švietimo valdymo funkcijas paslaugų prieinamumui bei nustatyti paslaugų prieinamumo didinimo priemones įvairioms tikslinėms grupėms Panevėžio mieste ir rajone. Apklausa yra anoniminė ir konfidenciali. Jūsų atsakymai bus apibendrinti su kitų respondentų atsakymais ir naudojami tik moksliniais tikslais.
Dėkojame už dalyvavimą tyrime, Jūsų pateiktą nuomonę ir skirtą laiką.

Edita Kazlauskienė, e.kazlauskiene@gmail.com, Lina Bartnykienė bartalina@gmail.com

Jūsų amžius _____

Jūsų darbo stažas _____

Jūsų darbovietė, pareigos _____

1. NEFORMALAUS ŠVIETIMO ORGANIZAVIMAS

1. Kaip apibūdintumėte neformalaus švietimo situaciją Panevėžio mieste/rajone?
2. Kokie pagrindiniai neformalaus švietimo tikslai, uždaviniai ir prioritetai?
3. Kokie yra pagrindiniai neformalaus švietimo organizavimo iššūkiai Panevėžio mieste/rajone?
4. Ar sudarydami/patvirtindami neformalaus švietimo programas ir atsižvelgiate į dalyvaujančių amžių?
5. Ar programos atitinka jų poreikius? Pateikite pavyzdžių.
6. Kokios neformalaus švietimo valdymo funkcijos (planavimas, organizavimas, vadovavimas, kontrolė), jūsų manymu, labiausiai reikia tobulinti?

2. PRIEINAMUMAS

7. Kur galima rasti informacijos apie siūlomas neformalaus švietimo paslaugas?
8. Kokios, Jūsų nuomone, yra pagrindinės priežastys, trukdančios paslaugų prieinamumą mieste/rajone?
9. Kaip, Jūsų nuomone, galima padidinti neformalaus švietimo veiklų prieinamumą skirtingoms tikslinėms grupėms (mokiniai/TAU studentai)?
10. Kaip vertinate neformalaus švietimo pedagogų pasirengimą ir kvalifikaciją?

3. TOBULINIMAS

11. Kokie, Jūsų nuomone, yra veiksmingiausi būdai įtraukti daugiau skirtingų tikslinių grupių į neformalaus švietimo programas?
12. Kokie gerosios praktikos pavyzdžiai, užtikrinančios neformalaus švietimo veiklų prieinamumą Panevėžio mieste/rajone?
13. Ar turite kokių nors konkrečių pavyzdžių ar idėjų, kaip švietimo paslaugų sistema galėtų būti efektyviau pritaikyta skirtingoms tikslinėms grupėms?
14. Kokią matote neformalaus švietimo ateities viziją Panevėžio mieste/rajone per ateinančius kelerius metus ?

2 priedas

Neformalaus švietimo organizavimas: paslaugų prieinamumo tobulinimo galimybės

Gerbiami mokiniai, esame Vilniaus universiteto Šiaulių akademijos studentės ir atliekame tyrimą, kuriuo siekiame nustatyti neformalaus švietimo paslaugų prieinamumo tobulinimo galimybes Panevėžio mieste ir rajone. Anketa yra anoniminė. ***Neformaliojo švietimo paskirtis*** *– tenkinti mokinių pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais.*

Tikimės, jog atsakysite nuoširdžiai ir Jūsų atsakymai padės gauti objektyvius tyrimo rezultatus.

Dėkojame už dalyvavimą tyrime, Jūsų pateiktą nuomonę ir skirtą laiką.

Pažymėkite tinkamus atsakymus

1.

Tavo lytis?

- Mergaitė
- Berniukas

2. Tavo klasė?

- 1 – 4 klasė
- 5 – 8 klasė
- 9 – 12 klasė

3. Tu gyveni?

- Panevėžio mieste
- Panevėžio rajone

4. Kelis neformalaus švietimo užsiėmimus šiuo metu lankai, kurie vyksta ne mokykloje?

- 1
- 2
- 3
- Kita (įrašyk)

5. Kokius neformalaus švietimo užsiėmimus šiuo metu lankai?

- Muzika
- Dailė
- Šokis
- Teatras
- Sportas
- Techninė kūryba
- Turizmas ir kraštotyra
- Gamta, ekologija
- Saugus eismas
- Informacinės technologijos
- Technologijos
- Medijos
- Etnokultūra
- Kalbos
- Pilietiškumas
- Kita (įrašyk)

6. Kaip dažnai dalyvauji neformalaus švietimo užsiėmimuose?

- Kasdien
- 2 - 3 kartus per savaitę
- 1 kartą per savaitę
- Kelis kartus per mėnesį
- Kartą per mėnesį ar rečiau

7. Ar užsiėmimai yra patogioje vietoje?

- Taip, užsiėmimų vieta yra lengvai pasiekiama ir patogi
- Ne, užsiėmimų vieta yra toli ir sunkiai pasiekiama
- Užsiėmimų vieta yra patogi tik tam tikromis aplinkybėmis (pvz., priklauso nuo transporto galimybių)
- Kita (įrašyk): _____

8. Kaip Tu atvyksti į užsiėmimus? (Pažymėk vieną ar kelis variantus)

- Pėsčiomis
- Paspirtuku, dviračiu
- Mokykliniu autobusu
- Viešuoju transportu
- Automobiliu (mane veža)

- Kita (įrašyk): _____

9. Kas Tave paskatino lankyti užsiėmimus?(Pažymėk vieną ar kelis variantus)

- Pats(-i) nusprendžiau lankyti, nes tai mane domina
- Pasiūlė draugai
- Pasiūlė šeimos nariai (pvz., tėvai, brolis, sesė)
- Pasiūlė mokytojai ar užsiėmimų vadovai
- Pažįstami, kurie lankė užsiėmimus
- Kita (įrašyk): _____

10. Iš kur gavai informaciją apie užsiėmimus? (Pažymėk vieną ar kelis variantus)

- Iš žiniasklaidos (laikraščių, televizijos, radijo, interneto)
- Iš reklaminių plakatų
- Iš skrajučių, lankstinukų
- Iš informacijos skelbimų lentos
- Iš interneto/socialinių tinklų
- Kita (įrašyk): _____

11. Kaip manai, kokia nauda yra iš lankomų užsiėmimų? (Pažymėk vieną ar kelis variantus)

- Įgyju naujų žinių
- Pagilinu žinias ir gebėjimus dominančioje srityje
- Galiu parodyti savo gebėjimus ir būti įvertintas(-a)
- Užsiėmimai skatina kūrybiškumą ir savarankiškumą
- Užsiėmimai padeda atrasti naujų pomėgių ir talentų
- Yra galimybė susipažinti su naujais draugais
- Prasmingai leidžiu laisvalaikį
- Didėja pasitikėjimas savimi
- Pagerėja nuotaika ar savijauta
- Kita (įrašyk): _____

12. Ar pakanka priemonių užsiėmimų metu? (Pažymėk vieną ar kelis variantus)

• Visuomet visko užtenka

• Kartais reikia dalintis viena reikalinga priemone su kitais

• Turime patys pasirūpinti arba pasigaminti priemones

• Nėra jokio inventoriaus

• Inventoriaus nereikia šių užsiėmimų metu

13. Ar užsiėmimai, kuriuos lankai?

- Mokami
- Nemokami
- Dalį išlaidų reikia primokėti

14. Ar užsiėmimai vyksta Tau patogiu laiku?

- Taip, užsiėmimų laikas man labai patogus
- Dažniausiai patogus, bet kartais turiu derinti kitus užsiėmimus
- Nepatogus, laikas dažnai sutampa su kitomis veiklomis
- Visai nepatogus, dėl laiko negaliu dalyvauti užsiėmimuose

15. Kaip vertini užsiėmimų organizavimą?

Teiginys	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Užsiėmimų pasirinkimas yra labai įvairūs					
Užsiėmimų tvarkaraštis yra tinkamas					
Užsiėmimų metu yra pakankamai reikalingų priemonių (pvz., instrumentų, aprangos, sporto inventoriaus)					
Vieta, kurioje vyksta užsiėmimai yra tvarkinga ir jauki					

Užsiėmimai yra organizuojami saugioje aplinkoje					
Užsiėmimų metu naudojami metodai yra šiuolaikiški ir efektyvūs					
Užsiėmimai yra įdomūs ir atitinka pomėgius					
Užsiėmimų tempas pritaikytas skirtingiems dalyvių gebėjimams ir poreikiams					
Nuolat vykdomos apklausos apie mokinių lūkesčius					
Visi mokiniai (kitataučiai, neįgalieji ir kt.) turi vienodas galimybes dalyvauti užsiėmimuose					
Mokytojas yra dėmesingas, draugiškas, pagiria už padarytą pažangą					
Dalyvavimas užsiėmimuose bus naudingas ateityje					

16. Kokie veiksniai, Tavo nuomone, labiausiai riboja užsiėmimų prieinamumą? (Pažymėk vieną ar kelis variantus)

- Per didelė kaina
- Užsiėmimų vieta per toli
- Transporto problemos
- Tvarkaraštis nėra tinkamas
- Nepakanka informacijos apie užsiėmimus
- Neįdomūs užsiėmimai
- Trūksta reikalingų priemonių
- Per didelis užimtumas, nuovargis
- Užsiėmimai nėra pritaikyti individualiems poreikiams
- Kitos priežastys (įrašyk): _____

17. Kaip, Tavo manymu, organizuoti užsiėmimus, kad jie būtų įdomūs ir patiktų?
(Pažymėk vieną ar kelis variantus)

- Įtraukti daugiau kūrybinių ir praktinių veiklų, tokius kaip žaidimai, stovyklos ar renginiai
- Organizuoti užsiėmimus įvairiomis temomis
- Rinktis temas, kurios atitinka mokinių interesus ir poreikius
- Įtraukti interaktyvius metodus
- Suteikti mokiniams galimybę siūlyti savo idėjas
- Organizuoti užsiėmimus mažesnėse grupėse, kad visi galėtų dalyvauti aktyviai
- Dažniau rengti užsiėmimus už mokyklos ribų
- Kita (įrašyk): _____

Dėkojame už atsakymus

3 priedas

Neformalaus švietimo organizavimas: paslaugų prieinamumo tobulinimo galimybės

Gerbiamas Pedagoge,

esame Vilniaus universiteto Šiaulių akademijos studentės ir atliekame tyrimą, kuriuo siekiame nustatyti neformalaus švietimo paslaugų prieinamumo tobulinimo galimybes Panevėžio mieste ir rajone. Anketa yra anoniminė.

Tikimės, jog atsakysite nuoširdžiai ir Jūsų atsakymai padės gauti objektyvius tyrimo rezultatus.

Dėkojame už dalyvavimą tyrime, Jūsų pateiktą nuomonę ir skirtą laiką.

Edita Kazlauskienė, e.kazlauskiene@gmail.com, Lina Bartnykienė bartalina@gmail.com

Pažymėkite tinkamus atsakymus

1. **Jūsų lytis?**
- Vyras
- Moteris

2. Jūsų amžius (įrašykite)?

_____

3. Jūs gyvenate?

- Panevėžio mieste
- Panevėžio rajone

4. Jūsų pedagoginis darbo stažas (įrašykite)?

_____

5. Jūsų kvalifikacinė kategorija?

- Mokytojas
- Vyresnysis mokytojas
- Mokytojas metodininkas
- Mokytojas ekspertas

6. Jūsų dėstomo dalyko programos kryptis?

- Muzika
- Dailė
- Šokis
- Teatras
- Sportas
- Techninė kūryba
- Turizmas ir kraštotyra
- Gamta, ekologija
- Informacinės technologijos
- Technologijos
- Medijos
- Etnokultūra
- Kalbos
- Pilietiškumas
- Kita (įrašykite)

7. Koks mokinių/TAU studentų skaičius Jūsų grupėse?

- Vienas mokinys
- Iki 12 mokinių
- 12 – 20 mokinių
- Daugiau nei 20 mokinių
  Kita (įrašykite)

8. Kaip Jūs atvykstate į darbą? (Pažymėkite vieną ar kelis variantus)

- Pėsčiomis
- Paspirtuku, dviračiu
- Viešuoju transportu
- Automobiliu
- Kita (įrašykite): _____

9. Koks taikomas Jūsų mokykloje mokiniams/TAU studentams mokestis už neformaliojo švietimo užsiėmimus?

- Mokami
- Nemokami
- Dalį išlaidų reikia primokėti

10. Iš kur mokiniai/TAU studentai gauna informaciją apie užsiėmimus? (Pažymėkite vieną ar kelis variantus)

- Iš žiniasklaidos (laikraščių, televizijos, radijo, interneto)
- Iš reklaminių plakatų
- Iš skrajučių, lankstinukų
- Iš informacijos skelbimų lentos
- Iš interneto/socialinių tinklų
- Iš savivaldybės puslapio
- Kita (įrašykite): _____

11. Kokią naudą gauna mokiniai/TAU studentai iš neformalaus švietimo užsiėmimų? (Pažymėkite vieną ar kelis variantus)

- Įgyja naujų žinių
- Pagilina žinias ir gebėjimus dominančioje srityje
- Demonstruoja savo gebėjimus ir yra įvertinti
- Lavina kūrybiškumą ir savarankiškumą
- Atranda naujų pomėgių ir talentų
- Susipažįsta su naujais kolegomis/draugais
- Prasmingai praleidžia laisvalaikį
- Ugdo pasitikėjimas savimi
- Pagerėja nuotaika ar savijauta
- Kita (įrašykite): _____

12. Ar pakanka priemonių užsiėmimų metu? (Pažymėkite vieną ar kelis variantus)

• Visuomet visko užtenka

• Kartais reikia dalintis viena reikalinga priemone su kitais

• Turime patys pasirūpinti arba pasigaminti priemones

• Nėra jokio inventoriaus

• Inventoriaus nereikia šių užsiėmimų metu

13. Ar jūsų manymu, užsiėmimai yra pritaikyti skirtingoms amžiaus grupėms?
Taip, jie visiškai pritaikyti
○ Iš dalies pritaikyti
○ Nėra pritaikyti

14. Ar visi mokiniai (SUP mokiniai, socialinių, ekonominių ar kultūrinių grupių) turi vienodas galimybes dalyvauti užsiėmimuose?

- Sutinku
- Nesutinku
- Iš dalies sutinku

15. Kaip vertinate neformalaus švietimo organizavimą?

	Teiginys	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Planavimas						
1	Programos tikslai ir strategija yra aiškiai suformuluoti numatant ilgalaikį poveikį mokiniams					
2	Vadovaujamasi mokyklos veiklą reglamentuojančiais dokumentais					
3	Užsiėmimai yra planuojami, kad atitiktų mokinių lūkesčius					
4	Planuojant veiklas skiriamas dėmesys inovacijoms					
Organizavimas						
1	Užsiėmimų tvarkaraštis sudarytas tinkamai					
2	Siūlomi užsiėmimai įvairių poreikių ir gebėjimų mokiniams					

3	Užsiėmimai pritaikyti skirtingoms mokinių amžiaus grupėms					
4	Užsiėmimai yra organizuojami saugioje aplinkoje					
Vadovavimas						
1	Administracija skatina mokytojų bendradarbiavimą organizuojant neformaliojo švietimo veiklas					
2	Efektyvus vadovavimas užtikrina, kad mokymo veiklos būtų plačiai auditorijai					
3	Pedagogai motyvuojami kelti kvalifikaciją ir tobulėti					
4	Bendradarbiaujama su kitomis organizacijomis, siekiant praturtinti užsiėmimų pasiūlą					
5	Bendradarbiavimas su tėvais yra naudingas					
Kontrolė						
1.	Reguliariai atnaujinama ir pateikiama išsami informacija apie teikiamas neformalaus švietimo paslaugas					
2.	Nuolat stebima mokinio pažanga					
3.	Nuolat renkama informacija apie mokinių lūkesčius					
4.	Vadovai reguliariai analizuoja neformaliojo švietimo veiklų rezultatus					

16. Kokios priežastys, Jūsų nuomone, labiausiai riboja užsiėmimų prieinamumą?

Atsakymas (laisva forma): _____

17. Kaip galima būtų padidinti mokinių/TAU studentų įsitraukimą į neformalaus švietimo užsiėmimus?

Atsakymas (laisva forma): _____

Dėkojame už atsakymus

4 priedas

Neformalaus švietimo organizavimas: paslaugų prieinamumo tobulinimo galimybės

Gerbiami TAU studentai, esame Vilniaus universiteto Šiaulių akademijos studentės ir atliekame tyrimą, kuriuo siekiame nustatyti neformalaus švietimo paslaugų prieinamumo tobulinimo galimybes Panevėžio mieste ir rajone. Anketa yra anoniminė.

Tikimės, jog atsakysite nuoširdžiai ir Jūsų atsakymai padės gauti objektyvius tyrimo rezultatus.

Dėkojame už dalyvavimą tyrime, Jūsų pateiktą nuomonę ir skirtą laiką.

Edita Kazlauskienė, e.kazlauskiene@gmail.com, Lina Bartnykienė bartalina@gmail.com

Pažymėkite tinkamus atsakymus

1. Jūsų lytis?

- Moteris
- Vyras

2. Jūsų amžius?

- 50–59 metai
- 60–69 metai
- 70–79 metai
- 80+ metai

3. Jūs gyvenate?

- Panevėžio mieste
- Panevėžio rajone

4. Jūsų išsilavinimas?

- Pagrindinis
- Vidurinis
- Profesinis
- Aukštesnysis
- Aukštasis
- Kita (pažymėkite)

5. Kokiuose užsiėmimuose Jūs dalyvaujate?

- Užsienio kalbų
- Kompiuterinių įgūdžių tobulinimas
- Meno istorija
- Tapyba, keramika, sodininkystė
- Pilietinis švietimas
- Sveika gyvensena
- Kita (įrašykite)

6. Kaip dažnai dalyvaujate TAU užsiėmimuose?

- Kasdien
- 2 - 3 kartus per savaitę
- 1 kartą per savaitę
- Kelis kartus per mėnesį
- Kartą per mėnesį ar rečiau

7. Ar užsiėmimai yra patogioje vietoje?

- Taip, užsiėmimų vieta yra lengvai pasiekiama ir patogi
- Ne, užsiėmimų vieta yra toli ir sunkiai pasiekiama
- Užsiėmimų vieta yra patogi tik tam tikromis aplinkybėmis (pvz., priklauso nuo transporto galimybių)
- Kita (įrašykite): _____

8. Kaip Jūs atvykstate į užsiėmimus?
(Pažymėkite vieną ar kelis variantus)

- Pėsčiomis
- Paspirtuku, dviračiu
- Viešuoju transportu
- Automobiliu
- Kita (įrašykite): _____

9. Kas Jus paskatino lankyti užsiėmimus?(Pažymėkite vieną ar kelis variantus)

- Pats(-i) nusprendžiau lankyti, nes tai mane domina
- Pasiūlė draugai
- Pasiūlė šeimos nariai (pvz., tėvai, brolis, sesė)
- Pasiūlė mokytojai ar užsiėmimų vadovai
- Pažįstami, kurie lankė užsiėmimus
- Kita (įrašykite): _____

10. Iš kur Jūs gavote informaciją apie užsiėmimus? (Pažymėkite vieną ar kelis variantus)

- Iš žiniasklaidos (laikraščių, televizijos, radijo, interneto)
- Iš reklaminių plakatų
- Iš skrajučių, lankstinukų
- Iš informacijos skelbimų lentos
- Iš interneto/socialinių tinklų
- Kita (įrašykite): _____

11. Kaip manote, kokia nauda yra iš lankomų užsiėmimų? (Pažymėkite vieną ar kelis variantus)

- Įgyju naujų žinių
- Pagilinu žinias ir gebėjimus dominančioje srityje
- Galiu parodyti savo gebėjimus ir būti įvertintas(-a)
- Užsiėmimai skatina kūrybiškumą ir savarankiškumą
- Užsiėmimai padeda atrasti naujų pomėgių ir talentų
- Yra galimybė susipažinti su naujais kolegomis
- Prasmingai leidžiu laisvalaikį
- Didėja pasitikėjimas savimi
- Pagerėja nuotaika ar savijauta
- Kita (įrašykite): _____

12. Ar pakanka priemonių užsiėmimų metu? (Pažymėkite vieną ar kelis variantus)

• Visuomet visko užtenka

• Kartais reikia dalintis viena reikalinga priemone su kitais

• Turime patys pasirūpinti arba pasigaminti priemones

• Nėra jokio inventoriaus

• Inventoriaus nereikia šių užsiėmimų metu

13. Ar užsiėmimai, kuriuos lankote?

- Mokami
- Nemokami
- Dalį išlaidų reikia primokėti

14. Ar užsiėmimai vyksta Jums patogiu laiku?

- Taip, užsiėmimų laikas man labai patogus
- Dažniausiai patogus, bet kartais turiu derinti kitus užsiėmimus
- Nepatogus, laikas dažnai sutampa su kitomis veiklomis
- Visai nepatogus, dėl laiko negaliu dalyvauti užsiėmimuose

15. Kaip vertinate užsiėmimų organizavimą?

Teiginys	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Užsiėmimų pasirinkimas yra labai įvairus					
Užsiėmimų tvarkaraštis yra tinkamas					
Užsiėmimų metu yra pakankamai reikalingų priemonių					
Vieta, kurioje vyksta užsiėmimai yra tvarkinga ir jauki					
Užsiėmimai yra organizuojami saugioje aplinkoje					
Užsiėmimų metu naudojami metodai yra šiuolaikiški ir efektyvūs					
Užsiėmimai yra įdomūs ir atitinka pomėgius					
Užsiėmimų tempas pritaikytas skirtingiems TAU studentų gebėjimams ir poreikiams					
Nuolat vykdomos apklausos apie TAU studentų lūkesčius					
Visi TAU studentai (kitataučiai, neįgalieji ir kt.) turi vienodas galimybes dalyvauti užsiėmimuose					
Andragogai, mokytojai yra dėmesingi, draugiški, pagiria už padarytą pažangą					
Dalyvavimas užsiėmimuose bus naudingas ateityje					

16. Kokie veiksniai, Jūsų nuomone, labiausiai riboja užsiėmimų prieinamumą? (Pažymėkite vieną ar kelis variantus)

- Per didelė kaina
- Užsiėmimų vieta per toli
- Transporto problemos
- Tvarkaraštis nėra tinkamas
- Nepakanka informacijos apie užsiėmimus
- Neįdomūs užsiėmimai
- Trūksta reikalingų priemonių
- Per didelis užimtumas, nuovargis
- Užsiėmimai nėra pritaikyti individualiems poreikiams
- Kitos priežastys (įrašykite): _____

17. Kaip, Jūsų manymu, organizuoti užsiėmimus, kad jie būtų įdomūs ir patiktų?
(Pažymėkite vieną ar kelis variantus)

- Įtraukti daugiau kūrybinių ir praktinių veiklų, tokius kaip žaidimai, stovyklos ar renginiai
- Organizuoti užsiėmimus įvairiomis temomis
- Rinktis temas, kurios atitinka TAU studentams interesus ir poreikius
- Įtraukti interaktyvius metodus
- Suteikti TAU studentams galimybę siūlyti savo idėjas
- Organizuoti užsiėmimus mažesnėse grupėse, kad visi galėtų dalyvauti aktyviai
- Dažniau rengti išvykas, edukacijas
- Kita (įrašykite): _____.

5 priedas

Kiekybinio tyrimo metu surinkti mokinių ir TAU studentų duomenys	
Mokiniai	**TAU studentai**
Respondentų lytis	
Mergaitės - 69 % Berniukai – 23 %	Moterys – 90 % Vyrai – 10 %
Respondentų amžius	
1 -4 klasės - 17 % 5 -8 klasės - 52 % 9 –12 klasės - 30 %	50 – 59 metai –32 % 60 – 69 metai – 41 % 70 – 79 metai 26 %
Gyvenamoji vieta	
Gyvena mieste – 77 % Gyvena rajone – 23 %	Gyvena mieste – 63 % Gyvena rajone – 37 %
Lanko 1 būrelį - 63 % Lanko 2 - 3 būrelius - 20 %	Įgytas aukštąsis išsilavinimas - 65%, Įgytas aukštesnysis išsilavinimas - 21% Įgytas profesinis išsilavinimo - 9%, Įgytas vidurinis išsilavinimas - 4%
Neformalaus švietimo užsiėmimų lankymo dažnumas	
2–3 kartai per savaitę – 55% Kasdien - 13% Kelis kartus per mėnesį -4%	2–3 kartus per savaitę – 26 % 1 kartą per mėnesį -30 %
Užsiėmimų vieta	
Lengvai pasiekiama -71%, Priklauso nuo specifinių aplinkybių - 21% Vieta yra nepatogi - 4%	Vieta yra lengvai pasiekiama -74%, Priklauso nuo specifinių aplinkybių - 24 % Vieta yra nepatogi - 1 %
Šiuo metu lankomi užsiėmimai	
Sportas -28% Šokiai - 21% Muzika - 17%	Sveikos gyvensenos užsiėmimai - 51 % Užsienio kalbų užsiėmimai - 16 % Menai – 14 %
Susisiekimas	
Lengvai pasiekiama vieta – 71 % Nepatogus susisiekimas –21 % Atvyksta pėsčiomis - 34 % Automobiliu – 27 %	Lengvai pasiekiama vieta – 74 % Nepatogus susisiekimas - Atvyksta pėsčiomis - 37% Automobiliu –30 %
Veiksniai paskatinę lankyti užsiėmimus	
Savo iniciatyva – 42 % Paskatino šeimos nariai - 24 % Paskatino lankyti draugai – 15 %	Savo iniciatyva – 51 % Pažįstami, kurie lankė užsiėmimus - 23 % Paskatino lankyti draugai – 11 %
Informacijos gavimo šaltinis	
Iš tėvų -39 % Iš interneto – 25 %	Iš interneto – 42 % Iš kitų šaltinių - 21 %
Užsiėmimų laikas	
Patogus – 65 % Nepatogus – 29 %	Patogus – 54 % Dažniausiai patogus laikas - 41 % Nepatogus – 5 %

Mokestis	
Nemokama dauguma užsiėmimų - 13 % Mokami - 70 %	Nemokami – 54 % Nemokama dauguma užsiėmimų - 34 % Mokami –13 %
Priemonių pakankamumas	
Priemonių užtenka - 71 % Reikia dalintis su kitais –15 %	Priemonių užtenka - 61 % Reikia dalintis su kitais – 17 %
Kliūtys	
Netinkamas tvarkaraštis- 15 % Per didelis užimtumas -18 % Per didelė kaina – 13 %	Nepakanka informacijos – 14 % Per didelis užimtumas - 16 %
Lankomų užsiėmimų nauda	
Galimybė parodyti savo gebėjimus - 15 % Laisvalaikio praleidimas – 13 % Galimybė susipažinti su naujais draugais - 13 %	Prasmingai leisti laisvalaikį -19 % Pagerėja nuotaika ir savijauta – 15 % Galimybė pagilinti žinias - 14 %
Pasiūlymai kaip gerinti užsiėmimų kokybę	
Daugiau kūrybinių ir praktinių veiklų - 20 % Rinktis temas atitinkančias interesus ir poreikius –16 % Organizuoti užsiėmimus įvairiomis temomis –15%	Rinktis temas atitinkančias interesus ir poreikius -22 % Rengti išvykas, edukacijas – 20 % Organizuoti užsiėmimus mažesnėse grupėse-14 %
Užsiėmimų organizavimas	
Tinkamas užsiėmimų tempas, sukuriamos tinkamos sąlygos, užsiėmimų pasirinkimas yra labai įvairus, tvarkaraščiai yra tinkami, veiklų vykdymo vietos yra tvarkingos ir jaukios, užsiėmimų metu naudojami metodai yra šiuolaikiški ir efektyvūs bei atitinka jų poreikius ir pomėgius	Užsiėmimų pasirinkimo įvairovė, sukuriamos tinkamos sąlygos, tinkamas užsiėmimų pritaikymas dalyvių gebėjimams ir poreikiams, užsiėmimų tempas ir turinys yra tinkami, padedama realizuoti pomėgius ir interesus.
Pastaba: pasirinkti reikšmingiausi respondentų atsakymai	

6 priedas

Klientų tipų skirtumai neformaliajame švietime: vaikai ir suaugusieji metodologinėje dalyje

Neformalaus švietimo praktikoje vyrauja nuostata, kad vaikai ir suaugusieji – dvi iš esmės skirtingos dalyvių (klientų) grupės, kurioms reikia skirtingų metodų bei mokymo organizavimo formų (Jarvis, 2010; Merriam & Bierema, 2014). Vaikai, dar neturintys daug gyvenimiškos patirties, natūraliai linkę mokytis žaisdami, tyrinėdami, o pagrindinį vaidmenį jų mokymosi procese atlieka autoritetai ir aplinkos įvairovė (UNESCO, 2016). Tuo tarpu suaugusieji mokymą dažniausiai sieja su konkrečia praktine nauda (pvz., kvalifikacijos kėlimu, naujų karjeros galimybių paieška) ir remiasi savo sukaupta asmenine bei profesine patirtimi (Mezirow, 1991; OECD, 2019).

Vaikai ir paaugliai	Suaugusieji
Mokymosi motyvacija: Vaikai paprastai mokosi per veiksmą, žaidimą, kūrybines dirbtuves – jie dažnai eksperimentuoja, mėgsta įtraukiančias, žaismingas veiklas (Brookfield, 2012).	**Mokymosi motyvacija**: Suaugusieji, anot suaugusiųjų mokymosi teorijos (Mezirow, 1991), mieliau renkasi tas programas, kurios aiškiai atliepia jų asmeninius ar darbo rinkos poreikius. Jie linkę iškelti konkrečius tikslus (pavyzdžiui, išmokti naujų IT įgūdžių, gauti sertifikatą), todėl vertina mokymo turinio praktinę naudą (Cedefop, 2020).
Pedagoginis požiūris: Užsiėmimai turėtų būti trumpi, dinamiški, kuo labiau subalansuoti su vaikų socialinių gebėjimų ugdymu, taip pat integruoti žaidybinius elementus, kurie skatina smalsumą (Europos Komisija, 2018).	**Andragoginis požiūris**: Vyrauja savivaldus (autonomiškas) mokymasis – suaugusieji pasinaudoja savąja patirtimi, o teorijas ar naujas žinias greičiau sieja su konkrečiomis gyvenimiškomis situacijomis, todėl diskusijos, refleksijos ir kritinio mąstymo metodai jiems ypač svarbūs (Merriam & Bierema, 2014).
Organizaciniai ypatumai: Mokytojai, būrelių vadovai ar mentoriai paprastai atlieka stiprų vadovaujamąjį vaidmenį, o vaikai remiasi jų patarimais, pasitikėjimą didinanti grįžtamojo ryšio sistema tampa viena svarbiausių motyvacijos palaikymo priemonių (UNESCO, 2016).	**Organizaciniai ypatumai**: Dažniausiai siekiama lankstaus grafiko (vakarinių, savaitgalinių ar nuotolinių užsiėmimų), galimybės mokytis intensyviai arba moduliais, atsižvelgiant į darbines ir šeimynines pareigas (OECD, 2019).

Paslaugų prieinamumo didinimas skirtingiems klientų tipams (vaikams ir suaugusiesiems) neformaliajame ugdyme

Neformaliajame švietime paslaugų prieinamumas apibrėžiamas kaip galimybė įvairaus amžiaus ir socialinės padėties žmonėms nesunkiai gauti jiems aktualias mokymosi paslaugas (Cedefop, 2020; OECD, 2019). Kalbant apie vaikų ir suaugusiųjų grupes, jų mokymosi poreikiai ir galimos kliūtys skiriasi, todėl paslaugų teikėjams ypač svarbu užtikrinti skirtingus prieinamumo didinimo sprendimus. Šiame skyriuje aptariamos pagrindinės strategijos, kurias mokslinėje literatūroje (Brookfield, 2012; Jarvis, 2010; Merriam & Bierema, 2014) išskiria tyrėjai, norėdami padėti vaikams ir suaugusiesiems pasinaudoti neformaliojo ugdymo teikiamomis galimybėmis.

Vaikai ir paaugliai	Suaugusieji
Žaidybinis ir įtraukus mokymosi formatas *Teorinė prielaida*: Vaikams būdingas mokymasis per žaidimą, eksperimentavimą, kūrybines veiklas (UNESCO, 2016).	**Lankstus mokymosi laikas ir formos** *Teorinė prielaida*: Suaugusieji dažniausiai turi darbinių, šeimos ir kitų įsipareigojimų, todėl fiksuoti mokymosi grafikai jiems gali būti sudėtingai suderinami (Merriam & Bierema, 2014).

Praktinės priemonės: Vaikams skirtų būrelių ar stovyklų prieinamumą galima didinti per lankstų veiklų tvarkaraštį (pvz., popamokinės valandos), žaidybinius elementus (angl. *gamification*), taip pat sudarant galimybes nemokamai arba už mažesnį mokestį dalyvauti socialiai pažeidžiamiems vaikams (Europos Komisija, 2018). *Poveikis*: Tokiu būdu mažinama atskirtis tarp vaikų iš skirtingos socioekonominės aplinkos, užtikrinama, kad jie gautų galimybę aktyviai tobulėti, toliau ugdytųsi socialinius, emocinius ir kūrybinius gebėjimus (Brookfield, 2012).	*Praktinės priemonės*: Vakariniai ar savaitgaliniai kursai, trumpų modulių mokymai (pvz., intensyvūs šeštadienio seminarai), mišrūs (kontaktiniai ir nuotoliniai) formatai (OECD, 2019). *Poveikis*: Šios priemonės leidžia dirbantiems ir užimtiems suaugusiesiems lanksčiau planuoti laiką, taip didindamos jų galimybes dalyvauti mokymuose (Raelin, 2008).
Bendradarbiavimas su mokyklomis ir vietos bendruomenėmis *Teorinė prielaida*: Vaikai daug laiko praleidžia formaliojoje švietimo sistemoje, todėl bendros mokyklų ir neformaliojo švietimo iniciatyvos gali atverti daugiau galimybių tęsti mokymąsi už klasės ribų (Raelin, 2008). *Praktinės priemonės*: Rekomenduojama organizuoti mokyklų ir vietos bendruomenių partnerystes, steigti „mobilias“ dirbtuves, vykti į atokesnes vietoves, kad veiklos pasiektų tuos vaikus, kurie dėl geografinių ar finansinių priežasčių negali atvykti į miestų centrus (Jarvis, 2010). *Poveikis*: Tokios iniciatyvos užtikrina, kad vaikai iš skirtingų regionų ar socialinių sluoksnių galėtų gauti kokybiškas edukacines paslaugas, plėsdami savo pasaulio suvokimą ir talentus (UNESCO, 2016).	**Nuotolinis mokymas ir skaitmeninė infrastruktūra** *Teorinė prielaida*: Pasak *Cedefop (2020)*, vienas esminių šiuolaikinių suaugusiųjų mokymosi barjerų – vietos ar laiko apribojimai bei skaitmeninio raštingumo stoka. *Praktinės priemonės*: Investicijos į IT platformas, kuriomis suaugusieji gali naudotis asmeniniais įrenginiais ar bendruomenės centruose; nemokami įvadiniai kompiuterinio raštingumo kursai; specialus personalas, padedantis mokymosi metu (Merriam & Bierema, 2014). *Poveikis*: Suteikiama galimybė žmonėms, gyvenantiems toli nuo mokymo centrų ar negalintiems atvykti dėl mobilumo apribojimų, lanksčiai mokytis (OECD, 2019).
Finansinė parama ir lengvatos *Teorinė prielaida*: Daugelis šeimų, ypač gaunančių mažesnes pajamas, gali neišgalėti mokėti už būrelius, *Praktinės priemonės*: Neformaliojo vaikų švietimo krepšeliai, dalinis finansavimas per NVO projektus, socialinės paramos programa (pvz., nemokamų vietų rezervavimas vaikams iš socialiai remtinų šeimų) (Europos Komisija, 2018). *Poveikis*: Sumažinami finansiniai barjerai, sudaroma galimybė platesniam ratui vaikų pasinaudoti kūrybinėmis, sportinėmis, technologinėmis veiklomis (Jarvis, 2010).	**Tikslinė finansinė parama ir motyvaciniai mechanizmai** *Teorinė prielaida*: Suaugusieji gali riboti dalyvavimą neformaliajame švietime dėl finansinių išlaidų (mokestis už kursą, kelionės išlaidos), ypač tie, kurie ieško darbo ar turi mažas pajamas (Cedefop, 2020). *Praktinės priemonės*: Mokymosi kuponai, savivaldybės finansuojami projektai, kuriuose teikiama parama bedarbiams, dalinis darbo laiko kompensavimas mokantis; bendradarbiavimas su darbdaviais, kurie gali kompensuoti dalį mokymosi kaštų (Europos Komisija, 2018). *Poveikis*: Tokios iniciatyvos ne tik didina suaugusiųjų dalyvavimą mokymuose, bet ir skatina darbdavius prisidėti prie darbuotojų kompetencijų kėlimo, taip stiprinant profesinį tobulėjimą (Merriam & Bierema, 2014).

Vaikai ir suaugusieji neformaliajame ugdyme susiduria su skirtingomis kliūtimis, todėl paslaugų prieinamumo didinimo priemonės turi būti atitinkamai pritaikytos. Vaikų grupėje svarbiausia žaidybiškumas, kūrybinis mokymo formatas, užtikrintas finansinis ir geografinis pasiekiamumas (UNESCO, 2016). Tuo tarpu suaugusiesiems, ypač dirbantiesiems, aktualūs lankstūs mokymo formatai, nuotolinės galimybės, papildoma finansinė parama ir karjeros perspektyvos (Jarvis, 2010; OECD, 2019). Mokslininkų teigimu (Merriam & Bierema, 2014; Cedefop, 2020), tokia dvipakopė strategija – diferencijuotas dėmesys vaikams ir suaugusiesiems – gali padėti maksimaliai išnaudoti neformaliojo ugdymo potencialą, mažinti socialinę atskirtį bei skatinti mokymosi visą gyvenimą kultūrą.

7 priedas

Apklausos atlikimo sertifikatas
00353421
apklausa.lt
Šiuo sertifikatu patvirtinama, kad
Edita Kazlauskienė
atliko apklausą
Neformaliojo švietimo organizavimas ir paslaugų prieinamumo tobulinimo galimybės
Apklausos atlikimo periodas
2024 m. gruodžio 04 d. - 2024 m. gruodžio 16 d.
Dalyvavusių respondentų kiekis
80
Jonas Jasas
Apklausa.lt direktorius

8 priedas

Apklausos atlikimo sertifikatas
00353423
apklausa.lt
Šiuo sertifikatu patvirtinama, kad
Edita Kazlauskienė
atliko apklausą
Neformaliojo švietimo organizavimas ir paslaugų prieinamumo tobulinimo galimybės
Apklausos atlikimo periodas
2024 m. gruodžio 04 d. - 2024 m. gruodžio 16 d.
Dalyvavusių respondentų kiekis
291
Jonas Jonas
Apklausa.lt direktorius

9 priedas

Apklausos atlikimo sertifikatas
00353481
apklausa.lt
Šiuo sertifikatu patvirtinama, kad
Edita Kazlauskienė
atliko apklausą
Neformalaus švietimo organizavimas ir paslaugų prieinamumo tobulinimo galimybės
Apklausos atlikimo periodas
2024 m. gruodžio 05 d. - 2024 m. gruodžio 16 d.
Dalyvavusių respondentų kiekis
51
Jonas Jasas
Apklausa.lt direktorius